

USE

7th INTERNATIONAL CONFERENCE
OF SOCIOLOGY AND ECONOMICS
PROCEEDINGS BOOK

EDITOR
Prof. Dr. Bəyalı Ataşov

İKSAD GLOBAL YAYINCILIK
2021

USE

**7TH INTERNATIONAL CONFERENCE
OF SOCIOLOGY AND ECONOMICS**

DECEMBER 10-12, 2021 / BAKU-AZERBAIJAN

PROCEEDINGS BOOK

EDITOR

PROF. DR. BƏYƏLİ ATAŞOV

Copyright © 2021 by iksad Global publisher

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law.

Institution of Economic Development and Social

Research Publications®

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Global Publications – 2021©

ISBN: 978-625-8423-60-0

ORGANIZATION

IKSAD Institute of Economic Development
and Social Research of Turkey
Azerbaijan Cooperation University

ORGANIZING COMMITTEE

Prof. Dr. Eldar Quliyev
Rector of Azerbaijan Cooperation University

Prof. Dr. Bayali Atasov
Azerbaijan Cooperation University Vice-Chancellor

Prof. Dr. Ganjali Ganjiev
Azerbaijan Cooperation University

Prof. Dr. Mustafa TALAS
Nigde Omer Halisdemir University

Dr. Mustafa Latik EMEK
IKSAD President

Prof. Dr. Haluk Zulfikar
Istanbul University

Prof. Dr. Kasım KARAMAN
Erciyes University

Prof. Dr. Turkan Erdogan
Pamukkale University

Assoc. Dr. Bekir KOCADAS
Adiyaman University

Assoc. Dr. Sabina VALIYEVA
Dean of Faculty of Finance, Azerbaijan Cooperative University

Assoc. Dr. Samira MAMMADOVA
Director of "Doctorate" Branch of Azerbaijan Kooperasiya University

Assoc. Dr. Elşan IBRAHIMOV
Dean of the Faculty of Economics, Azerbaijan Cooperative University

Assoc. Dr. Mustafa METE
Gaziantep University

Assoc. Dr. Ozgur DEMİRTAS
Kayseri University

Assoc. Dr. Tahir SHUKUROV
Vice Rector of Azerbaijan Cooperative University

Dr. Muzaffer DEMİRBAŞ
İnönü University

Tamerlan AKBAROV
Head of Press and Public Relations Service, Azerbaijan Kooperasiya University

NUMBER of ACCEPTED PAPERS

38

NUMBER of REJECTED PAPERS

5

TOTAL NUMBER OF INTERNATIONAL PAPERS

Turkey (18), Indonesia (6), Pakistan (2), Croatia (2), Azerbaijan (2), Vietnam (1), Iran (4), Ethiopia (2), Nigeria (1)

EVALUATION PROCESS

All Applications Have Gone Through the Double-Blind Peer Review Process

PRESENTATION

Oral presentation

USE

7th INTERNATIONAL CONFERENCE OF SOCIOLOGY AND ECONOMICS

December 10-12, 2021 / Baku-Azerbaijan / Azerbaijan Cooperation University

AZƏRBAYCAN
KOOPERASIYA
UNİVERSİTETİ

CONFERENCE PROGRAM

Online (with **ZOOM** Conference)

Meeting ID: **822 5589 9196**

Passcode: **777000**

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- ❖ To be able to attend a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID “Meeting ID or Personal Link Name” and solidify the session.
- ❖ The Zoom application is free and no need to create an account.
- ❖ The Zoom application can be used without registration.
- ❖ The application works on tablets, phones and PCs.
- ❖ The participant must be connected to the session 5 minutes before the presentation time.
- ❖ All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- ❖ Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- ◆ Make sure your computer has a microphone and is working.
 - ◆ You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
 - ◆ Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
 - ◆ Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.
-
-

Önemli, Dikkatle Okuyunuz Lütfen

- ❖ Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- ❖ Online sunum yapabilmek için <https://zoom.us/join> sitesi üzerinden giriş yaparak “Meeting ID or Personal Link Name” yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- ❖ Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- ❖ Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- ❖ Uygulama tablet, telefon ve PC’lerde çalışıyor.
- ❖ Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 5 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- ❖ Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- ❖ Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler- TEKNİK BİLGİLER

- ◆ Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
 - ◆ Zoom’da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
 - ◆ Kabul edilen bildiri sahiplerinin mail adreslerine Zoom uygulamasında oluşturduğumuz oturuma ait ID numarası gönderilecektir.
 - ◆ Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
 - ◆ Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır
-
-

**Before you login to Zoom please indicate your name_surname and HALL number:
exp. Hall-1, Name SURNAME**

-Opening Ceremony-

10.12.2021

Baku Local Time: 14:³⁰–15:⁰⁰
Ankara Local Time: 13:³⁰–14:⁰⁰

Prof. Dr. Eldar Quliyev

Azərbaycan Kooperasiya Universiteti Rektörü

Prof. Dr. Bəyalı Ataşov

Azərbaycan Kooperasiya Universiteti Rektör Yardımcısı

Prof. Dr. Gəncəli Gənciyev

Azərbaycan Kooperasiya Universiteti

Prof. Dr. Mustafa TALAS

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Mustafa Latik EMEK

IKSAD Başkanı

Date: 12.12.2021
Baku Time: 15⁰⁰-17³⁰
Ankara Time: 14⁰⁰-16³⁰
Session – 1, Hall – 1

Head of the Session: **Dr. Öğr. Üyesi Sait YILDIRIM**

Authors	University	Title
Dr. Sabuha Bindik	-	LGBT BİREYLERE YÖNELİK HOMOFOBİK TUTUMLARIN ATAERKİL KODLARLA AÇIKLANMASI
Dr. Öğr. Üyesi Sait YILDIRIM Öğr. Gör. Dr. İbrahim AKSAKAL	<i>Iğdır Üniversitesi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi</i>	EVLİLİK ÖNCESİ AİLE OKULUNUN BOŞANMAYI ÖNLEME ETKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME
Öğr. Gör. Abdulselami SARIGÜL	<i>Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi</i>	SİMGESEL GÖRÜNGÜLER ÜZERİNDEN BİR ÇÖP SOSYOLOJİSİ DENEMESİ
Dr. Öğr. Ü. İbrahim AKKAŞ Öğr. Gör. Dr. İbrahim AKSAKAL	<i>Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi</i>	SOSYAL SERMAYE BAĞLAMINDA SAĞLIK VE HASTALIK
Oğuzhan UZAR	<i>Nahçıvan Devlet Üniversitesi</i>	AVUKATLIK KURUMUNUN TEORİK VE HUKUKİ GERÇEKLERLE ANLAŞILMASI VE ATANMASI
AYJEREN ZAKİRJANOVA	<i>Eskişehir Osmangazi Üniversitesi</i>	YOGA UZMANLARININ ÇOCUK YOGASININ YARALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ
AYJEREN ZAKİRJANOVA	<i>Eskişehir Osmangazi Üniversitesi</i>	ÇOCUK VE YOGA

Date: 12.12.2021
Baku Time: 15⁰⁰-17³⁰
Ankara Time: 14⁰⁰-16³⁰
Session – 1, Hall – 2

Head of the Session: **Öğr. Gör. Dr. Özgür Mustafa Ömür**

Authors	University	Title
Öğr. Gör. Dr. Özgür Mustafa Ömür Dr. Öğr. Üyesi Uğur Bellikli	<i>Giresun Üniversitesi</i>	OECD ÜLKELERİNDE SAĞLIK HARCAMALARININ EKONOMİK BÜYÜME İLE İLİŞKİSİ
Doç. Dr. Önder BÜBERKÖKÜ	<i>Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi</i>	TÜRKİYE İLE BAZI GELİŞMİŞ VE GELİŞEN PİYASA EKONOMİLERİ ARASINDAKİ ENFLASYON ETKİLEŞİMİNİN ANALİZİ
Dr. Öğretim Üyesi Fuad SELAMZADE	<i>Muş Alparslan Üniversitesi</i>	TÜRK CUMHURİYETLERİNİN DEMİRYOL TAŞIMACILIĞI VERİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI
Dr. Öğr. Üyesi Ümit YILDIZ	<i>Bayburt Üniversitesi</i>	YAKINSAMA HİPOTEZİNİN EKONOMETRİK ANALİZİ: TÜRKİYE VE TÜRKİ CUMHURİYETLER ÜZERİNE BİR İNCELEME
DR.ÖĞR.ÜYESİ AHMET ARSLAN	<i>Gaziantep Üniversitesi</i>	PANDEMİ DÖNEMİNİN KAMU KESİMİ BÜTÇE DENGESİNE ETKİLERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ
Dr. Öğr. Üyesi Hülya BİNGÖL Nalan BİLGİÇ Sefa Salih BİLDİRİCİ	<i>İnönü Üniversitesi Adıyaman Üniversitesi</i>	LİDERLİK TÜRLERİ VE KARİZMATİK LİDER

Date: 12.12.2021
Baku Time: 15⁰⁰-17³⁰
Ankara Time: 14⁰⁰-16³⁰
Session – 1, Hall – 3

Head of the Session: **Doç. Dr. Pınar HAYALOĞLU**

Authors	University	Title
İbrahim İSKİN Ceren TEKİN Dr. Hilmi ETCİ	<i>Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi</i>	ÇALIŞAN ÖĞRENCİLERİN GÖZÜNDEN PANDEMİ SÜRECİ
Öğr. Gör. Dr. Kayhan AHMETOĞULLARI	<i>Bursa Uludağ Üniversitesi</i>	PANDEMİ DÖNEMİNDE FARKLI SEKTÖRLERİN FİNANSAL PERFORMANSLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ
Dr. Öğr. Üyesi Mürşit RECEPOĞLU Doç. Dr. Pınar HAYALOĞLU	<i>Gümüşhane Üniversitesi</i>	TAŞIMACILIK SEKTÖRÜ İLE DIŞ TİCARET VE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ NEDENSEL İLİŞKİLER: BRICS-T ÜLKELERİ
Dr.Öğr.Üyesi Fatih ŞAHİN	<i>Bandırma Onyedİ Eylül Üniversitesi</i>	PAZAR PLATFORMLARI ÇERÇEVESİNDE PAZARLAMANIN GELECEĞİNE YÖNELİK BİR İNCELENME
Dr.Nevin ÖZER	<i>Düzce Üniversitesi</i>	COVID-19 PANDEMİ DÖNEMİNDE TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI (TCMB) PARA POLİTİKASI KURUL TOPLANTI KARARLARININ BORSAYA ETKİSİ

Date: 12.12.2021
Baku Time: 15⁰⁰-17³⁰
Ankara Time: 14⁰⁰-16³⁰
Session – 1, Hall – 4

Head of the Session: Ph.D. Maja VIZJAK

Authors	University	Title
Fitri MUKARROMAH Hendri Hermawan ADINUGRAHA	<i>IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business</i>	REVITALIZATION of RELIGIOUS CULTURAL TOURISM DESTINATION DEVELOPMENT
Kur'aini Nur DINIA Maulida Isnaini Afwa WAHID	<i>Islamic State Institute of Pekalongan</i>	IDENTIFICATION OF THE SUPERVISION FUNCTION OF THE FINANCIAL SERVICES AUTHORITY ON THE INSURANCE SECTOR
Nofi Rismawati Hendri Hermawan ADINUGRAHA	<i>IAIN Pekalongan</i>	TRADE OR BUY
Nok ISZATI Hendri Hermawan ADINUGRAHA	<i>IAIN Pekalongan</i>	CONSUMPTION AND PEOPLE'S ECONOMIC INCOME
Ph.D. Maja VIZJAK Marin Romić	<i>Faculty of Economics and Tourism Dr. Mijo Mirković University College Algebra</i>	MARITIME CRUISES AS AN INTEGRAL PART OF THE DESTINATION TOURIST PRODUCT
Ph.D. Maja VIZJAK	<i>Faculty of Economics and Tourism Dr. Mijo Mirković</i>	LEGAL AND ECOLOGICAL SYSTEM OF THE REPUBLIC OF CROATIA

Date: 12.12.2021
Baku Time: 15⁰⁰-17³⁰
Ankara Time: 14⁰⁰-16³⁰
Session – 1, Hall – 5

Head of the Session: Assoc. Prof. Dr. Naseem AKHTER

Authors	University	Title
Hidayatul SIBYANI Hendri Hermawan ADINUGRAHA	<i>IAIN Pekalongan</i>	TRADE ZAKAT ON MSMES DYA FASHION IN PEKALONGAN INDONESIA
Vo Hoan Hai Dang Hoang Xuan Huy	<i>Department of Education and Training of Khanh Hoa province Faculty of Economics - Nha Trang University</i>	RESEARCH ON FACTORS AFFECTING AQUACULTURE RISK IN KHANH HOA PROVINCE, VIETNAM
Bako, Yusuf A. Ezekiel, Evelyn I. Olabimtan, Rashidat O.	<i>Department of Business Administration and Management, Federal Polytechnic, Ilaro, Ogun State</i>	CROWDFUNDING AND FINANCING OF SMES IN ABEOKUTA, OGUN STATE
PhD candidate. Karim HUSEYN-ZADA	<i>Baku State University</i>	INTERNAL MARKETING ACTIVITIES IN OUTDOOR TOURISM BUSINESSES
Hidayatul SIBYANI Hendri Hermawan ADINUGRAHA	<i>IAIN Pekalongan</i>	BUYING DAN SELLING CONTRACTS IN THE SHOPEE MARKETPLACE IN TERMS OF MURABAHAH, SALAM, AND ISTISNA' CONTRACTS
Ali AGHAYARI	<i>Master of History of Islamic Iran / Tabriz- Urmia University</i>	SHEIKH MOHAMMAD KHAYABANI CONFRONTS THE RUSSIAN ULTIMATUM AND THE COLONIAL CONTRACT OF VOSOUGH AL-DAWLAH
Assoc. Prof. Dr. Naseem AKHTER	<i>Department of Islamic Studies, Shaheed Benazir Bhutto Women University, Peshawar, Pakistan</i>	EXISTING WOMEN'S SOCIAL AND CONJUGAL ISSUES IN PESHAWAR (A STATISTICAL OVERVIEW UNDER ISLAMIC TEACHINGS)

Date: 12.12.2021
Baku Time: 15⁰⁰-17³⁰
Ankara Time: 14⁰⁰-16³⁰
Session – 1, Hall – 6

Head of the Session: Vorya Shabrandi

Authors	University	Title
Uzma Ayaz	<i>Department of Plant Breeding and Molecular Genetics, University of Poonch Rawalakot, Pakistan</i>	INVESTIGATION OF GENETIC DIVERGENCE IN LOCAL SUNFLOWER HYBRIDS AND INBRED LINES BY APPLYING MORPHOLOGICAL MARKERS
Иманова Айнур Фарда кызы	<i>Бакинский Государственный Университет</i>	ПСИХОЭМОЦИОНАЛЬНЫЕ ПЕРЕЖИВАНИЯ БОЛЬНЫХ COVID-19 ПАЦИЕНТОВ С ХРОНИЧЕСКИМИ ЗАБОЛЕВАНИЯМИ В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ
Assefa Tadesse Markus Rodehutschord Aberra Melesse	<i>School of Animal and Range Sciences, Hawassa University, Ethiopia Institute of Animal Science, University of Hohenheim, Germany</i>	EFFECT OF SUPPLEMENTATION OF AIR-DRIED SWEET POTATO LEAVES ON FEED INTAKE, BODY WEIGHT AND CARCASS COMPONENTS OF YEARLING RAMS
Assefa Tadesse Markus Rodehutschord Aberra Melesse	<i>School of Animal and Range Sciences, Hawassa University, Ethiopia Institute of Animal Science, University of Hohenheim, Germany</i>	EFFECT OF REPLACING CONCENTRATE MIX WITH CAJANUSCAJAN LEAVES ON FEED INTAKE, LIVE WEIGHT GAIN AND CARCASS COMPONENTS OF RAMS
Vorya Shabrandi	<i>Knowledge of Master of International Relations University of Guilan University</i>	AMERICAN AND IRAN APPROACH IN REGIONAL SECURITY SUITE UNIONS AND COALITION IN THE MIDDLE EAST AFTER THE ARAB SPRING DEVELOPMENTS
Vorya Shabrandi	<i>Knowledge of Master of International Relations University of Guilan University</i>	IRANIAN SECURITY CONSIDERATIONS IN AFGHANISTAN AFTER EGRESS THE AMERICAN FORCES AND ITS ALLIES, NATO TROOPS FROM AFGHANISTAN
Vorya Shabrandi	<i>Knowledge of Master of International Relations University of Guilan University</i>	INSTITUTIONAL ROOTS OF WEAK FUNCTION IRANIAN ECONOMIC PERFORMANCE IN THE POLITICAL ECONOMY OF INTERNATIONAL RELATIONS AFTER THE 1979 REVOLUTION (POST-REVOLUTION)

PHOTO GALLERY

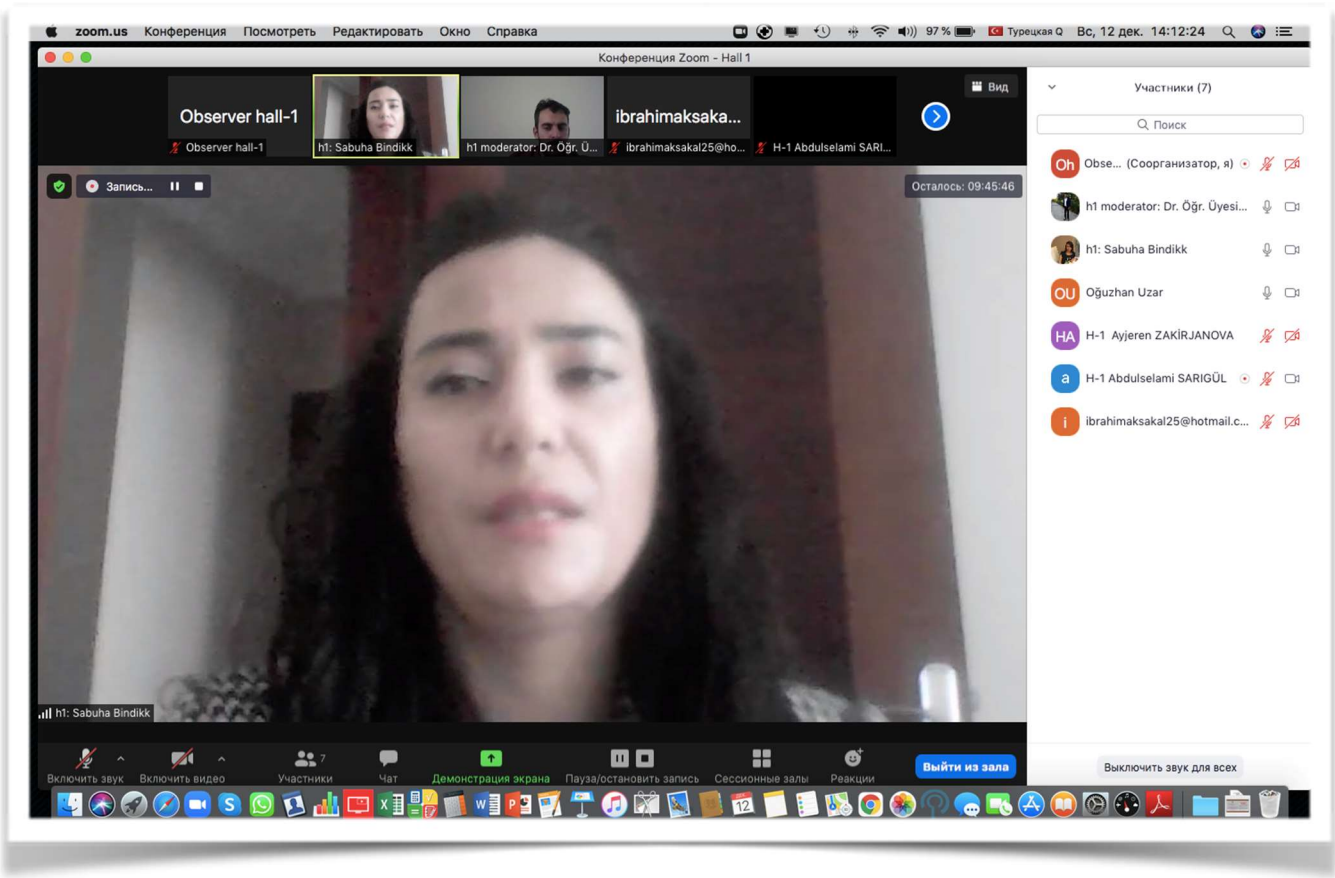
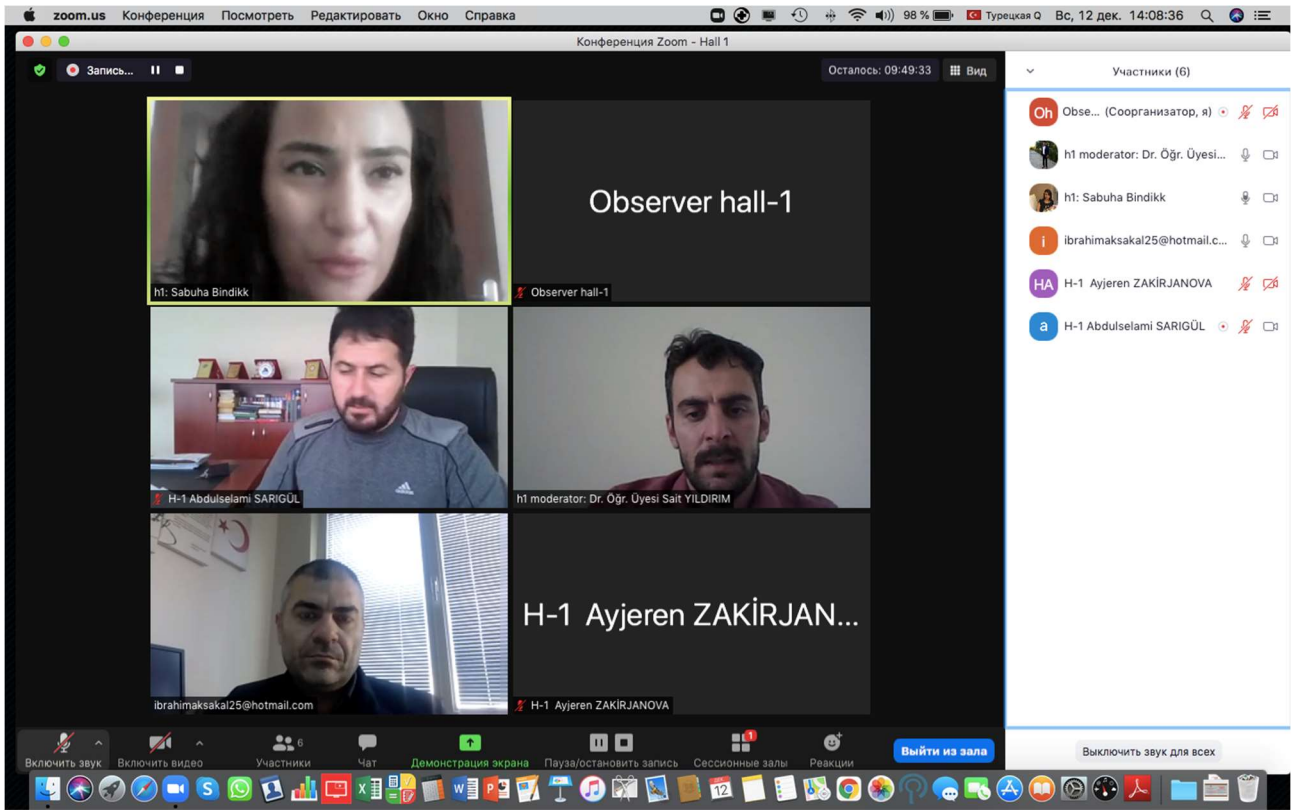

PHOTO GALLERY

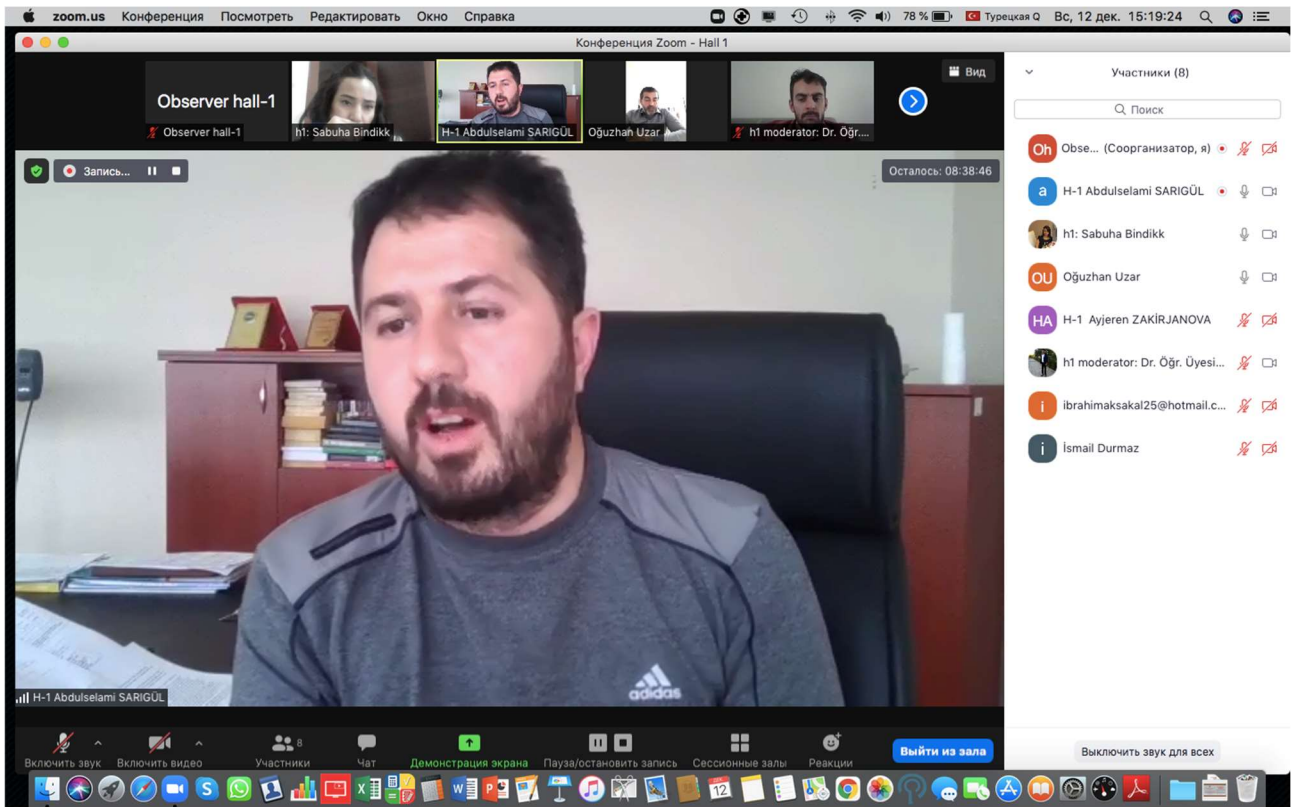
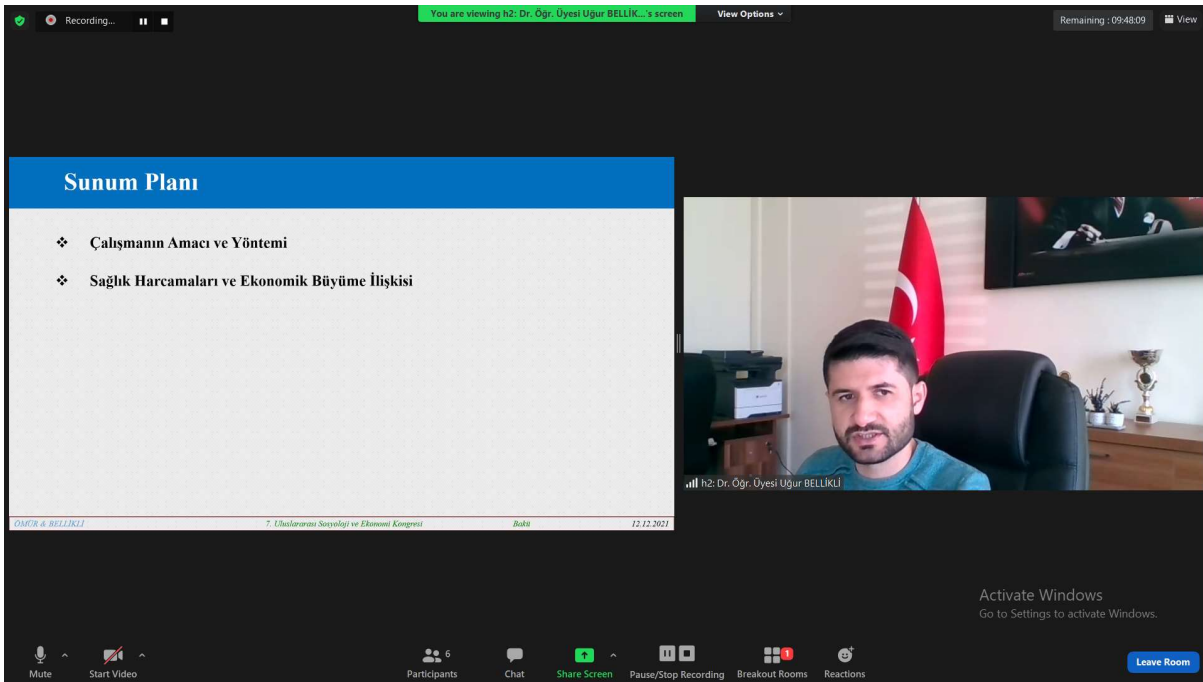

PHOTO GALLERY

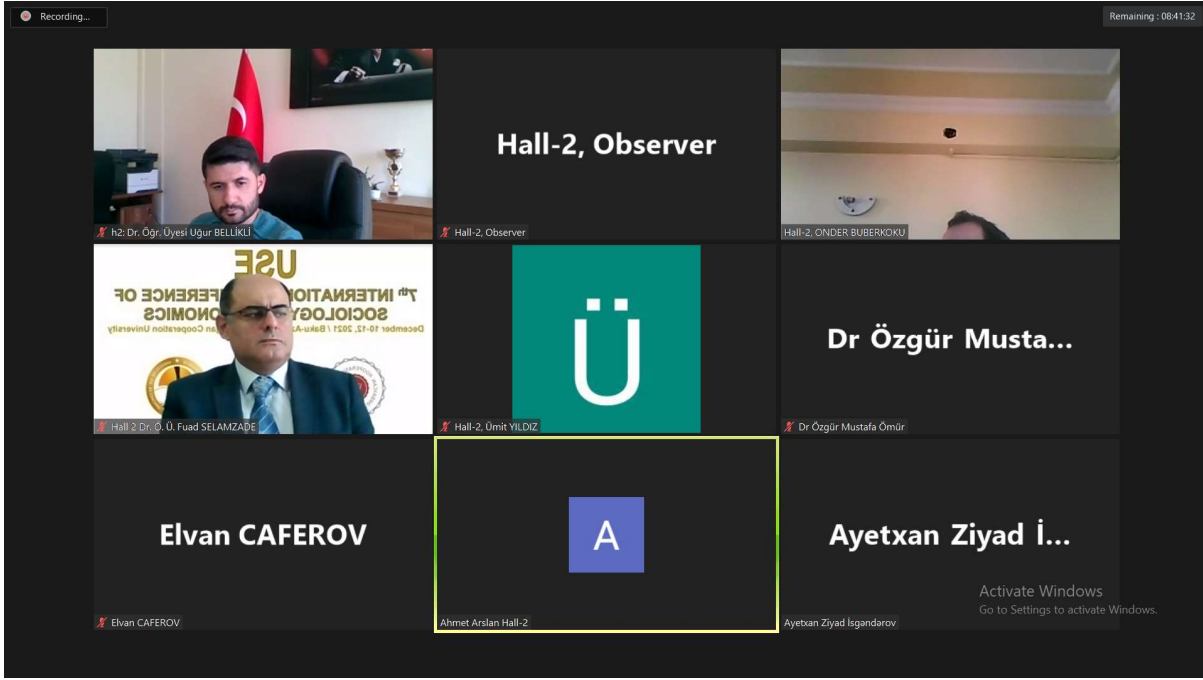

PHOTO GALLERY

Recording... Remaining : 09:00:52

Bulgular Findings

The figure displays six line graphs, each representing a different country's economic indicator over time (1980-2020). The indicators are: TR (Turkey), COP (Cuba), AZE (Azerbaijan), TKK (Tajikistan), OZB (Oman), KEN (Kenya), and RWG (Rwanda). Each graph shows a general upward trend, with some fluctuations, particularly in the early 1990s. The y-axis scales vary for each graph, reflecting the different magnitudes of the indicators.

Hall-2, Observer

Hall-2, Observer

Hall-2, ONDER BUBERKOKU

Hall-2 Dr. Ö. Ü. Fuad SELAMZADE

Dr Özgür Musta...

Hall-2, Ümit YILDIZ

Dr. Özgür Mustafa Ömür

Elvan CAFEROV

Activate Windows
Go to Settings to activate Windows.

Recording... Remaining : 09:03:12

Giriş Introduction

- Yakınsama hipotezi temel olarak düşük gelir düzeyine sahip ülkelerin daha hızlı büyüyerek zamanla gelir düzeyi yüksek olan ülkelere yakınsayacağını ifade etmektedir.
- Neoklasik büyüme modelinin temel çıkarımlarından olan yakınsama hipotezi iktisat literatüründe çok sayıda çalışmada bir kısmında hipotez kabul edilirken bir kısmında ise reddildiği görülmektedir.

- The convergence hypothesis basically states that low-income countries will grow faster and converge to high-income countries over time.
- The convergence hypothesis, which is one of the main implications of the neoclassical growth model, has been the subject of many studies in the economics literature. In some of these studies, the hypothesis is accepted, while in others it is rejected.

Hall-2, Ümit YILDIZ

Activate Windows
Go to Settings to activate Windows.

PHOTO GALLERY

Recording... You are viewing Hall 2 Dr. Ö. Ü. Fuad SELAMZADE's screen View Options Remaining : 09:15:35

Çalışmanın amacı Türk Cumhuriyetlerinde mevcut olan demiryolu altyapısının ve taşımacılık imkanlarının karşılaştırılması olarak analiz edilmesidir. Çalışmada Türk Cumhuriyetleri'nin 1995-2020 yılı verileri 5 yıllık aralıklarla kullanılmıştır.

Hall-2, Observer

Hızlı Dr. Öğr. Üyesi Uğur BELLİKLİ

Hall-2, ÖNDER BUBERKOKU

Hall 2 Dr. Ö. Ü. Fuad SELAMZADE

Dr Özgür Musta...

Dr Özgür Mustafa Ömür

Hall-2, Ümit YILDIZ

Activate Windows
Go to Settings to activate Windows.

Unmute Start Video Participants Chat Share Screen Pause/Stop Recording Breakout Rooms Reactions Leave Room

Recording... Remaining : 09:17:45

Türk Cumhuriyetleri Demiryolu USE - PowerPoint

7. ULUSLARARASI SOSYOLOJİ VE EKONOMİ KONGRESİ
19-22 Aralık 2021 Bahi, Azerbaycan, Azerbaycan Kooperatifçi Üniversitesi - ÖZSE

Türk Cumhuriyetlerinin Demiryol Taşımacılığı Verilerinin Karşılaştırılması

Dr. Öğr. Üyesi Fuad SELAMZADE
Muş Alparslan Üniversitesi

7th INTERNATIONAL CONFERENCE OF SOCIAL ECONOMICS
December 19-22, 2021 Azerbaijan Cooperation University

Activate Windows
Go to Settings to activate Windows.

PHOTO GALLERY

Recording... Remaining: 09:32:57

GİRİŞ

- Bu çalışmanın literatüre temel katkısı güncel veriler kullanılarak Türkiye'nin dış ticaretinde önemli paya sahip olan dört ülke ekonomisi ile Türkiye ekonomisi arasındaki enflasyon etkileşiminin Breitung ve Candelon (2006) frekans alanı nedensellik testi ile incelenmesidir. Breitung ve Candelon (2006) frekans alanı nedensellik testinin bazı temel avantajları bulunmaktadır. Örneğin klasik zaman alanlı nedensellik testleri değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin gücünün ve yönünün farklı frekanslar arasında değişebileceğini dikkate alamamaktadır (Lemmens, Croux ve Dekimpe, 2008:414-415).

Hall-2, Observer

h2: Dr. Öğr. Üyesi Uğur BELLİKLİ

Hall-2, Observer

Hall-2, ÖNDER BUBERKOKU

Hall 2 Dr. Ö. Ü. Fuad SELAMZADE

Dr Özgür Musta...

Dr Özgür Mustafa Ömür

Hall-2, Ümit YILDIZ

Activate Windows
Go to Settings to activate Windows.

Запись... Вы просматриваете экран Hall-3, Kayhan Ahmetoğulları Настройки просмотра Осталось: 09:50:12 Вид

ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı farklı sektörlerden birer örnek dünya çapında önemli yer edinmiş markaların yıllar 2005 ile 2021 yılları arasındaki finansal durum değerlendirmesini yapmak ve pandemi dönemi gibi krizlerin etkisini değerlendirmektir. Bu minvalde dünyaca ünlü akıllı telefon markalarından Samsung, Iphone ve son zamanlarda Çinli markalar Xiaomi, Huawei, Oppo gibi markaların yıllar itibarıyla net gelirleri dolar cinsinden değerlendirilmektedir. İkinci olarak sosyal medya unsurlarından Facebook'un yıllar itibarıyla net gelir değişimleri ele alınmaktadır. Üçüncü olarak dünyanın en önemli e-ticaret markalarından biri olan Amazon'un yıllar itibarıyla gelirleri ve covid-19 etkisi değerlendirilmektedir. Bu iki teknoloji ve e-ticaret firmalarının finansal durum değerlendirmesinden sonra yiyecek-içecek sektöründe yer alan dünyaca ünlü markalardan Starbuck ve McDonald's'in net gelir durumları ele alınmaktadır. Net gelir bir firmanın toplam satışlarından satılan mamul maliyeti ve diğer giderleri/vergilerin düşülmesi ile elde edilmektedir.

Hall-3, Kayhan Ahmetoğulları

Включить звук Включить видео Участники 7 Чат Демонстрация экрана Пауза/остановить запись Сессионные залы Реакции Выйти из зала

PHOTO GALLERY

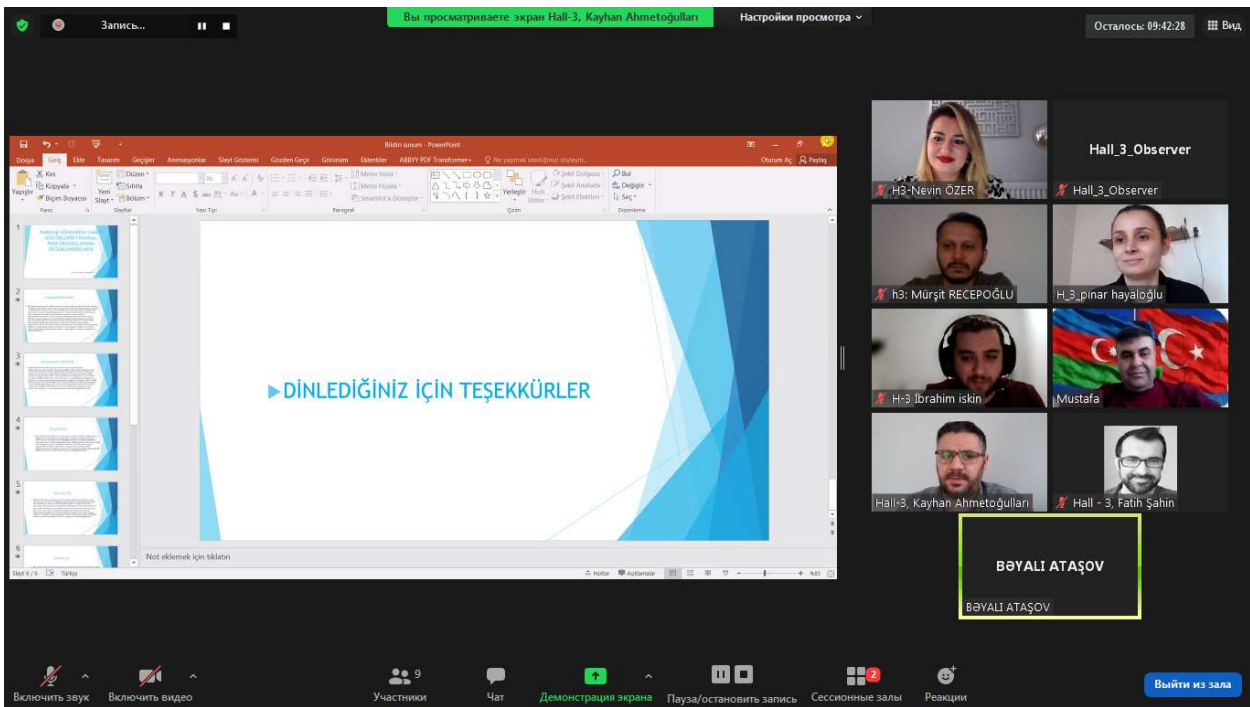
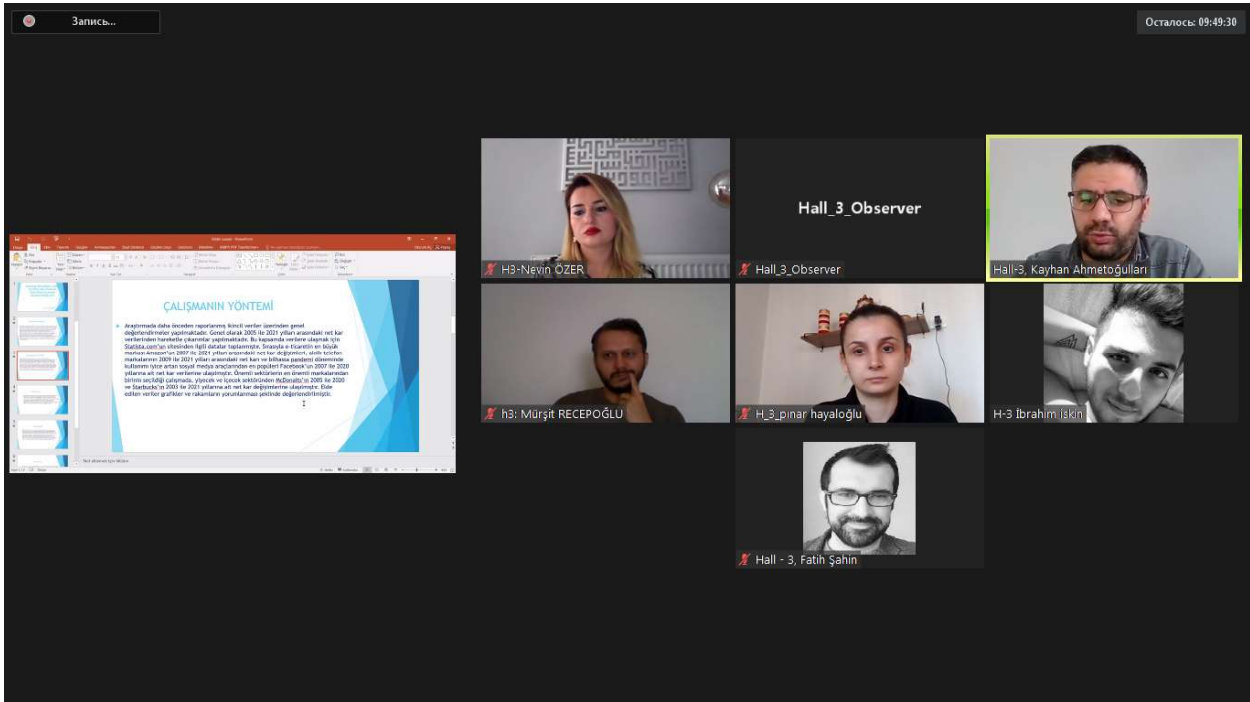

PHOTO GALLERY

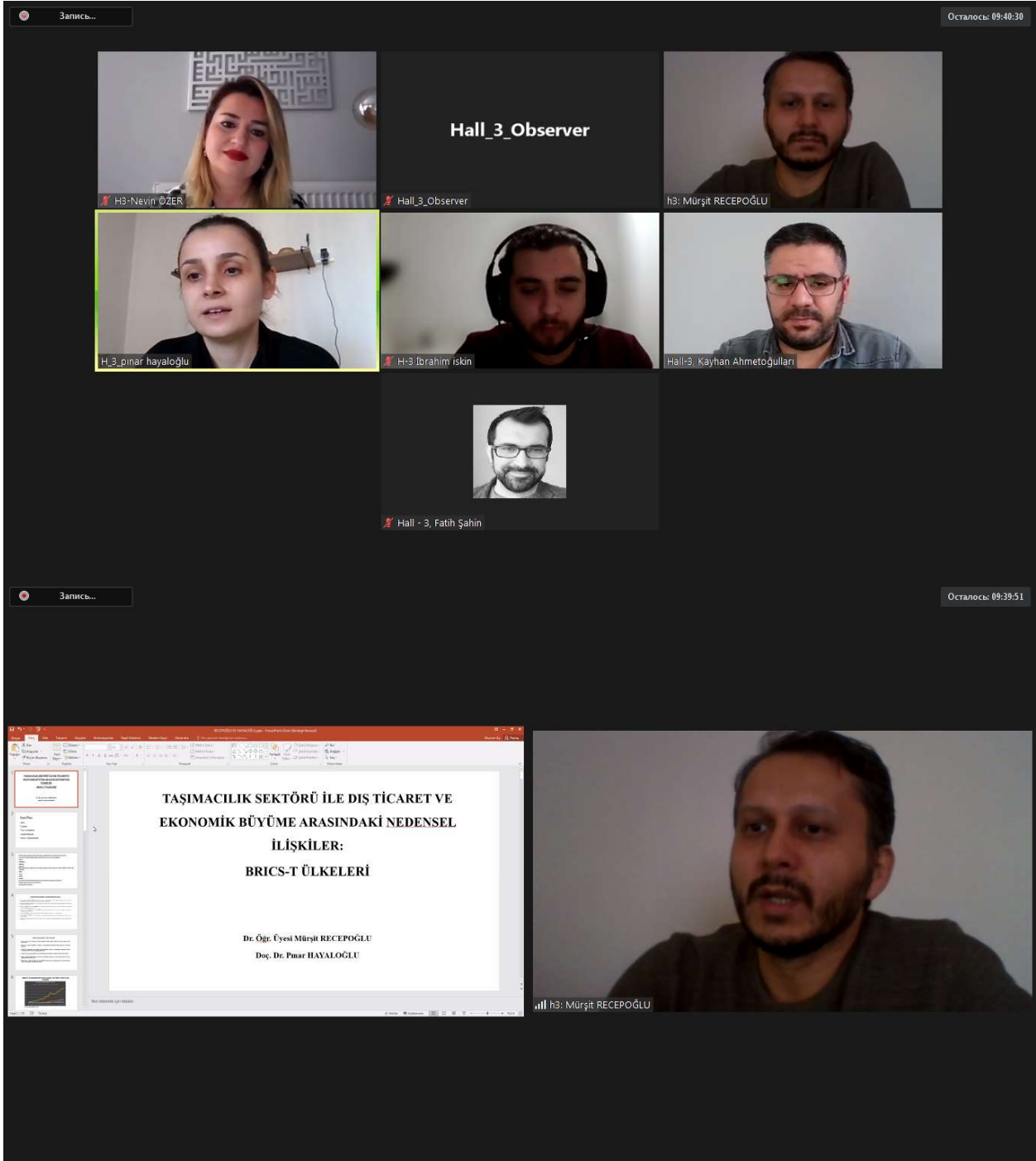

PHOTO GALLERY

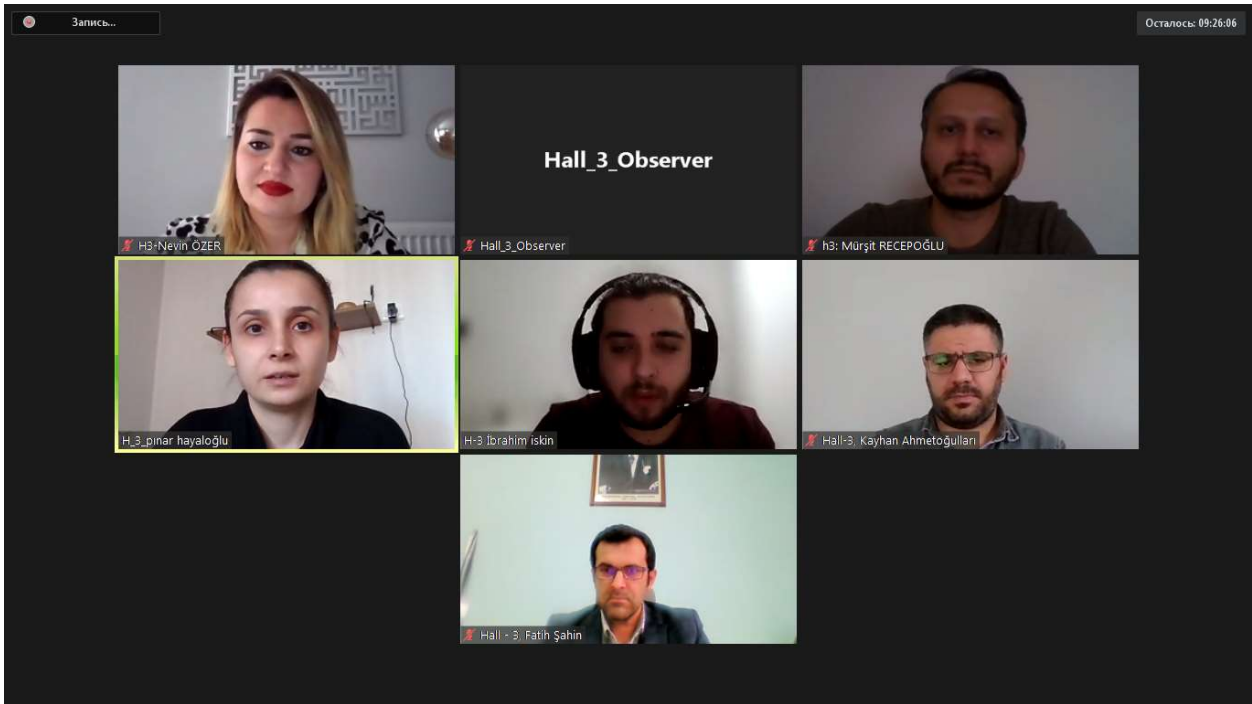
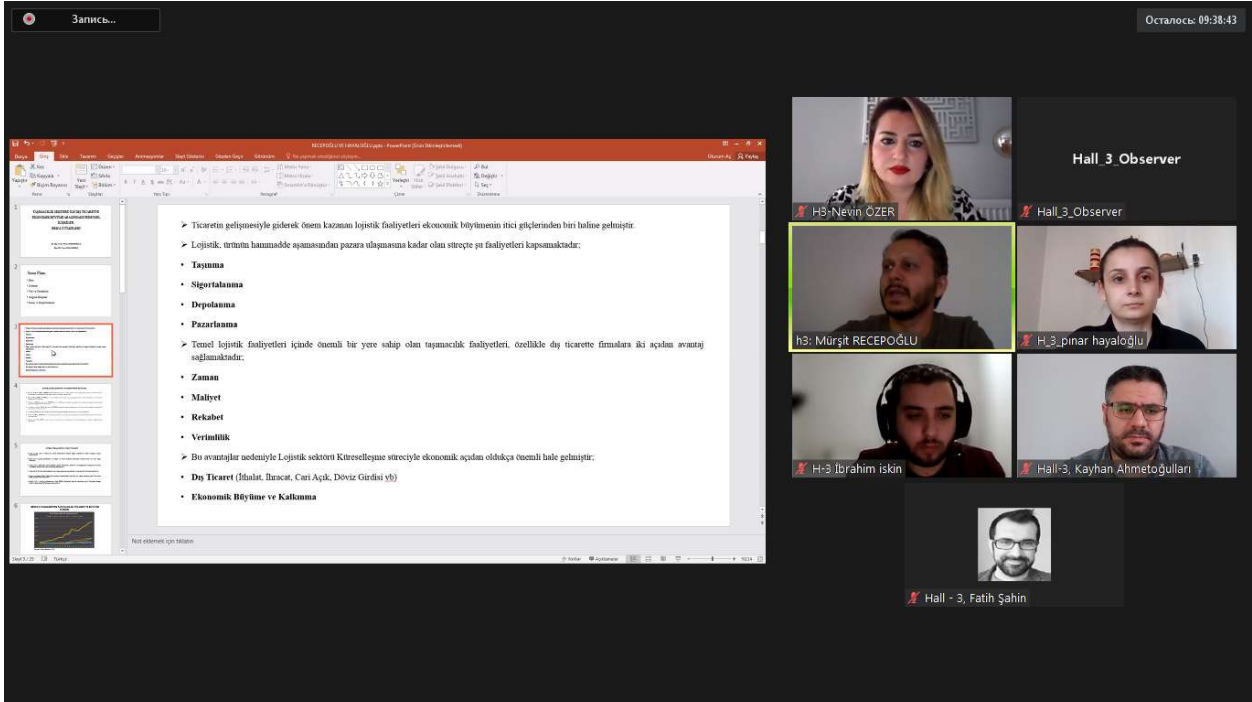

PHOTO GALLERY

Запись... Осталось: 09:24:58

PowerPoint Slayt Gösterisi - Yüklenecek sunum - PowerPoint

7. ULUSLARARASI SOSYOLOJİ VE EKONOMİ KONGRESİ

Yöntem

Kayıtlı ve kayıtlı dışı çalışan öğrenciler ile görüşmeler, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan derinlemesine görüşmeler yarı yapılandırılmış soru tekniği ile yapılmıştır.

Method

Interviews with registered and unregistered students, in-depth interviews, which is one of the qualitative research methods, were made with semi-structured question technique.

Низкая пропускная способность сети H-3 İbrahim İskin

Запись... Осталось: 09:23:58

PowerPoint Slayt Gösterisi - Yüklenecek sunum - PowerPoint

7. ULUSLARARASI SOSYOLOJİ VE EKONOMİ KONGRESİ

Araştırma Bulguları-I / Researching Findings-I

20-25 yaşları arasındaki katılımcıların çoğunluğu son sınıf öğrencisi olup; hizmet sektöründe tam zamanlı istihdam edildiği görülmektedir.

The majority of the participants between the ages of 20-25 are senior students; it is seen that they are employed full-time in the service sector.

H3-Nevin ÖZER Hall_3_Observer

H3: Mürşit RECEPOĞLU H_3_pınar hayaloğlu

H-3 İbrahim İskin Hall-3: Kayhan Ahmetoğulları

Hall - 3, Fatih Şahin

PHOTO GALLERY

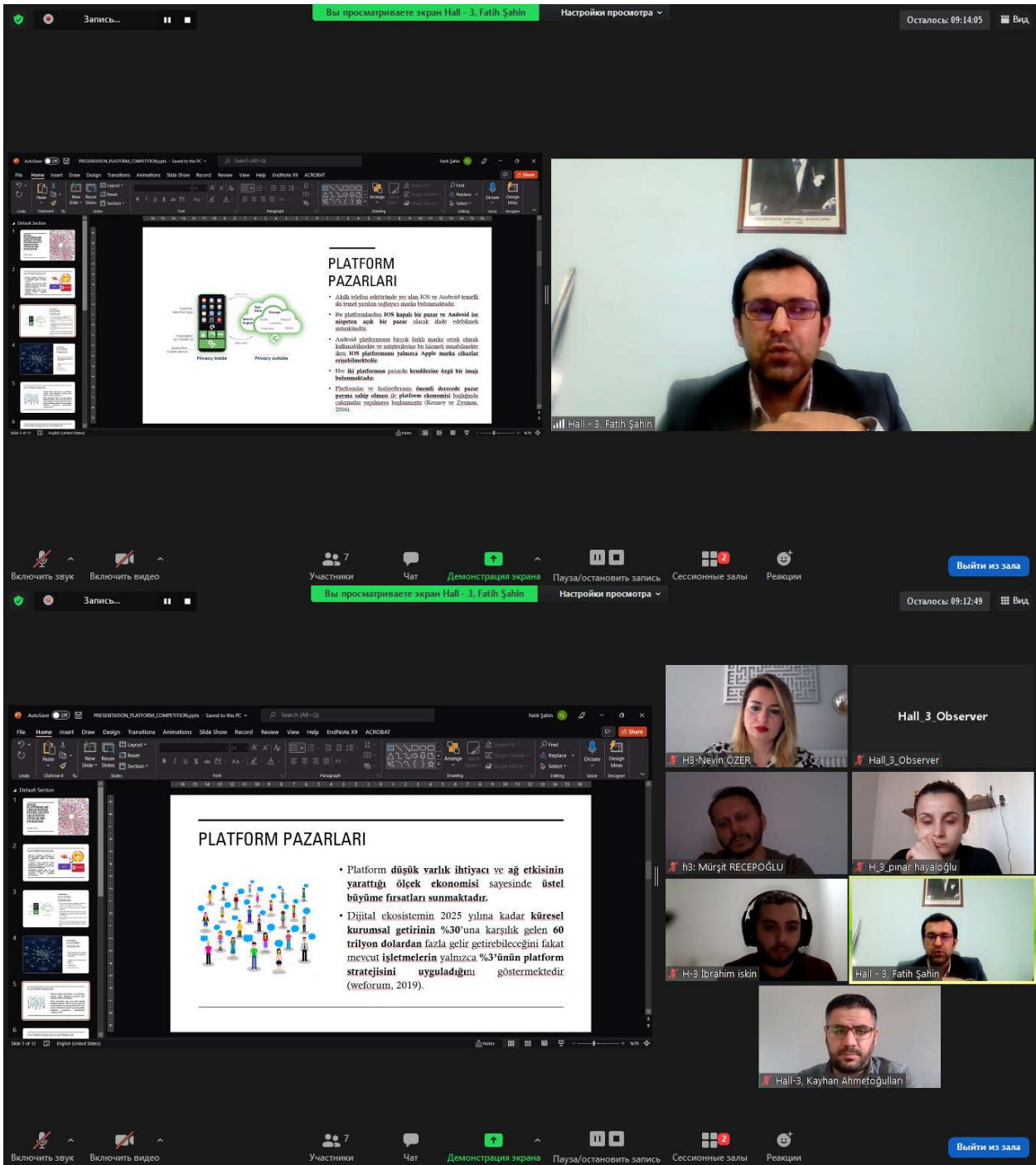

PHOTO GALLERY

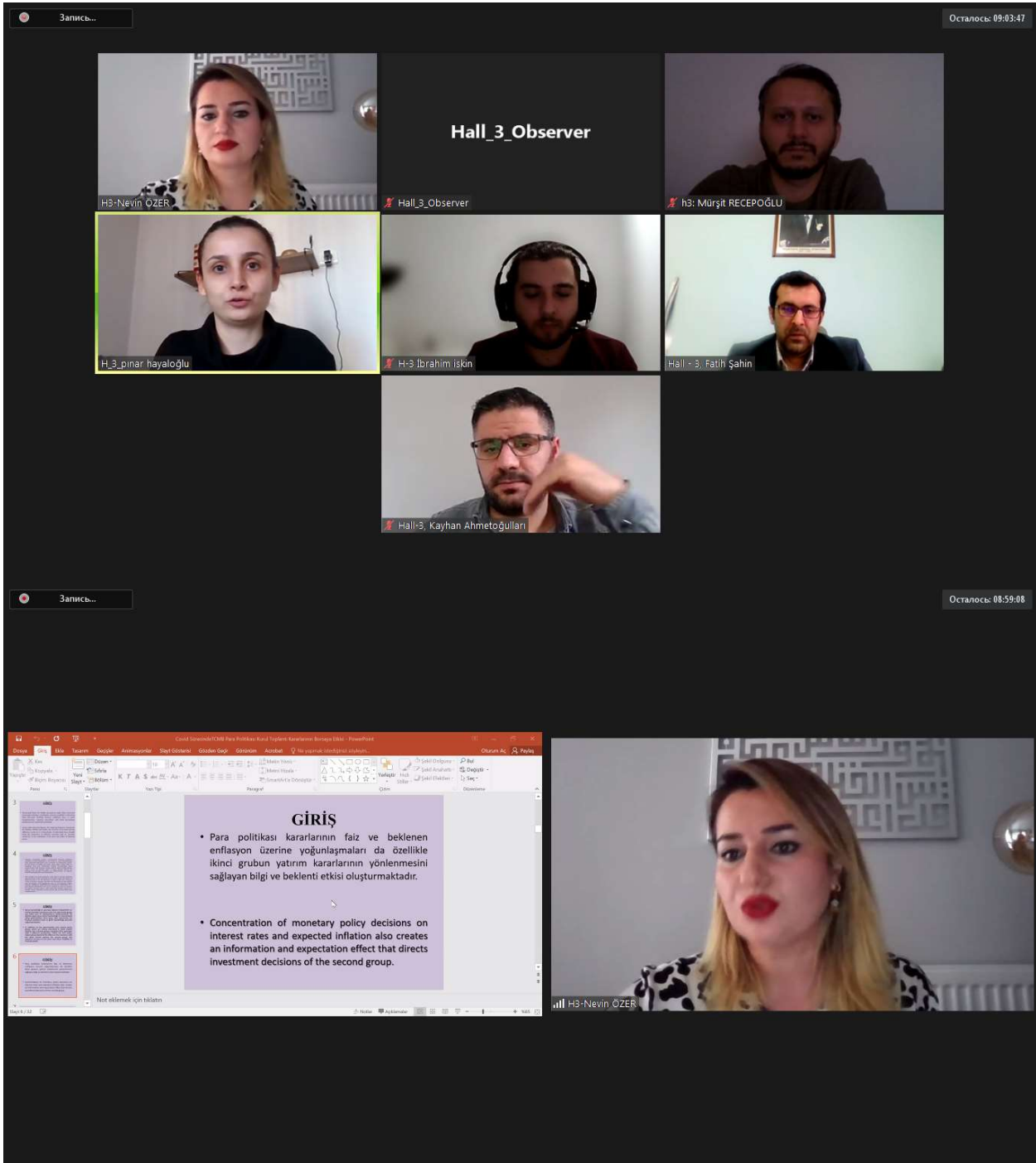

PHOTO GALLERY

Запись...
Осталось: 08:58:33

GİRİŞ

- Kriz dönemlerinde yaşanan makro ekonomik değişiklikler piyasalardaki dengeleri bozmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin merkez bankalarının finansal istikrarı sürdürme çabaları da farklı ve esnek politika arayışlarını beraberinde getirmektedir.
- Macro-economic changes experienced during crisis periods destabilize the markets. The efforts of central banks of developing countries to maintain financial stability also bring about different and flexible policy searches.

Запись...
Осталось: 08:44:55

Table 13: Decision and Return Relationship for BIST-100 and BIST-AR

	BIST-100 ARMA(1,1) GARCH(1,1)		BIST-100 AR(1) GARCH(1,2)	
	Koefisiyent	Standart Hata/Standart Hata	Koefisiyent	Standart Hata/Standart Hata
Beklenen Enf. Artışı	-0.000695	0.001676	-0.00125	0.001034
Beklenen Enf. Düşüşü	0.000646	0.002285	0.004830	0.003124
Faiz Artışı	0.001633	0.008093	0.003279	0.001830
Faiz Düşüşü	0.004515	0.001753*	0.004056	0.001761**
Faiz Sabit	-0.006174	0.002280*	-0.001109	0.002043

Table 14: Decision and Volatility Relationship for BIST-100 and BIST-AR

	BIST-100 ARMA(1,1) GARCH(L,1)		BIST-100 AR(1) GARCH(L,2)	
	Koefisiyent	Standart Hata/Standart Hata	Koefisiyent	Standart Hata/Standart Hata
Beklenen Enf. Artışı	5.24E-05	6.51E-06*	2.84E-06	1.11E-05
Beklenen Enf. Düşüşü	-1.31E-06	1.03E-05	-6.37E-05	4.10E-05
Faiz Artışı	0.000102	1.54E-05*	1.39E-05	2.29E-05
Faiz Düşüşü	2.03E-05	6.44E-06*	3.73E-06	1.95E-05
Faiz Sabit	2.18E-05	1.38E-05	8.91E-05	1.77E-05**

PHOTO GALLERY

The image shows a Zoom meeting interface. The main window displays a presentation slide titled "AMERICAN AND IRAN APPROACH IN REGIONAL SECURITY" with a yellow "INTRODUCTION" box. The slide text discusses the Middle East's political environment and the impact of Iran's revolution. A sidebar on the left shows the "University of Guilan" logo, a "List" button, "Page 2 of 5", and a "Title" box with the number "1". The Zoom control bar at the bottom shows various icons for audio, video, chat, and screen sharing. A secondary window in the foreground shows a slide titled "Materials and Methods" with a section on "Preparation of experimental rations" and a bulleted list of steps. A participant list on the right shows five attendees: H-6 observer, Hall 6 Assefa Tadesse, Aynur Imanova, Prof Aberra Melesse, and Vorya Shabrandi. The system tray at the bottom indicates the date and time as 14:53 on 12.12.2021.

AMERICAN AND IRAN APPROACH IN REGIONAL SECURITY

INTRODUCTION

The Middle East, and in particular the Arab world, has faced many changes and developments since 2011. These developments, who were mentioned in certain "Islamic awakening" or "Arab Spring"

The Middle East and the Persian Gulf have always witnessed the conflict between ultra-regional powers due to geopolitical position and energy reserves in civilization and ideology.

The evolution of the political environment in the Middle East is tensions in relation to Iran, the Arab region and the United States from the complex and prosperous Iran as a serious threat posed by international peace and security

Concerned Arab countries from the issuance of Iran's revolution as an instability

Confronting Iran and the failure of the Islamic state is also the most important priority of the Gulf states

7th INTERNATIONAL CONFERENCE OF SOCIOLOGY AND ECONOMICS

Materials and Methods

Preparation of experimental rations

- The leaves were separated from the stem and spread on a plastic sheet for drying in an area protected from direct sun light.
- The dried leaves were then ground using locally available materials to produce the sweet potato vine meal (SPL)
- A concentrate mix (CM) was prepared from wheat bran, maize, linseed cake, and salt with the proportions of 40, 40, 19.5 and 0.5%, respectively on as feed basis.

Katılımcılar (5)

- HO H... (Ortak oturum sahibi, ben)
- H6 Hall 6 Assefa Tadesse
- AI Aynur Imanova
- PA Prof Aberra Melesse
- V Vorya Shabrandi

PHOTO GALLERY

Zoom Toplantı - Hall 6

Vorya.Shabrandi ekranını görüntüyorsunuz

Seçenekleri Görüntüle

Görünüm

Katılımcılar (5)

- HO H... (Ortak oturma sahibi, ben)
- V Vorya.Shabrandi
- H6 Hall 6 Assefa Tadesse
- AI Aynur Imanova
- PA Prof Aberra Melesse

Kalan: 08:45:56

Vorya Shabrandi

HOME

END

<https://orcid.org/0000-0002-6013-2115>

University of Guilan

List

Page 1 of 5

Title

2

Azerbaijan University

IRARNIAN SECURITY CONSIDERATIONS IN AEGRSEFGHANISTAN AFTER THE AMERICAN FORCES AND ITS ALLIES, NATO TROOPS FROM AFGHANISTAN

7th INTERNATIONAL CONFERENCE OF SOCIOLOGY AND ECONOMICS

December 10-12, 2021

Sesi aç

Videoyu Başlat

Katılımcılar

Sohbet

Ekran Paylaşımı

Kaydı Duraklat/Durdur

Reaksiyonlar

Daha Fazla

Odadan Ayrıl

Tümünü Sessize Al

Aramak için buraya yazın

Zoom Toplantı - Hall 6

Hall 6 Assefa Tadesse ekranını görüntüyorsunuz

Seçenekleri Görüntüle

Görünüm

Katılımcılar (5)

- HO H... (Ortak oturma sahibi, ben)
- H6 Hall 6 Assefa Tadesse
- AI Aynur Imanova
- PA Prof Aberra Melesse
- V Vorya.Shabrandi

Kalan: 08:53:37

1 atanmamış katılımcı

Fig. : Pigeon pea (*Cajanus cajan*) leaves

Sesi aç

Videoyu Başlat

Katılımcılar

Sohbet

Ekran Paylaşımı

Kaydı Duraklat/Durdur

Reaksiyonlar

Daha Fazla

Odadan Ayrıl

Tümünü Sessize Al

Aramak için buraya yazın

8°C

15:04

12.12.2021

PHOTO GALLERY

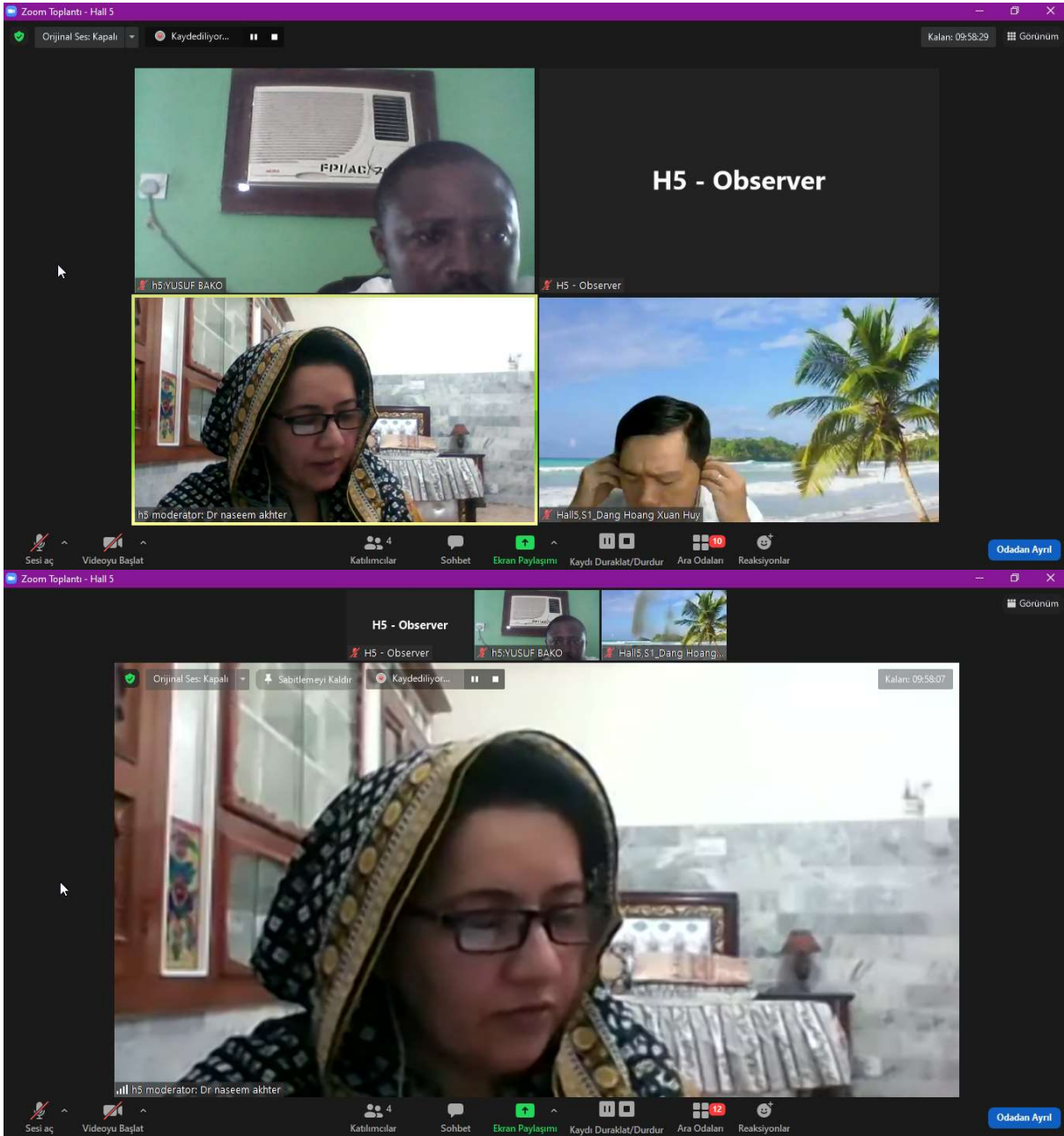

PHOTO GALLERY

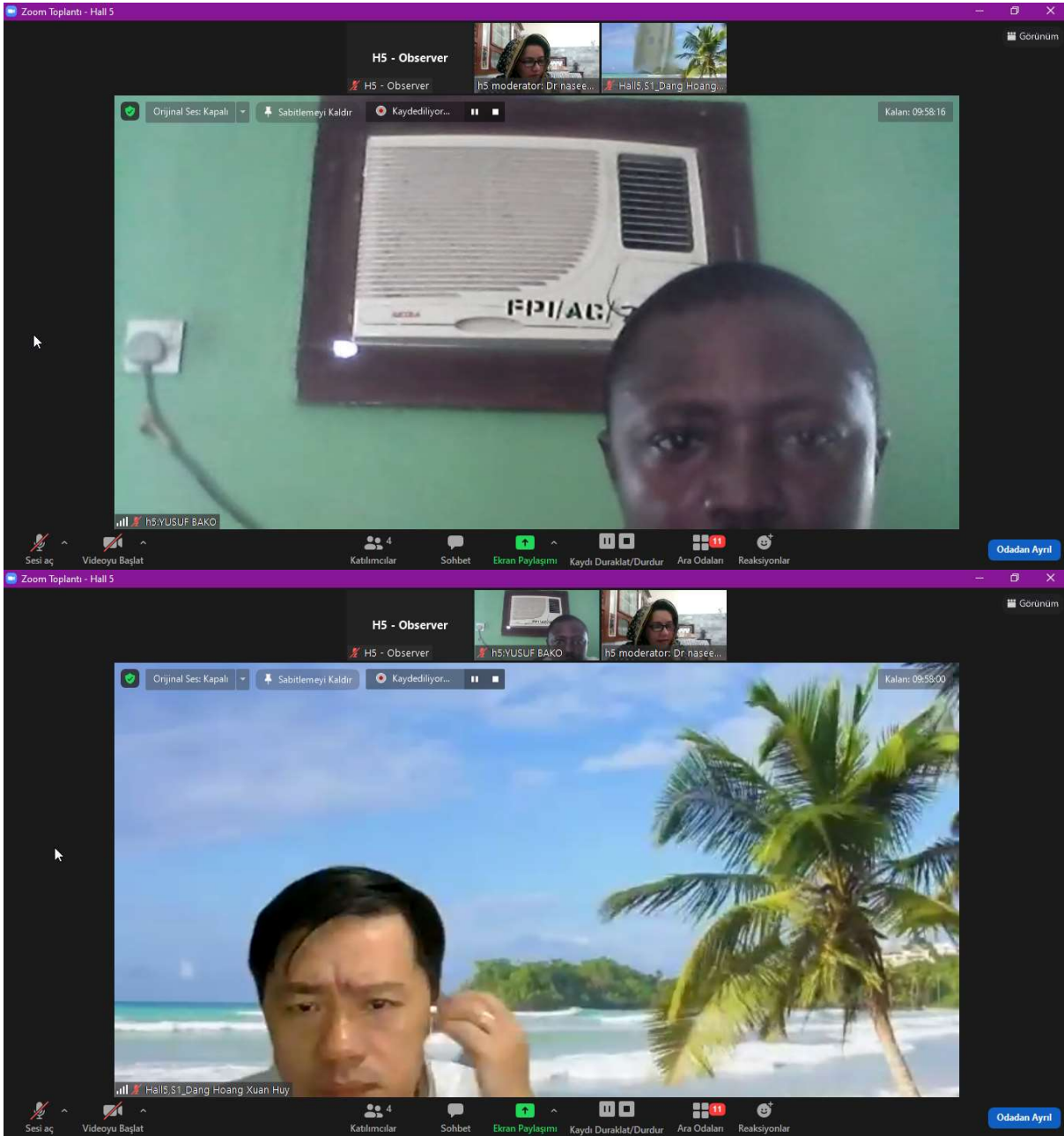

PHOTO GALLERY

The image shows a Zoom meeting interface with a PowerPoint presentation being displayed. The presentation title is "RESEARCH OF FACTORS AFFECTING AQUACULTURE RISK IN KHANH HOA PROVINCE, VIETNAM". The presenter is identified as Vo Huan Hai, from the Department of Education and Training of Khanh Hoa province, and Dang Hoang Xuan Huy, from Nha Trang University, Vietnam. The presentation includes a table of contents slide with the following items:

- 1. Introduction
- 2. Theoretical basis
- 3. Methodology
- 4. Results and discussion
- 5. Conclusions

The Zoom interface shows several participants in the top bar: H5 - Observer, h5:YUSUF BAKO, h5 moderator: Dr nasee..., Hall5,S1,Dang Hoang Xu..., and Ali Aghayari_Session1-h... The Zoom controls at the bottom include a video off icon, a chat icon, and a "Kaldirimciilar" button. The presentation is currently on slide 1 of 23.

PHOTO GALLERY

The image shows a Zoom meeting interface. The top window displays a gallery view of five participants: h5:YUSUF BAKO, H5 - Observer, h5 moderator: Dr naseem akhter, Hall5,S1_Dang Hoang Xuan Huy, and Ali Aghayari_Session1-hall5. The bottom window shows a shared PowerPoint slide titled "Crowdfunding and Financing of SMEs in Abeokuta, Ogun State, Nigeria" by Bako, Yusuf A., Ezekiel, Evelyn I., and Olabimtan, Rashidat O. The slide content includes the authors' names and their affiliation: "1,2,3Department of Business Administration and Management, Federal Polytechnic, Ilaro, Ogun State". The Zoom interface includes a top bar with "Zoom Toplantı - Hall 5", a toolbar with icons for mute, video, chat, screen share, and a "Görünüm" (View) button. The bottom window also features a similar toolbar and a "Görünüm" button.

PHOTO GALLERY

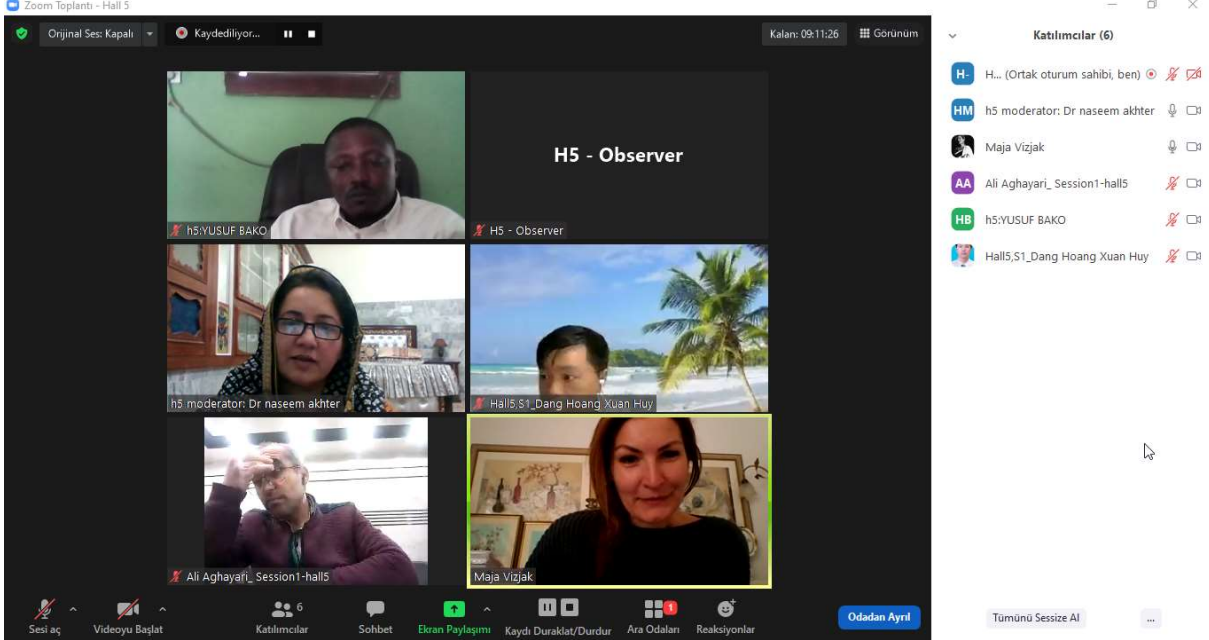
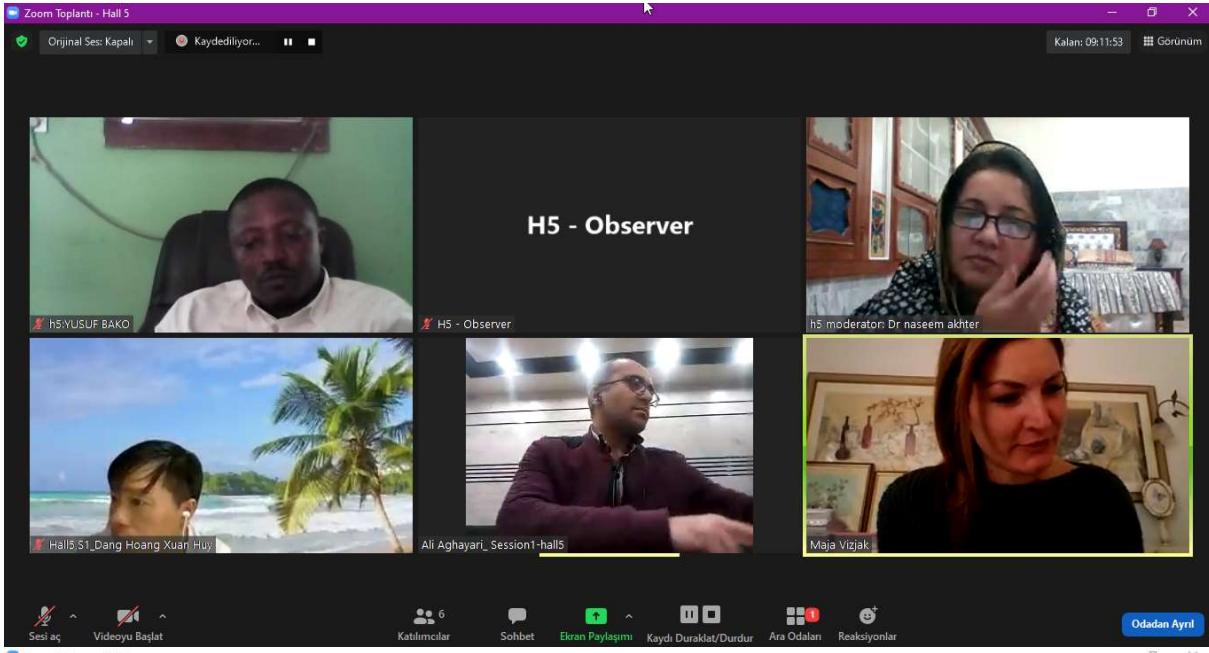

PHOTO GALLERY

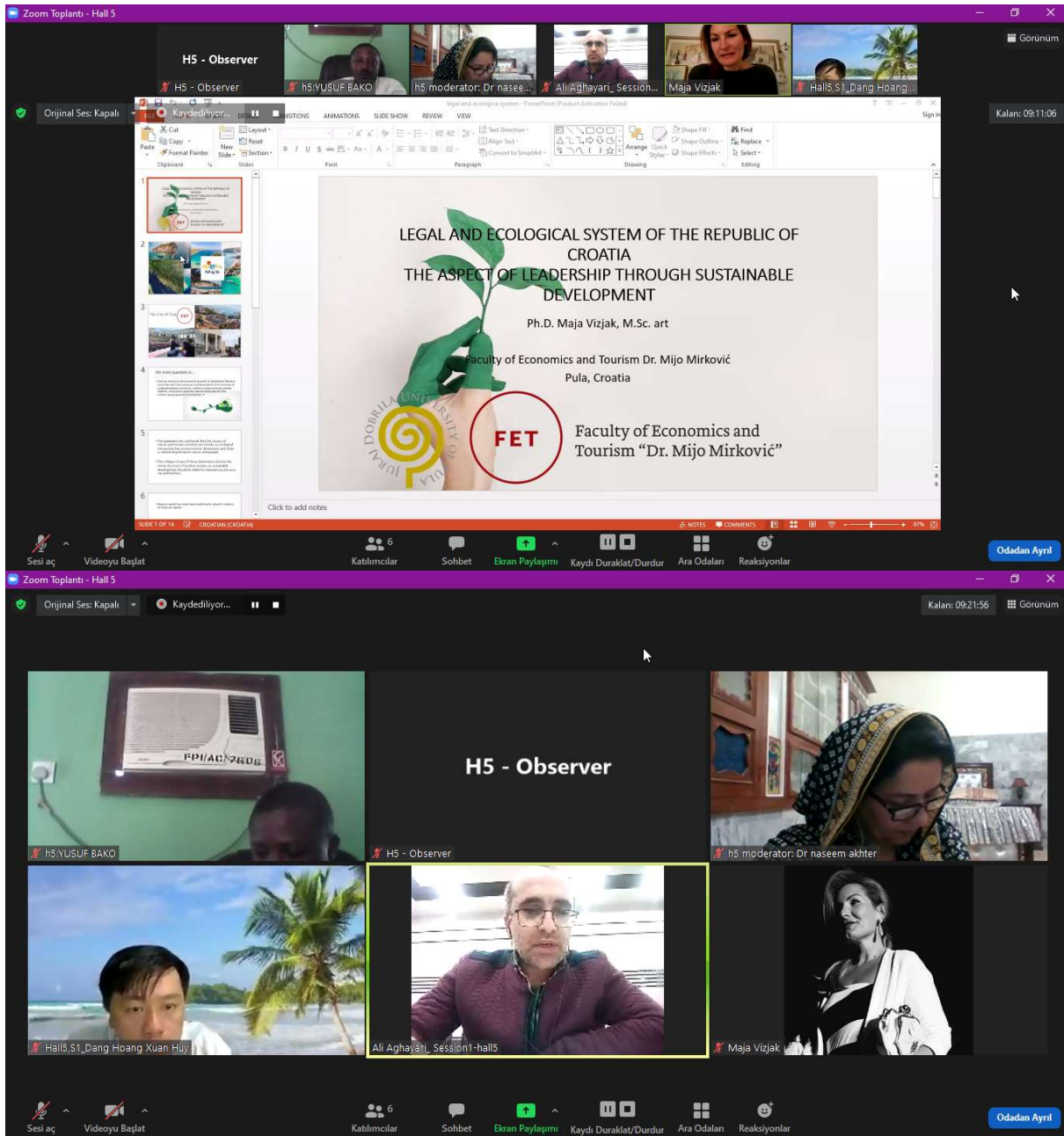
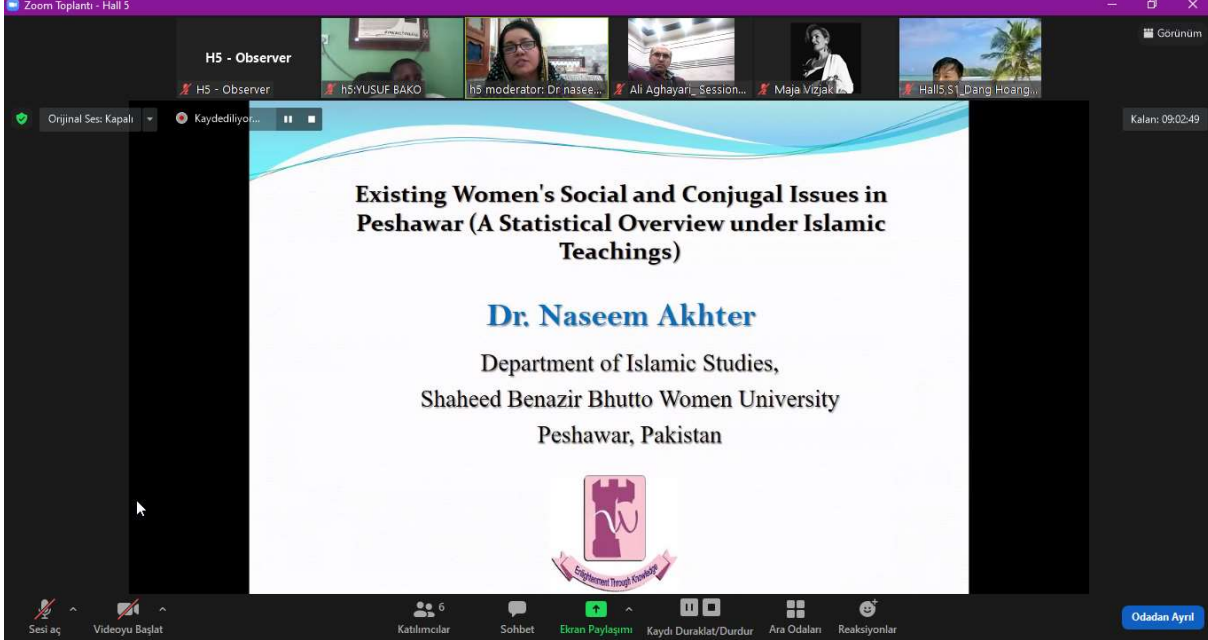
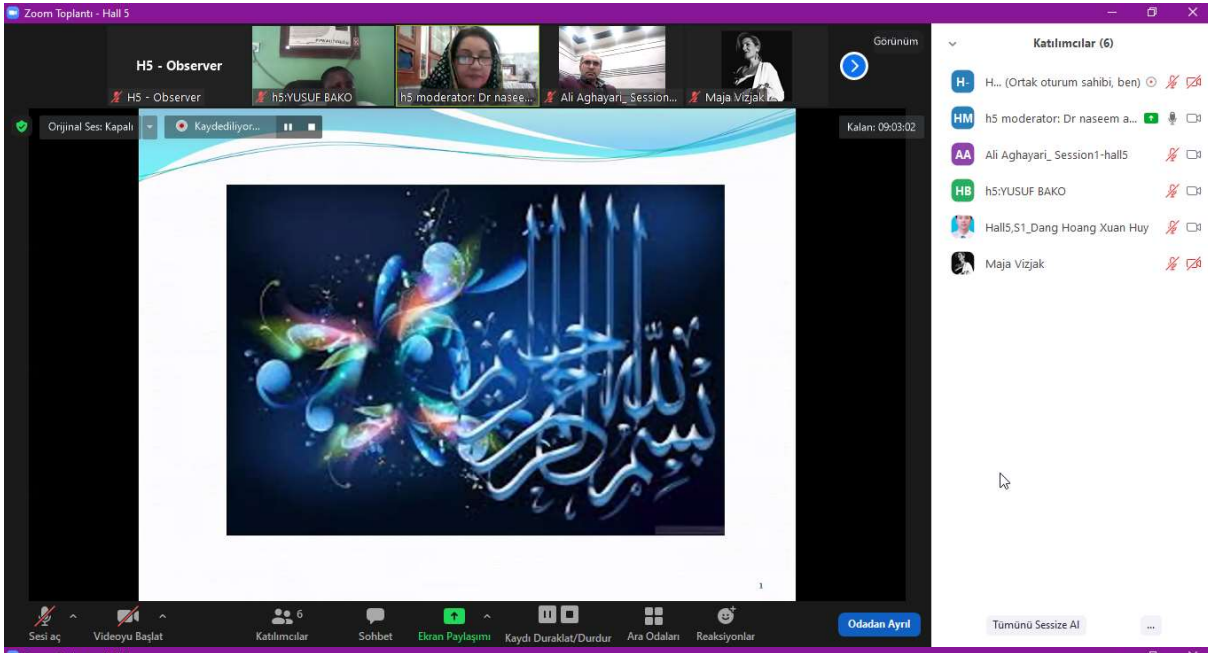

PHOTO GALLERY

CONTENTS

CONFERENCE IDENTIFICATION	I
PROGRAM	II
GALLERY	III
CONTENTS	IV

AUTHOR	TITLE OF THE PAPER	No
Sabuha Bindik	LGBT BİREYLERE YÖNELİK HOMOFOBİK TUTUMLARIN ATAERKİL KODLARLA AÇIKLANMASI	1
Sait YILDIRIM İbrahim AKSAKAL	EVLİLİK ÖNCESİ AİLE OKULUNUN BOŞANMAYI ÖNLEME ETKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	23
Abduselami SARIGÜL	SİMGESEL GÖRÜNGÜLER ÜZERİNDEN BİR ÇÖP SOSYOLOJİSİ DENEMESİ	32
İbrahim AKKAŞ İbrahim AKSAKAL	SOSYAL SERMAYE BAĞLAMINDA SAĞLIK VE HASTALIK	34
Oğuzhan UZAR	AVUKATLIK KURUMUNUN TEORİK VE HUKUKİ GERÇEKLERLE ANLAŞILMASI VE ATANMASI	45
AYJEREN ZAKİRJANOVA	YOGA UZMANLARININ ÇOCUK YOGASININ YARALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ	53
AYJEREN ZAKİRJANOVA	ÇOCUK VE YOGA	54
Özgür Mustafa Ömür Uğur Bellikli	OECD ÜLKELERİNDE SAĞLIK HARCAMALARININ EKONOMİK BÜYÜME İLE İLİŞKİSİ	56
Önder BÜBERKÖKÜ	TÜRKİYE İLE BAZI GELİŞMİŞ VE GELİŞEN PİYASA EKONOMİLERİ ARASINDAKİ ENFLASYON ETKİLEŞİMİNİN ANALİZİ	65
Fuad SELAMZADE	TÜRK CUMHURİYETLERİNİN DEMIRYOL TAŞIMACILIĞI VERİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	77
Ümit YILDIZ	YAKINSAMA HİPOTEZİNİN EKONOMETRİK ANALİZİ: TÜRKİYE VE TÜRKİ CUMHURİYETLER ÜZERİNE BİR İNCELEME	86
AHMET ARSLAN	PANDEMİ DÖNEMİNİN KAMU KESİMİ BÜTÇE DENGESİNE ETKİLERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ	88
Hülya BİNGÖL Nalan BİLGİÇ Sefa Salih BİLDİRİCİ	LİDERLİK TÜRLERİ VE KARİZMATİK LİDER	90
İbrahim İSKİN Ceren TEKİN Hilmi ETCİ	ÇALIŞAN ÖĞRENCİLERİN GÖZÜNDEN PANDEMİ SÜRECİ	104
Kayhan AHMETOĞULLARI	PANDEMİ DÖNEMİNDE FARKLI SEKTÖRLERİN FİNANSAL PERFORMANSLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	112
Mürşit RECEPOĞLU Pınar HAYALOĞLU	TAŞIMACILIK SEKTÖRÜ İLE DIŞ TİCARET VE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ NEDENSEL İLİŞKİLER: BRICS-T ÜLKELERİ	114
Üyesi Fatih ŞAHİN	PAZAR PLATFORMLARI ÇERÇEVESİNDE PAZARLAMANIN GELECEĞİNE YÖNELİK BİR İNCELENME	128
Nevin ÖZER	COVID-19 PANDEMİ DÖNEMİNDE TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI (TCMB) PARA POLİTİKASI KURUL TOPLANTI KARARLARININ BORSAYA ETKİSİ	137
Fitri MUKARROMAH Hendri Hermawan ADİNUGRAHA	REVITALIZATION of RELIGIOUS CULTURAL TOURISM DESTINATION DEVELOPMENT	139
Kur'aini Nur DINIA Maulida Isnaini Afwa WAHID	IDENTIFICATION OF THE SUPERVISION FUNCTION OF THE FINANCIAL SERVICES AUTHORITY ON THE INSURANCE SECTOR	140

Nofi Rismawati Hendri Hermawan ADĪNUGRAHA	TRADE OR BUY	141
Nok ISZATI Hendri Hermawan ADĪNUGRAHA	CONSUMPTION AND PEOPLE'S ECONOMIC INCOME	142
Maja VIZJAK Marin Romić	MARITIME CRUISES AS AN INTEGRAL PART OF THE DESTINATION TOURIST PRODUCT	143
Maja VIZJAK	LEGAL AND ECOLOGICAL SYSTEM OF THE REPUBLIC OF CROATIA	151
Hidayatul SIBYANI Hendri Hermawan ADĪNUGRAHA	TRADE ZAKAT ON MSMES DYA FASHION IN PEKALONGAN INDONESIA	167
Vo Hoan Hai Dang Hoang Xuan Huy	RESEARCH ON FACTORS AFFECTING AQUACULTURE RISK IN KHANH HOA PROVINCE, VIETNAM	168
Bako, Yusuf A. Ezekiel, Evelyn I. Olabimtan, Rashidat O.	CROWDFUNDING AND FINANCING OF SMES IN ABEOKUTA, OGUN STATE	180
Karim HUSEYN-ZADA	INTERNAL MARKETING ACTIVITIES IN OUTDOOR TOURISM BUSINESSES	181
Hidayatul SIBYANI Hendri Hermawan ADĪNUGRAHA	BUYING DAN SELLING CONTRACTS IN THE SHOPEE MARKETPLACE IN TERMS OF MURABAHAH, SALAM, AND ISTISNA' CONTRACTS	182
Ali AGHAYARI	SHEIKH MOHAMMAD KHAYABANI CONFRONTS THE RUSSIAN ULTIMATUM AND THE COLONIAL CONTRACT OF VOSOUGH AL-DAWLAH	183
Naseem AKHTER	EXISTING WOMEN'S SOCIAL AND CONJUGAL ISSUES IN PESHAWAR (A STATISTICAL OVERVIEW UNDER ISLAMIC TEACHINGS)	198
Uzma Ayaz	INVESTIGATION OF GENETIC DIVERGENCE IN LOCAL SUNFLOWER HYBRIDS AND INBRED LINES BY APPLYING MORPHOLOGICAL MARKERS	199
Иманова Айнур Фарда кызы	ПСИХОЭМОЦИОНАЛЬНЫЕ ПЕРЕЖИВАНИЯ БОЛЬНЫХ COVID-19 ПАЦИЕНТОВ С ХРОНИЧЕСКИМИ ЗАБОЛЕВАНИЯМИ В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ	200
Assefa Tadesse Markus Rodehutscord Aberra Melesse	EFFECT OF SUPPLEMENTATION OF AIR-DRIED SWEET POTATO LEAVES ON FEED INTAKE, BODY WEIGHT AND CARCASS COMPONENTS OF YEARLING RAMS	202
Assefa Tadesse Markus Rodehutscord Aberra Melesse	EFFECT OF REPLACING CONCENTRATE MIX WITH CAJANUSCAJAN LEAVES ON FEED INTAKE, LIVE WEIGHT GAINAND CARCASS COMPONENTSOF RAMS	203
Vorya Shabrandi	INSTITUTIONAL ROOTS OF WEAK FUNCTION IRANIAN ECONOMIC PERFORMANCE IN THE POLITICAL ECONOMY OF INTERNATIONAL RELATIONS AFTER THE 1979 REVOLUTION (POST-REVOLUTION)	204
Vorya Shabrandi	IRANIAN SECURITY CONSIDERATIONS IN AFGHANISTAN AFTER EGRESS THE AMERICAN FORCES AND ITS ALLIES, NATO TROOPS FROM AFGHANISTAN	221
Vorya Shabrandi	AMERICAN AND IRAN APPROACH IN REGIONAL SECURITY SUITE UNIONS AND COALITION IN THE MIDDLE EAST AFTER THE ARAB SPRING DEVELOPMENTS	229

**LGBT BİREYLERE YÖNELİK HOMOFOBİK TUTUMLARIN ATAERKİL KODLARLA
AÇIKLANMASI**

EXPLANATION OF HOMOPHOBIC ATTITUDES TOWARDS LGBT PEOPLE BY PATRIARCHAL
CODES

Dr. Sabuha BİNDİK

ÖZET

Homo ve fobi kelimelerini birleştiren terim, homo yani eşcinsel olandan ya da eşcinsel olmaktan korkma anlamına gelmektedir. Fobi sonuna eklendiği kelimelere korku anlamını katan bir kelimedir. Fakat homofobiyi diğer fobik durumlardan ayıran bir takım ayır edici özellikler bulunmaktadır. Toplumda cinsel yöneliminden ve dış görünüşünden ötürü toplumun normatif yapısının, ahlaki ve geleneksel kuralların dışında kalan bireyler; bir takım cinsel, fiziksel, psikolojik tacizlere ve zorbalıklara maruz kalmaktadırlar. Toplumsal yapının dışına itilen söz konusu bireylerin maruz kaldıkları homofobik tutumun temel nedeni geleneksel ve ataerkil kodlardır. Özellikle erkek egemen toplumlarda, kadın ve erkek birlikteliğinden başka hiçbir duygusal ve cinsel edime yer verilmediği göz önünde bulundurulduğunda, bu geleneksel yapının dışında kalan azınlığın neden ötekileştirildiği daha anlaşılır hale gelmektedir. Çalışma teorik olarak homofobik tutumların altındaki ataerkil kodların açıklanmasına odaklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Homofobi, Ataerkillik, LGBT, Eşcinsellik

ABSTRACT

The term, which combines the words homo and phobia, means homo, that is, fear of being gay or being gay. A phobia is a word that adds the meaning of fear to the words that it is added to the end. But there are a number of distinguishing features that distinguish homophobia from other phobic conditions. Individuals who are outside the normative structure of society, moral and traditional rules due to their sexual orientation and appearance in society are exposed to a number of sexual, physical, psychological harassment and bullying. The main reason for the homophobic attitude that these individuals who have been pushed out of the social structure are exposed to is the traditional and patriarchal codes. Especially considering that in male-dominated societies, there are no emotional and sexual acts other than the union of men and women, it becomes more understandable why the minority that remains outside this traditional structure is marginalized. The study is theoretically focused on the explanation of patriarchal codes underlying homophobic attitudes.

Keywords: Homophobia, Patriarchy, LGBT, Homosexuality

GİRİŞ

Heteronormatif anlayışın temelinde ataerkil yapının özünü bulmak yerinde bir tespit olacaktır. Erkek egemen toplum modellerinde heteroksizim daha baskındır. Geleneksel kodlar ve bu yapıyı oluşturan cinsel anlayış, heteronormatiflik dışında bir cinsel edimi kabul etmemektedir. Çünkü “Zevk arayışı, zevk yoluyla tatmin ve memnuniyete, tatmin ve memnuniyetle de mutluluğa ulaşma arzusu, çağlar boyunca insanların başlıca hedefi, hatta varoluş nedeni haline geldikçe, cinsellikten alınan zevk de erkeklerin kafasındaki öncelikli ve daimi bir meseleye dönüşmüştür (Archer 2005: 207). Dolayısıyla, cinselliğin sınırlarında yaşayan da sınırlarını belirleyen de erkekler olmuştur. Kimlerle ilişkiye girilebilir kimlerle girilemez kurallarını koyan da her zaman erkekler olmuştur. Ataerkil olan her toplumun cinsel yaşam pratiklerini oluşturan yine erkek egemen toplumun kuralları olmuştur. Çünkü “Resmi tarih beyazdır, erkektir, savaşıdır, mülk sahibidir, heteroseksüeldir. Beyaz olmayan ırkların, kadınların, ezilenlerin, mülksüzlerin, heteroseksüel olmayanların tarihi, resmi tarihin içinde kaybolup gitmiştir” (Selek 2014: 11). Erkek egemen toplumlarda görülen en belirgin toplumsal cinsiyet algısı ikili ayırım, ikili cinsiyet ve cinsel yaşam pratiğidir. Heteroseksüel yapının garantörü durumundaki aile toplumun temel yapı taşı oluşturduğundan, bu yapının karşısında duran ya da bu yapıyı tehdit eden her oluşum yok edilir ya da görmezden gelinir.

İnsan türünün devamlılığı evlilik akdinin gerçekleşmesine bağlıdır. Evlilik ve aile kurma ise sadece “kadın” ve “erkek” arasında gerçekleşmesi gerektiğinden, heteroseksüel olmayan ama cinsel yönelimi çok çeşitli olan özneler bile evlenmek zorunda kalmaktadırlar. Cinsel ve duygusal edimini gizliden, heteroseksüel erkek ya da kadın rolünü açıktan gerçekleştirmek zorunda olan bu bireyler, heteroseksist yapının baskısı altında yaşamlarını sürdürmek zorundadırlar. Çünkü aile kurmak ve bu aile içerisinde sağlıklı çocuklar edinmek toplumda bir “normallik” ölçütüdür. Wolf (2009, s. 13’a göre, çekirdek aileyi meşrulaştırmak üzere işgücünü ve ideolojisini disipline etmek için belli davranışsal normlar bekleyen sınıflı bir toplumda gerici cinsel fikirler –toplumsal cinsiyet normları da dâhil olmak üzere- ayırımı diri tutma ve toplumu bir bütün olarak ezme araçlarıdır. Dolayısıyla bu yapıya dâhil olmak istemeyenler, aile ve ikili cinsiyet anlayışına karşı bir tehdit unsuru olduğu için yok edilme ya da yok sayılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. LGBT bireyler ikili toplumsal cinsiyet algısını ters yüz ettiği için, homofobik tutumlara maruz kalırlar. İnsan olabilmenin tek ölçütü evlilik ve çocuk olarak algılandığı için, bunun dışında kalan herkes verimsiz, çorak, anormal olarak etiketlenmektedir. Bu nedenle de çocuksuz ilişki onaylanmaz ve üreme dışı cinsellik sapıklıkla yaftalanır. Evlilik kurumun içindeki cinsel edimler, evlilik dışında olduğundan daha temiz, pür ve pak gibi gösterilir. Geleneksel ailelerde evlilik çocukla da taçlandığı için, çiftler arasında gerçekleşen cinselliğin sanki sadece çocuk yapmak ve aile birliği kurmak gibi bir amacı olduğu algısı yaratılır. Hâlbuki esasında cinselliğin meşrulaşması için gerçekleşen bu evlilikler, aslında cinsel ihtiyacı giderme aracıdır. Üremenin gerçekleşmesi ve devam etmesi ise, evli çiftlerin kadınlığını ve erkekliğini topluma ispatlama çabasıdır. Cinselliğin evlilik ve çocuk adı altında meşrulaştırıldığı bir toplumda, heteroseksist yapının dışında kalan herkes aslında çok büyük bir haksızlığa uğramaktadır. Evlilerin üreme ve aile kurmak için, bunun dışında kalan herkesin sadece cinsellik için bir araya geldiği algısı yaratıldığı için, Lgbt bireylere anormal cinsel istekleri olan ve cinselliği uçlarda yaşayan insanlar gözüyle bakılmasına sebebiyet vermektedir.

Cinsel ihtiyaçlar ve dürtüler insanların üreme dışında da gerçekleştirdiği bir edimdir. Bu nedenle, “Seks, biz insanların en kuvvetli dürtülerinden biridir. Hayatta kalma içgüdüğü ve iktidar arzusuyla en az on yıl varlığını sürdürebilmiş her otorite ve sosyal düzen, bu dürtüleri dizginleyebilmek için çeşitli kurallar ve sınırlamalara başvurmak zorunda kalmıştır. Çünkü bu dürtülerden her birinin, şahısları, herhangi bir otorite veya düzenden çok daha fazla etki altına alabildiği su götürmez bir gerçektir. Dolayısıyla tüm bu başarılı dinler ve devletlerde, hayatta kalmak için ne yapıp yapmayacağımız, kime hükmedip kime hükmedemeyeceğimizi ve kiminle cinsel ilişkiye girip kiminle giremeyeceğimizi söyleyen çeşitli yasa ve kurallar bulmak mümkündür” (Archer 2005: 208). Bu kural ve yasalar genelde erkekler tarafından belirlenmiştir. Bu nedenle homofobinin temelinde bu anlayış vardır, eşcinsellik erkeklige getirilen bir leke gibi görülmekte ve “normal” dışında gerçekleşen her türlü cinsel edim de buna dâhil edilmektedir.

LGBT

Grup oluşturmak ve belli bir görüş ya da davranış etrafında toplanıp şekillenmek insan haklarının ve bu haklar savunusunun en doğal halidir. İnsanlar benzer bazı özelliklerinin ya da birtakım hak ihlallerinin onları bir araya gelmesiyle dernekleşebilirler. Günümüzde ise bu oluşumlardan biri olan Lgbt, içinde farklı cinsel kimlikleri barındıran, bu kimliklere sahip olan bireyleri çatısı altında toplayan ve bu kimliklere ait olan hakları kazanma mücadelesine girmiş bir sosyal harekettir. Lgbt aynı zamanda yeni bir sosyal harekettir. Eski sosyal hareketlerden farkı ideolojik temelli değil, hak temelli ve bireysel kimlik mücadelesi ağırlıklı bir oluşum olmasıdır. “Kimi kuramcılar sanayi devriminden 1960'lara kadar geçen süre içinde yer alan ve merkezinde ekonomik eşitlikçi hak talepleri bulunan sosyal hareketleri 'eski' toplumsal hareketler; bu tarihten sonra ortaya çıkan ve etnisite-ırk-cinsiyet gibi farklılıklarından kaynaklanan sosyal sorunları ve talepleri dile getiren sosyal hareketleri ise 'yeni' toplumsal hareketler olarak adlandırmaktadırlar. 'Eski'nin aktörleri genellikle 'işçi Sınıfı'nın üyeleri olarak tanımlanırken, 'yeni' toplumsal hareketlerin aktörleri Bourdieücü bir ifadeyle sosyal/kültürel/simgesel sermayeleri nedeniyle farklı bir *habitus* evreninde var olan ve etnik, kültürel, dini ve cinsel kimliklere vurgu yapılan 'orta/üst sınıflara' mensup bireyler olarak görülmektedirler” (Erdoğan ve Köten, 2014: 94). Aynı zamanda eski toplumsal hareketlerin maddi temelli ve ulusal ölçekte olması, yeni toplumsal hareketlerin birey hak ve kimlik temelli olup evrensel nitelikte olması ikisi arasındaki önemli farklardandır.

Lgbt, çatısı altında birçok farklı cinsiyet kimliği bulunmaktadır. Bu kimlikler ve açılımları çalışmanın kavramsal kısmında ayrıntılı olarak ele alınıp, açıklanacaktır. Bazı LGBT kavramlarının tanımları: *Eşcinsellik (homoseksüellik)*, insanlık tarihi kadar eski olan ve aynı cinsiyetler arasında vuku bulan bir cinsel ve duygusal edime verilen isimdir. Tarihin farklı dönemlerinde dinlerde ve toplumsal yapıda farklı cezalarla yok edilmeye ve sindirilmeye çalışılan eşcinsellik, uygulanan tüm yaptırımlara karşı direnmeye ve var olmaya devam etmektedir. Eşcinsellik hemcinsler arasındaki ilişkiye verilen isim olmasına karşın bu ilişki türünün kadınlara nazaran erkekler arasında daha çok yaşandığı anlaşılmaktadır. Nitekim Corraze (1991:15) tarafından ABD'nin Caroline Eyaleti'nde yapılan bir araştırmada üniversiteli kız ve erkek öğrenciler arasında erkeklerin yüzde 6'sının, kadınların ise yüzde 3'ünün eşcinsel olduğu saptanmıştır. Eşcinsellerin kadın olanına lezbiyen, erkek olanına gey adı verilmektedir.

Lgbt'nin L harfinin simgesi olan *lezbiyenlik* genel anlamda bir kadının kendi cinsinden birine duyduğu ve gerçekleştirdiği cinsel edim olarak algılanmaktadır. Bu algı özellikle bu deneyimi yaşayanlar tarafından genelde kabul görmemektedir. Çünkü lezbiyenlik, iki kadının birbirlerine duyduğu bir cinsel çekimin değil aynı zamanda duygusal da bir ilişkinin adıdır. Lezbiyenlik her zaman erkekleri tahrik edici bir yanı varmış gibi gösterilse de iki kadının birbirlerine hissettikleri bundan çok daha fazlasıdır. Tarihine kısaca bakıldığında, “M.Ö. 6. Yüzyılda, Lesbos (Midilli) adasında yaşamış olan kadın şair Sappho'nun sadece kadınlara şiir, dans ve müzik öğretilen okulunda dillere dolanan kadınlar arası yakın ilişkileri alay konusu yapan Attikalı şairler tarafında Lesboslu kadınları tanımlamak amacıyla kullanılan “Lesbienne” sözcüğü, bugüne de kadın eşcinselleri tanımlayan bir sözcük olarak gelmiştir” (Ersoy, 2011: 412). Toplumda lezbiyenler çok görünür olmamakla birlikte, görünürlükleri gay ya da eşcinsel çiftler kadar hor görülmemektedirler. Bir erkeğin kadın gibi davranması hegemonik erkeklik kalıplarına ve yapısına aykırı olduğundan, kadın gibi davranan ya da kadın kıyafeti giyen bir erkek bu davranışıyla lezbiyenden daha fazla tepki almaktadır. Oysa bir lezbiyen hala kadındır, hatta erkek gibi davranırsa dahi bunda bir sorun yoktur, çünkü erkek gibi davranmak ya da erkek olmayı istemek, toplumda görece olumlu karşılanan bir tutumdur. Lezbiyenliğin bazı alt kavramları da vardır. Bu kavramların tanımına bakıldığında butch, lezbiyen bir ilişkide iki kadından erkeksi olan için kullanılmakta ve bu ilişki heteroseksüel iki insanın ilişkisinde olduğu gibi kadın ve erkek rolündeki iki kişiden oluşmaktadır. Butch, Butler (1999: 16)'a göre “Erkeksi veya maço görünüm ve tavidir İngilizcede genel olarak erkekler için “sert erkek” anlamında kullanılabileceği gibi, eşcinsel jargonda özellikle lezbiyenler tarafından bir alt kimlik olarak benimsenen sözcük, erkeksi¹ veya eril olarak algılanan görünüm ve tavrı olan lezbiyenleri nitelemektedir” Bu nedenle kelimenin erkeksi kadınları nitelediği ve eşcinsel ilişkide erkek olan tarafı temsil ettiği bilinmektedir. Lezbiyen ilişkide kadın olan roldeki ise femme'dir. Femme, “Eşcinsel jargonda kimi zaman eşcinsel erkekler için de kullanılmakla birlikte, özellikle lezbiyenler tarafından bir alt kimlik olarak benimsenen tanım kadınsı veya feminen olarak algılanan bir tarza sahip lezbiyenleri nitelemektedir” (Butler, 1999: 16). Femme olan lezbiyenler kadınlık görevini yine kadın partnerine karşı üstlenmektedir Erkeğin kadınsı olanı ile kadının kadınsı olanı aynı şey değildir. İlgili terim sadece lezbiyen ilişkide geçerlidir.

Gey, erkek eşcinselle karşılık gelen ve erkek erkeğe ilişkiyi sembolize eden bir terimdir. “Bu kelimenin, Türkçe'ye, İngilizce'den olduğu gibi alınması 1980'lere rastlamaktadır. 2000'li yıllardan itibaren de şu an kullanılan haliyle, okunduğu gibi yazılmaktadır. İlk kez, 1999'da Türkiyeli Eşcinseller Buluşması sonrasında ‘gay’ sözcüğü, Türkiçeleştirilerek ‘gey’ olarak kullanılmaya başlanmıştır. Eylül 2006 tarihinden itibaren de Türk Dil Kurumu elektronik sözlüğünde gey, erkek eşcinsel olarak tanımlanmaktadır” (Tar, 2013: 105). Bir erkeğin duygusal ve cinsel anlamda hemcinsine duyduğu ilgiyi karşılayan terimdir. Gey kelimesi eşcinsel ya da homoseksüel kelimeleri kadar eski değildir. Selek (2014:64)'e göre, “Eşcinsel yani homoseksüel tanımlamasını reddeden erkekler kendilerine ‘gey’ adını koymuşlardır”. Gey kimliğindeki erkeklerin genellikle dış görünüşünde ya da cinsiyet kimliklerinde bir değişiklik gözlenmez. Bu durum aslında özellikle yapılmasa bile kendilerini kamufle etmenin bir yoludur.

¹ Kelimenin Türkçede doğrudan bir karşılığı bulunmadığı için, erkeksi lezbiyen denilmesi uygun görülmüştür.

Toplumsal normların dışında gerçekleşen cinsel edimler kimse bilmediği sürece toplumda sorun teşkil etmez. Bu cinsel kimliğe sahip olan erkekler kadınlara ilgi duymamaktadırlar. Evliliklerini eşcinsel evliliklerin yasal olduğu ülkelerde gerçekleştirmektedirler. Eşcinsel evliliklerin yasak olduğu ve eşcinsellere baskı uygulanan ülkelerde ise durum tamamen farklıdır. Genelde eşcinsel ilişkiler gizli yaşanmaktadır. Toplumda meşru olan heteronormatif düzenin onayladığı evliliklerin dışında gerçekleşecek olan evliliklerin sonucunda homofobi ve nefret ile cinayet dahi gerçekleşebilmektedir. İki erkeğin bir cinsel veyahut duygusal edimi, genel anlamda hoş bakılmayan ve hoşgörüsüyle karşılanmayan bir durum olduğu için, çiftler toplumdaki dışlanmak yerine bu ilişkilerini gizli tutmayı tercih etmektedirler.

İkiseksüel/ biseksüel olarak adlandırılan cinsel yönelim bir öznenin cinsel ve duygusal anlamda iki cinse de (kadın/erkek) cinse ilgi duyması ile ilgilidir. “Yönelim kişinin kendi cinsiyet kimliğine yönelik olduğunda eşcinsel (homoseksüel), diğer cinsiyet kimliğine ait olduğunda heteroseksüel, her iki cinsiyet kimliğine de cinsel ilgi duyabildiğinde biseksüel olarak adlandırılmaktadır (Söyle ve diğerleri 2017: 9). Biseksüeller zaman zaman çift cinsiyetli olarak algılsa da aslında olan iki cins ile de yakınlık kurabilmeleridir. Biseksüel ve çift cinsiyet farklı cinsel kimliklerdir. Birisi (çift cinsiyet) biyolojik bir genital ve üreme organı karışıklığı, diğeri ise (biseksüellik) tamamen var olan bir durumdur.

Transgender, cinsiyet geçiş sürecini tamamlamış ya da süreçte olan; biyolojik cinsiyetine ve dış görünüşüne bir şekilde müdahale edenleri belirtmek için kullanılan bir terimdir. Butler (2014: 16)’a göre, transgender, travestizimden transseksüelliğe geniş bir alanı kapsayan şemsiye terimdir ve cinsel kimliği veya toplumsal cinsiyet sunumu, biyolojik cinsiyetiyle ilişkilendirilen normlarla örtüşmeyen kişidir. Transgender kelimesi, Türkiye’de kullanımı çok yaygın olmayan bir kelimedir. Bunun yerine daha çok trans kelimesi kullanılır. Kelime cinsel kimlikteki akışkanlığı ve karmaşıklığı temsil etmesine rağmen, kendisine çok kullanım alanı bulamamıştır. Selek (2014:72), aslında transgenderın sadece ‘cinsiyet değiştirmeye kazanılan’ bir kimlik olmadığını ifade etmekte, biyolojik cinsiyeti ile cinsiyet kimliği uyuşmayan, cinsiyet geçişi sürecine girmiş ya da girmemiş, girmeyi düşünen/düşünmeyen, toplumsal cinsiyetini sorgulayan, kendini ikili cinsiyet sistemi içinde hissetmeyen bireylerin transgender kategorisi üzerinden tanımlanabileceğini savunmaktadır.

Dönüşmüş cinsiyet (transseksüel) halk arasında travesti ve transseksüel özneler için kullanılan dönme² kelimesini karşılamaktadır. Kişinin davranışlarından çok iç dünyasında kendisini karşı cinsten biri gibi görmesi, hissetmesidir. Transseksüelin travestiden ya da bir eşcinselden farklı yanı ise, cinsiyetini değiştirip hissettiği cinsiyeti bedenine yerleştirmesidir. Marshall (2005: 764) ’a göre, transseksüellik kavramının içeriği şöyledir: bir cinste doğmuş olmak, cerrahi operasyon geçirmek ve kendisini ait olduğu cinsiyete özgü toplumsal cinsiyet rolüne göre yetiştirmek. Marshall’a göre, birçok transseksüelin idealinin toplumsal cinsiyet rolüne tamamen ve geri dönüşü

² “Bu terim aslında din değiştirmiş olan kimseler için kullanılır. Daha çok, on yedinci yüzyılda kendini Musevi mesihi ilan eden, daha sonra ise cemaati ile İslam’ı seçen Sabetay Sevi’nin müritleri ile bağdaştırılır” (Kandiyoti 2017: 355).

olmayan biçimde geçmek olduğunu ifade etmektedir. Transseksüel kadın ya da erkek ömür boyu süren bir sürece dâhil olup, istedikleri cinsiyetin gerektirdiği her şeyi uygulamaktadırlar.

“*Transseksüel*, psikiyatrinin tıp söylemi içinde, operasyonel olarak cinsiyet değiştirmiş demektir ya da kişinin anatomisiyle belirlenen cinsiyet rolünü bırakıp karşı cinsin kimliğini almasıdır. Bu dönüşüm, öncelikle cinsel organı olmak üzere, kadın ile erkek arasındaki farklılıkları ifade eden organların yeniden şekillenmesi gibi uzun zaman alan ve oldukça maddi külfeti olan bir süreçtir. Bu nedenle, tekrar geri dönüş imkânı yok denecek kadar azdır” (Selek 2014: 74). Özne transseksüel olarak adlandırılacak ise, cinsiyet geçiş operasyonu geçirmesi şarttır. “Trans kelimesi, doğum sırasında atanmış cinsiyetle toplumsal cinsiyet kimliği ve/veya ifadeleri arasında bir çeşit süreksizliği içeren, geniş bir yelpazedeki toplumsal cinsiyet kurallarına uymayan herkesi kapsayan şemsiye kavram olarak kullanılmaktadır. Trans kadın/lar ifadesi, doğumda kendilerine atanan cinsiyetin tersine, kendini kadın olarak tanımlayan, sunan veya kadın olarak yaşayan kişiler için kullanılmıştır” (Koyama 2013: 364). Buna göre ameliyat olan ya da olmaya hazırlanan kişi kendini tamamen kadın ya erkek gibi hissetmekte, davranışları, giyimi, hisleri, cinsel yönelimi hep bu yönde olmaktadır. Kadın transseksüel tamamen kadın gibi, erkek transseksüel de tamamen erkek gibi hissetmektedir. Bu nedenle de bu hissini altında biyolojik cinsiyetinden rahatsızlık duyan, yanlış bedende doğduklarına inanan bu kişiler çözümü cinsiyet değiştirme operasyonlarında bulmaktadırlar. Dış görünüşlerinde yaptıkları değişikliklere ve estetik operasyonlara, hormon tedavilerine ek olarak, bir kadınlık ya da erkeklik organına kavuşmak onlar için son derece önemlidir. Transseksüalitede bir durum tanısı koyulmakta ve süreç ona göre ilerlemektedir. Ömür boyu devam eden bir süreç olduğu için hem maddi külfeti çok olan hem de sosyal ve psikolojik destek gerektiren zorlu bir yolculuktur. Benjamine (1966: 55)’e göre, transseksüellerin büyük çoğunluğu tamamen mutsuz bireylerdir. Bazıları, toplumsal cinsiyetteki dezavantajlar nedeniyle ne toplumun ne kanunun ne de tıp mesleğinin şu anda onları haksız bir talihsizlik olarak gördüğü ve kabul etmediği uyumsuz tiplerdir.

Kadın görünümünde olan erkek ya da *travesti* (transvestite), cinsiyet değiştirme ameliyatı olmadan ameliyatsız olarak kadın görünümünde olan ve dış görünüşüyle ve davranışıyla karşı cinse ait olma isteğini ifade eden bir terimdir. Travesti, karşı cinsin elbiselerini giyme ya da iki cinse de uygun giyinme sürecini anlatan; genellikle, zaman zaman kadın gibi giyinen erkekler için kullanılan ve transseksüellikle ya da homoseksüellikle karıştırılmaması gereken bir terimdir (Marshall 2005: 764, Selek 2014: 74). Travesti genelde transseksüelliğin ameliyattan önceki aşaması olarak bilinse de bundan tamamen farklıdır. Çünkü travestilikte daha çok kadın gibi giyinme, davranma, kadın taklidi yapma ağır basmaktadır. Genelde kadın gibi giyinen erkek olarak bilinse de erkek gibi davranan kadınlar için de aynı terim kullanılmaktadır. Travestilik erkeklerde daha belirgindir. Kadın gibi davranmaktan hoşlanma ve kadın görünümü kazanma burada önemlidir. Travestilik cinsiyetler arası geçişin, ne kadar likit (akışkan) halde olduğunun, toplumsal cinsiyet rollerinin erkekten kadına yer değişebildiğinin ve bu rollerinin sonradan öğrenildiğinin kanıtıdır.

Travestilerin bazıları yaşamları boyunca erkeklik organlarıyla birlikte ama kadın görünümünde olmakta bazıları ise kadınlığa geçiş istediği halde birtakım engellerden dolayı bu isteklerini gerçekleştirememektedirler. Travestilerin erkeklik organı ve kadın görünümüyle hayatlarına devam etmelerinin birçok sebebi vardır. Ama en

önemlisi bu kişilerin kadın görünümünü seçmelerine rağmen erkeklik duygularını da kaybetmemiş olmalarıdır. Bunun yanında cinsiyet değiştirme ameliyatının maliyetinin yüksek olması ve bu ameliyatların hayati risk taşıması sebebiyle, cinsiyet geçiş operasyonu geçirmeyen travestiler de vardır. Travesti ve transseksüellik zaman zaman birbirlerine yakın olarak algılanmaktadırlar, ama anlam olarak tamamen farklı özelliklere sahiptir. Birisi yanlış bedene hapsediklerini düşünen transseksüelleri temsil ederken, diğeri sadece kadın kıyafeti giyip kadın gibi davrananları ifade etmektedir.

Çift Cinslilik (İnterseks/ Hermafrodit/ Androjen/ Androgyne), bu terim çift cinsiyetli kişileri temsilen kullanılmaktadır. Kişiler hem erkek hem de kadın cinsel organıyla doğduklarında, kişi interseks diye anılmaktadır “Doğu Michigan Üniversitesi Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans Danışma Merkezi interseks kavramını şöyle tanımlamıştır: İnterseks bireyler kadın ya da erkek olarak tanımlanmak için gereken ‘standart’ olmayan ‘cinsiyet kromozomlara,’ dış cinsel organlara ya da içsel üretim sistemine sahip olarak doğarlar” (Titley 2009: 30). Çift cinsiyetli kişilerin varlığı ile toplumsal cinsiyet rollerinin kurgulanması arasında anlamsız bir ilişki mevcuttur. Nedeni ise öznenin hangi cinsiyete ait olduğunun belirsizliğidir. Androjenlik, Yunancada erkek anlamına gelen ‘andro’ ile kadın anlamına gelen ‘gyne’ kelimelerinin birleşmesinden oluşmuştur (Dökmen 2009: 74). Ülken (1969: 66)’e göre ise, çiftcinslilik, insanda erkeklik ve kadınlık vasıflarının bulanık olarak bulunması demektir. Androjen kişi, daha bebekken hangi cinsiyet organı baskın ya da belirginse kişinin cinsiyetini ailesi ve doktoru ona göre belirlemektedirler. Kişilerin kendilerinin cinsiyetlerini belirmelerine izin verilmeden, atanmış cinsiyet tekrar atanmaktadır. İnterseks, hermafrodit³ olarak da adlandırılır. Tar (2013: 107), interseksin kadın ve erkekler için olağan sayılmayan bir şekilde dış genital organ ya da iç üreme sistemi ile doğmuş kişi olarak tanımlanması gerektiği görüşündedir. Çift cinsiyetli kişilerin cinsiyetlerinin belirsizliği, kendilerinin hayatlarının da bir şekilde belirlenme zorunluluğu doğurmaktadır. Şeker (2011: 127), sadece dişil ve eril olmak üzere iki cinsiyetin ‘normal’ ve ‘doğal’ kabul edilmesinin interseksüelliğin bu iki biçimli yapıyı bozguna uğratmasına neden olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle de cinsiyet belirleme kararları interseklerin kendilerine bırakılmaz. Burada heteronormatif normlar devreye girerek, kişinin cinsiyetini belirlemektedir. Ameliyat hangi cinsel organ belirgin ise ona göre karar verilmekte ve kişi hekimlerin uygun bulduğu cinsel organa kavuşmaktadır. Ancak bu durum ilerde bir takım geri dönülemez hataların sonucuyla kişide travmatik birçok problem yaratmaktadır. Çünkü kişi hissettiği cinsiyetin tamamen tersi bir cinsel ve üreme organına da sahip olabilir. Dolayısıyla interseks kişilerin bebekken ameliyat edilmesi yerine, birey kendi cinsel kimliğini bulduğunda bu operasyonun gerçekleşmesi hem kişi hem ailesi için daha sağlıklı bir müdahale olmaktadır.

1.1.2. Eşcinselden Korkmak, Homofobi (homophobia)

Homofobi, Göregenli (2011: 353)’ye göre, heteroseksüeller açısından eşcinsellerle yakınlaşmaktan ya da onların yakın çevresinde bulunmaktan ve onlardan nefret etme olarak tanımlanabilir. Kavram eşcinsel olmaktan ve eşcinsellerden korkma gibi masumane olarak tanımlansa da aslında homofobi sadece nefretten ibaret değildir, boyutları şiddet ve cinayete kadar ulaşan bir tür hastalık ve ırkçılıktır. Connell (1998: 11)’e göre, cinsiyetçi klişeler,

³ İki cinsiyetin türlü birleşimlerinin bir vücutta bulunduğu durumdur. Hem erkek hem dişi organları olanlar.

etkileyici bir dayanıklılık ve elastikiyet göstererek bizimle birlikteliklerini sürdürmektedirler ve toplumsal süreç kendi sınırlama gücüne, çözülmeye karşı kendi direncine sahiptir ama yine de tümüyle insanidir. Öyleyse, kadınlara ve eşcinsellere baskı uygulanması, doğanın değil insan eylemliliğinin bir sonucudur (1998: 11). Eşcinsellere uygulanan baskı insan eylemliliğinin bir sonucudur fakat burada söz konusu olan heteroseksist yapının ve insanların baskısıdır. Bu nedenle eşcinsellerin karşılaştıkları homofobik tutumun altında heteroseksist yapı mevcuttur. Homofobi, aynı zamanda eşcinselleri yok etmek hatta eşcinselliği tamamen ortadan kaldırma amacıyla hareket eden bir düşünce yapısının da adıdır. Örnek vermek gerekirse, şu an eşcinsel hakları konusunda epey bir yol almış olan Avrupa ülkelerinden Almanya’da Adolf Hitler eşcinselleri tamamen yok etme yolunu seçmiştir. “1936’da eşcinsellelikle mücadele için özel bir SS birimi kuruldu. Bununla da kalınmadı, Almanya’da, Avusturya’da, İtalya’da, İspanya’da ve faşizmin hâkim olduğu birçok ülkede, politik iktidarlar, bilimsel çevrelerle de iş birliği yaparak ve eşcinsellerin toplumun doğal yapısını bozduğunu iddia ederek eşcinselleri ya hemen öldürdüler ya da toplama kamplarına gönderdiler. Toplama kamplarında ise pembe üçgenle işaretlenen eşcinseller, gaz odalarına ya da fırınlara gönderilen ilk grupların içinde yer aldılar” (Selek 2014: 56-57). Bu nedenle homofobik tutumun temelinde sadece nefret değil, aynı zamanda ötekileştirme ve hatta onları yok sayma vardır.

“Homofobi (homophobia) George Weinberg’in bulduğu ve Society and the Healty Homosexual’de (1972), psikolojik homoseksüellik korkusunu anlatmak için kullandığı bir terimdir (Weinberg’den akt. Marshall 1999: 305). Homofobi aslında “fobi” kelimesinin korku belirtmesi itibariyle yanlış kullanılmış, dilimize bu şekilde yerleşmiş korkuyu değil aslında nefreti temsil eden bir tutumun adıdır. Çünkü homofobik tutum sergileyen insanların bu tutumunun altında görünüşte veya pratikte çoğu zaman her iki durumda da heteroseksüel yaşam tarzına uygun olmayan bireylere duyulan nefret yatmaktadır. Grosz (2011: 34), homofobinin belirli bir gruba ait olduğu düşünülen niteliklere değil, bir grubun üyelerinin faaliyetlerine dayanan bir baskı olduğunu ifade etmektedir. Nefretin kökeni, toplumsal cinsiyetlendirilmiş dual (ikili), (kadın ve erkek) yapının lgbt bireyleri ile adeta yapı bozuma uğratılmasıdır. Marcos (2006: 99) ise, heteroseksist anlayışa göre; dişi-eril ikilisinin birliğinin, evrenin yaratılmasının, bunun yeniden üretilmesinin ve yaşatılmasının temeli olduğundan bahsetmektedir.

Üremeye katkısı olmayan bir cinsel ve sosyal yaşamda ve bu ikili yapının dışında hayatlarını sürdüren LGBT bireylerin heteroseksist yapıyı tehdit eder gibi özel bir tutumları olmasa dahi ikili yapının doğallığına inanan savunucuları yine de lgbt’lileri yok sayma ya da zaman zaman yok etme yoluna gitmektedirler. Çünkü Oksaçan 2015: 29)’a göre, karşı cinsler arası aşk binlerce yıldır erkek egemen güçler ile onun dinsel ve dünyasal kurumları tarafından yasal ve doğal ilişki türü olarak kabul edilmiştir. Bu kabulün dışına çıkanlar sapkın olmakla, sapıklıkla kategorize edilmiş, nefret ve şiddetin hedefi yapılmışlardır. Bu tutumlarının altında bazı aşırı dinci grupların etkisi, bazen geleneksel yapının kökleri ve bazen de statükocu anlayışın temsilleri yatmaktadır. lgbt bireyleri, egemenlerin hiçbir surette bozulmasını istemedikleri düzenin kurbanlarıdır. Eşcinselliğin aşağılanması kadınsı olma ve erkeklik algılarını ters yüz ettiği içindir. Bu nedenle eşcinsellik heteroseksüel yapı için bir tehdit unsuru olarak görülmektedir. Segal (1990: 200), “homofobinin eşcinsel erkeklere zulmederek bütün erkekleri hizaya sokmakla kalmadığını erkeklerin içlerindeki kadınsılığı aşağılayarak aynı zamanda kadınları da aşağıladığını ifade etmiştir. Kadınsı

davranışın, görüntünün ve cinsiyetin erkek cinsiyetinden ayrı, daha zayıf ve daha güçsüz algılanmasının temelinde ataerkillik ve heteronormatif ikili yapı bulunmaktadır. Aile kurumu bu ikili yapının garantörlüğünü üstlendiğinden ve eşcinsellik üremeden yoksun olduğundan, eşcinsel özneler de toplumun değer yargılarına açık bir tehdit olarak algılanmaktadırlar. Selek (2014: 49)'e göre kadınla erkek arasındaki ilişki ve özellikle de aile, ataerkil sistemin yeniden üretildiği önemli alanlardır. Bu nedenle eşcinsellik bu ilişki biçimini bozmaktadır. Eşcinsellik karşı cins değil, kendi cinsine ilgi duyarak hem doğaya hem dinsel değerlere hem de aile kurumuna ve geleneklere karşı çıktığından, ataerkil sistem yapısı için bir tehlike arz etmektedir. Özellikle ailesiz ve çocuksuz bir ilişki, ataerkil yapı için tamamen risk taşıyan özelliكتedir.

Cinsellik bir Ötekileştirme aracı olduğu için, insanlar kendi yaşadıkları cinsel hayatın dışında olan her şeyi dışlamaya, “anormal” olarak damgalamaya hazırdırlar. Candansayar (2011: 150)'a göre, her kültür, toplum ve birey kendisini tanımlayabilmek için ‘öteki’ne ihtiyaç duymakta ve ‘ötekini’ inşa etmektedir. (2011: 150). Bu öteki her zaman azınlıkta olan marjinal gruplar olup, cinsel tercihi olağanın dışında olan lgbt bireylerdir. Bu nedenle homofobinin kurbanları da lgbt ve onun temsilcileridir. “Homoseksüel/heteroseksüel terimleri ilk kez on dokuzuncu yüzyılda Batı’da kullanılmıştır. Bu tanımla birlikte, eşcinseller, erkeklerle sevişen erkekler olarak ‘kadınsı’ bir azınlığa dâhil edilmişlerdir. Tohum vermemenin, kadınları doğurtmamanın ima ettiği ‘pasiflik’, tam olarak erkek sayılmayan bir azınlığına özgü olmaya başlamıştır. Artık “tam anlamıyla” erkek olanların hayatlarının hiçbir evresinde, hiçbir anlamda ‘pasif’ olmalarına izin yoktur (Savran 2009: 153). Çünkü pasif olmak sadece kadın ve kadınsı görünenlerin ve davrananların işidir.

Erkeklik normlarının karşısında duran birçok şey gibi, transseksüellik de bu durumdan nasibini almıştır. Yüksel (2009: 94)'e göre, “transseksüel ve transgender kişilere duyulan önyargılar, onlara yönelik olumsuz tutum ve davranışlar olarak tanımlanabilir. Standart cinsiyet rol modeline uymayan kimlikleri nedeniyle transseksüel kişilere duyulan korku, nefret, öfke, iğrenme olarak tanımlanır. Transfobik davranış ve tutumlar basit dışlama, yok saymaktan ağır şiddet uygulamaya geniş bir yelpaze içinde değişebilir”. Trans özneler genelde ailelerinden ve doğdukları yerlerden uzakta yaşadıkları için, tehlikenin odağındadırlar. Hayatlarını kazanmak için yaptıkları seks işçiliği de onların bazen cinayetle sonuçlanan sonlarını hazırlamaktadır. Transseksüellerden nefretin birçok sebebi olmakla birlikte ülkemizde bu fobi ülkemizde 1980 askeri darbesiyle daha belirgin hale gelmiştir. Şöyle ki; Türkiye’de 12 Eylül 1980 darbesiyle erkek eşcinsellerin saçları kazınmış, travesti ve transseksüeller aşağılayıcı sıfatlar ve alçaltıcı muamelelerle sürgün edilmiş; travesti ve transseksüellere sahneye kadın kıyafetiyle çıkma yasağı getirilmiş; günümüze dek artan travesti ve transseksüellere yönelik saldırı, linç girişimleri ve nefret cinayetlerinin tohumları atılmıştır (Öğüt 2013: 43). 1990’lı yıllarda İstanbul’da Ülker Sokak’tan travesti ve transseksüelleri temizleme projesi adı altında bir linç kampanyası başlatılmıştır. Operasyonun başında ise travesti ve transseksüellere hortumla şiddet uyguladığı için (Beyoğlu Ekipler Amiri) hortum Süleyman lakaplı bir baş komiser vardı. Bir röportajında yaptığı işkenceleri savunur şekilde şu cümleleri dile getirmiştir:

“Bu Travestileri ilk defa televizyonda gördüm. O zaman Doğu’daydım. Hodri Meydan Programı vardı ya, Uğur Dündar’ın. İşte orda. Pürtelaş Sokak’ta oturan Gülşen diye bir Kadın konuşuyordu. 17 yaşında bir kızı varmış.

Kadının anlattıkları beni çok etkiledi. Pürtelaş'ta yaşayanların durumu daha da vahimdi. Çok dertli ve çaresizdi. Orası bir üçgendir. Başkurt, Pürtelaş, Kazancı Yokuşu ve Ülker. Pürtelaş bunların kurtarılmış Bölgesi gibiydi. Televizyondan polisin bunlarla başa çıkmadığını, sürekli şişe, taş, sopalarla saldırılara maruz kaldığını öğrendim. Daha sonra, 1990'ın başında, izinle İstanbul'a Geldiğimde merak ettim ve arkadaşlara beni oraya götürmelerini istedim. Gözlerime inanmadım. Homoseksüeller caddenin ortasında sütyen külotla gösteri yapıyorlardı. Çok garipsedim. Anadolu insanı olduğumdan ya da uzun yıllar Doğu'da görev yaptığımdan tuhafıma gitti. Yemek yerken arkadaşıma, bir gün Beyoğlu'na tayin olursam burayı temizleyeceğim demişim. Sonra gerçekten de burada göreve atandım. 1990'ın beşinci ayında Göreve pezevenklerden başladık. Taksim Park'ında, Etap'ın önünde pazarlık yapanlardan... Sonra, Pürtelaş'taki travestilerle ilgili çalışma yaptık. Çok ses getirdi. Kısa sürede onları Pürtelaş'tan temizledik. Hiç taviz vermedik. Hep kararlı ve inatçı gidince amacımıza ulaştık. Özellikle talebi kestik. Düşünün ki, bir yerde bakkal işletiyorsunuz. Müşteri gelmezse dükkân kapanır. Oraya giden araçları durdurduk. Nereye gidiyorsun, dedik. Üstlerine böyle kararlı gidince, yıldılar, öyle şişe filan atamadılar. Esas kanayan yara Başkurt ve Pürtelaş'tan geliyordu. Oradaki insanlar bize destek olmaya başladılar. Korkuyorlardı. Bunlar psikopattır çünkü. Ellerinde, şişe, falçata ne ararsan vardı. İnsanlar da can sahibi tabii. Bir gün bize tiner attılar. Ev yandı. Bunların bir de tuttıkları evler çift kapılıdır. Polisten kaçmak için böyle tedbirler almışlar. Biz sokaktaki fuhuşlarını engellerken bar ve pavyonlarda kısmen çalışmalarına göz yumduk. Çünkü başka türlü ekmek yiyemeyecekler" (Selek 1994:143).

Kendisini bir halk kahramanı zanneden hortum Süleyman'ın söylediklerine bakılırsa, travesti ve transseksüeller toplumdaki temizlenmesi gerekenlerdir. Bu bile homofobinin ve trans fobinin ülkemizdeki boyutlarını göstermesi bakımından yeterlidir. Anadolu insanının temiz ve saf gösterilmesi, halk ile travesti ve transseksüellerin ayrı kişilermiş gibi gösterilip ayrıştırılması bile ötekileştirmenin somut kanıtıdır. 90'lı yıllarda ülkemizde İstanbul'un göbeğinde yaşayan bu tecrit çalışması sonucu travesti ve transseksüeller bir süre direndikten sonra, gördükleri işkenceler ve maruz kaldıkları homofobik tutumlar nedeniyle Ülker Sokağı terk etmek zorunda kalmışlardır. Homofobi ve trans fobi 90'lı yıllardaki gibi yoğun ve şiddetli olmasa da ne yazık ki ülkemizde değişen şekli ve boyutuyla hala devam etmektedir.

2.3.1. Dünya'da Lgbt Tarihi

Lgbt derneğinin en eski üyeleri eşcinseller ve lezbiyenlerdir. Lezbiyen olanlar toplumsal düzeni tehdit etmediğinden, lezbiyenlerin her zaman erkek eşcinsellere göre daha az zararlı oldukları düşünülmüştür. Lgbt tarihinin iki ana öznesi olan eşcinsel kadın ve erkeklerin tarihteki yerleri, lgbt oluşumu hakkında da bazı ipuçları verecektir. "Tonlarca tarihsel kanıt, bugün eşcinsel davranış diye tanımladığımız şeyin en azından binlerce yıldır var olduğunu onaylamakta ve eşcinsel davranışların insanlar dünyada yürümeye başladığından bu yana olduğunu varsaymaktadır. Fakat çok sayıda sıradan insanın çekirdek aile dışında yaşama potansiyelinin ortaya çıkması, modern gey, lezbiyen ve biseksüel kimliklerin doğmasına izin vermesi için 19. Yüzyıl sonunda Endüstri Devrimi'nin gelmesi beklenmiştir" (Wolf 2009: 21). Aslında bu marjinal kimlikler hep vardılar, ama belirgin olarak hak ve kimlik mücadelesi temelli

ortaya çıkmalarının tarihi çok eski değildir. Archer (2005:207), eski ve tarih öncesi yazılardan, resimlerden, çanak çömleklerden ve şiirlerden öğrendiğimiz kadarıyla, bunların var olduğu en eski çağlardan beri kadınların ve erkeklerin, karşı cinsten ve aynı cinsten olanlar arasında bir ayırım yapmaksızın, cinsel zevk alabilecekleri her durumdan faydalandığından bahsetmektedir. Yani kendin cinsinden hoşlanma, kendi cinsiyle duygusal ve cinsel anlamda bir yakınlık kurma, nerdeyse insanlık tarihiyle aynı anda başlamıştır. Eşcinsel ilişkilerin her toplumda görülmesine rağmen, anlamının ve değerinin toplumdaki topluma, farklılık gösterdiği görülmektedir. Eşcinsellik, bazı toplumlarda güç, statü, erkekliğe geçiş olarak kutsanırken bazı toplum ve dinlerde lanetlenip yasaklanmıştır. İlginç olan ise yasaklanan ve lanetlenen toplumlarda da eşcinselliğin sıkça yaşanmasıdır.

Eşcinsellik denildiğinde akla ilk gelen biyolojik olarak erkek olan iki kişi arasında gerçekleşen cinsel birlikteliktir. Oysa iki kadın arasında da aşk, duygusal çekim ve cinsel edim gerçekleşebilir. Lezbiyenlik eşcinsel ilişkideki hak ettiği önemi ve değeri görmemiştir. Nedeni ise zaten insanlık tarihinin erkekler arasında gerçekleşen her şeyin toplamı olmasıdır. Erkek önemliyse, ilişkisi de önemlidir. Erkek daha çok savaş alanlarında, meydanlarda, arenalarda ve toplumsal alanın tamamında yer aldığından, ilişkisi önemsenip üzerine şiirler, kitaplar, tarihler yazılmıştır. Kadın sadece bir nesne konumunda olduğu için, aşkı da görünürlük kazanamamıştır. Bu nedenle bu başlık altında da daha çok erkek erkeğe yaşanan ilişkilerin oluşturduğu bir tarih üzerinden birtakım çıkarımlarda bulunulacaktır.

Eşcinsellik, belirgin olarak Antik Yunan'da ortaya çıkmıştır. Öyle ki bu bölgede kadınlar sadece üreme amaçlı olarak görülüp, çocuğun ve ev işlerinin sorumluluğunu üstlenirken, erkek erkeğe ilişki ise aşkın ve hazzın sembolü ve anlamı olarak kurulmuştur. Antik Yunan'da erkeklik algısı günümüzdekinden farklı olarak üst üste ilişki şeklinde kurulmuştur. Yaşlı, daha tecrübeli, aktif ve ilişkiden zevk alan taraf üst olarak anılan erkeklerdi. Edilgen konumda olan, yaşı üsttekine nazaran daha küçük ve yapılan cinsel edimden zevk almaması gereken taraf ise astı oluşturan kişilerdi ve daha çok kölelerden oluşuyordu. Oksačan (2012: 64), bu durumun nedenini şöyle açıklamıştır: Antik Yunan, gelişmiş meta ekonomisine ulaşmış sınıflı bir toplum olduğu için, gelişen meta ekonomisi, emek ürünlerinin ve insan emeğinin bir metaya dönüşmesi sonucunu doğurmuştur Böylece Eski Yunan'da kölecilik bir egemen üretim biçimi haline gelmiştir (2012: 64). Köle olan sadece ilişkiye girilen erkek değildi, aynı zamanda kadınlar da kölelik statüsündeydi. Antik Yunan'da kadının adı ve konumu yoktu. Kadın sadece üremenin devamı, çocuk bakımı ve ev işlerinden sorumlu bir konumundaydı. Erkek erkeğe olan "ilişkide erkeğin gücünün diğer erkeğe aktarıldığı düşünülürdü. İlişkiye girilen erkeğin kadınlaşması ya da kadınsılaşması kesinlikle alçaltıcı bir tavır olarak görülürdü. Oksačan (2012: 78) güzel delikanlının güçlü ve yetişkin bir bireye kendini sunmasını, kadınsılığın değil, yiğitlik ve erkekliğin bir gereği olarak yorumlamaktadır.

Antik Yunan'daki eşcinselliğin oluşmuş bir tarihi var mıydı yoksa eşcinsel edimler gerçekleşerek bunu rutin haline mi getirdi bilinmez ama "Kesin olarak bilinen bir şey varsa, bu cinsel tavrın birbirini etkileyerek, özellikle İsa'dan önce altıncı yüzyıldan bu yana eski Yunan halkının belirgin bir özelliği haline gelmiş olmasıdır" (Yörükcan 2000: 266). Eski Yunan'da kadının toplumsal konumundan ve zaten toplumdaki işlevinin sadece üremenin olmasından dolayı, erkeklik ayrıca yüceltilirdi, bu nedenle de kadın gibi davranan ya da giyinen erkek kadınsılığa

özendiğinden toplumda hoş karşılanmazdı. “Eski Yunan’da ‘kadınsı erkek’ görünümü hoş karşılanmamaktaydı” (Corraze 1991: 21). Kadın olmak ya da kadınsı olmak başlı başına alçaltıcı bir durumdu. Çünkü kadın aşk nesnesi olacak kadar yüce bir varlık değildi. Erkek erkeğe aşk en kutsal olandı. Ama bu aşk ve arzu bazen de karşılıklı rızaya dayanmayan ilişkilerden oluşuyordu. Özellikle erkek köleler bunun mağdurlarıydı. “Kadının toplumdan dışlandığı Eski Yunan’da, kadının yerini de duygusal anlamda da erkek almıştır. Erkek, egemen köleci sınıfın aşk yaşadığı bir nesnedir. Evet, kelimenin gerçek anlamıyla tam bir nesnedir; fakat özne değil” (Oksaçan 2012: 71). Cinsel ilişkide pasif olan köleler ve kadınlar toplumsal konum olarak eşittirler. Erkek erkeğe olan ilişkinin yaygınlığı tarihsel kanıtlarla da kendini göstermektedir. “İsa’dan önce altıncı yüzyılda Atina’nın kanunlarını yapan büyük devlet adamı Solon, bir homoseksüeldir. İsa’dan önce 530-450 yılları arasında üretilmiş vazolar üzerine yazılmış yazıları tahlil eden bir araştırma, 925 erotik ithafın %91’inin erkekten erkeğe yapılmış olduğunu ortaya koymuştur” (Yörükcan 2000: 68).

“Kutsal metinlerde de belirtildiği üzere Tanrı, insanı erkek ve dişi olarak iki farklı cinsiyetten yaratmıştır. Oysa eşcinsellik, bu iki temel ayrıma karşı, kişinin kendi cinsiyetinden kişilere cinsel yönden ilgi duyması sonucu cinsiyet ayrımını hiçe sayan, ortadan kaldıran bir edimdir” (Oksaçan 2012: 48). Eşcinsellik, üreme amaçlı olmadığı ve tamamen bedenlerin cinsel hazzını düşündüğü için hem verimsiz bulunmuş hem de kutsal dinlerde ve eşcinselliğin yaşandığı her toplumda yasaklanmıştır. “On dokuzuncu yüzyıl sonuna kadar doktorlar ve tıp disiplini insan cinselliğiyle hemen hemen hiç ilgilenmemiştir. Cinsellik ‘doğal’ olarak bulunan bir işlev olarak görüldüğünden tıbbın ilgisini çekmemiştir. Cinsellikle ilgili konular ahlak ve din kurallarıyla tartışılmış ve bu yapıların nesnesi olmuştur. Bu sebeple de eşcinsel davranış sergileyen herkes, heteroseksist yapının yıkılmaz duvarlarıyla karşı karşıya gelmiştir.

“Eşcinsellik ile ilgili yasaklamaların tarihi tek Tanrılı dinlerle başlamaktadır. Üç büyük tek Tanrılı din de ortaya çıkışlarından başlayarak eşcinselliği ‘büyük günah’ olarak saymışlardır. Orta Çağ boyunca eşcinselliğe yönelik din kaynaklı karşı çıkış dışında bir yaklaşım kayıtlara geçmemiştir. İlk din dışı yasaklama 1533 yılında Kral VIII. Henry tarafından çıkarılan bir yasa ile başlamıştır. Bu yasa sadece eşcinselliğe yönelik değil ‘sodomi’ adı altında kadın-erkek, erkek-erkek ve erkek- hayvan arasındaki cinsel ilişkiyi yasaklamıştır. Dolayısıyla erkek eşcinselliği yasaklanmıştır. Bu yasa 1563 yılında yeniden düzenlenmiş ve bu kez doğrudan erkekler arasındaki eşcinsel ilişki yasaklanmıştır. 1885 yılına kadar bu yasa geçerli olmuş; aynı yıl erkekler arasındaki her türlü cinsel yakınlaşma suç kapsamına alınmıştır. İngiltere’de eşcinsellik ancak 1967 yılında cezası olan bir suç kapsamından çıkarılmıştır” (Candansayar 2009: 70).

Erkekler arası eşcinsellik tarihi çok eskilere dayanan özellikle Yunanistan ve Atina’da, Roma’da ülkemizde ise Osmanlı’da yoğun yaşanan bir cinsel ve duygusal bir edimdir. “Cinselliğin güç ve iktidar ilişkilerini besleyerek siyasal anlamlar taşıdığı tarihimizde ve çağımızda, heteroseksüellik gibi, bir cinsel yönelimden başka bir şey olmayan eşcinselliğin maruz kaldığı ataerkil dışlama, hâkim cins kimlikleriyle girdiği çelişki ve çatışmalar, ona sosyal ve siyasal anlamlar katmıştır. Eşcinsellik yüzyıla yakın bir süredir ayrı bir toplumsal kimlik, daha da uzun bir süredir ise tüm dünyada ayırt edilebilen alt kültürel grup özelliğidir” (Selek 2014: 41). Eşcinsellerin alt kültürel grup olarak

adlandırılmasının altında, toplumda egemen kültürel grup olan heteroseksüel erkekler ile aynı toplumsal arenada bulunmayışları yatmaktadır. Erkeklik rollerini alt üst eden, ikili cinsiyet ayrımını temelden yıkan eşcinsellerin toplumdaki egemen grupların içinde yer almaması şaşılacak bir durum değildir. Eşcinseller genelde egemen heteroseksist yapıya tehdit oluşturan bir unsur olarak görülmektedirler. Dolayısıyla homofobik tutumlara maruz kalan grupların başını eşcinseller oluşturmaktadır. “Örneğin Gambiya, İran ve Uganda gibi bazı ülkeler eşcinsel cinsel edimleri suç olarak tanımlamakta (eşcinsel cinsel edimler ile genellikle erkekler arası cinsel yakınlaşmalar kastedilir) ve cezalandırırken, Rusya gibi bazı ülkeler ise adını eşcinsellik propagandasının yasaklanması olarak koydukları ve temelde lgbtlilerin ifade ve örgütlenme özgürlüğünü kısıtlamaya yönelik sansür uygulamalarında bulunmaktadır” (Yılmaz, Demirbaş 2015: 5).

Endüstri Devrimi ekonomik anlamdaki dev gelişmelerin yanı sıra, insanların özel yaşamlarını da etkileyecek birtakım gelişmelere imzasını atmıştır. Daha bireysel olmayı savunan bu gelişme çağı, dünyada Lgbt hareketinin de ilk adımlarının atıldığı tarihe denk düşmektedir. Örgütlenme niteliğinde olmasa dahi, insan hakları ve sivil örgütlenmelerin öne açılmış, insanlara dernekleşme hakkı tanınmış, bazı cinsel kimlikler tanınmaya başlanmıştır. Daha öncesinde karşı cinsten biriymiş gibi davranmanın bir takım cezai yaptırımları mevcuttur. Örneğin “1960’lar boyunca Amerika’da eşcinseller ve travestiler kovuşturulmaya uğramıştır Karşı cinsiyetin kıyafetlerini giymek yasaklanmış, üniversiteler, eşcinsel olduğundan şüphelenilen öğretmenlerin işine son vermiş, pek çok bar, kulüp izlemeye alınmıştır. Polis baskınlarında kimliği olmayanlar ve üzerinde cinsel kimliğini belirleyecek herhangi bir nesne taşımayanlar tutuklanmıştır. Kadın travestilerin, kadınlıklarını kanıtlayabilmeleri için üç adet kadınsı giysi giymeleri zorunlu tutulmuştur” (Öğüt 2013: 39-40). Bu örnekte de görüldüğü gibi kadın olmak için öncelikle kadınlık ile özdeşleştirilen kıyafetleri giyinmek, peruk gibi bir aksesuar takmak ya da makyaj yapmak yeterli gibi görünüyordu. Bu nedenle bir travestinin önceliği dış görünüş algısında yaratılan değişim olmuştur. Kadın gibi giyinen bir travesti, pek çok kadınlık temsiliyetini bedenine yerleştirerek kadınlığın nasıl taklit ve performe edilen, atfedilen bilen bir olgu olduğunu gösterebilmektedir (Öğüt: 2013: 23).

Dünyada, “1980’lerin ikinci yarısından itibaren eşcinseller sivil toplum içerisinde sorunlarını dile getirmeye başlamışlardır. Dünya ülkelerinde cinsel yönelimleri heteroseksüel yapının dışında kalan insanları çatısı altında toplayan bir kuruluştur. Gökkuşağının renklerini taşıyan bayraklarında cinsel renkliliği anlatan bu oluşum, aktif olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bir arada yaşayan insanların farklı sosyal kimlik, meslek, iş grubu, eğitim, medeni durum, ekonomik durum vb gibi etkenlerle oluşturduğu birtakım gruplar vardır. Yeni toplumsal hareketler olarak adlandırılan bu gruplar içerisinde çevreciler, feministler ve LGBT bireyler vardır. Bu gruplar ideolojik değil, birey ve kimlik kökenli hareketlerin temsilcileridirler. Bu gruplardaki insanlar gruplarındaki benzer özellikteki insanlar ile bir araya gelip, haklarını bu şekilde arama yoluna giderler. Lgbt bu gruplara örnek nitelikte bir oluşumdur. Lgbt derneği cinsel yönelimi heteroseksüel (cinselliği karşı cinse yönelik olan) bireylerden farklı olarak, cinsel yönelimi genelde kendi cinsinden yana olan bireylerin oluşturduğu bir kuruluştur. Aslında cinsel yönelimi heteroseksüel insanlardan farklı olanların geçmişi insanlık tarihi kadar eskidir. Bununla birlikte hemen hemen dünyanın her yerinde görülen bu bireylerin dernekleşme süreci çok yenidir. Lgbt’nin kökleri bir ayaklanma ile

ilgilidir. “Cinsel normlara ve cinsiyet normlarına karşı ilk kitlesel ayaklanma vakası olmasa da 1969’da New York Şehri’ndeki Stonewall ayaklanması lezbiyen, gey ve biseksüeller için bir dönüm noktasına işaret etmiş ve trans bireylerin taleplerini öne sürmelerini ve kendi örgütlerini kurmasını sağlamıştır” (Wolf, 2009: 13).

Stonewall ayaklanması bir barda polislerin cinsel yönelimi farklı olan insanlara baskısı sonucunda gerçekleşen polis ve Lgbt bireyleri karşı karşıya getiren bir çatışmadır. Çatışma sonucu baskıya uğrayan grubun galibiyetiyle sonuçlanan, dışarıdan basit bir polis-halk çatışması gibi görünen, aslında Lgbt için bir dönüm noktası olan bir olaydır. “Stonewall, modern lezbiyen ve gey tarihinin sembolü haline gelmiş bir olaydır. 1969’un haziran ayının sonundan temmuz başlarına kadar süren ve Greenwich Village’daki bir eşcinsel barına düzenlenen polis baskını yüzünden bir dizi isyana sahne olan Stonewall, yıllar geçtikçe eşcinsel direnişi ve baskısının diğer ismi haline gelmiştir. Günümüzde ise bu sözcük, ayaklanma ve kendinin farkına varma fikirleriyle birlikte anılmış; bu kapsamıyla, gey ve lezbiyen bilincinin ikonografisindeki belli başlı unsurlardan biri olmuştur. 1969 isyanları, bugün genellikle modern siyasal gey ve lezbiyen hareketinin doğuşunu simgeleyen, geylemlerle lezbiyenlerin maruz kaldıkları kötü muameleyi ve kendi aralarındaki dayanışmayı birdenbire gördükleri zamanı ifade eden bir dönüm noktası sayılmaktadır. Benzer şekilde Stonewall, dünya çapında bir hak mücadelesi ve cesaret sembolüne dönüşmüş durumdadır (Duberman 2008: 15). 1969 olaylarından sonra dünyanın her yerinde Lgbt dernekleri oluşmaya başlamıştır. Modern çağ, insanı kimlik sahibi yaptı. Modern insanın cebindeki kimlik kartında yazılanların dışında, birden çok kimliği bulunmaktadır. Bu kimlikleriyle tanımlanmakta, toplumsal, kültürel, siyasal, hatta ekonomik ilişkilerini kurarken bile bu kimlikler rol oynamaktadır. Ulusal, kültürel, cinsel, sınıfsal, dinsel vb. farklılıkları ifade eden bu kimlikler, modernleşmeyle birlikte birdenbire ortaya çıkmadı, geçmiş ve güncel iktidar ilişkilerinin belirleniminde ve bunun karşısında geliştirilen direnişlerle iç içe oluşmuştur (Selek 2014: 59). Bu direnişler Lgbt mücadelesi için bir başlangıç sayılmaktadır, çünkü Lgbt öznelerin kazanılmayı bekleyen birçok hakkı bulunmaktadır. Lgbt, modernliğin bir oluşumu olsa da bu derneğin çatısı altında toplanan insan figürleri görünür ya da görünmez, açık ya da gizli tarihin her döneminde mevcuttu. Dernekleşmeleri ve hak mücadeleleri için biraz geç kalınmış olsa da Lgbt bireyler hep vardı. Kendini karşı cinsten biriymiş gibi hissetmek, eşcinsel ya da biseksüel olmak tarihin her döneminde var olan cinsel ve duygusal edimler olagelmışlerdir. Fakat bu cinsel kimliklerin isimlendirilmesi ve daha sonra ise örgütlü hale gelmeleri çok daha sonraya rastlamaktadır. Lgbt bu insanların özgürlük mücadeleleri için ve temel hak ve hürriyetleri konusunda sesini yükseltmiş ve dünyada ses getiren eylemlere imza atmıştır. Her yıl haziran ayının ilk haftasında düzenlenen onur yürüyüşü⁴ bu eylemlere örnektir.

Türkiye’de Lgbt Tarihi

Türkiye’de Lgbt geçmişi batıdan farklı bir gelişim çizgisi izlemiştir. Nedeni ülkemizdeki gay ve eşcinsellerinin batıdaki karşılığını bulmamasıdır. Ülkemizde ilk göze çarpan eşcinselliğin arka planını köçeklerin,

⁴ Stonewall isyanlarının başladığı gün olan 28 Haziran, halen dünya çapında LGBTİ aktivistleri ve dostları tarafından gerçekleştirilen ‘Onur Yürüyüşleri’ ile anılmaktadır. Onur Yürüyüşü ilk kez Stonewall kurbanlarını ve isyanlarını anmak üzere 28 Haziran 1970’te yapılmıştır (Spencer, 1995: 367).

hadım edilen kölelerin ve oğlancılığın oluşturmasıdır. Köçek ya da kölenin bir kimlik edinmesi ve bu kimlik için de bir mücadele başlatması anlamsız görünmektedir. Eşcinsellik bir hak temelinde değil de daha çok kadınlaştırılmış erkek anlamında temsil edilmiştir. Bu bağlamda ilk önce köçekler önemlidir. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde köçeğin iki anlamı vardır: Kadın kılığına girip oynayan erkek ve ağır başlı davranışları olmayan kimse. Köçeklik raks eden erkek olarak bazen de rakkase adı almaktadır. Bu anlamlardan yola çıkılarak köçek olmak hem kadın görünümünde olduğu için hem de bu kılıkta dans edildiği için alçaltıcı gibi görünmektedir.

Köçek olmak, usta köçeklerden tarafından belli bir eğitimden geçmek demektir. Rakkas, kendisini izleyenlere her türlü dans ve kıvraklık yeteneğini sergilemek zorundadır. Giyindiği şaşalı elbiseler içinde tıpkı bir kadın dansçı gibi kendisini izleyen erkekler tarafından arzulanmalıdır da aynı zamanda. Nasman'ın tespitlerine göre, köçekler ilk önce sekiz ile dokuz yaşlarındaki çocuklardan seçilirdi. Daha sonra çocukların bir kız güzelliğine sahip olması, alımlı ve narin vücutlu olmaları, güzel gözlü olmaları gerekirdi. Bu seçilmiş adaylara meşk hane adı verilen yerlerde zamanında ün yapmış köçekler ve hocalar tarafından ders verilirdi. Eğitim verilen yerlerin sahipliğini ise Rumlar ve Yahudiler yapıyordu. Köçeklerin eğitilmesi çok zor ve uzun bir süreçti. Bir köçek ancak bir buçuk iki yıllık bir eğitimin ardından yetenekli ve ustaca oyun sergileyebilecek bir duruma geliyordu. Köçeklere eğitim veren kişiler tecrübelerini öğrencilere aktarır, seyircilerin gönüllerini çalmaları için birtakım telkinlerde bulunurlardı. (1999: 26-27). Köçeklerin danslarını icra edebilecekleri en ideal çağ buluş çağına gelmeden önceki dönemdir. Yüzünde kıl çıkan köçek artık köçekliği bırakıp, hocalık yapmaya başlamaktadır. Osmanlıda ilişki için seçilen oğlan çocukları da yüzlerinden tüy çıkmaması şartıyla seçilirlerdi. Oğlancılık terimi kaynağını bu durumda bulmaktadır. “Köçekler oyun sırasında kadife üstüne sırma işlemeli gömlekler, canfesten, ipekliden sırmalı istufeden⁵ dört kubbe denilen biçimde sırma saçaklı eteklik giyerler, bellerine sırma kemerler takarlardı. Başları açık, saçları uzun, kırma kıvrıkcık, bükülü, kokulu ve doğal olarak dağınıktı. Parmaklarına pirinç zil takarlar, raks sırasında bunları müziğe uygun bir biçimde şakırtırlardı” (Sevengil 2014: 112). Rakkasların kadınsı görünümüleri eşcinselliği çağırırsa da aslında travestiliğin ilk örnekleri sayılabilir.

Osmanlı'da kadınların kamusal alanlardan çekilmesi, kadın görünümündeki dansçıların çoğalması sonucunu doğurmuştur. Osmanlı toplumunda erkek dansçılar olarak köçekler ise saray içerisinde padişahın düzenlemiş olduğu eğlence ortamlarında ve özellikle sünnet düğünlerinde sahne alırken, şehir yaşamı içerisinde kahvehane ve meyhaneleri gösteri mekânı olarak kullanmışlardır (Ersoy Çak 2010: 89). Köçeklerin kadın kılığında olmaları ülkemizdeki ilk travesti örneklerini oluşturması bakımından önemlidir. Çünkü köçekler sadece kadın taklidi yapan erkekler değildir. Aynı zamanda kadınsı görünümde olup, işveli, cilveli ve bir dansöz edasındadırlar. Köçeklerin o zamanki Osmanlı'da ikili cinsiyet ayrımına meydan okumaları dikkat çekicidir. Kabul görmeleri, meşru zeminlerde hareket etmeleri ve aynı zamanda kadın görünümünde olmaları o dönemin erkeklik algıları açısından düşündürücüdür. Kadının kamusal alandan silinmesi, erkeklerin kendi eğlence kültürünü yaratıp, kadın algısını köçekler üzerinden karşılama durumunu doğurmuştur. Tam olarak trans birey ile kadın görünümündeki köçek birbirini

⁵ Sırma ya da taklidi bir telle işlenmiş tok kumaşa verilen isim.

cinsiyet açısından karşılamadığı için, köçekler transseksüelliğin alt yapısını ve temelini oluşturur iddiasından bulunulamaz. Bununla birlikte, Yalur (2013)'a göre, köçek modern ikili cinsiyet ayrımını aşan, ikili cinsiyet kimliğinden birine girmeyen/sokulamayan, keskin çizgileri körelten bir oluşumdur. Bu bağlamda köçeklik bir ara cinsiyet, ikili yapının dışında, cinsiyet rollerini tersine çeviren bir oluşum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nasman (1999)'a göre, köçekler Osmanlı'ya 15. yüzyılda gelmelerine rağmen, en parlak dönemlerini Lale Devri'nde yaşamışlardır. Köçekler daha çok harem eğlencelerinde danslarını sergilemişlerdir. Kadın kılığındaki erkeklerin haremdeki kadınların arasında olması yadırganan bir durum değildi. Özellikle kadınların erkekler arasında görülmesinin hoş karşılanmadığı bir anlayışta, Osmanlı Devleti'nde köçeklerin her yerde varlığı anlaşılırdır. "Bilinen geleneksel Türk Halk Oyunlarından oldukça farklı olan 'köçek oyunları', Osmanlı Devri eğlence hayatının önemli bir parçasıdır. Köçekler özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezlerinde ve dejenere olmuş ortamlarda, Anadolu'daki geleneksel yapılarından uzaklaşarak, sevinci şehvete, neşeyi tahrike dönüştüren bir tavırla oyunlarını sergilemişlerdir. (Nasman 1999: 13). Köçekler sadece kadın görünümündeki dansçılar olmayıp, aynı zamanda erkekleri baştan çıkararak, uğurlarında kavgalar edilen, şiirler ve methiyeler yazılan rakkaslardır. Köçeklerin travestilerin ilk örnekleri olarak düşünüldüğünde Osmanlı'da seks işçiliğindeki rolleri de önem kazanmaktadır. Yaptıkları işe nazaran esnaf sayılan bu kesim, transseksüelliğin ve sex işçiliğinin temellerinin oluşturmaktadırlar. "Anadolu'da köçeklik kültürünün dönüm noktalarından birisi 1856 yılında Abdülmecid'in çıkarttığı yasayla köçek takımlarının yasaklanmasıydı. Bu yasa Abdülaziz döneminde dikkatli bir şekilde uygulanmış, bu baskının sonucunda köçekler Anadolu kasabalarına ve Arap coğrafyalarına çekilerek mesleklerini devam ettirmişlerdir" (Sağır 2017: 173). Anadolu kasabalarına yerleşen köçeklerin eğlence kültürünü günümüzde devam ettirmeleri söz konusudur. Çok sık rastlanmasa da bu kültür ülkemizde daha çok İç Anadolu Bölgesi ve Kastamonu İl'inde yaşatılmaktadır.

Dış görünüşün dışa vurumu olan köçek kıyafetleri beden cinsiyetini yansıtmaması açısından önemlidir. Çünkü erkek bedeni üzerinde kadınlıkla özdeşleştirilen kıyafetlerin olması, travesti ya da trans öznelerin ilk oluşumu gibi durmaktadır. "Köçeklik kültürü, aynı zamanda beden üzerinden bir kimlik dışavurumudur. Özellikle kıyafetler ve dans, bu bağlamda dikkat çeken temel bileşenlerdir. Dansın tanımlama biçimlerinde yöresel ezgiler eşliğinde ani duruş, omuz ve göğüs titretme, bel kıvrıma, köprü kurma, ayak parmaklarında yürüme, kıvrıma, göbek atma, çeşitli bükülüşler, dolanmalar gibi hareketler yer almaktadır. Kıyafetler ise çok parçalı çok katlı uzun kloş etek ile yeledir. Bunların her ikisi de köçeklik kültürünü oluşturan bedeni sarmalayan ve bedene belli bir kimlik veren parçalardır" (Sağır 2017:174). Köçekler ve dansları her ne kadar erkek dansöz olarak isimlendirilen zennelerin dansını çağırırsa da daha çok kadın dansöz edasındadır. Ülkemizin eşcinsel tabanına bakıldığında akla ilk gelen köçekler ve hadım edilen kölelerdir. Aynı zamanda rızaya dayalı birliktelikler de söz konusudur.

Osmanlı Devleti'nde eşcinsellik iki yetişkin erkek arasında yaşandığında yadırganan bir durumdur. Oğlancılık ise daha spesifik ve özel olarak araştırılmaya değer bir vakadır. Nedeni ise ergenlik öncesindeki çocuklar ile ilişki yaşanmasının meşru zemindeki varlığının rahatsız edici tarafıdır. "Oğlancılık yüksek sesle söylenen şarkıların ana motifini oluşturacak kadar meşrudur ama bir yandan da iki yetişkin arasındaki eşcinsel ilişki lanetlenir. Anadolu ve Mezopotamya'yı da içine alan geniş Ortadoğu coğrafyası, oğlancılığı eşcinsellik olarak kabul etmez. Bir

erkek belli bir yaştan sonra kendini ‘kullandırmamalıdır’. Çünkü kötü sayılan ‘büyüğü tarafından’ ‘kullanılmak’ değil bundan zevk almak, bunun isteğini duymaktır” (Selek 2014: 84). İki kişi arasındaki yaşanan cinsel ilişkide zevk alan taraf yaşça büyük olan taraftır. Erkekliğin yaşça küçük olana aktarıldığı ve gücün karşı tarafa verildiği savunulmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu’nda eşcinsellik yadırganan bir cinsel edim değildir. “Osmanlı İmparatorluğu’nda, özellikle egemen sınıf içinde, ‘oğlancılık’ adı altında eşcinselliğin açıktan yaşandığı bilinmektedir. Cinsiyet değişikliği ameliyatlarının Osmanlı haremde gerçekleşmesi bile bu meşruluğu ortaya koymaktadır” (Selek 2014: 85).

Osmanlı Devleti’nin hadım köleleri gönül rahatlığıyla cariyelerin bulunduğu hareme göndermeleri, saf Osmanlı ırkının üreme yeteneğinden yoksun köleler ile korunmasının garanti altına alınma isteğidir. Osmanlı’da oğlancılık olarak adlandırılan bir başka gelenek ise daha çok meşru zeminde gerçekleşen bir eşcinsel edimdi. Oğlan terimi ise yüzünde tüy çıkmayan yaşı küçük erkek çocuk anlamında kullanılmaktadır. “Oğlancılık, Grek kültürü de dâhil, tüm doğu toplumlarında oldukça yaygındır. Üstelik bu, eşcinsel bir ilişki sayılmaz. Yaş hiyerarşisi, bu ilişkiyi meşrulaştırır. Çünkü hegemonik erkeklik, hizmetine kadınları, çocukları, gençleri, her şeyi aldıkça daha da güçlenir. Erkeklik güçlendikçe sadece kadına egemen olmakla yetinmez, her şeye sahip olmak ister. Cinsellik sahip olmanın en kesin aracı olduğundan, oğlancılık, ‘sahip olan erkekler’ için güce güç katan bir ilişki tarzıdır. Bu nedenle, erkek erkeğe olunan alanlarda, içki sofralarında, zevk âlemlerinde, saraylarda, hanlarda, zengin konaklarında söylenen şiirlerde, şarkılarda eşcinsellik vurgusu erkekliği kışkırttığı için açıktan yapılır” (Selek 2014: 83). Eşcinsellik Osmanlı’da hiçbir zaman bir suç olarak algılanıp, cezalandırılmamıştır.

Günümüzdeki eşcinsellik kendi tarihinden bir takım farklı özellikler göstererek, erkekler için daha çok aşağılayıcı ve küçük düşürücü bir terim olarak kullanılmaktadır. Eşcinsel denildiğinde insanların zihinlerinde sadece erkek eşcinsellerin canlanması bu anlayışın ve düşüncenin yansımasıdır. İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan eşcinsellik, tarihinin farklı dönemlerinde birçok değer alıp, kaybetmiştir. Antik Yunan’da cinsellikler birbirini dışlayıcı olarak kurulmadığı gerçeğinden yola çıkıldığında erkekler arası erotik ilişkilerin, bilgi ve varlıkla ilişkisi bakımından kadınlarla ilişkilerden üstün olarak konumlandırıldığı ve bu hiyerarşinin de ataerkil kültürün yapısal bir özelliği olduğu görülmektedir (Direk 2017: 23). Kadınlar cinsel haz ve aşk öznesi olarak görülmediği için, erkek erkeğe olan cinsel ve duygusal edim daha önemlidir. Günümüzde erkeklik kalıplarına ters düşen ve hoş görülmeyen eşcinsellik, Antik Yunan’da bir erkeklik göstergesiydi. “Eski Yunan’da oğlancılık ve yetişkin erkeğin güzel delikanlıyla anal ilişkide bulunması, onu kadınlaştırmak istemesinden değil, tersine, yetişkin güzel delikanlıya kendi erkeklik gücünü aktarma isteği ve gerekçesine dayandırılmaktaydı. Böylece yetişkin bir bireyin, güzel delikanlıya kendi erkeklik gücü ve verimliliğini aktardığı düşünülürdü” (Oksaçan 2012: 78). Günümüzden farklı olarak eşcinsellik Antik Yunan’da bir tercih değil, erkekliğe geçişin ilk ve zorunlu bir aşaması olarak bir mecburiyetti denebilir. Bu nedenle bu cinsel edimde zevk almak edilgen olan ve erkekliğe geçiş yapan için söz konusu değildi. Kadınların ve edilgenlerin cinsel ilişkiden zevk alması aşağılayıcı bir durum sayılırdı. Çünkü kadının da Antik Yunan’da bir nesneden farkı yoktu. Kadın soyun devamının sağlanmasına yardımcı olan bir nesneydi, ancak özne değildi. Özne olan toplumdaki yetişkin erkeklerdi. Bu nedenle Antik Yunan eşcinselliğinin yoğun yaşandığı bir yer

olmasına rağmen, cinsel özgürlüklerin olmadığı, erkek egemen bir yapıya sahipti. Ancak “Çağdaş gey/lezbiyen hareketlerinin tarih içinde çığır açmış olmasının sebebi, partnerlerin karşılıklı rızası, ilişkinin kamu tarafından tanınması ve ırk, etnisite, sınıf ve toplumsal cinsiyet kategorilerini aşan ittifakların kurulması gibi bir dizi yeni feminist etik ilkeyi kendi söyleminde barındırmış olmasıdır. Gey/lezbiyen hareketi böylelikle antik Yunan’daki aristokratik eril aşk etiğini aşmış ve çok daha kapsayıcı ve modern bir ihtimam etiğine ulaşmıştır” (Afary, Anderson 2011: 252). Bu nedenle günümüzdeki eşcinsellik tamamen özgür bırakılmış bir cinsel yönelimi temsil etmektedir ve eşcinselliğin zorunluluk için yaşanacak bir cinsel edim olması çok eski tarihlerde kalmıştır. Modern anlamda gey ya da eşcinsel kişiler cinsel yönelim olarak sadece hissettikleri cinsel role göre hareket etmekte ve cinsel kimliklerini kendilerini belirlemektedirler.

Türkiye’de Lgbt hareketi, yeni sosyal hareketler adı altında incelenebilir. Bu hareket daha önceki dönemlerde de birtakım hareketlenmeler yaşamasına rağmen “1980’lerden sonra yükselen liberalizm ve şehirleşme ister istemez yeni toplumsal hareketlerde de kıpırdanmalara neden olmuştur. Ancak Batı’da 1990’lar, radikal yeni toplumsal hareketlerin dönemi olarak okunurken, Türkiye’de Lgbt mücadelesinin emeklemeye başladığı yıllar olmuştur. Lgbt mücadelesi, radikal sayılabilecek söylemleri ancak 2000’li yılların başında kullanmaya başlayıp; bu söylemler etrafında, ‘doğal’ ittifaklarını 2000’li yılların başında kurmuştur” (Çakırlar, Delice 2012: 168). Artık cinsel yönelimi heteronormatif düzenin dışında olan bireyleri temsil edecek, örgütlü bir dernek vardır. Daha sonrasında ise, “Türkiyeli Lgbt bireyler, Lgbt dernek ve oluşumlarında, sivil toplum kuruluşlarında, üniversitelerde, medyada ve en önemlisi sokakta ciddi anlamda görünürlük kazandılar. Bugün Türkiye’nin artık bir azınlık olarak mevcut düzen içinde görünürlük talep etmekle yetinmeyen, homofobiye, heteroseksizme, heteronormativiteye, ataerkilliğe, militarizme, milliyetçiliğe esaslı eleştiriler yönelten, bilhassa yeni anayasa tartışmaları özelinde siyasete müdahil olan güçlü bir Lgbt hareketi vardır” (Çakırlar ve Delice 2012: 17). Lgbt hareketinin gücü dernekleşmelerinden ve birbirlerine olan bağlılıklarından gelmektedir. Özellikle 1993’ten beri çıkarılan Kaos GL dergisi, yazın hayatına devam eden önemli bir yayın organıdır.

Lgbt yerleşik olan toplumsal cinsiyet normlarını yerinden ettiği için, aynı zamanda sistem karşıtı bir harekettir de. Bu hareketin sistem karşıtı olmasının nedeni, çağlar boyunca egemen sınıfların koyduğu kurallar ve cezalar ile cinsel yönelimi farklı olan kişilerin terbiye edilmeye çalışılmasıdır. Bütün dinlerde de yasaklanan eşcinsellik, egemen sınıflar ve din adamları iş birliğinde, tarihin her döneminde çeşitli yaptırımlara maruz kalmışlardır. Lgbt mücadelesi bir kimlik mücadelesinden daha çok bir hak mücadelesidir. “Her yıl haziran ayının son pazar günü İstanbul’da gerçekleşen özellikle son yıllarda Lgbt Onur Yürüyüşü on binleri aşan katılımcı sayısına ve 20’yi aşkın şehirde dernekler ile inisiyatiflerde örgütlenen önemli sayıda Lgbt bireyin yürüttüğü faaliyetlere rağmen, Türkiye’de henüz cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık yasaklanmamış ve Lgbt bireylere yönelik nefret suçları tanınmamıştır” (Yılmaz ve Demirbaş 2015: 235).

Lgbt bireylerin onur yürüyüşü hak mücadelelerinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu nedenle Lgbt hareketi dünyada ve ülkemizde, tarihte yerini almış tüm haksızlıkları karşısında durma, hak ihlallerine meydan okuma ve geçmişte çeşitli nedenlerle şu an aramızda olmayan lgbt bireylerin haksız ölümlerini sorgulamadır.

Özellikle trans ve eşcinsel öznelerin uğradığı cinsel kimlik ayrımcılığı Lgbt camiasının çözüm bulmamış sorunlarından. Eşcinsel bir öznenin toplumsal arenada işini, saygınlığını, ailesini kaybetme riski bulunmaktadır. Trans bireyin bir meslek icra edememesinin ve bunun sonucunda seks işçiliğine yönelmesi de yine bir hak ihlali örneğidir. Trans cinayetlerinin yeteri kadar aydınlığa kavuşmaması transların toplumdan temizlenmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Trans intiharları da yine toplumdan izole edilmiş, ailesi tarafından reddedilmiş, onaylanmamış öznelerin bile bile ölüme yollanmasından başka bir şey değildir. Lgbt elbette hak ve kimlik temelli bir örgüt olduğundan, çok önemli bir konudur. Ancak yeterli değildir. Devlet tarafından desteklenmesi gereken bu çatı altındaki özneler, dışlandıkça, ötekileştirildikçe ve yok sayıldıkça, cinsel azınlık konumunda olmaya devam etmektedirler. Meclise sunulan birçok önerenin reddedilmesi bunun en somut kanıtıdır (Demirbaş 2015).

Lgbt hak mücadeleleri için meclise verilen önerge sayısının çokluğuna rağmen, ortada somut bir çözümün olmaması, aynı zamanda bazı hak ihlallerini de beraberinde getirmektedir. Trans cinayetlerinin üstününün kapatılması, iş yerinde ayrımcılığa uğrama, cinsiyet geçiş ameliyatının devlet tarafından karşılanmasına rağmen operasyonu yapacak hekimin bulunmaması veya ameliyatı yapmayı reddetmesi, transların iş yerlerindeki konumlarını ve saygınlıklarını yitirmeleri gibi örnekler hak ihlallerinin sadece bir kısmıdır. Devletin Lgbt bireylerin haklarını koruması ve her “normal” vatandaşın yararlandığı her türlü yasal haktan yararlanmalarını güvence altına alması başlıca görevleri arasındadır. Cinsel kimliklerinden ötürü ailelerinin korumasından uzak kalan Lgbt özneler, sadece derneklere ve genellikle birbirlerine sığınmaktadırlar. Toplumdan dışlanmış, homofobik tutumlara maruz kalan, evlenemeyen, çocuk sahibi olamayan, ailesini kaybetmesinin karşılığında kendisi de yeniden bir aile kuramayan lgbt bireylerin hakları yasalarca güvence altına alınmalıdır. Genelde geçim kaynakları seks işçiliğine dayanan kadın trans özneler, yaptıkları iş nedeniyle her an tehlike altındadırlar. Devlet tarafından iş güvencesi verilmeyen trans öznelerin (aileleri tarafından reddedilenler) seks işçiliğinden başka yapacak işleri yok denecek kadar azdır.

KAYNAKÇA

- Afary Janet ve Anderson Kevin B, (2011), "Foucault, Toplumsal Cinsiyet ve Akdeniz ve Müslüman Toplumlarda Erkek Eşcinselliği" Cogito: Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Sayı: 65-66, s:228-261.
- Archer Bert (2005), Eşcinselliğin Sonu ve Heteroseksüelliğin Ölümü. (Çev: Ayşe Borovalı ve Koray Atak), İstanbul: Çitilembik Yayınları.
- Benjamin Harry (1966). The Transsexual Phenomenon, Originally published by The Julian Press, Inc. Publishers, New York
- Butler Judith (1999), Cinsiyet Belası, Feminizm ve Kimliğin Alt Üst Edilmesi. (Çev: Başak Ertür), İstanbul: Metis Yayınları.
- Butler, Judith. (2014). Bela Bedenler. (Çev: Cüneyt Çakırlar, Zeynep Talay). İstanbul: Pinhan Yay.
- Candansayar Selçuk, "Tıbbın (eş)cinselliğe Bakışı İçin Bir Arkeoloji Denemesi" Cogito: Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Sayı: 65-66, s: 149-165.
- Connell R.W (1998), Toplumsal Cinsiyet ve İktidar. (Çev: Cem Soydemir), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Corraze Jacques (1991). Eşcinsellik. (Çev: İbrahim Yakupoğlu). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çak Ersoy Şeyma, "Osmanlı Eğlence Hayatında Dans Unsurları Olarak Köçekler", Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi, (2010). Cilt:3 S: 5 s:82-95. İstanbul.
- Çakırlar Cüneyt ve Delice Serkan, (2012). Cinsellik Muamması, Türkiye'de Queer Kültür ve Muhalefet. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çelik Belgin, (2013). "Seks İşçiliği" Başkaldıran Bedenler, Türkiye'de Transgender, Aktivizm ve Alt kültürel Pratikler, İstanbul: Metis Yayınları.
- Demirbaş, Volkan, (2015). Alternatif Politika, "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde lezbiyen, geyBiseksüel ve trans (lgbt) hakları gündeminin Ortaya çıkışı ve gelişimi: 2008-2014" c:7 S:2 s: 1-27.
- Direk Zeynep (2017). Cinsel Farkın İnşası, Felsefi Bir Problem Olarak Cinsiyet, İstanbul: Metis Yayınları.
- Dökmen Zehra, (2017). Toplumsal Cinsiyet, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Duberman Martin (1993). Stonewall İsyanı, (Çev: Ceren Günger). İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları.
- Erdoğan Barış, Köten Esra (2014). "Yeni Toplumsal Hareketlerin Sınıf Dinamiği: Türkiye LGBT Hareketi" Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, c:2 S:1 s: 93-113. İstanbul.
- Ersoy Burcu (2011), "Her Kadın Heteroseksüel Değildir" Cogito: Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Sayı: 65-66, s:411-428.
- Göregenli Melek (2011), "Heteroseksizm, Homofobi ve Nefret Suçları: Sosyal Psikolojik Yaklaşım" Cogito: Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Sayı: 65-66, s: 353-365.
- Grosz Elizabeth (2011), "Deneysel Arzu: Queer Öznelliğini Yeniden Düşünmek" Cogito: Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Sayı: 65-66, s:7-36.
- Koyama Emi, Transfeminist Manifesto, Queer Tahayyül, (2013). Sel Yayıncılık. İstanbul. s:363-372. (Çev: Aligül Arıkan).
- Marcos Sylvia (2005). Bedenler, Dinler ve Toplumsal Cinsiyet. (Çev: Sibel Özbudun, Balkı Şafak ve İlker Çayla), Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Marshall Gordon (2005), Sosyoloji Sözlüğü. (Çev: Osman Akınhay ve Derya Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Nasman Ufuk Tuncel (1999). "Köçeklik Geleneği". İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Oksaçan, Halit Erdem (2015), Hemcinsine Tutkun Bedenler. İstanbul: Agora kitaplığı.
- Oksaçan, Halit Erdem, (2012). Eşcinselliğin Toplumsal Tarihi. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Öğüt Hande, (2013). Başkaldıran Bedenler, Türkiye'de Transgender, Aktivizm ve Altkültürel Pratikler, "Kadın Transvestizminin ve Trans Erkekliğin Tarihine Bir Bakış" İstanbul: Metis Yayınları. (Haz. Berfu Şeker).
- Sağır Âdem, "Batı Karadeniz'de Bir Kültür Unsuru Olarak Köçeklik", Sosyoloji Dergisi, (2017). S.36 s: 171-203. İzmir.
- Savran Gülnür Acar, Heteroseksizm: Patriyarkanın En Güçlü Dayanağı, Uluslararası Anti-Homofobi Kitabı, (2009). s: 151-155. Ankara.
- Segal Lynne (1990). Ağır Çekim, Değişen Erkeklikler Değişen Erkekler, (Çev: Volkan Ersoy), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Selek, Pınar (2014). Maskeler Süvariler Gacılar. Ankara: Ayakizi Kitap.
- Sevengil Refik Ahmet (2014). İstanbul Nasıl Eğleniyordu? İstanbul: Alfa Kitap Yayınları.
- Söyle Fırat, Demirbaş Başak Hilal, Kaptan Seven, Hun Sinem, Cinsiyet Geçiş Kılavuzu, (2017). İstanbul: Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği tarafından yayımlanmıştır.
- Şeker Berfu (2011) "İnterseksüellik ve Cinsiyetin İnşası" Cogito: Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Sayı: 65-66, s:124-131.
- Wolf, Sherry, (2011), Cinsellik ve Sosyalizm. (Çev: Kıvanç Tanrıyar), İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Tar Yıldız, Yoldaş Ben İbneyim. (2013). İstanbul: Ceylan Yayıncılık,
- Titley Gavan, (2009). Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları, (Çev: Şehnaz Kıymaz Bahçeci). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ülken Hilmi Ziya, (1968). Sosyoloji Sözlüğü, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- Yalur Tolga (2013). “Osmanlı’da Bir Cinsel Kimlik Olarak K   ek”, Başkaldıran Bedenler, Türkiye’de Transgender, Aktivizm ve Alt kültürel Pratikler, İstanbul: Metis Yayınları. s: 67-81.
- Yılmaz Volkan, Demirbaş Başak Hilal (2015). “Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde lezbiyen, gey, biseksüel ve trans (lgbt) hakları gündeminin ortaya çıkışı ve gelişimi: 2008-2014” Alternatif Politika. C: 7 S: 2.
- Yörükan Turhan, (2000). Yunan Mitolojisinde Aşk, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yüksel şahika (2009). Transseks ellik ve Cinsiyet Değiştirmenin Standart Değerlendirme, Karar Verme ve Bakım İlkeleri, Uluslararası Anti- Homofobi Kitabı, Ankara: Ayrıntı Basımevi, s: 91-94.

**EVLİLİK ÖNCESİ AİLE OKULUNUN BOŞANMAYI ÖNLEME ETKİSİ ÜZERİNE BİR
DEĞERLENDİRME**

AN EVALUATION ON THE EFFECT OF PREMARRIED FAMILY SCHOOL ON DIVORCE PREVENTION

Dr. Öğr. Üyesi Sait YILDIRIM

Iğdır Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, Iğdır, Ocrd ID: [0000-0002-6044-2447](#)

Öğr. Gör. Dr. İbrahim AKSAKAL

Erzincan Binali, Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Erzincan, ORCID ID: [0000-0002-3367-3194](#)

ÖZET

Türkiye’de evlenme ve boşanma üzerine yapılmış olan çalışmalar, her beş evlilikten birinin boşanma ile sonuçlandığını ve boşanmaların çoğunlukla evliliğin ilk beş yılında gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Bu çıkarımlardan hareketle evliliklerin temellerinin sağlam dinamikler üzerine inşa edilmediği sonucu belirmektedir. Aynı zamanda boşanmaların evliliğin ilk yıllarında gerçekleşmesi evlenme sürecine dair problemlerin, boşanma sürecinde belirleyici olduğunu göstermektedir. Boşanma sebepleri olarak ekonomik sebepler, kültür çatışması, sosyo ekonomik farklılıklar, şiddet ve benzeri sebepler ile açıklanmaktadır. Ancak her sebebi geçersiz kılacak aile yapılarının varlığı gözlemlendiği gibi şartlar bakımından eşit bireylerin gerçekleştirdiği evliliklerde de boşanmaların yaygın olduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca şiddet, çatışma ve benzeri unsurların sebepten ziyade sonuç olduğu düşünülmektedir. Temel olarak ise kimlik ve kişilik uyumu ile birlikte evlenme sürecinde çevresel etkenlerin, evliliğin başlangıcına kalıcı problemlerin oluşmasına yol açtığı dikkat çekmektedir. Çiftlerin aile olma ve yuva kurma konusunda temel yeterliliklerinin olmamasının, üstesinden gelinebilecek problemlerin birikerek içinden çıkılmaz hale gelmesine aracılık ettiği gözlenmektedir. Bu sebeple evlilik öncesi süreçte çiftlerin birbirini ve aile olma bilincine sahip olmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Evlilik ve aile okulu eğitimleri ise boşanmaların önlenmesi ve sağlıklı aile yapılarının inşa edilmesi için gerekli görülmektedir. Evlilik yönetimi, iş bölümü, evin ekonomi yönetimi, sağlıklı iletişim, çocuk ve ebeveyn iletişimine dair yeterlilikler aile kurumunun sağlıklı biçimde inşa edilmesine yol açacağı öngörülmektedir. Bu vesile ile çalışmamızda boşanma konusunda yapılan çalışmalarda temel sebeplerin belirlenmesi hedeflenmektedir. Neticesinde ise evlilik ve aile okulu eğitimlerinin mahiyeti ve kapsamına dair çıkarımlarda bulunulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Evlilik ve Aile Okulu, Boşanma, Sağlıklı İletişim.

ABSTRACT

Studies on marriage and divorce in Turkey reveal that one out of every five marriages ends in divorce and divorces occur mostly in the first five years of marriage. Based on these inferences, it appears that the foundations of marriages are built on solid dynamics. At the same time, the fact that divorces occur in the first years of marriage shows that the problems related to the marriage process are decisive in the divorce process. The reasons for divorce are explained by economic reasons, cultural conflict, socio-economic differences, violence and similar reasons. However, it is noteworthy that divorces are common in marriages of equal individuals in terms of conditions, as well as the existence of family structures that will invalidate every reason. In addition, violence, conflict and similar factors are thought to be the result rather than the cause. Basically, it is noteworthy that environmental factors in the marriage process, together with identity and personality harmony, cause permanent problems at the beginning of marriage. It is observed that the couples' lack of basic competences in being a family and building a home mediates the problems that can be overcome by accumulating and becoming insurmountable. For this reason, it is thought that it is important for couples to have the awareness of each other and of being a family in the pre-marriage process. Marriage and family school education is considered necessary to prevent divorces and to build healthy family structures. It is predicted that the competencies in marriage management, division of labor, economic management of the house, healthy communication, child and parent communication will lead to a healthy construction of the family institution. In this way, it is aimed to determine the main reasons in the studies on divorce in our study. As a result, it is aimed to make inferences about the nature and scope of marriage and family school education.

Keywords: Marriage and Family School, Divorce, Healthy Communication.

Giriş

Evlenme öncesi aile okulu, sağlıklı evliliklerin kurulması ve sürdürülmesi için önemlidir. Geçmişten günümüze ailevi problemlere yönelik ebeveynlerin müdahalesi, çekirdek aile yapılarında azalmıştır. Aynı zamanda çiftlerin ailelerinden yardım talepleri de azalmıştır. Ancak bu noktada destek hizmetine duyulan ihtiyaç ortadan kalkmamıştır. Toplumsal yapının dönüşümü ile evlilik oranlarının azalması, boşanmaların artması evlilik eğitimiye duyulan ihtiyacın artmasına yol açmıştır. Bu sebeple çalışmada evlilik öncesi aile eğitimlerinin önemi ve kapsamı üzerine değerlendirmelere yer verilmesi amaçlanmaktadır. Öncelikle aile kurumunun dönüşümü çekirdek aile yapısının varlığı üzerine evlenme sürecine dair problemler incelenmektedir. Devamında boşanma sebepleri ve temel aile içi problemlere değinilmektedir. Sonuç olarak evlilik okuluna duyulan ihtiyacın tarihsel ve toplumsal sebepleri belirlenerek eğitimlerin kapsamı değerlendirilmektedir.

1. Aile, Evlilik ve Boşanma

Aile, toplumun en kritik kurumlarından biridir. Ailenin varlığı sadece aile içi ilişkiler ve aile bireylerini değil tüm toplumun işleyişini ilgilendiren bir durumdur. Bu sebeple aile ile ilgili tartışmalar, yasa ve uygulamalar geçmişten günümüze hem dinler hem devletler hem de kültür açısından önemli bir konumda olmuştur. Aile yapısının sağlıklı ve güçlü olması toplumsal yapıyı ve diğer kurumları da etkilemektedir. Çünkü toplumu aileler oluşturmakta ve aile bireyleri yönetmektedir. Aile yapısının güçlü olması ise sağlıklı evlilikler ile mümkündür. Sağlıklı evlilikten kasıt eşler arasındaki uyumun olması, saygı ve sevgi ilişkisinin sürekliliği, çocuklar ile ebeveyn arasındaki bağın korunmasıdır.

Geleneksel aile yapılarında bir ev içerisinde kuşaklar bir arada yaşamak durumundaydı. Geçim kaynakları ve sosyal ilişkiler insanların bir arada yaşamalarını ve hiyerarşik bir ataerkil sistemin varlığını doğal kılmıştı. Birçok çalışmada görüldüğü için burada geleneksel ve modern aile yapısı, kültür etkisi vb. etkenlere detaylı biçimde bakılmayacaktır. Ancak konunun evlilik ve boşanma konusunda danışmanlık ilişkisine bağlamak için çeşitli nüanslara değinilmesi gerekli görülmektedir (Durmuş, Baba, 2014: 354-355). Bu noktada önemli bir ayrıntı aile içi ilişkilerde problem çözme stratejileridir. Geleneksel aile yapılarında karar mekanizması evin en büyüğü, baba veya dede olmaktaydı. Bir baba oğlunun evliliği ile ilgili problemleri çözme konusunda etkili olabildiği gibi belli konularda da karar alma hakkına sahipti. Aile büyüklerinin evlilik üzerindeki otoritesi evli çiftlerin bağımsızlığını engelleme ya da sınırlandırma bakımından olumsuz bir durum ortaya koymaktayken, diğer taraftan çiftlerin kendi problemlerini aşmalarında yardım alma imkanına sahip olmaları açısından olumlu bir etki yapmaktadır. Hemen her evlilik belli aşamalarda problemlerle karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca evlilik öncesi ve sürecinde ebeveynlerin etkisi daha belirleyicidir. Bu etki de maalesef kimi zaman olumlu kimi zaman olumsuz olabilmektedir.

Aile müdahalesinin olumlu niteliği gençlerin aile kurma konusunda yeterlilikleri olmamasından dolayı ebeveynlerin tecrübeleriyle sundukları katkıdan ibarettir. Aile kurmak için ekonomik alanda bir yeterlilik tek başına yeterli değildir. Aynı zamanda bilinç, anlayış, tahammül, ekonomi yönetimi, empati gibi konularda farkındalık gerekir. Çünkü birey evlendiği zaman önceki yaşamından farklı olarak daha fazla sorumluluk almak zorunda

kalacaktır. Bu konularda ebeveynler öğretici biçimde destek olabilmektedir. Aynı zamanda ebeveynlerin kendi evlilik yaşantıları da model oluşturmaktadır. Eğer sağlıklı ve çatışma odaklı bir evlilikleri varsa bu durum çocuklara da yansımaktadır. Bu durumun yanında özellikle son dönemlerde evliliklerin maddi amaçlar ve temeller ile inşa edilmesi, ebeveynlerin, evliliğe olumsuz etkide bulunmalarına yol açmaktadır.

Çiftler arasında uyumun olmaması ya da var olan uyumun çeşitli nedenlerden dolayı bozulması gerilimlerin ve çatışmaların ortaya çıkmasına sebep olabilmekte, evlilikleri boşanma ile karşı karşıya getirebilmektedir. Bu noktada boşanmanın sebeplerine bakıldığında en temel etkenlerden birinin iletişim engelleri ya da iletişimdeki başarısızlık olduğu görülmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi her evlilikte problem çıkması mümkündür (Tönbül, 2019: 48-50). Çünkü her insanın yapısı farklı olduğu gibi olay ve durumlara yönelik tepkileri de öyledir. Sorunları çözme konusunda kullanılan dil ve tercih edilen iletişim sorunu kimi zaman çözerken kimi zaman da daha karmaşık bir hale sokar. Sorunların konuşulamaması veya önemsemeyerek konuşulmaması; problemlerin birikerek kilitlenmesine yol açar. İkinci önemli sorun ise kimlik ve kişilik uyumudur. Olaylara ve sorunlara benzer pencereden bakmayan eşlerin tartışması ve anlaşmazlık yaşaması oldukça yaygındır. Bu anlaşmazlıklar ve iletişimsizlikler sonucunda çiftler arasındaki duygusal ve cinsel bağ zayıflar. Netice itibarıyla sevgi ve saygının tükenmesi ilişkinin değerini zamanla ortadan kaldırır. Ayrıca cinsellik bireyin en temel ihtiyaçlarından biridir ve çiftlerin cinsellik anlamındaki uyumsuzluğu birbirlerine karşı motivasyonlarını zayıflatıp evlilik dışı ilişkilere yönelmelerine sebep olabilmektedir. Aldatma ve cinsellikle ilgili diğer problemler boşanma sebepleri arasında görülmektedir. Bir diğer sorun ise ekonomik sıkıntılardır. Ekonomik sorunlar tek başına boşanma için geçerli ve yeterli değildir. Ancak çiftler aralarında tartışma ve çatışma çıkarması, tahammülün azalması konusunda belirleyici olduğu söylenebilir. Son olarak çiftlerin evlilik beklentilerinin farklı olması, daha evliliğin başlangıcında çatışmaların yaşanmasına yol açmaktadır. Maddi beklentiler, aile müdahaleleri ve diğer etkenler sonucunda ortaya çıkan sorunlar, evlenme sürecinde bir şekilde üstesinden gelinebilir görülmektedir. Ancak “halı altına atılan” sorunlar birikerek bir çıkmaz oluşturur. Bu çıkmaz ise boşanmalara yol açabilir. Tüm bu sorunların başlangıcında sözlü biçimde başlayan şiddet zamanla fiziksel şiddet ile sonuçlanır. Şiddet bu tür anlaşmazlıklarda bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. Literatür Değerlendirilmesi

Sürerbiçer (2008), boşanmış kişilerin deneyimleri üzerinden evlilik eğitimine olan gereksinimi saptanmaya çalışıldığı bir araştırma yapmıştır. Eşinden boşanmış 92 katılımcıyla gerçekleştirilen çalışmada katılanların tamamına yakınının evlilik öncesinde herhangi bir evlilik eğitimi almadıkları tespit edilmiştir. Boşanan bireyler evlilik öncesi eğitim almanın boşanma süreçlerine olumlu etki edebileceğine dair kanaat belirtmişlerdir. Sürerbiçer ayrıca evlilik eğitimi programlarının içeriğinde yer alması gereken konuları şöyle ifade etmiştir: İletişim becerilerinin geliştirilmesi, eş adayını tanıma, evliliği olumsuz etkileyebilecek alışkanlık, tutum ve davranışlar konusunda aydınlatmalar ve çatışma çözüm yöntemleri (Sürerbiçer, 2019).

Hamamcı, Buğa ve Duran (2011), üniversite öğrencilerin evlilik yaşantısı ile ilgili bilgi kaynaklarını araştırmak, evlilik eğitimine bakış açılarını ve gençlerin bu eğitime ihtiyaç duyup duymadığını ortaya koymak

amacıyla 325 üniversite öğrencisinin katıldığı bir araştırma yapmıştır. Yapılan araştırma sonucunda üniversite öğrencilerinin evlilik yaşantısı ile bilgileri yakın çevrelerinden ve düzensiz bir biçimde aldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan öğrenciler evlilik eğitime karşı olumlu bir yaklaşım ortaya koymuştur. (Hamamcı, Buğa ve Duran (2011).

Aktaş (2018), boşanmanın erkekler üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla 10 (on) boşanmış erkeğin katıldığı, mülakat yöntemiyle bir nitel araştırma yapmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, erkeklerin eşlerinden dolayı bir takım hayal kırıkları yaşadıklarının yanında, boşanma sonrasında duygu durumlarında değişimler olduğu sonucuna varılmış. Ayrıca katılımcıların boşanma sonrasında içe kapanıklık, yalnızken ağlama, iş performanslarında düşüş ve motivasyon eksikliği gibi duygu durumlarının geliştiği tespit edilmiştir. Aile yapısı bozulan erkeklerin, aile sıcaklığını kaybetme ve çocuklarından ayrılmanın olumsuz sonuçlarını yaşadıkları gözlenmiştir (Aktaş, 2018).

Demir ve Hazer (2018), çalışan bireylerin evlilik uyumunu ortaya koymak amacıyla toplamda 400 evli bireyin katıldığı bir araştırma yapmıştır. Yapılan araştırmada çalışan bireylerin % 79,7'sinin evliliklerinin uyumsuz olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca evlilik uyumu ile, aylık gelir, çocuk sayısı, çalışma süresi, eğitim durumu, yaş ve evlilik süresi gibi değişkenler arasında da anlamlı ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Erbil ve Hazer, Bireylerin evlilik uyumsuzlukları yüksek çıkan bireylerde ön plana çıkan durumları şöyle ifade etmiştir: (1) Uyumsuzluk yaşayanların %57'sinin ilk evlenme yaşı 18-25 yaş aralığındadır. (2) Evlilik uyumsuzluğu olan bireylerin evlilik sürelerinin çoğunlukla 15 yıl ve üzerindedir. (3) Çocuk sahibi ailelerde evlilik uyum sorunu daha yüksektir. (4) Evlilik uyumu yaşayan bireylerde genellikle gelir düzeyi düşüktür (Erbil ve Hazer 2018).

Tönbül (2019), aile eğitimi programının annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisi üzerine bir deneysel çalışma yapmış ve deneye katılan 15 annenin iletişim ve ebeveynlik tutumlarının gelişmesi amacıyla 10 hafta süren bir aile eğitimi programı uygulamıştır. Tönbül, deneysel çalışmanın sonucunda katılımcılara verilen aile eğitimi programının sıkı disiplinli anne tutumlarını değiştirdiği fakat aşırı annelik, ev kadınlığını rolünü reddetme, geçimsizlik, demokratik tutum ve eşitlik tanıma gibi alt boyutları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna varmıştır (Tönbül, 2019).

Geçioğlu ve Kayıklık (2019), evlilik uyumu ve dindarlık arasındaki ilişkiyi incelemiştir, 418 evli bireyin katıldığı bir nicel araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda dindarlık ve evlilik uyumu arasında pozitif yönlü ancak düşük bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde dindarlık ve evlilik uyumunun alt boyutları arasında da anlamlı ve düşük düzeyde bir ilişki gözlenmiştir. Geçioğlu ve Kayıklık, araştırma sonucuna dayanarak dinlerin, sosyal kontrol ve sosyal destek özellikleri vasıtasıyla bireylerin evlilik uyumuna katkı sağlayabileceği, birlikte yapılan dini pratiklerin evlilik üzerinde olumlu bir etkisinin olabileceği ve travmatik olaylar karşısında tercih edilen dini başa çıkma yollarının çiftlerin ilişkisinde etkili olabileceği değerlendirmesini yapmıştır.

Çatal ve Kalkan (2019), evlilik değerleri, evlilik doyumu ve evlilik tipleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla 457 evli bireyin katılımıyla nicel bir araştırma yapmıştır. Yapılan bu araştırmada evli bireylerin evlilik değerleri, evlilik doyumları ve evlilik tipleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca

erkeklerin evlilik değerleri ve geleneksel tip puanları ile kadınların ki arasında anlamlı bir fark elde edilmiştir. Çatal ve Kalkan'a göre kadın ve erkeklerin evlilik değerleri ve evlilik doyumlarının farklılaşmasını açıklamak için aile yapısındaki değişme dikkate alınmalıdır. Aile kurumunun geleneksel yapıdan modern yapıya dönüşmesiyle birlikte kadınlar aile içinde kendine sunulan cinsiyetçi rolleri sorgulamaya başlarken erkekler bu değişimi görmezden gelebilmekte ya da ayak uydurmakta gecikmektedirler. Bu durum ise kadın ile erkeğin aile bakımından algı ve beklentilerinin değişmesine sebep olabilmektedir (Çatal & Kalkan, 2019).

Gültekin ve Parlar (2019), 20 kadın katılımcı ile gerçekleştirdikleri araştırma ile kadınların evlenme biçimleri ve evlenme süreçleri ile evlilik doyumları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını tespit etmeye çalışmışlardır. Araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda evlilik öncesi süreç ve evlenme biçimlerinin evlilik doyumunu tek başına açıklamakta yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır. Gültekin ve Parlar, Denli (2016) ve Bozkurt (2014)'un benzer konuda yaptıkları çalışmalara ayrı ayrı atıfta bulunmuş ve her üç çalışmadan da benzer sonuçlar elde edildiğini, dolayısıyla evlilik süreci ve evlilik biçimlerinin evlilik doyumlarını tek başına açıklamada yeterli olmadığını ifade etmiştir (Gültekin & Parlar, 2019).

Dilmaç ve Bakırcıoğlu (2019), 18-70 yaş arasında olan 600 evli bireyin katıldığı bir araştırmayla evli bireylerin sahip oldukları değerler, evlilik uyumu ve iletişim becerileri arasındaki ilişkiyi belirlemeye çalışmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda evli bireylerin sahip oldukları değerler ile evlilik uyumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Çiftler arasındaki uyumu en çok destekleyen değişkenin ise iletişim becerisi olduğu sonucuna varılmıştır (Dimal ve Bakırcıoğlu, 2019).

Yazıcı ve Demirli (2020), evlilik kararı alan bireylerin evlilik öncesi ilişkileri değerlendirme biçimleri ile evliliğe yüklenen anlam arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla betimsel bir araştırma yapmıştır. Evlilik kararı alan 100 çift üzerinde yapılan araştırma sonucuna göre bireylerin evliliğe yükledikleri olumlu anlam, yüksek düzeyde olunca evliliğe dair görüş ve beklentilerin olumlu yönde olduğu, evliliğe yüklenen olumsuz anlam, yüksek düzeyde olduğunda ise beklentilerin olumsuz olduğu sonucuna varılmıştır (Yazıcı ve Demirli, 2020).

3. Evlilik Öncesi Aile Okulunun Nitelikleri

Aile içinde yaşanan problemler konusunda geçmişten günümüze çiftlerin ebeveynlerinin varlığı, problemleri çözme konusunda etkili olmuştur. Yapıcı ve çözümleyici uygulamalar ile aile etkisi evliliklerin korunması açısından önemlidir. Ancak modern toplumlarda daha önce de bahsettiğimiz gibi aile yapısı dönüşerek çekirdek aile yapısı inşa olmuştur. Bu yapının belirleyici özelliği bireyselleşmenin etkin olmasıdır. Aile içi ilişkiler ile sadece aile bireyleri ilgilenmekte ve çiftin ebeveynleri sınırlı biçimde etki alanına sahip olmaktadır. Bu şekilde bir dönüşümde aile ile ilgili kararlar gerek yasalar ile korumaya alınmış olup çiftlerin inisiyatifine bırakılmıştır. Bu noktada çiftlerin problemler karşısında ebeveynlerinden yardım isteme durumları zamanla ortadan kalkmıştır (Sevim, 2018: 607-609). Ebeveynlerin çocuklarının evlilikleri üzerindeki etkileri azalmıştır. Ancak çiftlerin yardıma ihtiyaçları geçmişe oranla daha çok olmuştur. Çünkü farklı insanlar, kültürler ve anlayışların bir arada olması, ataerkil iktidar ilişkilerin çözülmesi, insanların birbirleri ile anlaşmaları konusunda zorluklar ortaya çıkarmıştır. Bu noktada aile ve evlilik ile

birlikte bireysel ve toplumsal ilişkilerin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi amacıyla danışmanlık hizmetlerine ihtiyaç duyulmuştur. Evlilik okulu, aile okulu, evlilik kursu, aile danışmanlığı gibi alanlar bu ihtiyaç kapsamında yaygınlaşmıştır.

Evlilik okulu, aile okulu veya evlilik öncesi danışmanlık kavramları hemen hemen aynı olgulara karşılık gelmektedir. Çalışmalar noktasında son beş yılda adından sıkça söz edilen aile okulunun aslında önemli bir geçmişi olduğu bilinmektedir. İlk olarak 1932'de Amerika'da bir enstitüde evliliğe dair eğitimler vermeye başlanmıştır. Yoğunluk itibarıyla 1980'lerden itibaren Avrupa ve Amerika'da aile yapısının dönüşmesi, evlilik dışı ilişkilerin yaygınlaşması sonucu toplumsal yapıda gözlenen genel problemler öncelikle aile kurumunun önemini ortaya çıkarmıştır. Evlenme sayılarının azalmasının yanında boşanmaların artması evliliğe kurumsal anlamda destek ve danışmanlığın gerekli olduğu düşünülmüştür. Evlilik ve aile okuluna dair eğitimler de bu noktada 1980'li yıllar itibarıyla önem kazanmıştır. Aile danışmanlığı bu noktada kurumsal bir kimlik ve hizmet alanına dönüşmüştür. Türkiye'de ise ilk olarak 1998 Yılında İstanbul Üniversitesi tarafından eğitimler verilmiştir (Yıldırım, 2021: 45-47). Devamında ise literatürde de belirtildiği üzere üniversite, eğitim kurumları ve çeşitli STK'lar üzerinden evlilik eğitimi programları uygulanmış olup faydaları gözlenmiştir. Günümüzde ise boşanma oranlarının artması evlilik eğitiminin meclis gündemine taşınmasına yol açmıştır.

Evlilik eğitiminin içeriğine bakıldığında daha önce boşanma sebepleri olarak sayılan problemleri çözmeye veya bu problemi oluşturacak riskleri ortadan kaldırmayı amaçlayan konularda eğitimleri kapsadığı görülmektedir. Bu noktada öncelikli olarak iletişim kurma becerisi her iki taraf için de öğretilir. Üslubun aynı şeyi farklı biçimlerde söylemeye olanak tanınması ile yapıcı dilin iletişimde öne çıkarılmasına odaklanılmalıdır. İletişim üzerinden çatışma çözme stratejileri aktarılır (Yalçın, 2009: 17-19). Daha önce de belirtildiği üzere her evlilikte sorunlar çıkacaktır. Eğitim, ekonomik ve sosyal açıdan denklik olsa da kişilik uyumu ve diğer bileşenlerin olmaması evlilikleri boşanmaya yönlendirebilir (Yaman-Akpınar, Altunsu-Sönmez, 2021: 206-207). Önemli olan bu problemleri çözme becerisi ve uyumlu bir yaklaşımın benimsenmesidir. Bu noktada önemli bir husus empati becerisinin geliştirilmesidir. Çiftlerin birbirini rakip olarak görmediği ve aynı amaçla hareket ettiği aktarılmalıdır. Ayrıca çatışma çözümlerinde haklı çıkmak yerine çözüm üretmenin öncelenmesi hedeflenmelidir. Bir diğer önemli husus cinsel yaşama dair bilgilendirme ve temel mitlerin yıkılmasıdır. Bazı cinsel problemler psikolojik ve sosyolojik temeller üzerinden biçimlenmektedir. Çiftlerin cinsellik ile ilgili yetersiz veya yanlış bilgiye sahip olmaları cinsel yaşamlarının uyumsuz ve olumsuz biçimde ilerlemesine yol açar. Cinsel sorunlar ise kolaylıkla konuşulmadığı için bu konu ile ilgili sorunlar diğer davranışlar üzerinden etkisini gösterir. Tüm bu etkenlerin yanında aile yönetimi konusunda da bilgilendirmeler yapılmalıdır. Ekonomik yönetim, çocuklar ile iletişim, saygı unsurunun korunması bu noktada problemleri önleyici olacaktır. Evlilik öncesinde çiftlere evliliğe dair beklentileri ile ilgili uzlaştırıcı bir yol izlemek gerekir. Bu kapsamda bireylerin imkânları doğrultusunda inşa edecekleri yuvalarında daha mutlu ve sağlıklı bir birliktelik oluşturmak için başlangıçta anlayarak ve anlaşarak başlamak gerekir. Çünkü evliliklerin çoğunlukla evlenme sürecinde başlayan problemlerin kökleşmesi ile boşanmaya yol açtığı bilinmektedir. Aynı zamanda boşanmaların çoğunlukla evliliğin ilk beş yılında gerçekleşmesi bu durumun önemli bir belirtisidir. Son olarak hem evlenme sürecinde hem evlenme

sonrası dönemde aile müdahalesi ve etkisinin sınırlarının korunması gerekmektedir. Evli çiftin ebeveynleri kimi zaman fayda sağlarken kimi zaman evliliklerin çatışmalı bir ortama dönüşmesine yol açmaktadır. Bu noktada aile ve ebeveynler arasındaki iletişimi sağlıklı ve sınırlı biçimde inşa etmenin evlilik eğitiminde önemli bir yerinin olduğunu belirtmek gerekir.

Sonuç

Evlilik öncesi aile okulu üzerine incelemeyi içeren bu çalışma sağlıklı aile yapısının inşa edilmesinin önemine dair toplumsal ve kurumsal anlamda değerlendirmeler içermektedir. Aile, toplum yapısının en temel bileşeni olarak sosyal düzeni sağlayan bir misyona sahiptir. Aile yapısını bozan unsurlar boşanmaları görünür kılmaktadır. Geçmişten günümüze evliliklerin sonlanması belirli sebeplere dayanmaktadır. Geleneksel aile yapılarında aile içi problemlere yönelik çözüm önerileri çiftlerin ebeveynleri ve aile büyükleri tarafından sunulurdu. Ancak modernleşme sürecinde çekirdek aile yapısı ortaya çıkmıştır. Bu durumda aile içi problemlere yönelik sorunlar konusunda danışmanlık hizmetlerine duyulan gereksinim artmıştır. Bu kapsamda evlilik öncesinde çiftlere yönelik iletişim, empati kurma, çatışmayı çözme becerisi, evlilik beklentileri, aile müdahalesi ve aile yönetimi konularında eğitimler sağlıklı evliliklerin inşa edilmesi için önemsenmektedir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ç. (2018). Boşanmanın Erkekler Üzerindeki Etkisi: İstanbul Örneği. *İmgelem*, 2 (2) , 29-57.
- Demir, E., Hazer, O. (2018). Çalışan Bireylerin Evlilik Uyumlarının İncelenmesi. *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 3(5), 99-116.
- Dılmaç, B., Bakırcıoğlu, A. (2019). Evli Bireylerin Sahip Oldukları Değerler, İletişim Becerileri ve Evlilik Uyumu Arasındaki Yordayıcı İlişki. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 110-122.
- Durmuş, E., Baba, E. (2014). Evli Çiftlerin Duygusal Zeka Düzeyleri ile Evlilik Uyumlarının Karşılaştırılması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 352-369.
- Geçioğlu, A. R., Kayıklık, H. (2019). Dindarlık ve Evlilik Uyumu İlişkisi: Evli Bireyler Üzerine Bir İnceleme. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 19(1), 202-224.
- Gültekin, D. T., Parlar, H. (2019). Evlenme Biçimi ve Evlenme Süresi Bağlamında Evlilik Öncesi Sürecin Kadınlardaki Evlilik Doyumuna Etkisi. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*, 2 (1), 38-56.
- Hamamcı, Z. , Buğa, A., Duran, Ş. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Evlilik Yaşantısı ile İlgili Bilgi Kaynaklarının ve Evlilik Öncesi Eğitim İhtiyaçlarının İncelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 26(26), 33-50.
- Sevim, Y. (2018). Evlilik Öğretilebilir mi? *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 11(61), 605-611.
- Sürerbiçer, F.S. (2008). *Boşanmış Bireylerin Deneyimlerine Göre Evlilik Eğitimi Gereksinimi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı Yaşam Boyu Öğrenme Bilim Dalı, (Ankara).
- Tekin Çatal, M., Kalkan, M. (2019). Evli Bireylerin Evlilik Değerleri Evlilik Doyumu ve Evlilik Tipleri. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 3 (6), 179-186.
- Tönbül, Ö. (2019). Aile Eğitimi Programının Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi. *Okul Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2(1), 46-72.
- Yalçın, İ. (2009). Evlilik Öncesi Çift Eğitimi Üzerine Bir Derleme Çalışması. *Kriz Dergisi*, 17(3), 9-22.
- Yaman Akpınar, T., Altunsu Sönmez, Ö. (2021). Evlilikte Suçu Affetme ve Evlilik Uyumu İlişkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 203-210.
- Yazıcı, B., Demirli, C. (2020). Evlilik Kararı Alan Bireylerin Evliliğe Yükladıkları Anlam İle Evlilik Öncesi İlişkilerin İncelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(7), 295-326.
- Yıldırım, İ. (2021). Türkiye’de Aile İçi Şiddet Sarmalı ve Bir Çözüm Önerisi: Evlilik Kursu. *Hafıza*, 3(1), 28-52.

SİMGESEL GÖRÜNGÜLER ÜZERİNDEN BİR ÇÖP SOSYOLOJİSİ DENEMESİ
WITH SYMBOLIC IMAGES A TRIAL ON TRASH SOCIOLOGY

Öğr. Gör. Abduselami SARIGÜL

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Terapi ve Rehabilitasyon Bölümü
<https://orcid.org/0000-0002-1272-5274>

Öğr. Gör. Abduselami SARIGÜL

Ağrı İbrahim Çeçen University Vocational School of Health Services Department of Therapy and Rehabilitation,
<https://orcid.org/0000-0002-1272-5274>

ÖZET

İnsanlar geride izlerler bırakarak yaşamlarını sürdürürler. Bu izler de insanların yaşamlarına dair bilgiler barındırır. Çöpten çıkan küçük bir nesne yalnız nesne değildir. İçinde değerler barındırır. O çöp ürünken onun hem bir kullanım hem de bir değişim değeri vardır. Ayrıca bütün bunlarla birlikte nesnelere kültürel değerleri vardır. Toplumlar onlara farklı anlamlar yüklerler. Örneğin Giddens'in kahve örneği; bir kahve ambalajı insana dair çok şey anlatabilir. Çünkü kahve sadece içecek değildir. Sembolik bir değeri vardır. Kahve içerken amaç su gibi yalnız ihtiyacı karşılamak değildir. Kahvenin merasim yönü diğer yönlerinden daha baskın olabilir. Sabah bir fincan kahve batılı toplumlarda yaşayan bireyler için olmazsa olmaz bir seramonidir. Bazı toplumlarda muhabbet etmek üzere bir araya gelen insanlarda bunu kahve eşliğinde yaparlar. Ayrıca kahvenin çeşidi de çok önemlidir. Uyanmak için daha sert kahveler tercih edilirken diğer zamanlarda sütlü ve çikolatalı kahveler tercih edilmektedir. Türk toplumunda ise kahve vefayla özdeşleşmiştir. Görüldüğü üzere insanlar kahve gibi basit bir içeceğe bir çok anlam yüklemişlerdir. Kahve gibi dışımızda bıraktığımız diğer tüm ürünlerle yalnız tüketim ilişkisi yoktur. O ürünlerle aynı zamanda değer ve anlam ilişkileri de kurulur. Günümüzde bireylerin günlük pratikleri ve yaşam biçimi Boudrillard tarafından tüketim olgusu ile açıklanmaktadır. İnsanlar ürünleri alır, tüketir ve sonra bunların üst versiyonlarını veya yenilerini tercih eder. Bu hiç bitmeyen bir döngü olarak yaşamımızda devam eder. Ancak tüketimden geriye kalan istenmeyen ve insanların kendilerinden uzaklaştırmaya çalıştığı nesnelere çöplerdir. Çöp yalnızca bir atık değil aynı zamanda insanların tüketim eğilimlerini gösteren birer göstergedir. Bu kapsamda çalışmanın amacı; çöp sosyoloji üzerine tüketim odağında semgesel bir değerlendirme yapmaktır. Çünkü simgeler yaşamımızın her alanında belirler. Tüketim ise bu süreçte simgeleri sürekli ve sürdürülebilir kılan bir niteliğe sahiptir. Tüketim aynı zamanda bir kimlik oluşturma süreci haline gelmiştir. Starbucks'ta kahve içmek yalnız bir kahve içmek değildir. Bu aynı zamanda bir kimlik elde etmek ve bir şeye sahip olmak demektir. Bir de kullanılmadan ve kullanım tarihi geçmeden doğrudan çöp haline getirilen ürünler vardır. Şöyle ki dolu ürünlerin tarihlerinin geçmeden çöpe atılması onların elde edilmesi için harcanan emeğin, zamanın, belki doğanın işlenmesinin ve çevre kirliliğinin görülmemesi bir kayıp gönderge olarak tanımlanabilir. Diğer bir ifadeyle ihtiyaç görmeyle, emeğiyle ve maddi değeri ile aralarındaki bağ kesilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çöp Sosyolojisi, Tüketim, Ayrım, Simge.

ABSTRACT

People resume their life by leaving behind. These marks also contain information about the lives of people. A small object out of the trash is not solo object. Contains values within. She has a use of both garbage and a change value. They also have the cultural values of the objects with all this. Societies load them different meanings. For example, Giddens's coffee sample; A coffee packaging can tell a lot about human beings. Because coffee is not just drinks. Has a symbolic value. While drinking coffee is not to meet the need for water like water. The cereal direction of coffee may be more dominant than other aspects. A cup of coffee is a ceremony that is not for individuals living in Western societies. In some societies, they make it in people who came together to be bonded. In addition, the type of coffee is also very important. While more hard coffees are preferred to wake up, while milky and chocolate coffee are preferred. In Turkish society, it has been identified with coffee vices. As can be seen, people have loaded a lot of meaning to a simple drink like coffee. There is no alone consumption relationship with all other products we left out of our coffee. O Items are also installed in value and meaning relations. Nowadays, the daily practices and life of the individuals are explained by the case of consumption by Boudrillard. People take products, consumes, and then prefer their top versions or new ones. This continues in our life as an endless cycle. However, the objects that remain undesired from consumption and the objects that people are trying to remove from them are garbage. The garbage is not only a waste, but also indicative of people's consumption trends. The purpose of the study in this context; The garbage is to make a symbolic evaluation of consumption on sociology. Because the icons appear in all aspects of our lives. In this process, it has an attribute that makes the icons continuously and maintain. Consumption has also become the process of creating an identity. Drinking coffee in Starbucks is not a solitary drink. This also means to obtain an identity and have something. There are also products that are directly trashed without being used and using the date of use. It can be defined as a lost sending of the labor spent on the trash without the dates of the full products in the trash. With the need to seek with another statement, the link and the tendency between the labor and its financial value were cut.

Key Words: Trash sociology, consumption, distinction, icon.

SOSYAL SERMAYE BAĞLAMINDA SAĞLIK VE HASTALIK

HEALTH AND DISEASE IN THE CONTEXT OF SOCIAL CAPITAL

Dr.Öğr.Ü.İbrahim AKKAŞ

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü, orcid:0000-0002-2468-6225

Öğr.Gör.Dr. İbrahim AKSAKAL

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü, orcid:0000-0002-3367-3194

ÖZET

Sosyal sermaye, toplum sağlığının şekillenmesinde kritik bir sosyal belirleyicidir. Sosyal sermayenin bireysel bir nitelik mi yoksa kolektif ilişkilerin ürünü mü olduğu konusunda tartışmalar devam etse de önceki sağlık çalışmaları, bireysel ve kolektif bakış açılarının birbirini dışlamadığını ve bireylerin sağlığını aynı anda etkileyebileceğini öne sürmektedir. Bireysel bir bakış açısıyla sosyal sermaye, bilgisel, duygusal ve araçsal destek sağlayarak sağlığı etkilerken, kolektif bir perspektiften sosyal sermaye, grup iletişimi kolaylaştırarak, sosyal normları koruyarak ve karşılıklılığı (birey-grup) artırarak sağlığı etkiler. Sosyal sermaye, sosyal etkileşimlerin ve sosyal kurumların niteliğini ve niceliğini şekillendiren güçleri tanımlamaya çalışır. Sosyal sermaye, toplumları bir arada tutan faktörlerdir. Sosyal sermaye ve sağlık üzerine bugüne kadar yapılan araştırmalar, ağırlıklı olarak bir grup içinde meydana gelen ilişkilerin önemine yoğunlaşmaktadır. Sağlığın teşviki ve geliştirilmesi çalışmalarının etkili olabilmesi için sosyal sermaye ve sağlık arasındaki ilişkiler önemlidir. Bu makalenin amacı, sosyal sermayeye ve sağlık ilişkisine teorik bir genel bakış açısı sunmakta, sosyal sermaye ile sağlık arasındaki bağlantıların ampirik bulgularını gözden geçirmekte ve sosyal sermayenin sağlığın teşviki ve geliştirilmesinde bireysel ve grup düzeyindeki faydalarını tartışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Sermaye, Sağlık, Hastalık

ABSTRACT

Social capital is a critical social determinant in shaping public health. Although debates continue about whether social capital is an individual attribute or a product of collective relationships, previous health studies suggest that individual and collective perspectives are not mutually exclusive and can affect individuals' health simultaneously. From an individual perspective, social capital affects health by providing informational, emotional, and instrumental support, while from a collective perspective, social capital affects health by facilitating group communication, preserving social norms, and increasing reciprocity (individual-group). Social capital seeks to identify the forces that shape the quality and quantity of social interactions and social institutions. Social capital is the factors that hold societies together. Research on social capital and health to date has focused heavily on the importance of relationships that occur within a group. Relationships between social capital and health are important for health promotion efforts to be effective. This article provides a theoretical overview of social capital and its relationship to health, reviews the empirical findings of the links between social capital and health, and discusses the benefits of social capital in health promotion interventions at the individual and group level. Social capital is a complement to health. Social capital is effective on health in terms of the development of information and communication technologies and access to health-related resources and services. In addition, social capital is effective in the positive effects of social groups on health and in the fight against diseases. The overall aim of this article is to review the relationships between social capital and health and to highlight the importance of social capital in health promotion.

Keywords: Social Capital, Health, Disease

1. Sosyal Sermaye Kavramı

“Kişilerin sahip oldukları sosyal sermaye onların yaşamlarını farklı alanlarda etkileyebilmektedir. Bu alanlardan biri de sağlık ve hastalıktır. Sosyal sermaye, kişilerin sağlık ve hastalık düzeylerini, algılarını, sağlık ve hastalık davranışlarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Sosyal sermaye, bir kontrol aracı olarak, olanakları, sağlık hizmetlerine erişim düzeylerini, bilgi alışverişine dayalı sağlığı koruyucu önlemler alma düzeyini arttırmakta, yaşam biçimlerini etkileyerek kişilerin hasta ya da sağlıklı yaşamalarına neden olabilmektedir” (Eryiğit Günler, 2014: 107).

Sosyal sermaye, “genellikle sosyal yapının bir özelliği olarak tanımlanır. Örneğin vatandaşlar arasındaki iş birliğine dayalı ilişkiler ağı, yüksek düzeyde kişilerarası güvenin gelişmesine katkı sağlar. Sosyal sermaye teorik bir kavram olarak sosyoloji ve siyaset bilimi literatürlerinden ortaya çıkmıştır. 1990'ların ortalarından itibaren, sosyal teoriyi epidemiyolojik çalışmalara getirmenin bir yolu olarak, zaman zaman sosyal veya ekonomik eşitsizlik ile sağlığı birbirine bağlayan bir mekanizma olarak sağlık araştırmalarına giderek daha fazla dahil edilmiştir” (Have ve Shiell, 2000: 872).

Sosyal sermaye, “insanların amaçlarına ulaşmaları için çeşitli faaliyetleri koordine etme imkânı veren, sosyal yapı içerisindeki yerleşik normlar ve sosyal ilişkileri içermektedir. Sosyal sermaye bir yandan güven, iş birliği, sadakat, karşılıklı anlayış, hoşgörü, yardımseverlik, sosyal ahlak, ortak değer ve davranışları beraberinde getirerek insanları ya da toplulukları birbirine bağlamaktadır. Sosyal sermaye, insanların, grupların ve toplumların kolektif problemlerini kolayca çözmelerine yardımcı olmaktadır. Sosyal sermaye, toplumları bütünleştirmekte, aile üyeleri ve etnik gruplar arasında ilişki kurmakta, farklı sosyal tabakalarda bulunan gruplar arasında bağ kurmaktadır” (Eryiğit Günler, 2014: 108).

Sosyal sermaye çok yönlü bir olgudur. Sosyal sermaye; “sosyal birliklere veya gruplara dahil olan üyeler arasındaki karşılıklı alışverişlerden kaynaklanan sosyal ilişkilerin bir yan ürünü olarak kabul edilebilir ve ortak hedeflere ulaşmak için iş birliğini kolaylaştıran pozitif dışsallıklar üreten bir kamu malı olarak kabul edilebilir” (Islam vd., 2006: 2).

Modern sosyolojide sosyal sermaye kavramının temelleri Pierre Bourdieu ve James Coleman ile anılmakla birlikte son yıllarda Robert Putnam olmuştur. Farklı bakış açılarıyla sosyal sermaye kavramını ele almışlardır. Bu bağlamda sosyal ağlar, sosyal bütünleşme, sosyal uyum, sosyal destek gibi kavramlarla ilişki kurmuşlardır. Sosyal sermaye,” aralarında iş birliği olan bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan, yazılı olmayan, toplum tarafından benimsenmiş değer ve toplumsal normlardır” (Eryiğit Günler, 2014: 108).

Sosyal sermayeye ilgi, Pierre Bourdieu, James Coleman ve Robert Putnam'ın çalışmaları sonucunda artmıştır. Bu yazarların her biri “toplumsal sermaye” için benzer tanımlar yapsa da sosyal sermayenin önemli anlam farklılıkları ve sonuçları vardır. Bu farklılıklar, sosyal sermaye kavramını ekonomik teori, sosyal kontrol, aile

davranışı, grup hayatı, demokrasi ve yönetim gibi çeşitli alanlarda işlevselleştirmeye çalışan araştırmalardır (Hawe ve Sheil, 2000: 872).

Literatürü incelediğimizde Portes (1998: 5), sosyal sermayenin “ağlara ve diğer sosyal yapılara üyelik yoluyla fayda sağlama yeteneği” anlamına geldiğini öne sürmektedir. Bu tanım, bireyin üyesi olduğu sosyal organizasyonlarda yer alan ilişkisel bir unsur ve maddi bir unsur olmak üzere iki bileşeni birbirinden ayırır. Portes ayrıca sosyal sermayenin kaynaklarını sonuçlarından ayırmanın gerekliliğini vurgular. Sosyal sermayenin faydalı sonuçları arasında; sosyal kontrolü, ebeveyn veya akrabalık desteğinin sağlanmasını ve ağ (grup) üyeliğinden elde edilen faydaları bulunmaktadır. Sosyal sermayenin dezavantajları da vardır. Fırsatları sosyal grubun kendi üyelerine sunarak, grup dışında kalanların fırsatlardan dışlanması gibi dezavantajlı duruma yol açabilir (Hawe ve Sheil, 2000: 873). Sosyal sermaye, genel olarak “aktörlerin sosyal gruplara ve diğer sosyal yapılara üyelik sayesinde menfaat sağlama yeteneği” olarak görülür. Böylece bireyler, sosyal gruplara ait olarak, bu grupların yokluğunda mümkün olmayacak belirli fayda ve kaynakları güvence altına alabilirler. Kaynaklar bireysel değil, onun sosyal grubunun yapısında bulunur (Portes, 1998: 6).

Portes, sosyal sermayenin kaynakları ve etkileri arasında ayırım yaparken bireysel sosyal sermaye kavramına atıfta bulunur. Sağlanan gerçek kaynaklar (örneğin bilgi, destek ve fırsatlar) sosyal sermayenin etkileri olarak tanımlanırken, kaynaklar olarak ağların özellikleri (yani kaynakları kullanılabilir hale getirme motivasyonları) arasında bir ayırım yapar. Portes'e göre, insanlar uygun bir şekilde davranmak için içselleştirilmiş normlar ya da 'ortak bir kaderi' paylaşan insanlarla dayanışma nedeniyle kaynakları kullanılabilir hale getirmeye istekli olabilirler. Ayrıca, karşılıklılık normları insanları geri ödeme beklentileri nedeniyle kaynakları kullanılabilir hale getirmeye istekli hale getirebilir (Portes, 1998: 7). Woolcock'un çalışması, sosyal sermayeyi kolektif bir yaklaşımı olarak sınıflandırılabilir. Sosyal sermayeyi “kolektif eylemi kolaylaştıran normlar ve ağlar” olarak tanımlar. Güvenilir normların geliştirilmesi için makro politik ön koşulları tartışarak Putnam'ın komüniter görüşüne katkıda bulunur. Yalnızca bir toplumdaki gruplar içindeki ve gruplar arasındaki sosyal bağların önemini değil, aynı zamanda bir toplumdaki vatandaşlar ve çeşitli siyasi kurumlar arasındaki sosyal bağların da önemini vurgularlar (Eriksson, 2011: 4). Eriksson bireysel sosyal sermayenin sonuçlarının sosyal destek, sosyal etki, sosyal kontrol, sosyal katılım ve maddi kaynaklara erişim olduğunu belirtir. Bu sonuçlar sağlık üzerinde olumlu ve olumsuz etkilere neden olmaktadır. Sosyal destek bir yandan desteğe erişim sağlarken diğer yandan topluluğun ya da diğer bireylerin aşırı talepkar olmasıyla da sonuçlanabilir (Şavran Gönç, 2018: 66). “Bireysel sosyal sermaye, bireylerin üyesi oldukları sosyal ağlar sayesinde edindikleri kazanımları garantiye alma becerileridir. Bu kazanımlar sosyal destek, bilgi edinme ve sosyal yeterlilikler gibi özellikler çerçevesinde tanımlayan yaklaşımlarda sosyal ağ olarak tanımlanmaktadır” (Şavran Gönç, 2018: 61).

Bireysel sosyal sermaye “kaynakları olarak değerlendirilen makro yapı ve ağ bağlar bireylerin sosyal desteğe erişimini kolaylaştırmakla birlikte zararlı davranışlardan onları alıkoymakta, statü ve aidiyet kazandırmakta ve onlara sağlık hizmetleri ile istihdam ve ekonomik avantaj sağladığı görülmektedir. Sağladığı tüm bu imkânlar doğrultusunda sosyal sermaye bireysel sağlık durumunu etkilemektedir. Kolektif sosyal sermaye kaynakları bireysel sosyal sermaye

kaynakları ile aynıdır. Bu kaynaklara sahip olmak güven, kolektif eylem ve maddi kaynakları ortaya çıkarmaktadır. Sağlıklı bir ortam yaratma, sosyal kontrol yoluyla sağlıklı normların yaygınlaşması, sağlık bilgisinin etkili dağılımı ve kolektif etkinlik olanakları noktasında bu kaynaklar sağlığı belirlemektedir” (Yadigaroglu, 2018: 461).

Kolektif sosyal sermaye ve sağlık arasındaki potansiyel ilişkiler hala yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Bunun nedeni sosyal sermayenin gelir eşitsizliği ve sağlık arasında aracı bir role sahip olmasıdır. Bu hipotez ilk olarak Wilkinson çalışmalarına, gelir eşitsizliğinin düşük olduğu toplumlarda sağlığın daha iyi olduğunu ve yaşam beklentisinin daha uzun olduğunu gösteren çalışmalara dayanıyordu. Wilkinson'ın açıklaması, eşit toplumların, daha az eşit toplumlara göre daha sosyal olarak birbirine bağlıdır. Böylece, eşit gelir dağılımı, vatandaşlar arasında güven ve sosyal uyum ile karakterize edilen olumlu bir sosyal ortama yol açar. Buna bağlı olarak, eşitsiz toplumların vatandaşlar arasında daha büyük statü farklılıkları vardır, bu da güvensizlik ve sosyal uyumda bir düşüşün yanı sıra yüksek düzeyde suç ve sosyal kaygı yaratır (Eriksson, 2011: 5).

Sosyal sermaye, bireyin ait olduğu grubun veya mahallenin bir özelliği olarak görülmelidir. Kolektif sosyal sermaye, davranışları, sağlık hizmetlerine erişimi ve psikososyal süreçleri etkileyerek sağlığı etkiler. Gelir eşitliği sadece bir toplumdaki sosyal uyumu artırmakla kalmaz, aynı zamanda konut, sağlık vb. sosyal faktörleri de etkiler (Eriksson, 2011: 6).

Woolcock (1998: 165) ayrıca sosyal sermayenin ne olduğu ve ne yaptığı arasındaki farkı vurgular. Ancak ağ (grup) ilişkilerinin doğasını ve sosyal sermayenin uygulandığı seviyeleri sınıflandırmada Portes'ten daha ileri gider. İlişkisel sosyal sermayenin iki farklı fakat birbirini tamamlayan formu tanımlanmıştır. Birincisi, mikro düzeyde yerleşiklik; grup içi güçlü ilişkilere veya bireysel üyelerin gruplara ne ölçüde uyum sağladığına işaret eder. Özerklik; bir bireyin daha zayıf grup dışı bağları veya grup dışındaki başkalarıyla etkileşim kurma özgürlüğü (bağlantı) anlamına gelir. İkincisi makro düzeyde yerleşiklik, devlet-toplum bağlantılarını veya devletin eylemleri ile halkın çıkarları arasında ne ölçüde uyum olduğunu ifade eder. Burada özerklik, kurum ve kuruluşların bağımsız hareket etme kapasitesini, kazanılmış çıkarların etkisinden bağımsız olarak adlandırdığı bir özelliği ifade eder. Dolayısıyla sosyal sermayenin “tek bir şey” olmadığı açıktır. İlişkisel, maddi ve politik yönleri vardır. Sosyal sermaye hem güçlü hem de zayıf ağlara atıfta bulunabilir. Kişinin bireyle ve onun dahil olduğu grup üyeliğine ya da sosyal kurumlar arasındaki etkileşime bağlı olarak farklı bir biçimlerde değerlendirilir (Woolcock, 1998: 165-166).

Coleman'a göre, “diğer sermaye biçimlerinden farklı olarak, sosyal sermaye, aktörler ve aktörler arasındaki grup ilişkilerinin yapısına atıfta bulunur. Coleman'ın tanımında olduğu gibi sosyal sermaye, birincil ve ikincil gruplar olmak üzere iki analiz düzeyinde kullanılmaktadır. Birincil gruplar; aile, arkadaşlar ve komşulardan oluşur. İkincil gruplar; resmi gruplar ve sivil kuruluşlar gibi gönüllü dernekleri içerir (Kunitz, 2004: 62).

Robert Putnam'a göre, “sosyal sermaye, karşılıklı yarar için koordinasyonu ve iş birliğini kolaylaştıran ağlar, normlar ve sosyal güven gibi sosyal organizasyonun özelliklerini ifade eder.” Bu tür bir sosyal sermaye, gönüllü derneklere üyelikten ve herhangi bir topluluktaki bu tür organizasyonların yoğun ağlarından kaynaklanır. Çünkü

insanlar bu tür ortamlarda güvenmeyi, karşılıklı ilişki kurmayı ve kamu hizmetlerine ulaşmayı amaçlar (Putnam, 1995: 67). Sosyal sermaye;" bir insanın günlük yaşamında içinde bulunduğu çevrede oluşturduğu iyi niyet, dostluk, sempati ve sosyal ilişkidir". Putnam'a göre sosyal sermaye; "koordineli eylemleri kolaylaştırarak toplumun verimliliğini artırabilen güven, normlar ve ağlar gibi sosyal organizasyonun özellikleri" olarak tanımlanmaktadır (Reyes vd., 2019: 2).

Bourdieu, sosyal sermayeyi "karşılıklı tanıma ya da tanınmaya ilişkin az ya da çok kurumsallaşmış ilişkilerden oluşan dayanıklı bir ağa sahip olmakla bağlantılı gerçek ya da potansiyel kaynakların toplamı" olarak tanımlar (Bourdieu, 2011: 248).

Sosyal sermaye; "bireyler arasında doğal olarak meydana gelen sosyal ilişkileri, teşvik eden veya edinmesine yardımcı olan sosyal ilişkilerdir." Durlauf ve Fafchamps, sosyal sermayenin farklı ampirik araştırmalarını ve tanımlarını inceledikten sonra üç temel fikri ayırt eder: "(a) sosyal sermaye bir grubun üyeleri için pozitif ayrımcılık yaratır; (b) bu ayrımcılık, paylaşılan güven, normlar ve değerler sayesinde elde edilir. Bunların beklentiler ve davranışlar üzerindeki etkileri ve (c) paylaşılan güven, normlar ve değerler, sosyal ağ ve birlikteliğe dayalı enformel organizasyon biçimlerinden kaynaklanmaktadır. Sosyal sermaye çalışması, normlar aracılığıyla faydalı sonuçlar üreten ağ temelli süreç çalışmasıdır (İslam vd., 2006: 2-3).

2. Sosyal Sermayenin Türleri ve Boyutları

Sosyal sermaye *bilişsel ve yapısal bileşenlere* ayrılabilir. *Bilişsel sosyal sermaye*; normları, değerleri, tutumları ve inançları içerir. *Sosyal sermayenin yapısal bileşenleri*; sosyal grupların yoğunluğu veya sivil katılım kalıpları gibi sosyal organizasyonun dışarıdan gözlemlenebilir yönlerine atıfta bulunur. Sosyal sermayenin yapısal bileşenleri, doğası gereği bağlamsaldır. Yapısal ve bilişsel sosyal sermaye birbirini tamamlar. Bilişsel sosyal sermaye, kişilerin kişiler arası güven, paylaşım ve karşılıklı ilişki algılarını değerlendirir. Sosyal sermayenin yapısal bileşeni, gayri resmi sosyallik ölçüleri, grup yoğunluğu ve sivil katılım göstergeleri gibi grup bağlantılarının ve toplumdaki faaliyetlerin kapsamını ve yoğunluğunu inceler. Yapısal sosyal sermaye; roller, kurallar, prosedürler gibi sivil katılım veya grup üyeliğini ifade eder. Bilişsel sosyal sermaye, paylaşılan normlara, değerlere, tutumlara ve inançlara atıfta bulunarak daha içsel ve öznedir. Hem bireyin hem de grubun özelliklerine bağlı olarak farklı etkileri olabileceğinden sosyal sermaye kategorileri arasında ayırım yapmak önemlidir (Mckenzie vd., 2002: 200). Sosyal sermayenin yapısal ve bilişsel boyutu bulunmaktadır. Yapısal boyut; sosyal sermayenin "görünür" biçimlerinden türetilir. Bireyleri ve grupları birbirine bağlayan ağlar, ilişkiler, dernekler, kurumlar ve organizasyonlardan oluşur. Öte yandan, bilişsel boyut; insanların güven, paylaşım ve karşılıklı ilişki biçimleri açısından bu sosyal yapıların kalitesini ifade eder (Reyes vd., 2019: 3).

Sağlıkla ilgili olarak, bilişsel sosyal sermayenin (ağırlıklı olarak mikro düzeyde), risk davranışının kontrolü, karşılıklı yardım ve desteğin sağlanması ve gayri resmi bilgi alışverişi araçları yoluyla davranış normlarını şekillendirmektedir. Makro düzeyde yapısal sosyal sermaye; kurumlar, politikalar ve kültür tarafından şekillendirilir (İslam vd., 2006: 3).

Sosyal sermaye insanların sosyal statüsüne bağlı olarak *yatay ve dikey sermaye* olarak ikiye ayrılır. Birbirleriyle aynı statü ve yaşam standardına sahip olanlar yatay sermaye içerisinde değerlendirilirken; statü, güç ve yaşam standardı farklı olan bireyler dikey sosyal sermaye içerisinde değerlendirilmektedir. *Bağlayıcı sosyal sermaye*, paylaşılan sosyal kimlikleri açısından kendilerini benzer gören bir grubun üyeleri arasındaki güvene dayalı ve iş birliğine dayalı ilişkileri (aile üyelerini, komşuları, yakın arkadaşları) ifade eder. Bunun aksine, *köprü kuran sosyal sermaye*, bazı sosyo-demografik (veya sosyal kimlik) anlamda (yaşa, etnik gruba, sınıfa vb. göre farklılık gösteren) benzer olmadıklarını bilen insanlar arasındaki saygı ve karşılıklı ilişkilerini içerir. Sosyal kimlik sınırlarının kesin doğası ve birleştirici ve köprü oluşturan grupların politik önemi bu nedenle son derece bağlama özgüdür. Farklı etnik ve mesleki geçmişleri birbirine bağlayan zayıf bağlar, resmi veya gayri resmi sosyal etkileşimler dahil olmak üzere "köprü" sosyal sermayeyi oluşturur (Szreter ve Woolcock, 2004: 653-654).

Bir diğer önemli kavramsal gelişme, bağlayıcı ve köprü kuran sosyal sermaye arasındaki ayrımdır. Bağlayıcı sermayeye, örneğin cinsiyet, sınıf veya etnik köken gibi sosyal bir kimliği paylaşan gruplardaki insanlar arasındaki ilişkilerden erişilir. Köprü sermayesine, farklı etnik veya mesleki geçmişe sahip insanlar arasında olduğu gibi, sosyal kimliğin sınırlarını aşan ilişkilerden erişilir (Hung ve Lau, 2019: 3).

3. Sağlık ve Hastalık Bağlamında Sosyal Sermaye

Sosyal sermaye, sağlığın tamamlayıcısıdır. Sosyal sermayenin sağlık üzerinde çeşitli etkileri bulunmaktadır. Bu etkiler; artan bilgi yayılımı, sosyal ve psikolojik desteğin sağlanması, kaynaklara daha fazla erişimin savunulması ve gayri resmi sosyal kontrol yoluyla sağlıkla ilgili davranış normlarının uygulanması şeklindedir. Sosyal sermaye, sağlığın önemli bir belirleyicisidir. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde sosyal sermaye ve sağlık arasında sağlam ve pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Sosyal sermaye ve sağlık söylemi, sağlığı kolayca tanımlanabilir bir şekilde etkileyen tek bir sermayeyi tanımlayan bir araştırma bütünü değildir. Aksine, sosyal sermaye, teorik ve ampirik olarak tartışmalı, geniş tanımlı bir yaklaşımın bir unsurudur. Bugüne kadar, sosyal sermayenin göstergeleri (örneğin, sosyal ağlar ve destek, derneklere katılım, güven ölçüleri) çeşitli teorik ve ampirik araçlarla (örneğin, siyasi yönetimin karakteri, ekonomik büyüme, kalite sağlık hizmetleri, stres, sosyal destek) ve çok sayıda sağlık sonucu (örneğin, bireysel sağlık, ölüm oranları, yaşam beklentisi) gibi faktörler sosyal sermaye ile ilişkilidir (Veenstra vd., 2005: 2782).

Sosyal sermaye *mikro, mezo ve makro-sosyal* seviyelerde işler. *Mikro-sosyal düzey*, akrabalar ve arkadaşlar ile bağlar olarak anlaşılabilen ve benzer ilgi gruplarına ait olan ilişki ağlarıdır. Bu ilişki ağları (veya güçlü bağlar), belirli sorunların çözümünde belirleyici rol oynar. Sosyal ve duygusal desteğin ana kaynaklarıdır. Sosyal sermaye; ihtiyaç anında bireyi desteklemek ve grup kaynaklarına erişim sağlamak için kullanılacak sosyal ilişkiler

biçimidir. Sosyal sermaye, ekonomik sermaye (finansal kaynaklar) ve insan sermayesi (bireyin özellikleri) gibi diğer sermaye biçimlerinden farklıdır. Grup düzeyinde bir kaynak olarak sosyal sermaye, insanların grup/ağ üyelikleri aracılığıyla yaptıkları sosyal yatırımları temsil eder. Bir gruba katılımla birlikte insanlar aidiyet duygusundan, paylaşılan normlardan, karşılıklı ilişki ve güvenden yararlanır (Putnam, 2000: 46). Sosyal sermaye, tarihsel, politik ve ekonomik faktörlerin etkileşime girdiği üç ana seviyeye ayrılabilir. Sosyal sermayenin üretimini ve dağıtımını etkilediği bir “makro” seviyeden bahsedilmektedir. Mahallelerin özelliklerinin sosyal ilişkilerin dinamiklerini değiştirdiği ve sonuç olarak topluluklar içindeki sosyal sermaye hareketliliğini etkilediği bir “mezzo” seviye” ve son olarak, bireysel düzeydeki değişkenleri içeren ve iki türe ayrılabilen bir “mikro” düzeyden bahsedilmektedir (Reyes vd., 2019: 3). Sosyal sermaye ile sağlıkla arasında bir ilişki bulunmaktadır. Normların ve tutumların sağlıklı davranışlar ve tıbbi bakıma erişimi artıran psikososyal ağlar ve benlik saygısını geliştiren mekanizmalar üzerindeki etkisi vardır. Sosyal sermaye aynı zamanda toplum katılımı ve ruh sağlığı, fiziksel ve psikolojik sağlık ve yaşanılan yıl sayısı ile de ilişkilidir (Martinez ve Brito, 2020: 3).

Sosyal sermayenin hem *öznel (bilişsel) hem de nesnel (yapısal) bileşenleri* vardır. Öznel bileşen; sosyal destek sunan ve iyi olma duygusunu geliştiren bir gruba ait olmaktan kaynaklanan olumlu duygudur. Nesnel bileşen; tavsiye, birbirini kollama, hasta olduğunda yardım, kolluk kuvvetleri, acil mali destek seçenekleri ve tıbbi ve sosyal refah hizmetlerinin kurulması gibi ihtiyaç duyulduğunda fiili yardım sağlanmasıdır. Sonuç olarak, sosyal sermaye kavramı, bireyin sağlık da dahil olmak üzere yaşam durumunu iyileştirmek için kullanılabileceği bireyin seviyesinin ötesinde bir mahalle veya topluluk yapısına gömülü kaynaklardır (Cockerham vd., 2017: 5).

Sosyal sermaye sağlığı çeşitli şekillerde etkiler: Karşılıklı değişim yoluyla bir bireye kaynakların doğrudan sunulması (örneğin, bakım verme, tıbbi randevulara ulaşım, tıbbi hizmetlere erişim için mali yardım), sağlıkla ilgili davranışlar üzerindeki etkisi (örneğin, tütün) ve alkol kullanımı, diyet, egzersiz eğitim ya da istihdam gibi diğer sosyal belirleyiciler üzerindeki etkisi nedeniyle insan sağlığını etkilemektedir (Cockerham vd., 2017: 6).

Sosyal sermaye sağlığı dört şekilde etkilemektedir: **Birincisi**, genellikle sosyal sermayenin 'bileşimsel' sağlık etkileri olarak adlandırılan bireysel nitelikler ve faaliyetler üzerindeki doğrudan ve faydalı etkilerinin bir sonucu olarak bir bireyin sağlığını etkileyebilir. Sosyal ilişkilerin ve gruba bağlılığın fiziksel ve zihinsel sağlık üzerinde güçlü etkileri olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir. Sosyal gruplara katılım insan davranışlarını dört şekilde etkilemektedir. Birincisi; sosyal desteğin sağlanması, ikincisi, sosyal etki; üçüncüsü, sosyal gruplara katılım ve bağlılık; son olarak kaynaklara ve maddi mallara erişimdir. Bu davranışsal süreçlerin; doğrudan fizyolojik stres tepkileri, benlik saygısı, öz yeterlilik, güvenlik dahil olmak üzere psikolojik durumlar ve özellikler (örneğin, sigara içme, egzersiz, yüksek riskli cinsel aktivite, sağlık hizmeti kullanımı) ve bulaşıcı hastalık risklerine maruz kalmayı etkileyerek insanların sağlık durumunu etkilemektedir (Berkman vd., 2000: 843-845).

İkincisi, sosyal sermaye, daha büyük sosyal, ekonomik, politik ve çevresel faktörler üzerindeki etkileri yoluyla sağlığı dolaylı olarak etkileyebilir. Bu da sırayla insanların sağlığının belirleyicileri olarak işlev görür. Bunlar genellikle sosyal sermayenin 'bağlamsal' sağlık etkileri olarak adlandırılır. Örneğin, sosyal sermaye, bir topluluğun

ekonomik kaynaklara ve maddi mallara erişimini etkileyerek sağlığı etkileyebilir (örneğin, işler ve ekonomik fırsatlar, barınma ve kurumsal bağlantılar). Ayrıca, sosyal sermayenin gelir eşitsizliği ve nüfus sağlığı gibi sosyo-ekonomik faktörler arasındaki ilişkilere aracılık ettiği düşünülmektedir (Berkman vd., 2000: 847).

Üçüncüsü; sosyal sermayenin insan sağlığını etkileyebileceği bir yol daha vardır. Bu, birey veya grup düzeyinde diğer sağlık belirleyicileri ile olan etkileşimlerdir. Örneğin grup düzeyinde sosyal sermaye, insan sağlığının bir belirleyicisi olarak çevre (mahalle) koşulları ile etkileşime girebilir. Örneğin; zenginliğin olduğu mahallelerde daha az şiddet ve suç içeren olayların az yaşanması ve daha fazla yeşil alana sahip olunması gibi sağlık koşullarına ulaşma imkanının bulunmasıdır (Veenstra vd., 2005: 2811). **Dördüncüsü,** sosyal sermayenin sağlığı belirli coğrafi bağlamlarda etkileyebileceğidir. Ülke özelliklerinin sağlık üzerinde etkisi bulunmaktadır (Veenstra vd., 2005: 2811-2812).

Sağlık ve sosyal sermaye birbirini hem doğrudan hem de dolaylı olarak olumlu yönde etkilemektedir. Doğrudan etkiler hem sağlık hem de sosyal sermayenin bireysel refahı artırmasından kaynaklanır. Dolaylı etkiler, sağlık sermayesinin üretim süresini arttırmakta ve sosyal sermaye üretim için kullanılan üretim teknolojisinin verimliliğini arttırmaktadır. Sosyal sermaye düzeyi yüksek olan bireyler, sosyal sermaye düzeyi düşük olan bireylere göre daha sağlıklıdır (Bolin vd., 2003: 2379).

Sosyal sermayenin sağlığı etkilediği önemli bir unsur, uyumlu grupların sağlığı teşvik eden toplu eylem üstlenme veya sosyal normları zorlama ve sağlıksız davranışları önleme yeteneğidir. “Kolektif etkinlik” olarak anılan bu uyum, grup üyelerinin, şehirlerinde sigara içilmez bir yasayı çıkarmak, bisiklet yolları veya uyuşturucu kullanımını önlemek için çalışmak gibi toplu olarak sağlık yararları elde etmelerini sağlar. Son olarak, sosyal sermaye, sağlıkla ilgili önemli bilgilerin ya da sağlığı teşvik eden yeniliklerin toplum içinde yayılması yoluyla sağlığı etkiler (Sampson, 2003, 54). Sosyal sermayenin sosyal teoriden halk sağlığı alanına taşınması, iki faktöre bağlanmıştır: (a) sosyal ağların sağlık sonuçlarının güçlü belirleyicileri olduğuna dair daha önceki gözlemler ve (b) gelir eşitsizliğinin insan sağlığını ve ölüm oranını etkilemesidir (Pearce ve Davey, 2003: 122-123).

Sosyal sermaye sağlığı dört şekilde etkilemektedir. Birincisi, normlar vasıtasıyla sağlık davranışına ilişkin normları artırarak, ikincisi, benlik saygısı, güven, sosyal kontrol gibi psikososyal mekanizmaları artırarak, üçüncüsü, olanakları ve sağlık hizmetlerine erişim düzeyini artırarak ve son olarak da suç oranlarını azaltarak etkilemektedir. (Eryiğit Günler, 2014: 108).

Sosyal gruplar sağlıkla ilişkilendirmiştir. Örneğin, evliler, evli olmayanlara göre önemli ölçüde daha düşük ölüm oranına sahiptir. Madde kullanımında arkadaş grupları etkili olmaktadır. Uyuşturucu madde ya da sigara kullanan bir gruba katılan çocuk madde kullanımına yönelir. Sosyal sermaye, bireysel düzeyde, sağlıkla ilgili yararlı bilgilerin edinilmesini, araçsal desteğin kazanılmasını ve sosyal pekiştirmeyi içerir. Grup düzeyinde bu ilişkinin altında yatan süreçler, sosyal gruplar aracılığıyla uygun davranışların yayılmasını, grubun sapkın davranışları bastırma yeteneğini ve kolektif eylemleri üstlenmek için kolektif etkinliği içerir (Reyes vd., 2019: 6). Sosyal sermaye

müdahaleleri genel, zihinsel ve fiziksel sağlık, ölüm oranı ve sağlıkla ilgili kaynakların kullanımını üzerinde olumlu bir etki göstermiştir.

Berkman ve Glass'a göre, sosyal sermaye ve sağlık arasındaki en belirgin ilişki; sosyal gruplara katılımın, stres için 'tampon faktörleri' olarak işlev görerek sağlığı etkileyebilecek çeşitli sosyal destek biçimleri sağlamasıdır. Sosyal etki, sosyal gruplar ve sağlık arasındaki diğer bir yoldur. Akranların sigara ve diyet gibi sağlık davranışları üzerindeki etkisi, sağlığın teşviki ve geliştirilmesinde açıkça belgelenmiştir. Ayrıca, sosyal katılım, yeni beceriler öğrenme fırsatları sağlar ve kişinin içinde bulunduğu gruplara ait olma duygusu verir. Bu nedenle, sosyal katılım, bilişsel sistemleri harekete geçirerek doğrudan ve bir tutarlılık ve anlamlılık duygusu vererek dolaylı olarak sağlığı etkileyebilir. Son olarak, grup üyeliği, iş fırsatları ve sağlık hizmeti gibi sağlıkla doğrudan ilgili olan maddi kaynaklara ve hizmetlere erişim de sağlayabilir (Eriksson, 2011: 2).

“Sosyal sermaye ve sağlık arasındaki ilişki öncelikle sosyal sermaye içindeki ağ bağlar tarafından üretilen sağlık bilgisi, duygusal ve materyal desteği gibi kaynaklara erişim konusunda fayda sağlamaktadır. Buna bağlı olarak da sosyal sermayesi düşük olan insanların hasta olma ihtimallerinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Sağlık farklı nedensel mekanizmalar yoluyla da sosyal sermayeden etkilenir. İlki; sağlık davranışını etkileyen norm ve tutumlar, ikincisi; hem kendine saygı, güven ve kontrolün gelişmesine hizmet eden hem de biyolojik etkilere sahip olabilen psikososyal mekanizmalar, üçüncüsü; sağlık hizmetleri ve olanaklara erişime yönelik sosyal ağ bağları, dördüncüsü; suç oranları üzerinde azaltıcı etkiye sahip değildir” (Yadigaroglu, 2018: 460).

SONUÇ

Bu makalenin amacı, sosyal sermaye ve türlerinin sağlık üzerindeki etkilerini araştırmaktır. Sosyal sermayenin farklı türleri sağlıklı yaşam, sağlık hizmetlerine erişim ve sağlık sonuçları açısından farklı kaynaklar, destek, etki ve yükümlülükler sunmaktadır. Sosyal ilişkilerin karşılıklılığı, tek taraflı veya iki taraflı doğası, sağlıkla ilgili tartışılan sosyal sermayenin önemli bir boyutudur. Sosyal sermaye, toplumdaki pozitif sağlık normlarının pekiştirilmesi bakımından sağlık açısından önem taşımaktadır. Sosyal sermaye, hedef grubun ihtiyaçlarını karşılamak için sosyal grup müdahalelerinin en iyi nasıl tasarlanabileceğine dair yeni bilgiler ekleyerek sağlığın teşviki ve geliştirilmesi alanına katkı sağlayabilir. Sosyal sermaye, sağlığı destekleyici uygulamaların ne olduğu konusunda kapsayıcı bilgiler sunarak bu uygulamalara kaynak sağlar. Sağlığın ve hastalığın temel nedenlerinden birisi de toplumsal koşullar ve sosyal çevredir. Sosyal çevrenin önemli bir özelliği olan sosyal sermaye, insan sağlığı, eğitim, gelir ve ekonomik büyümenin belirleyicisi olarak sağlık ve hastalık üzerinde etkili olmaktadır.

KAYNAKÇA

- BERKMAN, Lisa, GLASS, Thomas, BRISSETTE, Lan and SEEMAN, Teresa (2000). "From social integration to health: Durkheim in the new millennium", *Social Science & Medicine*, volume: 51, issue: 6, sh.843-857.
- BOURDIEU, Pierre (2011). "The forms of capital", *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, (Edited by: Richardson JG), New York: Greenwood.
- COCKERHAM, William C., HAMBY, Bryant. W. and OATES, Gabriela R. (2017). "The Social Determinants of Chronic Disease", *American journal of preventive medicine*, volume: 52, sh.5-12.
- ERIKSSON, Malin (2011). "Social capital and health – implications for health promotion", *Global Health Action*, volume: 4, sh.2-11.
- ERYİĞİT GÜNLER, Oya (2014). "Sosyal Sermaye, Sağlık ve Hastalık", *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, cilt:16, sh.107-113.
- GÖNÇ ŞAVRAN, Temmuz (2018). "Sosyal Sermaye ve Sağlık Arasındaki İlişki: Ampirik Çalışmalar Ne Gösteriyor?", *Ekonomi Kültür ve Toplum Dergisi*, cilt: 57, sh.53-91.
- HAWE, Penelope and SHIELL, Alan (2000). "Social capital and health promotion: a review", *Social Science & Medicine*, volume: 51, sh. 871-885.
- HUNG, Natalee and LAU, Lincoln (2019). "The relationship between social capital and self-rated health: a multilevel analysis based on a poverty alleviation program in the Philippines", *BMC public health*, volume: 19, sh.1-13.
- ISLAM, M.Kamrul, MERLO, Juan, KAWACHI, Ichiro (2006). "Social capital and health: Does egalitarianism matter? A literature review", *International Journal for Equity in Health*, volume:3, sh.1-28.
- KNITZ, Stephen J. (2004). "Social capital and health", *British Medical Bulletin*, Volume: 69, Issue: 1, sh. 61–73.
- MARTINEZ-MARTINEZ, Oscar. A. and BRITO, Rodríguez A. (2020). "Vulnerability in health and social capital: a qualitative analysis by levels of marginalization in Mexico" *International journal for equity in health*, volume: 19(1), sh.1-10.
- MCKENZIE, Kwarne, WHITLEY, Rob, & WEICH, Scott (2002). "Social capital and mental health", *British Journal of Psychiatry*, volume: 4, sh.280-283.
- PEARCE, Neil and DAVEY, Smith George. (2003). "Is social capital the key to inequalities in health?", *American Journal of Public Health*, volume: 93(1), sh.122–129.
- PORTES, Alejandro (1998). "Social capital: its origins and applications in modern sociology", *Annu Review Sociology*, volume: 24: sh.1-24.
- PUTNAM, Robert D. (1995). *Bowling alone: America's declining social capital*. *J Democr*, volume: 6, sh.65–78.
- PUTNAM, Robert D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- REYES, Saul, GIOVANNONI, Gavin and THOMSON, Alison (2019). "Social capital: Implications for neurology", *Brain and behavior*, volume: 9(1), sh.1-10.
- SAMPSON, Robert J. (2003). "The neighborhood context of well-being", *Perspectives Biology and Medicine*, volume: 46, issue: 3, sh.53–S64.
- SZRETER, Simon and WOOLCOCK, Michael (2004). "Health by association? Social capital, social theory, and the political economy of public health", *International Journal of Epidemiology*, volume: 33, sh.650-667.
- VEENSTRA, Gerry, LUGINAAH, Isaac, WAKEFIELD, Sarah (2005). "Who you know, where you live: social capital, neighbourhood and health", *Social Science & Medicine*, volume: 60, issue: 12, sh.2799-2818.
- WOOLCOCK, Michael (1998). "Social capital and economic development: toward a theoretical synthesis and policy framework" *Theory and Society*, volume: 27, no:2, sh: 151-208.
- YADİGAROĞLU, Hüseyin (2018). "Sosyal Sermaye ve Sağlık İlişikisine Dair Bir Değerlendirme", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt: 11, sayı: 56, sh.457-467*.

AVUKATLIK KURUMUNUN TEORİK VE HUKUKİ GERÇEKLERLE ANLAŞILMASI VE ATANMASI

UNDERSTANDING AND APPOINTING THE LAWYER INSTITUTION WITH THEORETICAL AND LEGAL FACTS

Oğuzhan UZAR

Nahçıvan Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Hukuk Fakültesi, Hukuk Bölümü

ÖZET

Amaç: Avukatlıkta yönetim sistemlerinin oluşumu ve uygulanmasının temellerinin system açısından analizi.

Metodoloji: Yazar, resmi yasal yöntemi ve sistemik yapısal analiz yöntemini uygulamıştır.

Bulgular: Makale, avukat ve sistem teorisi açısından modern dönemde avukat sistemlerinde kontrol sistemlerinin oluşumunu ve uygulanmasını incelemektedir. Analiz, avukat sisteminin münferit unsurlarının faaliyetlerinin tutarsızlığından oluşan, nitelikli hukuki yardım sağlanması için piyasada ihlallere yol açabilecek yapısal bir sorunu ve ayrıca Avukatların özyönetim organlarının "dikey" örgütlenmesi, bazı durumlarda sistemin kendisi içinde belirli bir mücadeleye yol açar. Bir bütün olarak hukuk sisteminde yönetim sistemlerinin oluşumunda özel bir rolün, hukuk mesleğinin tüm unsurlarının eylemlerinin koordinasyonunun kendisinin oynadığı sonucuna varılmıştır. Yönetim süreci, avukatların çoğunluğunun görüşleri ile mevcut organizasyon yapısı, gelenekler, kültür, tarihsel özelliklerin ilkeleri ve uygunluk dikkate alınarak inşa edilmelidir.

Yenilik / özgünlük / değer: Bilimsel basında ilk kez avukat ve sistem teorisi açısından modern zaman diliminde avukat sistemlerinde kontrol sistemlerinin oluşumu ve uygulanmasının temelleri analiz edilmektedir.

Anahtar kelimeler: savunuculuk, savunuculuk sistemi, yönetim sistemi, sistem analizi, siberetik savunucusu, nitelikli hukuki yardım.

ABSTRACT

Purpose: The analysis of formation and realization of control systems in legal profession from positions of the system analysis and cybernetics.

Methodology: The author applied a formal-legal method and a cybernetic method and a method of the system and structural analysis.

Results: In article from positions of lawyer cybernetics and the theory of systems the analysis of formation and realization of control systems in lawyer systems is carried out to the modern period of time. During the analysis the structural problem which is in inconsistency of activity of separate elements of lawyer system is revealed that, can lead to violations in the market of rendering the qualified legal aid, and also a problem which is a consequence of the «vertical» organization of bodies of lawyer self-government, leading in some cases to a certain fight in the system. The conclusion is drawn that the special role when forming control systems in lawyer system in general is played by coherence of actions of all elements of the legal profession. Management process needs to be built taking into account opinion of the lawyer majority, and also taking into account the developed organizational structure, traditions, culture, the principles of historical features and expediency.

Novelty/originality/value: In article for the first time in the scientific press from positions of lawyer cybernetics and the theory of systems, bases of formation and realization of control systems in lawyer systems during the modern period of time are analyzed.

Keywords: legal profession, lawyer system, control system, system analysis, lawyer cybernetics, legal aid.

HUKUK BİLİMİ VE EĞİTİMİ

Hukuk mesleğinin bir bütün olarak mesleki ve örgütsel faaliyeti, bugün çeşitli bakış açılarından incelenmektedir. Avukatlar-uygulayıcılar, hukuk bilim adamları, araştırmacılar, ilgili alanların meslek temsilcileri vb.

Hukuk mesleği bilimi de dahil olmak üzere hukuk mesleğine ilişkin çalışmaların çoğu, bir şekilde hukuk ilkelerine ve avukatların nitelikli hukuki yardım sağlamadaki uygulamalarının sonuçlarına dayanmaktadır. Doğrudan hukuk uygulamasına dahil olan veya avukat oluşumlarının yönetimine doğrudan dahil olan ve bir avukatın kazanında "yahni" olan kişilerin görüşlerini incelemek her zaman ilginçtir. Bununla birlikte, bu yönün tek değil, sadece geleneksel araştırma yöntemleri her zaman oldukça ilgi çekici olmakla kalmayıp, aynı zamanda avukatın doğal olarak uyguladığı sosyal ve dahası yasal sistemlerin analizine uygulanması gerektiğini de öne sürmeye cesaret ediyoruz. bilimsel yöntemler de aittir.

Hukuk mesleği biliminin gelişimi, sadece teori, uygulama, tarihsel deneyimin kapsamlı bir analizini değil, aynı zamanda bu çalışmalarda yeni tekniklerin ve yöntemlerin kullanımı da dahil olmak üzere yeni yönlerin araştırılmasını gerektirir.

Bize göre hukuk mesleğinde yönetim sistemlerinin düzenlenmesi konusunu sibernetik ve sistem analizi açısından ele almak oldukça ilginç olacaktır. Bu yaklaşım, hukuk camiasında belirleyici olan insan faktörü ile ilgili değildir, aksine tarafsızlıkla karakterize edilir ve sadece bilgi verisine dayanır. Üstelik bugüne kadar böyle bir çalışma yapılmamıştır.

Hukuk alanında çeşitli yönetim alanlarının (kanun yapma, yasal düzenleme görevlerinin yerine getirilmesi, hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi, hukukun üstünlüğü, hukuk eğitimi vb.) uzun süre, bireysel bilim adamları ve uygulayıcılar tarafından aynı ortak yönetim varlığının tezahürleri olarak algılanmadı. Yönetim biliminin ve sibernetiğin en önemli başarısı, tam olarak, hukuki gerçeklikte yönetimin çeşitli özel tezahürlerinin temel izomorfizmini ortaya çıkarmalarına, içerikteki en temel ve önemli olanı tüm ayrıntılarda görmelerine izin vermelerinde yatmaktadır. çeşitli yasal fenomen ve süreçler. Hukuk alanındaki tüm yönetim türlerinde ortak olan, anti-entropik doğasıdır, yıkıcı etkilere karşı koymaya odaklanır ve nihayetinde, düzensiz faktörlere rağmen hukuk sisteminin ve onun bireysel alt sistemlerinin toplumdaki etkin işleyişini sağlar⁷ Ayrıca araştırmada, elektronik bilgisayarlarda ilgili organizasyonel ve iş süreçlerinin modellenmesi sıklıkla kullanılır. Kendi kendini yöneten bir cihaz, çalışma sırasında en avantajlı modu ararken, uygulamayı ve bu tür optimizasyon yöntemlerini bulmaya başlayın. Pek çok ekonomik nesnede yapılan araştırmalar, yönetim yöntemlerinin ve biçimlerinin iyileştirilmesinde gizlenmiş büyük rezervleri ortaya çıkardı. Sorumluluğun organizasyonu ve dağılımı, maddi ve manevi teşvikler, dokümantasyonun iyileştirilmesi ve çalışma yöntemlerine ilişkin öneriler, fazla tahmin edilemeyecek bir etki yaratır.

Toplum, özünde, organik sistemlerin sayısına aittir; bu, içinde kurucu unsurları arasında özel bir bağlantı türünün varlığı anlamına gelir: sistem, kurucu unsurlarını değiştirme, sistem genelindeki sorunları çözmeye uyarlama özelliğine sahiptir. ancak aynı zamanda, kendi göreceli özerklikleri nedeniyle unsurlar, bazı sistemik değişikliklere neden olarak tam tersi etkiye sahip olabilir.

Karşılaştırmalı analiz, avukatların sistemlerinin temelde çok sayıda, çok yönlü, çok alternatifli olduğunu ve çok sayıda devlet tarafından karakterize edildiğini göstermektedir. Baro'nun faaliyetlerini ve yönetimini organize etmek için kendi mekanizmaları olması nedeniyle, avukat sistemleri bağımsız olarak kendi yönetim organlarını, hareket yönlerini ve programlarını oluşturur.

⁷ . Vorobiev A.V., Polyakov A.V., Tikhonravov Yu.V. Bar Teorisi. M. : Grant, 2002, S. 176.

Sistemin iç yapısı, sistemin bileşimi, organizasyonu ve yapısının birliğidir. Sistemin ileşimi, öğelerinin tam bir listesidir. Kompozisyon, hukuk sisteminin çeşitliliğini ve karmaşıklığını karakterize eder. Bir sistemin doğası büyük ölçüde onun bileşimine bağlıdır, bu değişiklik bazen tüm sistemde bir değişikliğe yol açar.

Avukat oluşumlarının bileşimi, avukat sisteminin gerekli bir özelliğidir, ancak her zaman en önemli olanı değildir. Aynı bileşime sahip avukat sistemleri genellikle farklı özelliklere sahiptir, çünkü sistemlerin unsurları birincisi farklı iç organizasyona sahiptir, ikincisi farklı şekillerde birbirine bağlıdır ve üçüncüsü farklı problemleri çözebilirler, dördüncü olarak farklı ortamlara daldırılabilirler. . Bu nedenle, sistem analizi ilkelerine uygun olarak, yapı ve organizasyon gibi özellikler tam olarak anlaşılmadan avukat sistemlerinin analizi imkansızdır. Avukatların sistemlerinin işleyiş mekanizmasını anlamak için çevrelerinin analizi özellikle önemlidir [1].

Elemanlar arasındaki bağlantıların varlığı, sistemin elemanlarının ayrı ayrı doğasında bulunmayan bütünsel bir sistemde yeni özelliklerin ortaya çıkmasına yol açar. Avukat sisteminin seviyeleri (bağlantıları), avukatların eğitimini ve avukatları temsil eden yapısının unsurları olarak anlaşılır.

Katlar arası iletişim ve kontrol kanalları arasında şunlar bulunur:

- temel, mesleki ilişkileri tanımlayan;
- idari dikey - avukatların ve avukat derneklerinin Baronun yönetim organlarına bağlılığı;

- kurumsal - hukuk topluluğu (şirket) içindeki avukatların etkileşimi. Karmaşık dinamik sistemlerdeki kontrol süreçlerinin ve bilgi süreçlerinin genellikle bilgi aktarım kanalı, geri bildirim, kodlama, kontrol amacı, öğrenme (sistemler), uyarılma, optimizasyon vb. Terimlerle açıklandığı bilinmektedir. Eğitim gibi bu kavramların çoğu , adaptasyon, optimizasyon, bir örneği düşünülebilecek en mükemmel karmaşık dinamik sistemleri karakterize ederken özellikle önemlidir

yeni (özellikle avukatın) sistemi.

Diğer herhangi birinde olduğu gibi, hukuk sisteminde, hukuk camiasının kendi gelişimi için içkin arzusu ile bu arzunun pratikte uygulanması için sınırlı olanaklar arasındaki çelişkilerden kaynaklanan çeşitli sorunlar vardır [4]. Bu çelişkiler, kendilerini krize dönüştürme tehdidinde bulunan, değişen ölçek ve öneme sahip topluluk içinde açık veya gizli çatışmalar şeklinde gösterir. Bu nedenle, sistemik sorunların ayırt edici bir özelliği, çözümlerinin uzlaşma niteliğidir. Neyse ki, son zamanlarda hukuk sisteminde tüm iç çatışmalar en aza indirildi ve kendilerini yalnızca tartışmalar şeklinde gösterebilirler. Öte yandan, sistemin doğasında bulunan herhangi bir sorunun çoğu zaman birçok çözümü vardır ve burada (seçenekler) tercihlerini belirlemek için bir formül türetmek oldukça zordur. Bu alanda her zaman özel bir duyarsızlık alanı vardır, yalnızca sezgisel algıya erişebilir ve bilimsel yöntemlerle girilemeyebilir. Bu nedenle, sezgi ve bilim, avukat sistemlerinin analizinde çok önemli ve bazen belirleyici bir rol oynar, bunlar yeni fikirlerin kaynağı ve sistemik sorunları ve çatışmaları çözme yollarıdır.

Avukat sibernetiği uygulamasının analizinden yola çıkarsak, o zaman burada kontrol sistemleri oluşturma görevleri, hukuk mesleğinin vatandaşların, toplumun ve devletin ihtiyaçlarının karşılanmasındaki rolü açısından yerine getirilmelidir. hukuk mesleğinin anayasal yükümlülüğü⁸. Bu sistemler, savunuculuk organizasyonunun yönetimi (ancak hiçbir şekilde savunuculuğun dış yönetimi), üretim kalitesinin analizi veya işlevsel süreçler (hukuki yardım sağlanması, savunuculuğun özyönetiminin etkinliği) gibi sorunları çözmek için tasarlanmıştır.), istatistiksel verilere dayanarak, baro ve avukatların çalışmalarını planlama vb.

⁸ Voronov A.A. Sibernetiği savunmak: yaklaşımlar ve analiz // Avrasya savunuculuğu.

Savunuculuk sibernetiğinin ana unsurları

- karmaşık bir sistem olarak avukat sisteminin sistem analizi;
- avukat sisteminde yönetim;
- avukat sistemindeki yönetim görevlerinde bilgi akışlarının optimizasyonu;
- sistemin kapsamlı değerlendirmesi ve avukatın sisteminin değerlendirilmesi;
- avukat sisteminin sibernetik modelleri;
- avukat sisteminin gelişimini tahmin etmek.

Bu durumda, savunuculuk sibernetiğinin sadece yönetimle bağlantılı ikinci unsuru ile ilgileneceğiz.

Sosyal (ekonomik olduğu kadar) sistemlerde de yönetim sistemlerinin oluşumunun hukuki değil örgütsel bir sorun olduğu kanısındayız. Aynı zamanda, esas olarak hukukçular tarafından çözülebilen ve çözülmesi gereken bazı benzer sorunları ayırmak mümkündür. Bu, ilk olarak, avukat sisteminin münferit unsurlarının faaliyetlerinin tutarsızlığından oluşan ve özellikle de nitelikli hizmetlerin sağlanması için pazardaki faaliyetlerin (ihlallerin) tutarsızlığına yol açabilecek sözde yapısal sorundur. yasal yardım. İkincisi, avukatların özyönetim organlarının "dikey" örgütlenmesinin bir sonucu olan ve bazı durumlarda sistemin kendi içinde belli bir mücadeleye yol açan sorun.

Bir bütün olarak avukatlık sisteminin istikrarının artırılmasının, bağımsız bir denetim sistemi geliştirilerek, yönetim organlarının demokratik bir şekilde oluşturulmasıyla ve fiilen değiştirilemezlik ilkesinin ve yönetimde aynı kişilerin sürekli varlığının kaldırılmasıyla sağlanabileceğini varsayalım. avukat sisteminin organları.

Avukat sibernetiği ve sistem analizi alanında oldukça ümit verici bir araştırma yönünün, avukat sisteminin yönetim düzeylerinin hiyerarşisinin gerekliliğini ve adaletini ve yönetim sistemlerinin oluşumu. Şu anda, bizim ilebakış açısıyla, bu tür çalışmalar sadece pratik fizibilite ve mevcut gelişmelerin yöntemle analizi açısından gerçekleştirilir.

"Deneme ve hata".

Şu anda, dış çevrenin özellikleri (devletteki durum, hukuk hizmetlerinin sunumunda devlet politikası, kolluk kuvvetlerinin ve yargı sistemlerinin işleyişinin özellikleri, bireyin hak ve özgürlüklerinin garanti derecesi, bireyin çeşitli tehditlerden korunması, oluşum derecesi, hukukun üstünlüğü ve sivil toplum, vb.) sözde kritik kitleye ulaşmıştır ve hukuk camiasından derhal yanıt verilmesini gerektirmektedir.

Savunucunun rastgele unsurları (sözde "polis savunucuları" ve savunuculuğun gerçek bir mesleği değil, kişinin "oturup" oturabileceği bir yer olduğunu kastediyorum) gerçekten demokratik, profesyonel bir oluşum sistemi, adil kuralların benimsenmesi özerklik ve faaliyetlerin organizasyonu, ihmalkar avukatlar üzerinde kontrol unsurlarının geliştirilmesi, hukuk mesleğinin daha da gelişmesini öngördükleri için nitelikli hukuki yardım alma anayasal hakkının tam olarak uygulanmasını sağlayabilir. Genel olarak kabul edilmiş kural ve ilkelere uygun olarak, tam olarak bir kişi olduğunda (kişisel çıkarlar veya devletin kendi çıkarları değil) "ön planda" yer alır. Kuşkusuz, her yıl devlet, hukuk mesleğinin münhasır faaliyet alanını istila etmek için maalesef hukuki yardımın erişilebilirlik derecesini ve kalitesini giderek daha sıkı bir şekilde izleyecektir. Ve şimdi benzer tezahürler var.

En küçük kontrol sistemleri

Savunuculuk sisteminin unsurları (bir tür alt sistem), mevcut organizasyon yapısı, gelenekleri, kültürü, ilkeleri, tarihi özellikleri ve uygunluğu dikkate alarak, genel kurumsal avukat yönetim sistemine organik olarak entegre edilmelidir. Yönetimin verimliliğinde özel bir rol, hem yeni teklifler geliştirme aşamasında hem de pratik potansiyellerini değerlendirme aşamasında kafa sisteminin (federal avukat odası) kaynaklarının ve yeteneklerinin kullanılmasıyla oynanır.⁹

⁹ Kerimov D.A. Hukuk ve Sibernetik // Sovyet Devleti ve Hukuku. 1964. No. 9. S. 86–

Yönetim sisteminin oluşumunda önemli bir rol, avukatların çeşitli düzeylerde özyönetim organları tarafından oluşturulan yerel düzenleyici çerçeve tarafından oynanır. Tüm avukatları memnun etmek için değil, sanki kendileri için - her düzeydeki yönetici seçkinler gibi, bu ciddi bir hatadır ve bu nedenle, bir yönetim sisteminin oluşumuna tam olarak gelişmeyle başlamak gerekir. çok sayıda avukat tarafından onaylanacak normatif belgeler (hükümler, düzenlemeler, standartlar, kurallar vb.).

Savunuculuk topluluğunun başarısındaki en önemli faktör, üst yönetiminin aktif pozisyonu, bağımsızlığı ve savunuculuğun çıkarlarını korumadaki ilkelere bağlılığıdır. tamamen savunuculuğa bağlıdır) ... Bugün bize öyle geliyor ki, yüksek hukukçuların yönetim organlarının devlet düzeyindeki gerçek olanakları çok zayıf.

Hukuk mesleğinin gelişimi için açıkça tanımlanmış hedefler ve öncelikler, makul bir organizasyon politikası, uyumsuzlukları çözmek ve üretimle ilgili görevleri çözmek için bir politika oluşturmayı mümkün kılar.

Avukatlık sistemi yönetim sisteminin amaçları, bize göre, sadece avukatların faaliyetleri ve hukuk mesleği ile ilgili mevzuatın öngördüğü özyönetim organlarının oluşturulmasıyla sınırlı olmamalıdır. Diğer avukatların pozisyonlarını ifade edebilecekleri ve önerilerde bulunabilecekleri çeşitli iç güçlerin (konseyler, komisyonlar vb.) Yönetime dahil edilmesi gereklidir. Bizim açımızdan böyle bir yaklaşım, avukat özyönetiminin gelişmesi ve avukatlık sisteminin açıklığının artırılması için çok etkili bir araçtır.

Bugün, en saygın ve profesyonel avukatları içeren federal düzeyde bilimsel bir danışma konseyi olduğu unutulmamalıdır. Baronun "idaresine" dahil olan kişiler her alanda her alanda son derece yetkin uzmanlar olamayacağından, bu organın önemi fazla tahmin edilemez. Bilimsel Danışma Konseyi'nin temel görevleri, Baro'nun organizasyonu ve faaliyetleri hakkında bilimsel temelli öneriler geliştirmek, faaliyetlerine yasal ve örgütsel ve metodolojik destek vermektir. Bölgesel düzeylerde bu tür organların oluşturulması şiddetle tavsiye edilir. Bu tür konseylerin görüşlerinin bölgesel savunuculuğun organizasyonunda ve işleyişinde çok yardımcı olacağına inanıyorum.

Yabancı hukuk mesleğinin işleyiş deneyimine ilişkin bir analiz, buradaki başarının temelinin bağımsızlık ilkesinin uygulanması, avukatlara mesleki ve sosyal garantilerin sağlanması ve onların desteği olduğunu göstermektedir. Buna göre, avukatların faaliyetlerinin teşvik edilmesi ve tam olarak desteklenmesi, herhangi bir hukuk sisteminin organizasyon kültürünün vazgeçilmez bir unsuru olmalıdır. Açıkçası, hem avukat hem de avukat sistemi kazananlar. Ne yazık ki, avukatları (her şeyden önce sosyal) destekleme prosedürümüz kesinlikle geliştirilmemiştir ve avukatların ödüllendirilmesi için kullanılan algoritma yeterince şeffaf değildir, derin endişeye neden olur ve sıradan avukatlar arasında perde arkasında yanlış anlaşılmalara neden olur (bazen hukuk mesleği ödüllendirme, eyalet düzeyinde sanki gerçekleşir - çoğunlukla aynı olanlar verilir, yalnızca şükran, diplomalar, madalyalar, emirler, vb. düzey ve önem dereceleri değişir).

Bazı stratejik

Baro Yönetim Sisteminin işleyiş ilkeleri:

- yaratıcı faaliyet için motivasyon;
- hukuk mesleğinin ve avukatların bağımsızlığını sağlamak;
- ihlallerin tespiti ve bastırılması;
- organizasyon yapısının ve organizasyon kültürünün gelişimi.

Baro teşkilatının sistemik politikasının en önemli önceliği, tüm avukatların menfaatlerinin gözetilmesi olmalıdır.

Sonuç olarak, hukuk sisteminde bir bütün olarak yönetim sistemlerinin oluşumunda özel bir rolün, hukukun tüm unsurlarının eylemlerinin koordinasyonu ile oynandığını vurgulamak isterim. savunuculuk. Yönetim süreci, hukuk mesleğinin her bir unsuru için ayrı olan diğer bileşenlerin yanı sıra yasal çoğunluğun görüşü dikkate alınarak inşa edilmelidir.

Bazı durumlarda, bir avukatlar konferansının toplantısı düzeyinde önemli yönetsel ve örgütsel sorunları çözmek yetersiz olabilir.¹⁰

Modern dönemde nitelikli hukuki yardımın etkili bir şekilde sağlanmasının yanı sıra muhalif taraflara (devlet, kolluk kuvvetleri, mahkemeler) yeterli bir yanıtın ancak tüm bağlantıların entegre ve sistematik yönetimi ile mümkün olduğunu belirtmek isterim. avukat sistemi, yönetim sistemlerinin oluşumunda demokrasi, adalet, yasallık, şeffaf ideoloji ve yıllar içinde oluşan örgütsel yapı özel bir öneme sahiptir.

¹⁰ Teoreticheskie osnovy sistemnogo analiza / pod red.

VI. Novosel'ceva. M.: Major, 2006. S. 20.

KAYNAKÇI

1. Nahçıvan Devlet Universitesi Hukuk Fakültesi; Doktora (5606-01-Devlet Hukuk Nazariyyesi ve Tarihi,Hukuk ve Devlet Hakkında Alimler Tarihi)
2. Vorobiev A.V., Polyakov A.V., Tikhonravov Yu.V. Bar Teorisi. M .: Grant, 2002, S. 176.
3. Voronov A.A. Sibernetiği savunmak: yaklaşımlar ve analiz // Avrasya savunuculuğu. 2013. Sayı 5 (6). S, 101-107.
4. Kerimov D.A. Hukuk ve Sibernetik // Sovyet Devleti ve Hukuku. 1964. No. 9. S. 86–94.
5. Teoreticheskie osnovy sistemnogo analiza / pod red.
6. Novosel'ceva. M.: Major, 2006. S. 20.

**YOGA UZMANLARININ ÇOCUK YOGASININ YARALARINA İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİ**

AYJEREN ZAKİRJANOVA

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi. <https://orcid.org/0000-0002-1744-8253>

ÖZET

Yoganın uzun yıllardır yurtdışında uygulamaları bulunmaktadır. Yoganın tarihsel sürecine bakıldığında M.Ö 3000 yıllara dayandığı bilinirken, yoga yıllar geçtikçe bölgesel olarak yayılmış ve o bölgelere göre de değişime uğramıştır. Araştırmalara göre yoga uygulamaları Doğu ülkelerde ve batı ülkelerde olmak üzere incelenmiştir. Doğu yoga uygulamaları çalışmasında Hindistan'daki uygulamalar incelenmiş ve yoganın basamaklar halinde yani yama, niyama, asana, pranayam, pratyahara, dharana, dhayana, samadhi aşamalardan oluştuğunu ve dine bağlı olduğu gözlenmiştir. Batı ülkelerin de ise yoga uygulamaların dini anlamdan çok fiziksel egzersize yönelik uygulamaları yapıldığı görülmüştür. Türkiye'de ise yoga uygulamaları fiziksel egzersiz olarak yapılmanın yanı sıra, kendini daha iyi hissetmek için, sağlıklı bir vücuda kavuşmak, için başvurulmuş bir meditasyon olarak bilinmektedir. Yoga anlam olarak kendini hissetmek, zihin ve beden güçlerini bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. Araştırma sırasında görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme sırasında küçük notlar alınmış ve veriler bu şekilde toplanmıştır. Görüşmeye profesyonel yoga eğitmenleri katılmıştır. Araştırma Eskişehir'de özel yoga kursunda yapılmıştır. Görüşmeden katılımcılara yoganın ve çocuk yogasının yararları, yoganın çocuklar üzerinde etkileri, öğrenme becerilerine katkıları, dikkat sorunlarını çözmedeki yararları hakkında görüşleri alınmıştır. Elde edilen verilere göre görüşmeler sonucunda katılımcılar yogayı bir yol, nefes ve meditasyon, aynı zamanda bedenimizin iç ve dış organlarımıza yapmış olduğumuz masaj olarak tanımlarken, fiziksel olarak hem zihinsel olarak yoga uygulamaları ile insanın kendi kendinin doktoru olabileceğini de vurgulamışlardır. Yoga sonucunda duruş, hayata bakış, nefesi doğru şekilde alma olumlu yönde değiştiğini de yoga eğitmenleri belirtmişlerdir. Aynı zamanda anı yaşamanın ve değerlendirmenin önemli olduğunu, herhangi bir krizde kendini yargılayıp pes etmek yerine mücadele için yogayı tercih edenlerin bu süreci daha iyi atlattıkları, yoganın iyi geldiğini belirtmişlerdir. "Nefesin farkında olan insan kendini sever" diyerek yoga eğitmenleri belirtmişlerdir. Sınıf içi uygulamaları konusunda da çocuk yogasının öğrencilerin derse olan konsantrasyonlarını arttırdıklarını, ders sırasında oturma bozukluklarının gidermede, sağlıklı ve düzenli beslenme konusunda da yoganın yararlı olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar insanların yogaya bakış açılarını da eleştirmişlerdir, insanların yogayı sadece din üzerine bildiklerini diğer açıklamalara kapalı olduklarına da değinmişlerdir.

Anahtar kelimeler: yoga, yoga faydaları, çocuk yogası.

ÇOCUK VE YOGA

AYJEREN ZAKİRJANOVA

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi. <https://orcid.org/0000-0002-1744-8253>

ÖZET

Çocukların sağlıklı, kendini geliştirmeye açık, öz farkındalığı yüksek, öz disiplini olan, sosyal becerilere sahip yetiştirmek biz öğretmenlerin asli görevidir. Öğretmen adayları ve öğretmenlerin kendilerini geliştirmesi gelecek nesilleri amaca uygun yetiştirmede olumlu etkileri olacaktır. Yoga (Sanskrit), öğrencilerin kendini tanıması ve özkontrolü için fiziksel ve zihinsel disiplinleri tarif etmek için kullanılan kelimedir. Kelime kökü Hintçedir. Sanskrit dilinde yoga “yuj” kelimesinden türemiştir ve anlamı “kontrol etmek” veya “birleştirmek” anlamları bulunmaktadır. Yoganın fiziksel ve zihinsel sağlık için faydaları çok sayıda çalışmada belirlenmiştir. Klinik araştırmalar yoganın stres, kaygıyı azaltmada, aynı zamanda araştırma sonuçlarına göre beyin performansını, konsantrasyonu arttırmada iyi geldiği kanıtlanmıştır. Çocuk yogası, kendi içinde ritmi olan, esnek, çocukların bedenlerini fark ettikleri, birbirleriyle olan ilişkilerinde ve doğadaki her şeye karşı saygı duymalarını anlatan, onları daha duyarlı bir yaşama teşvik ederken kendilerini kimseyle kıyaslamamalarını bedensel duruşlar, meditasyon, nefes çalışmaları, hikayeler ve oyunlar içerisinde öğreten bir yaklaşımdır. Dolayısıyla çocuk yogası eğlencelidir, farkında olmadan da bu bahsettiğimiz keşif yolculuğuna hazırlayıcıdır. Yoganın okul ortamlarında zihinsel, duygusal, fiziksel ve davranışsal sağlık özelliklerini geliştirmek için etkinliği üzerine yapılan araştırmalar, yeni ama büyüyen bir sorgulama alanıdır. Yoga/farkındalık etkinlikleri ilkökul öğrencileri arasında stres yönetimini kolaylaştırabilir, sosyal ve duygusal öğrenme faaliyetlerinin tamamlayıcısı olarak eklenebilir.

Bu araştırmanın amacı öğretmen adaylarının yoga ve çocuk arasında kurdukları ilişkiyi belirleyebilmektir. Bunun yanında yoganın fiziksel, zihinsel, psikolojik, sosyolojik, akademik yararlarına dikkati çekebilmektir. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden görüşme yöntemi kullanılmıştır. Karakteristik özellikleri gereğince nitel araştırmalar, eğitsel problemlere farklı bakış açıları ile farklı çözümler getirmektedir. Görüşme, insanların bakış açılarını, öznel deneyimlerini, duygularını, değerlerini ve algılarını ortaya koymada kullanılan oldukça güçlü bir yöntemdir. Araştırma, 2019-2020 akademik döneminde, Çanakkale ilinde Sınıf eğitimi bölümünde öğrenim gören ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 15 öğretmen adayından oluşmaktadır. Araştırma verileri araştırmacı tarafından hazırlanmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Görüşme Formu’nda, yarı yapılandırılmış 3 açık uçlu soru yer almaktadır. Bu sorular, 1-Yoga hakkında bilginiz var mıdır? 2-Çocuk yogası hakkında ne biliyorsunuz? 3-Çocuk yogasının olası yararları ne olabilir? Alan çalışmaları sırasında alanyazın okunmuş ve bu okumalar süreç içerisinde başlayan nitel çözümleme için araştırmacıya çerçeve oluşturmuştur. Elde edilen veriler, betimsel analiz ve içerik analizine göre değerlendirilmiştir. Verilerin analizi sürecinde, alan içinden uzman görüşleri alınarak kodların kategorilerle anlamlı bir bütün oluşturup oluşturmadığı noktasında değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların, yoga hakkında bilgilerinin olduğu ancak çocuk yogasını bilmedikleri, dolayısıyla yararlarına ilişkin herhangi bir görüş bildiremedikleri belirlenmiştir. Araştırma kapsamında, öğretmen

adaylarına çocuk yogasının tanıtılması, nasıl yapıldığının örneklenmesi ve yararlarının anlatılması önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: yoga, çocuk yogası, farkındalık, ilkokul.

OECD ÜLKELERİNDE SAĞLIK HARCAMALARININ EKONOMİK BÜYÜME İLE İLİŞKİSİ

Öğr. Gör. Dr. Özgür Mustafa Ömür

Giresun Üniversitesi, Alucra Turan Bulutçu Meslek Yüksekokulu, ORCID: 0000-0001-5624-1020

Dr. Öğr. Üyesi Uğur Bellikli

Giresun Üniversitesi, Alucra Turan Bulutçu Meslek Yüksekokulu, ORCID: 0000-0002-4571-6200.

ÖZET

Sağlık sektörüne yönelik harcamaların beşeri sermayeyi geliştirerek ekonomik büyümeyi olumlu etkilemesi beklenmektedir. Ancak sektördeki gelişmenin ekonomiye etkisinin genellikle uzun dönemde yansımaları ve verimsiz harcamaların da etkisi ile sağlık harcamalarının büyümeye etkisi yavaşlamaktadır. Çalışmanın amacı, Türkiye'nin de aralarında yer aldığı OECD ülkelerinde 2010-2019 yılları arası dönemde toplam sağlık harcamalarının GSYH içindeki payı ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki olup olmadığını araştırmaktır. Bu amaca ulaşabilmek için çalışmada panel veri yöntemi kullanılacaktır. Analiz sonucunda sağlık harcamaları ile büyüme arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Harcamaları, Ekonomik Büyüme, Beşeri Sermaye

ABSTRACT

It is expected that expenditures for the health sector will positively affect economic growth by improving human capital. However, the effect of the development in the sector on the economy is generally reflected in the long term and the effect of inefficient expenditures, the effect of health expenditures on growth slows down. The aim of the study is to investigate whether there is a relationship between the share of total health expenditures in GDP and economic growth in OECD countries, including Turkey, between the years 2010-2019. In order to achieve this aim, panel data method will be used in the study. As a result of the analysis, a significant relationship was found between health expenditures and growth.

Keywords: Health Expenditures, Economic Growth, Human Capital

GİRİŞ

Beşeri sermayenin gelişimini sağlamak ve verimliliğini arttırmak için sağlık sektörüne yönelik yatırımların artırılması oldukça önemlidir. Sağlık sektörünün ekonomik büyümeye ve kalkınmaya olumlu yansımada, bu harcamaların etkili ve verimli kullanılması son derece önemlidir.

Sağlık sektörüne yapılan harcamalar ile ekonomik büyüme yada GSYH arasındaki ilişki hakkında ulusal ve uluslararası alanda yapmış pek çok ampirik çalışma olduğu söylenebilir. Bu çalışmaların çoğunda sağlık sektörüne yapılan harcamalar ile ekonomik büyüme arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler tespit edildiği görülmektedir. Bu sonuçların tersine bazı çalışmalarda sağlık harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkileri olduğu da gözlenmektedir. Bu çalışmayı diğerlerinden ayıran temel özellikler; OECD'ye üye olan 37 ülkenin tamamının analize dâhil edilmiş olması, verilerin daha güncel olması ve sağlık harcamalarının GSYH içindeki oranı ile ekonominin yıllık büyüme oranının değişkenler olarak analizde kullanılmasıdır.

Çalışmanın amacı, Türkiye'nin de aralarında yer aldığı OECD ülkelerinde 2010-2019 yılları arası dönemde toplam sağlık harcamalarının GSYH içindeki payı ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki olup olmadığını araştırmaktır. Bu amaca ulaşabilmek için çalışmada panel veri yöntemi kullanılacaktır. Analizlerde kullanılacak olan OECD üyesi 37 ülkenin sağlık harcamalarının GSYH içindeki oranı ve ekonomik büyüme verilerine OECD internet sitesinden ulaşılmaktadır.

Çalışmanın analiz kısmında, öncelikle araştırmada kullanılacak olan model ve yöntem yer verilecek, daha sonra modele ilişkin tanımlayıcı istatistikler ve durağanlık testleri yapılacak ve son olarak analizlerden elde edilecek olan ampirik bulgulara ve bu bulguların yorumlarına yer verilecektir. Çalışmanın sonuç kısmında ise analizlerden elde edilen sonuçlar yorumlanacak ve Türkiye için önerilere değinilecektir.

1. SAĞLIK HARCAMALARI İLE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin temel iktisadi hedefleri arasında yer alan ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınmanın temel yapı taşları arasında yer alan beşeri sermayenin verimliliği konusu günümüzde önemli bir yere sahiptir. Beşeri sermayenin gelişimini sağlamak ve verimliliğini arttırmak için sağlık sektörüne yönelik yatırımların artırılması oldukça önemlidir. Sağlık sektörüne yönelik harcamaların artırılması ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanmasında belirleyici olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle sağlık sektörüne yönelik harcamalar ile GSYH veya ekonomik büyüme arasındaki ilişki literatürde oldukça önemli bir yer tutmaktadır (Akar, 2014: 320).

Sağlık harcamalarındaki artışın beşeri sermaye birikimine ve ekonomik büyümeye olumlu katkı sağlaması beklenmektedir. Ülkelerin verimli alanlara yönelik sağlık harcamalarının artması; sağlık hizmetlerinin kalitesinin ve yayıldığı alanın artmasına, bebek ve çocuk ölümlerinin azalmasına, ortalama ömrün yükselmesine, bireylerin daha sağlıklı beslenme imkanı bulmasına, işgücü verimliliği önemli oranda artarak bireylerin üretimde daha aktif rol almasına ve yetişmiş işgücünden daha uzun süre faydalanılmasına neden olarak ekonomiye olumlu yansımaları beklenmektedir.

Sağlık harcamaları ile ekonomik büyüme ya da GSYH arasında pozitif bir ilişki olacağına yönelik genel bir kanı olmasına rağmen, bu iki değişkenin birbirlerini sürekli pozitif olarak etkilemesi söz konusu değildir. Sektöre yönelik yatırımların büyümeden ziyade kalkınma amaçlı yapılması ve

sektöre yönelik harcamaların beşeri sermayeye olumlu etkisini genellikle uzun dönemde göstermesi sektörün büyümeye etkisini yavaşlatmaktadır. Ayrıca sağlık sektörüne yönelik verimsiz harcamaların artması, gereğinden fazla amaçlarla yapılan hastane ve yatak sayısına ulaşılması gibi nedenler, sağlık harcamalarının ekonomik büyümeye olumlu etkisini azaltacağı gibi olumsuz olarak da etkileyebilmektedir.

2. İLGİLİ LİTERATÜR

Sağlık sektörüne yapılan harcamalar ile ekonomik büyüme yada GSYH arasındaki ilişki hakkında ulusal ve uluslararası alanda yapmış pek çok ampirik çalışma olduğu söylenebilir. Bu çalışmaların çoğunda sağlık sektörüne yapılan harcamalar ile ekonomik büyüme arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler tespit edildiği görülmektedir.

Bu alanda yapılan çalışmalara Tablo 1’de yer verilmektedir.

Çalışma ve Tarihi	Dönem	İncelenen Ülke	Kullanılan Değişkenler	Analiz Sonucu
Kar ve Ağır (2006)	1926-1994	Türkiye	Çalışmada Beşeri Sermayenin göstergesi olarak Sağlık Harcamaları ve Eğitim Harcamalarının gelir içindeki payı dikkate alınmıştır.	Yapılan analiz sonucunda uzun dönemde beşeri sermaye ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisinin yönünün seçilen beşeri sermaye ölçütüne duyarlı olduğu tespit edilmiştir.
Kar ve Taban (2003)	1971-2000	Türkiye	Kamu harcamalarının (eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve altyapı) ekonomik büyümeye etkileri,	Sağlık harcamalarının büyüme üzerindeki etkisi negatiftir
Taban (2006)	1968-2003	Türkiye	Çalışmada Reel GSYİH, Doğuşta Yaşam Beklentisi, Sağlık Kurumlarının Yatak Sayısı, Sağlık Kurumlarının Sayısı ve Sağlık Personeli Başına Düşen Kişi Sayısı dikkate alınmıştır.	Yapılan analiz sonucunda büyüme ile sağlık kurumları sayısı arasında nedensellik ilişkisi yokken, doğuştan yaşam beklentisi, sağlık kurumları yatak sayısı ve sağlık personeli başına düşen kişi sayısı arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir..
Yumuşak ve Yıldırım (2009)	1980-2005	Türkiye	Çalışmada Reel GSMH, Sağlık Harcamaları ve Doğuştan Yaşam Beklentisi dikkate alınmıştır.	Yapılan analiz sonucunda sağlık harcamaları ile iktisadi büyüme arasında doğru bir nedensellik ilişkisi olduğu ancak bu ilişkinin minimum ve negatif yönlü bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.
Çetin ve Ecevit (2010)	1990-2006	15 OECD Ülkesi	Çalışmada Sağlık Harcamaları ile Ekonomik Büyüme dikkate alınmıştır.	Yapılan analiz sonucunda sağlık harcamaları ile ekonomik büyüme arasında zayıf ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu ancak, bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Tıraşoğlu ve Yıldırım (2012)	2006-2012	Türkiye	Çalışmada Sağlık Harcamaları ile GSYİH dikkate alınmıştır.	Yapılan analiz sonucunda İktisadi büyüme ile sağlık harcamaları arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.
Yardımcıoğlu (2012)	1975-2008	25 OECD Ülkesi	Çalışmada Sağlık Göstergeleri (Yaşam Beklenti Düzeyi) ile Ekonomik Büyüme dikkate alınmıştır.	Yapılan analiz sonucunda uzun dönemde sağlık harcamaları ile iktisadi büyüme arasında pozitif, çift yönlü ve istatikselsel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.
Ay vd. (2013)	1960- 2006	Türkiye	Çalışmada Sağlık Göstergeleri (Yataklı Sağlık Kurum Sayısı, Sağlık Memuru Başına Düşen Kişi Sayısı, Yataksız Sağlık Kurumu Sayısı) ile Reel GSYİH dikkate alınmıştır.	Yapılan analiz sonucunda sağlık göstergeleri (yataklı sağlık kurum sayısı, sağlık memuru başına düşen kişi sayısı, yataksız sağlık kurumu sayısı) ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.
Selim vd. (2014)	2001-2011	Türkiye ve 27 AB Üyesi Ülke	Çalışmada Kişi Başı Sağlık Harcaması ve Ekonomik Büyüme dikkate alınmıştır.	Yapılan analiz sonucunda iktisadi büyüme ile kişi başı sağlık harcaması arasında hem kısa dönemde hem de uzun dönemde pozitif ilişki tespit edilmiştir.
Aydemir ve Baylan (2015)	1998-2012	Türkiye	Çalışmada Sağlık Harcamaları ile Ekonomik Büyüme dikkate alınmıştır.	Yapılan analiz sonucunda Sağlık harcamaları ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü ve pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

3. MODEL VE VERİ SETİ

3.1. Metodoloji

Bu çalışmanın amacı, 2010-2019 yılları arasında OECD ülkelerinin yapmış oldukları sağlık harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin olup olmadığını incelemektir.

Çalışma kapsamına Türkiye'nin de aralarında yer aldığı 37 OECD ülkesi alınmıştır. Çalışma amacına ulaşabilmek için panel veri analizine başvurulmuştur. OECD ülkelerinin sağlık harcamaları ve büyüme rakamları yatay kesit verisi, bunların belirli bir zaman aralığında gözlemlenmesi ise zaman serisini oluşturduğu için araştırma için en uygun yöntem olarak panel veri analizi seçilmiştir.

OECD ülkelerinin sözkonusu verilerine OECD'nin internet sitesi aracılığı ile ulaşılmış, veriler analize uygun hale getirildikten sonra analiz edilmiştir.

3.2. Çalışma Modeli

Çalışmada ulaşılmak istenen amaca uygun olarak çalışma modeli aşağıdaki şekilde kurgulanmıştır:

$$büyüme_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 \text{sağlık harcamaları}_{it} + \mu_{it} + \varepsilon_{it}$$

Bu modelde yer alan değişkenlere ilişkin açıklamalar şu şekilde ifade edilebilir:

α_{it} : Modeldeki sabit terim katsayısını,

β_1 : Modele ilişkin katsayısı,

μ_{it} : Modeldeki birim ya da zamana göre değişen hata terimi katsayısını,

ε_{it} : Modelin hata terimini,

büyüme: OECD ülkelerinin büyüme rakamlarını (bağımlı değişken)

sağlık harcamaları: OECD ülkelerinin sağlık harcaması tutarlarını (bağımsız değişken)

ifade etmektedir.

3.3. Araştırma Bulguları ve Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma bulgularının değerlendirilmesine geçmeden önce hemen şunu belirtmek gerekir. Zaman serilerine ilişkin analizler yapılmadan önce o serinin durağan olması alınan sonuçların sağlıklı olması açısından son derece önemlidir. Bir serinin durağan olmaması ve durağan olmayan serilerin analizleri neticesinde alınan sonuçların yorumlamaları sağlıklı olmayacaktır. Ancak zaman aralığının kısa olduğu veya gözlem sayısının düşük olduğu hallerde durağanlık analizi göz ardı edilebilir (Tatoğlu, 2013:199). Dolayısıyla sözkonusu durum bu çalışma için de geçerli olduğu için durağanlık analizine başvurulmamıştır.

Tablo 2: Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Gözlem	Ortalama	S. Sapma	Minimum	Maximum	Çarpıklık	Basıklık
sağlık harc.	370	8,7316	2,2859	4,1390	17,0490	0,7844	4,9019
büyüme	370	2,3916	2,4754	-10,1000	25,2000	1,7245	24,3822

Tablo 2'deki tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde ülkelerin sağlık harcamalarının ortalama 8,7316; büyüme rakamlarının ise 2,3916 olduğu görülmektedir. Büyüme bazında zaman zaman ülkelerde negatif büyümenin gözlemlendiği, çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde ise dağılımın normal olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 3: Analiz Sonuçları

Bağımlı Değişken (büyüme)	Katsayılar	Dirençli Standart Hatalar	Anlamlılık
Sabit	17,9906	3,1332	0,000 ^a
sağlık harcamaları	-1,7865	0,3711	0,001 ^a
R ²	0,1698		
F	23,18 ^a		
Yatay F	5,90 (0,00)		
Zaman F	4,07 (0,43)		
Hausman	41,58 (0,00)		
Wald Test	3382,09 (0,00)		
Bharvaga Durbin Watson	1,4086		
Baltagi Wu LBI	1,6145		
Pesaran CD	18,0740 (0,00)		
a=prob<0,01; b=prob<0,05; c=prob<0,10			

Tablodaki yatay ve zaman F değerleri ayrıca Hausman test sonuçları incelendiğinde birim ve zaman etkili sabit etkiler modelinin geçerli olduğu anlaşılmaktadır.

Analiz sonuçları değerlendirildiğinde *sağlık harcamalarına yapılan harcamaların büyümeyi olumsuz yönde etkilediği* ifade edilebilir. Ayrıca sabit teriminde bağımlı değişken üzerindeki etkisinin pozitif ve anlamlı olduğu görülmektedir. Panel veri analizinde temel ekonometrik varsayımların sağlanması halinde alınan sonuçların sağlıklı olduğu ifade edilebilir. Bu varsayımlar; varyansın birimlere göre değişmemesi, birimlerin kendi içinde otokorelasyonlu olmaması ve birimlerarası korelasyonun olmaması şeklindedir. Değiştirilmiş Wald testi sonucunda H₀ hipotezi reddedildiğinde *varyansın birimlere göre değiştiği* sonucuna varılmıştır. Otokorelasyonun olup olmadığının anlaşılması için Durbin Watson ve Baltagi-Wu tarafından önerilen yerel en iyi değişmezlik testi gerçekleştirilmiştir. Bu test sonuçlarının kritik alınan değer olan 2'den küçük olması durumunda otokorelasyonun önemli olduğu sonucuna varılır. Birimler arası korelasyonun varlığını test etmek için ise Pesaran testi gerçekleştirilmiş, test sonucunda *birimler arası korelasyonun olduğu da tespit edilmiştir*. Varsayımların test edilmesi sonucunda sözkonusu ekonometrik sorunların giderilmesi için *“Driscoll Kraay” dirençli tahmincisi ile araştırma denklemi yeniden çözülmüş ve sorunlar giderilmiştir*.

SONUÇ

Analizlerden elde edilen bulgulara göre sağlık harcamalarının büyüme üzerindeki etkisi negatif yönlü ve % 1 düzeyinde anlamlıdır. Bu sonuçlara göre; OECD ülkelerinde sağlık sektörüne yönelik kamu harcamalarının artması ekonomik büyümenin azalmasına neden olmaktadır.

Sağlık harcamalarının sürdürülebilir bir büyüme ve kalkınmaya olumlu yansiyabilmesi için:

- Sağlık harcamalarında verimliliğin ve etkinliğin sağlanması ve bu verimliliğin sürdürülebilir olması ile mümkündür. Sağlık sektörüne yönelik araştırma-geliştirme (Ar-Ge) ve teknolojik yatırımlara ağırlık verilmelidir.
- Sağlık sektöründe yer alan işgücünün etkin ve verimli çalışma koşulları sağlanmalıdır.
- Sağlık sektörüne yönelik yatırımların gelişmiş belirli bölgeler yerine ülke geneline yayılması konusunda hassasiyet gösterilmelidir.
- Özel kesimin sektördeki yoğunluğunu arttıracak verimli yatırımlar yapması konusunda teşvik edecek sübvansiyonlar uygulanmalıdır.
- Kamu ve özel sağlık sektörünün rakip olarak değil de birbiri ile işbirliği içinde olması gereklidir.
- Bireylerin sağlık bilinci yükseltilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akar, S. (2014). Türkiye’de Sağlık Harcamaları, Sağlık Harcamalarının Nisbi Fiyatı ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Yönetim ve Ekonomi*, 21(1), 311-322.
- Ay, A., Kızılkaya, O. ve Koçak, E. (2013). Sağlık Göstergeleri İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(1), 163-172.
- Aydemir, C. ve Baylan, S. (2015). Sağlık Harcamaları Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama, *Dicle Üniversitesi SBE Dergisi*, 7(13), 417-435.
- Çetin, M. ve Ecevit, E. (2010). Sağlık Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Panel Regresyon Analizi, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11(2), 166-182.
- Kar, M. ve Ağır, H. (2006). Türkiye’de Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Eşbütünleşme Yaklaşımı İle Nedensellik Testi, 1926-1994, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(11), 50-68.
- Kar, M. ve Taban, S. (2003). Kamu Harcama Çeşitlerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 58(3),
- Selim, S., Uysal, D. ve Eryiğit, P. (2014). Türkiye’de Sağlık Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisinin Ekonometrik Analizi, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(3), 13-24.
- Taban, T. (2006). Türkiye’de Sağlık ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi, *Sosyo Ekonomi*, (2), 31-46.
- Tatoğlu, F.Y. (2016). Panel Veri Ekonometrisi (Stata Uygulamalı), Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Tıraşoğlu, M. ve Yıldırım, B. (2012). Yapısal Kırılma Durumunda Sağlık Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 111-117.
- Yardımcıoğlu, F. (2012). OECD Ülkelerinde Sağlık ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Ekonometrik Bir İncelemesi, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 27-47.
- Yumuşak, İ.G. ve Yıldırım, D.Ç. (2009). Sağlık Harcamaları İktisadi Büyüme İlişkisi Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 4(1), 57-70.

TÜRKİYE İLE BAZI GELİŞMİŞ VE GELİŞEN PİYASA EKONOMİLERİ ARASINDAKİ ENFLASYON ETKİLEŞİMİNİN ANALİZİ

ANALYSIS OF INFLATION INDICES: THE RELATIONS BETWEEN TURKEY AND DEVELOPED AND EMERGING MARKET ECONOMIES

Doç. Dr. Önder BÜBERKÖKÜ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-7140-557X

ÖZET

Günümüzde başta TCMB olmak üzere bir çok önde gelen ülkenin merkez bankaları enflasyon hedeflemesine dayalı bir para politikası uygulamaktadır. Bu tür para politikalarının başarılı olabilmesi içinse yurt içi enflasyon oranları üzerinde etkili olan faktörlerin doğru bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada 2000 yılının Ocak ayı ile 2021 yılının Temmuz ayı arasındaki dönem dikkate alınarak Türkiye’deki tüketici fiyat endeksi ile Almanya, İtalya, Rusya ve Çin’deki tüketici fiyat endeksleri arasındaki nedensellik ilişkisi incelenmiştir. İlgili ülkeler Türkiye’nin dış ticaretindeki önem derecelerine göre belirlenmiştir. Nedensellik analizinde Toda ve Yamamoto (1995) nedensellik testi ile Breitung ve Candelon (2006) frekans alanı nedensellik testinden yararlanılmıştır. Toda ve Yamamoto (1995) nedensellik testine ait bulgular Türkiye ile Rusya ve Türkiye ile Çin arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin söz konusu olduğunu, Türkiye ile İtalya arasında İtalya’dan Türkiye’ye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin bulunduğunu, Türkiye ile Almaya arasında ise Türkiye’den Almanya’ya doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin söz konusu olduğunu göstermektedir. Breitung ve Candelon (2006) frekans alanı nedensellik testine ait bulgular ise Türkiye ve Çin için öncelikle Türkiye’deki enflasyon oranlarındaki bir değişimin Çin’deki enflasyon oranları üzerinde etkili olduğunu, ardından ise Çin’deki enflasyon oranlarındaki bir değişimin özellikle orta ve uzun vadede Türkiye’deki enflasyon oranları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Türkiye ve Rusya içinse daha çok orta ve uzun vadede geçerli olan çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye ile İtalya arasında ise daha çok orta vadede İtalya’dan Türkiye’ye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin söz konusu olduğu görülmektedir. Türkiye ile Almanya arasında ise öncelikle Almanya’daki enflasyon oranlarındaki bir değişimin Türkiye’deki enflasyon oranları üzerinde etkili olduğu, daha sonra ise Türkiye’deki enflasyon oranlarındaki bir değişimin özellikle orta vadede Almanya’daki enflasyon oranları üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Çalışma bulgularının enflasyon hedeflemesine dayalı bir para politikası uygulayan TCMB açısından önemli bilgiler içerdiği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Enflasyon, Türkiye, Dış Ticaret, Gelişmiş Piyasalar, Gelişen Piyasalar

ABSTRACT

In recent years, the central banks of many leading countries have implemented monetary policy based on inflation targeting. For such monetary policies to be successful, the factors that affect domestic inflation rates must be analysed carefully. This study examines the causal relationship between the consumer price index in Turkey and consumer price indices in Germany, Italy, Russia and China for the period between January 2000 and July 2021 using monthly data. We determine the relevant countries according to their importance to Turkey's foreign trade. We use the Toda and Yamamoto (1995) causality test and Breitung and Candelon (2006) frequency domain causality test in the causality analysis. The findings of the Toda and Yamamoto (1995) causality test indicate bidirectional causal relationships between Turkey and Russia and between Turkey and China and unidirectional causal relationships running from Italy to Turkey as well as from Turkey to Germany. The findings of the Breitung and Candelon (2006) frequency domain causality test show that a change in inflation rates in Turkey has a statistically significant impact on inflation rates in China; thereafter, a change in inflation rates in China, especially in the medium and long term, affects inflation rates in Turkey. For Turkey and Russia, the results show a bidirectional causal relationship between them, which is more valid in the medium and long term. Further, there is a unidirectional causal relationship running from Italy to Turkey in the medium term. Moreover, a change in inflation rates in Germany has a statistically significant impact on inflation rates in Turkey, but then a change in inflation rates in Turkey affects inflation rates in Germany, especially in the medium term. The findings of the study provide important information for the central bank of Turkey, which implements monetary policy based on inflation targeting.

Keywords: Inflation, Turkey, Causality, Developed Markets, Emerging Markets

1.GİRİŞ

Günümüzde başta TCMB olmak üzere bir çok önde gelen ülkenin merkez bankaları doğrudan enflasyon hedeflemesine dayalı bir para politikası uygulamaktadır. Bu tür para politikası uygulamalarında merkez bankaları doğrudan kısa vadeli faiz oranlarını bir para politikası aracı olarak kullanmaktadır. Fakat bu tür para politikalarının başarılı olabilmesi için yurt içi enflasyon oranları üzerinde etkili olan faktörlerin doğru bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda özellikle Türkiye gibi gelişen piyasa ekonomileri için bir çok temel faktör enflasyon oranlarında artışa yol açabilmektedir. Bu temel faktörler mikro ekonomik sorunlardan cari açık gibi makro ekonomik sorunlara kadar geniş bir alana yayılabilmektedir. Bu tür gelişmeler de merkez bankaları açısından enflasyon oranlarını hedeflenen seviyede tutma noktasında zorlayıcı olabilmektedir. Bu tür iç dinamiklerin yanı sıra özellikle Türkiye gibi çeşitli yapısal sorunları bulunan gelişen piyasa ekonomilerinde dış gelişmeler de enflasyon oranları üzerinde önemli oranda etkili olabilmektedir. Çünkü öncelikle bu tür ekonomiler henüz kendi sermaye birikimlerini tamamlayamamış ekonomiler olduklarından sermaye akımlarındaki değişimlere oldukça duyarlı olabilmektedirler. Bir diğer ifadeyle çeşitli nedenlere bağlı olarak bu tür ülke ekonomilerinde yaşanan sermaye çıkışları kur enflasyon geçişkenliği ile enflasyon oranlarının artmasına yol açabilmektedir. Ayrıca petrol ve doğalgaz gibi dış enerji kaynaklarına olan bağımlılık bu tür emtialarda gözlemlenen fiyat artışlarının enflasyonist etkilerinin ortaya çıkmasına yol açabilmektedir.

Bu unsurların yanı sıra Türkiye gibi gelişen piyasa ekonomilerindeki üretim yapısı önemli oranda ithalata dayalı olabilmektedir. Bu durum da Türkiye gibi gelişen piyasa ekonomilerindeki enflasyon oranları üzerinde bu ülke ekonomilerinin dış ticaretinde önemli paya sahip olan ülke ekonomilerindeki gelişmelerin de çeşitli etkilerinin söz konusu olması sonucunu doğurabilmektedir. Bu açıklamalar ışığında bu çalışmanın amacı 2000 yılının Ocak ayı ile 2021 yılının Temmuz ayı arasındaki dönem dikkate alınarak Türkiye'deki tüketici fiyat endeksi ile Almanya, İtalya, Rusya ve Çin'deki tüketici fiyat endeksleri arasındaki nedensellik ilişkisinin incelenmesidir. İlgili ülkeler Türkiye'nin dış ticaretindeki önem derecelerine göre belirlenmiştir.

Bu çalışmanın literatüre temel katkısı güncel veriler kullanılarak Türkiye'nin dış ticaretinde önemli paya sahip olan dört ülke ekonomisi ile Türkiye ekonomisi arasındaki enflasyon etkileşiminin Breitung ve Candelon (2006) frekans alanı nedensellik testi ile incelenmesidir. Breitung ve Candelon (2006) frekans alanı nedensellik testinin bazı temel avantajları bulunmaktadır. Örneğin klasik zaman alanlı nedensellik testleri değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin gücünün ve yönünün farklı frekanslar arasında değişebileceğini dikkate alamamaktadır (Lemmens, Croux ve Dekimpe, 2008:414-415). Breitung ve Candelon (2006) testi ise değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin yönü, gücü ve boyutu konusunda klasik zaman alanı nedensellik testlerine göre daha net ve doğru bilgiler sunabilmektedir (Joseph, Sisodia ve Tiwari, 2014:256)

2. VERİ VE METODOLOJİ

Bu çalışmada 2000 yılının Ocak ayı ile 2021 yılının Temmuz ayı arasındaki dönem dikkate alınarak Türkiye'deki tüketici fiyat endeksi ile Almanya, İtalya, Rusya ve Çin'deki tüketici fiyat endeksleri arasındaki nedensellik ilişkisi incelenmiştir. Nedensellik analizinde esas olarak Breitung ve Candelon (2006) frekans alanı nedensellik testinden yararlanılmıştır. Çalışmada karşılaştırma amacıyla Toda ve Yamamoto (1995) nedensellik testine de yer verilmiştir. Tüm veriler OECD veri tabanından elde

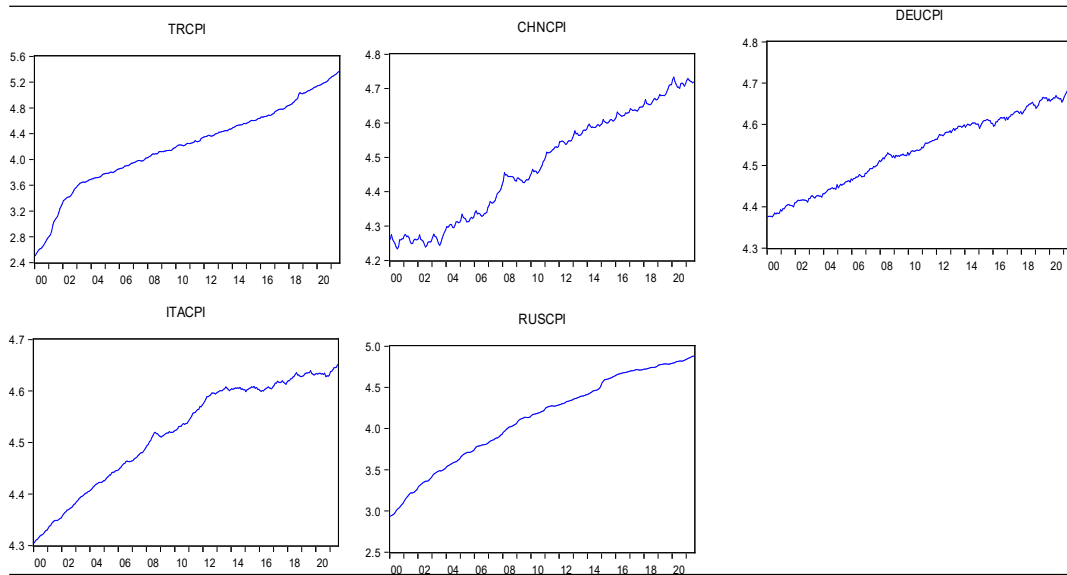
edilmiştir (<https://data.oecd.org/price/inflation-cpi.htm>). Çalışma boyunca Türkiye, Almanya, İtalya, Çin ve Rusya ekonomilerine ait logaritmik tüketici fiyat endekslerini temsilen TRCPI, DEUCPI, ITACPI, CHNCPI ve RUSCPI ifadeleri kullanılmıştır.

Çalışmada öncelikle değişkenlerin durağanlık özellikleri incelenmiş ve bu amaçla Phillips-Perron birim kök testinden yararlanılmıştır. Ardından Toda ve Yamamoto (1995) nedensellik testine yer verilmiş, daha sonra ise çalışmanın ana konusunu oluşturan Breitung ve Candelon (2006) nedensellik testi uygulanmıştır. Breitung ve Candelon (2006) nedensellik testi uygulanırken Toda ve Yamamoto (1995) nedensellik testinin teorik altyapısı dikkate alınmıştır. Bilindiği gibi Toda ve Yamamoto (1995) nedensellik testi $I(1)$ ve $I(0)$ olan değişkenleri birlikte modelleyebilmektedir. Ayrıca bu nedensellik testi değişkenler arasında hem koentegre ilişkinin bulunduğu hem de bulunmadığı durumlarda kullanılabilir. Breitung ve Candelon (2006) nedensellik testi uygulanırken Toda ve Yamamoto (1995) nedensellik testinin teorik altyapısının dikkate alınması da Breitung ve Candelon (2006) frekans alanı nedensellik testinin de benzer özellikleri barındırmasını sağlamaktadır. Çalışmada yapılan tüm bu analizlerde değişkenlerin logaritmik formları kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Çalışmada kullanılan değişkenlerin incelenen dönem için genel seyri Şekil 1’de sunulmuştur. Şekil 1 incelendiğinde değişkenlerin yukarı yönlü belirgin bir trend içerdiği anlaşılmaktadır.

Şekil 1: Ünelere Ait Tüketici Fiyat Endeksleri (Logaritması Alınmış Seriler)

Değişkenlere uygulanan Phillips-Perron birim kök testi sonuçları Tablo 1’de sunulmuştur. Bulgular incelendiğinde Türkiye için logaritmik tüketici fiyat endeksinin %5 anlamlılık düzeyinde düzey değerinde durağan olduğu anlaşılmaktadır. Diğer tüm ülkelere ait logaritmik tüketici fiyat endekslerinin ise düzey değerlerinde durağan olmadıkları fakat birinci farkları alındığında durağan hale geldikleri görülmektedir. Dolayısıyla bu bulgular kapsamında Türkiye için logaritmik fiyat endeksinin $I(0)$, diğer tüm ülke ekonomileri içinse $I(1)$ olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgunun da nedensellik analizlerinde bu özelliği dikkate alabilen Toda ve Yamamoto (1995) nedensellik testinin kullanılmasının önemini artırdığı ifade edilebilir. Benzer şekilde Breitung ve Candelon (2006) nedensellik testi uygulanırken

Toda ve Yamamoto (1995) nedensellik testinin teorik altyapısı dikkate alınarak uygulanmasının da birim kök testi sonuçları ile uyumlu olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu yaklaşım sayesinde Breitung ve Candelon (2006) frekans alanı nedensellik testi de I(0) ve I(1) değişkenleri birlikte modelleyebilmektedir.

Tablo 1: Phillips-Perron Birim Kök Testi Sonuçları

	PP	
	C&T (Düzyey)	C&T (Birinci fark)
TRCPI	0.0003*	-
CHNCPI	0.1074	0.0000*
DEUCPI	0.2001	0.0000*
RUSCPI	0.4883	0.0000*
ITACPI	0.9271	0.0000*

*,** sırasıyla %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir. Verilen değerler olasılık değerleridir. Şekil 1'deki seriler belirgin bir trend içerdiğinden birim kök testleri trendli (C&T) model yapısı dikkate alınarak uygulanmıştır.

Nedensellik testleri uygulanmadan önce nedensellik analizinde kullanılacak optimal gecikme uzunluklarının belirlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla bu çalışmada AIC kriterinden yararlanılmıştır. AIC tarafından belirlenen gecikme uzunluklarının otokorelasyon sorununu gidermesi beklenmektedir. Bu kapsamda elde edilen sonuçlar Tablo 2'de sunulmuştur. Tablo 2 incelendiğinde LM otokorelasyon testi sonuçlarına göre %10 veya daha iyi bir anlamlılık düzeyinde otokorelasyon sorununun bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 2: LM Otokorelasyon Testi Sonuçları

Gecikme uzunluğu	Türkiye / Çin	Türkiye / Almanya	Türkiye / Rusya	Türkiye / İtalya
$\Delta=1$	0.1489	0.4246	0.2799	0.7457
$\Delta=2$	0.4499	0.8073	0.6482	0.5192
$\Delta=3$	0.9137	0.6331	0.1642	0.6037
$\Delta=4$	0.2331	0.8764	0.1507	0.6808
$\Delta=5$	0.4751	0.5361	0.1628	0.4010

*, %5 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir. Verilen değerler olasılık değerleridir. Δ , otokorelasyon testinin uygulandığı gecikme uzunluğunu göstermektedir.

Toda ve Yamamoto (1995) nedensellik testine ait bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3: Toda ve Yamamoto (1995) Nedensellik Testi Sonuçları

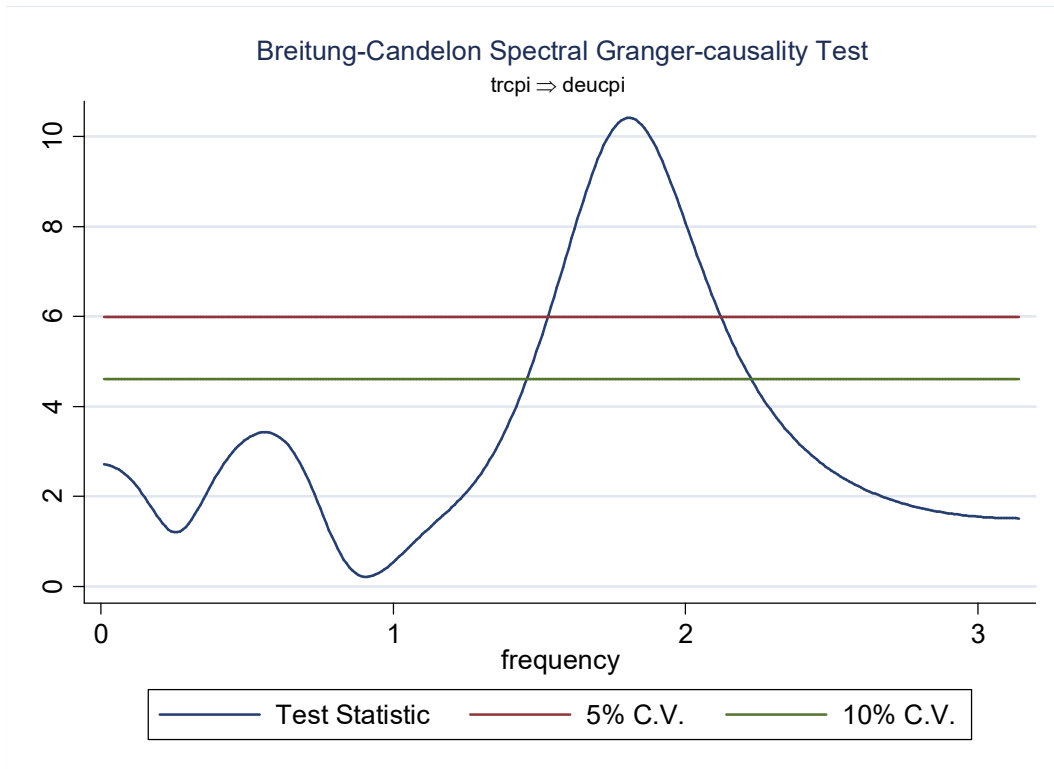
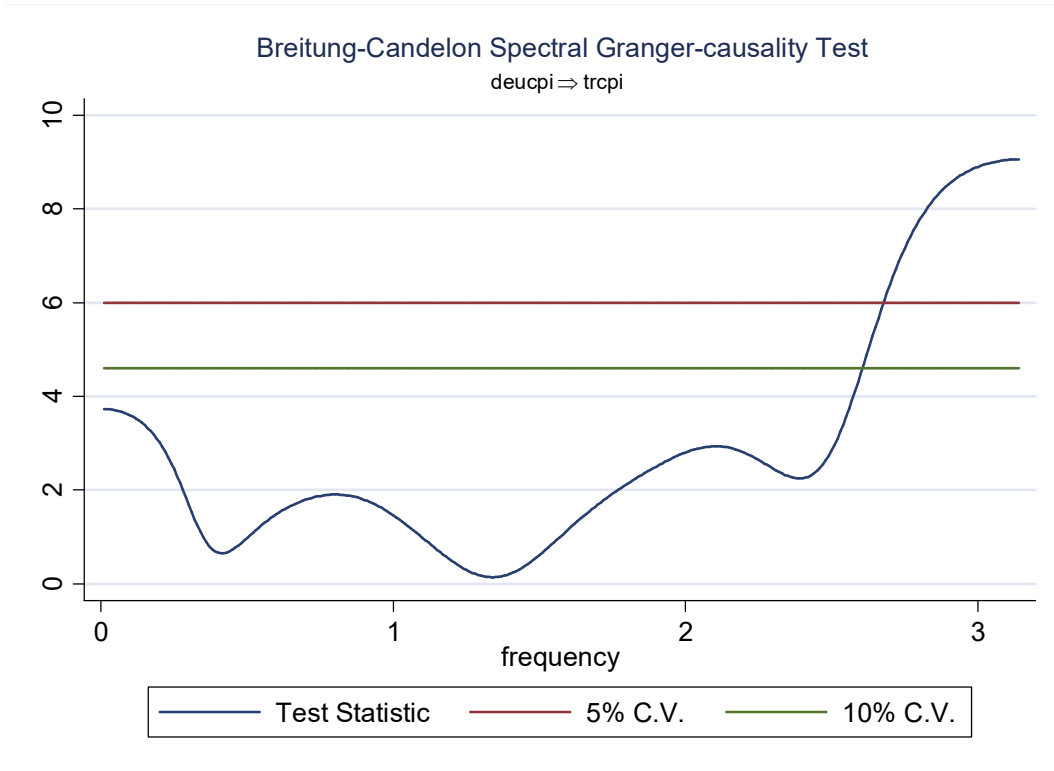
	Ki-Kare test istatistiği	Olasılık
Ho: TRCPI \neq \rightarrow RUSCPI	17.84835*	0.0066
Ho: RUSCPI \neq \rightarrow TRCPI	14.73813*	0.0224
Ho: TRCPI \neq \rightarrow CHNCPI	44.33943*	0.0000
Ho : CHNCPI \neq \rightarrow TRCPI	12.38900**	0.0885
Ho: TRCPI \neq \rightarrow ITACPI	2.810440	0.9020
Ho: ITACPI \neq \rightarrow TRCPI	13.81564**	0.0564
Ho: TRCPI \neq \rightarrow DEUCPI	13.25137**	0.0662
Ho : DEUCPI \neq \rightarrow TRCPI	11.16921	0.1314

*,** sırasıyla %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir. " \neq " simgesi ilk değişkenden ikinci değişkene doğru bir nedensellik ilişkisinin olmadığını ifade etmektedir.

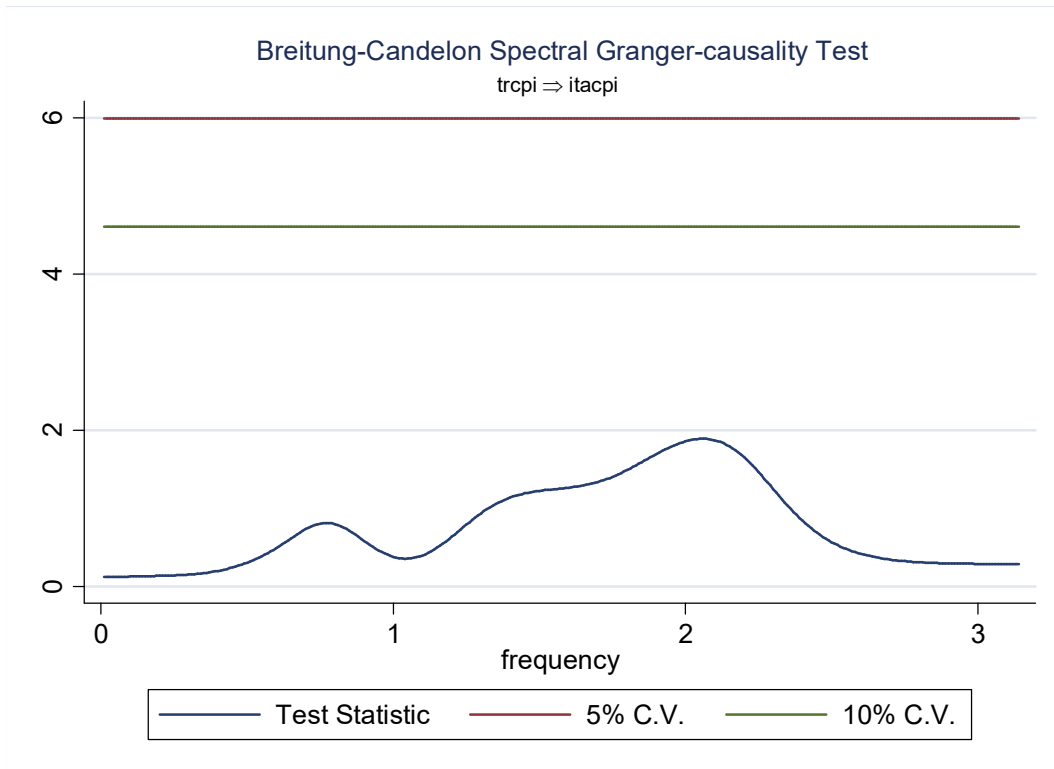
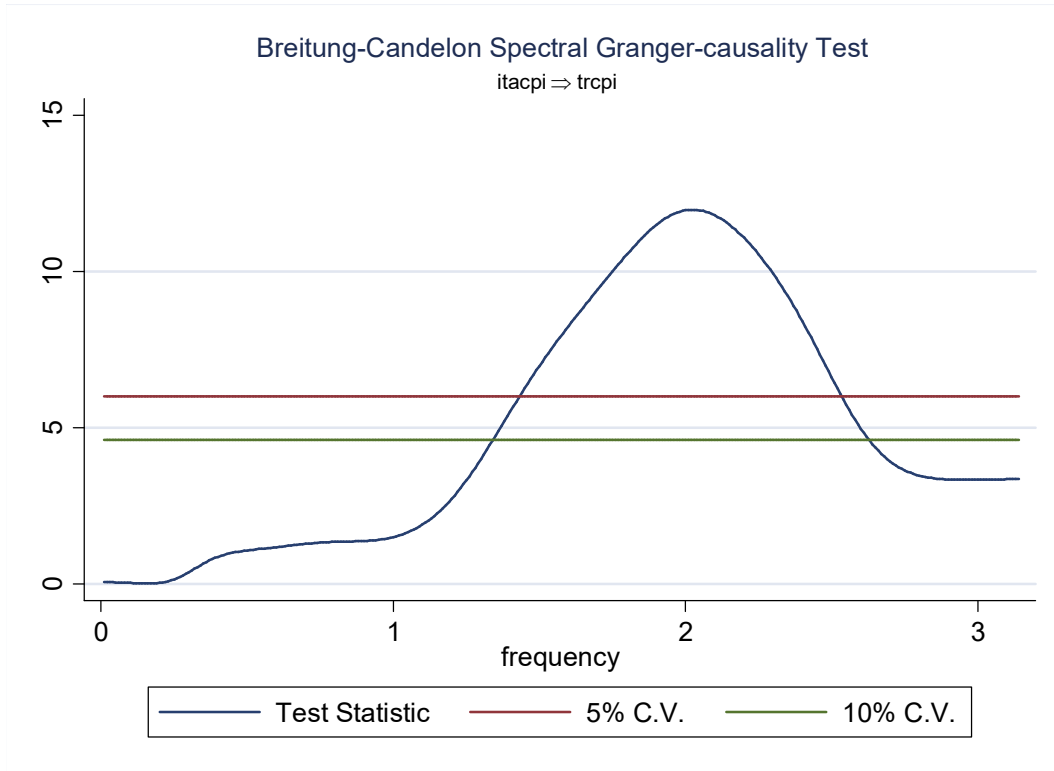
Bulgular incelendiğinde %10 veya daha iyi bir anlamlılık düzeyinde Türkiye ile Rusya ve Türkiye ile Çin ekonomileri arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Türkiye ile İtalya arasında %10 anlamlılık düzeyinde İtalya'dan Türkiye'ye doğru tek yönlü; Türkiye ile Almanya arasında ise Türkiye'den Almanya'ya doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu görülmektedir.

Breitung ve Candelon (2006) frekans alanı nedensellik testi sonuçları ise sırasıyla Şekil 2,3,4 ve 5'te sunulmuştur. Türkiye ile Almanya için elde edilen bulgular incelendiğinde %10 veya daha iyi bir anlamlılık düzeyinde öncelikle Almanya'daki enflasyon oranlarındaki bir değişimin Türkiye'deki enflasyon oranları üzerinde etkili olduğu, daha sonra ise Türkiye'deki enflasyon oranlarındaki bir değişimin özellikle orta vadede Almanya'daki enflasyon oranları üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye ile İtalya için elde edilen bulgular incelendiğinde %10 veya daha iyi bir anlamlılık düzeyinde daha çok orta vadede olacak şekilde İtalya'dan Türkiye'ye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin söz konusu olduğu görülmektedir. Türkiye ile Rusya için elde edilen sonuçlar incelendiğinde daha çok orta ve uzun vadede geçerli olan çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Son olarak ise Türkiye ile Çin için elde edilen bulgular değerlendirildiğinde %10 veya daha iyi bir anlamlılık düzeyinde öncelikle Türkiye'deki enflasyon oranlarındaki bir değişimin Çin'deki enflasyon oranları üzerinde etkili olduğunu, ardından ise Çin'deki enflasyon oranlarındaki bir değişimin özellikle orta ve uzun vadede Türkiye'deki enflasyon oranları üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

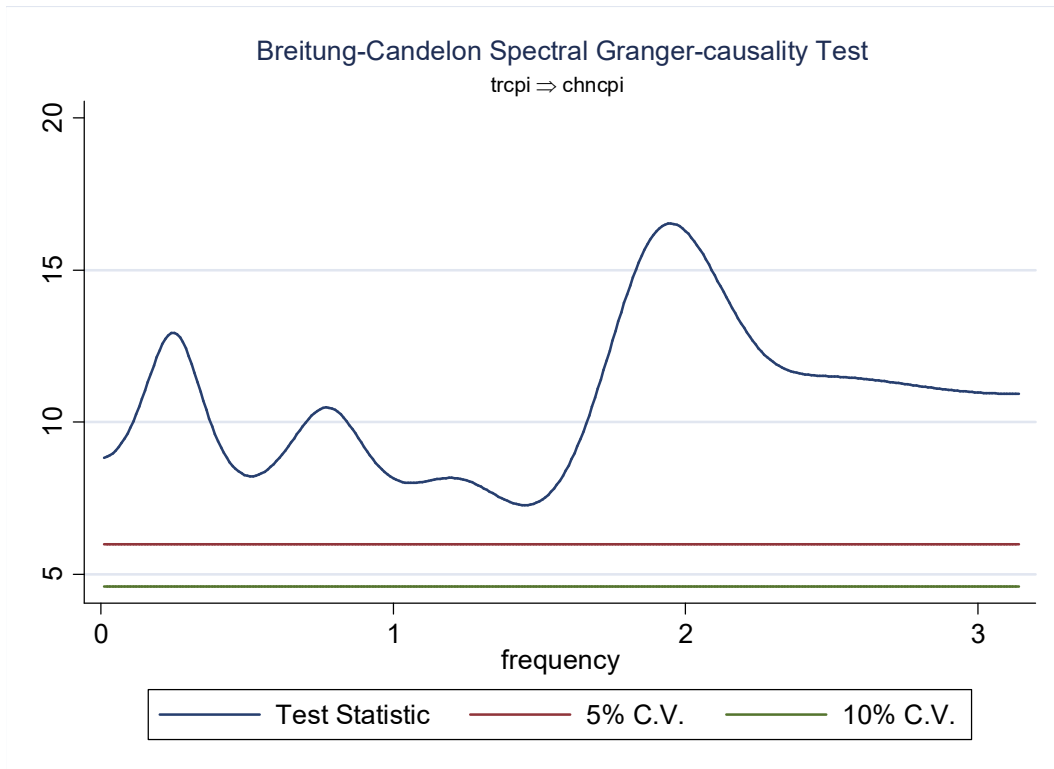
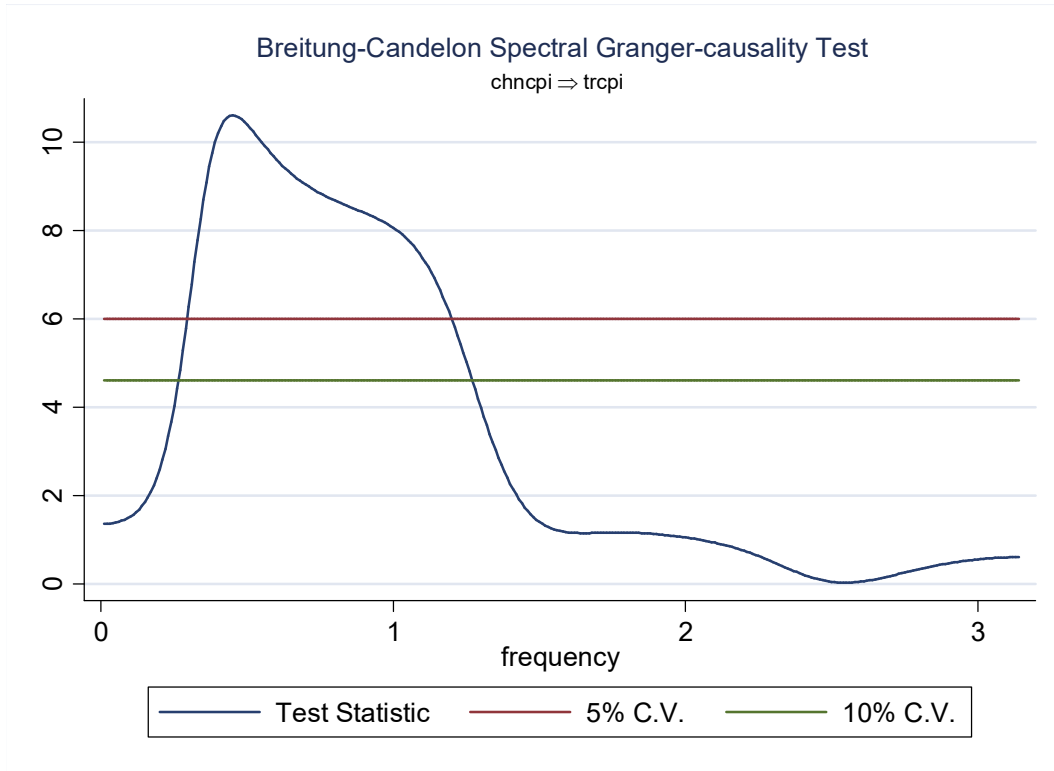
Şekil 2: Breitung ve Candelon (2006) Nedensellik Testi Sonuçları (Türkiye, Almanya)

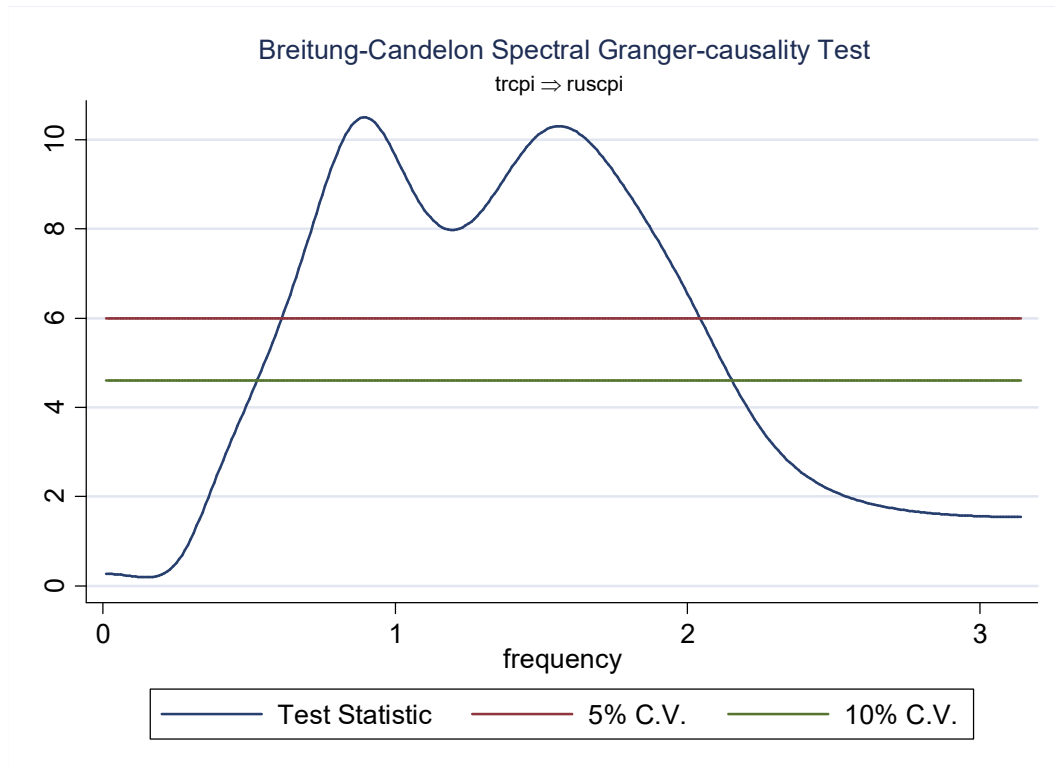
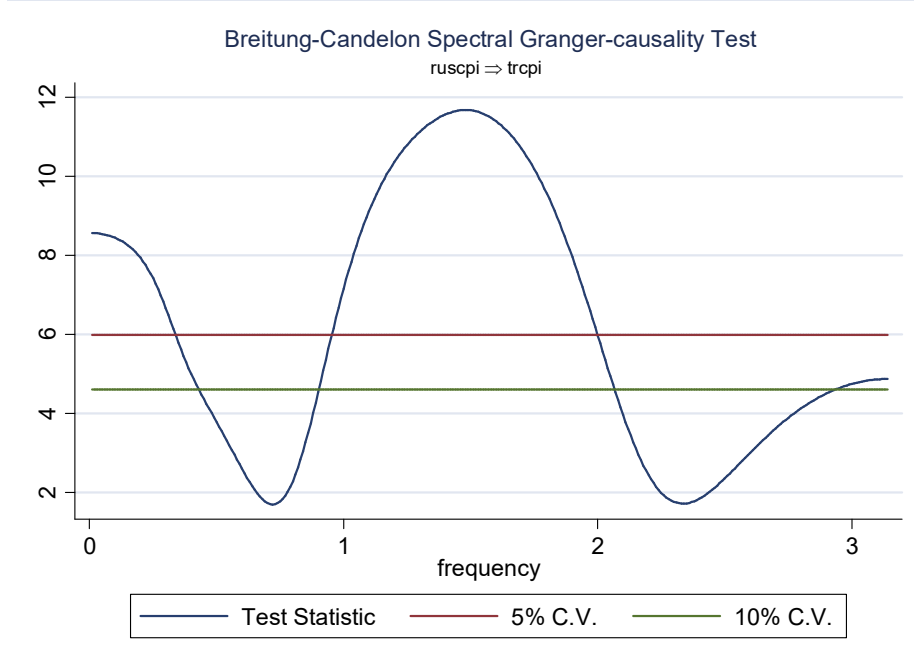
Şekil 3: Breitung ve Candelon (2006) Nedensellik Testi Sonuçları (Türkiye, İtalya)

Şekil 4: Breitung ve Candelon (2006) Nedensellik Testi Sonuçları (Türkiye, Çin)

Şekil 5: Breitung ve Candelon (2006) Nedensellik Testi Sonuçları (Türkiye, Rusya)

SONUÇ

Bu çalışmada 2000 yılının Ocak ayı ile 2021 yılının Temmuz ayı arasındaki dönemi için Breitung ve Candelon (2006) frekans alanı nedensellik testi esas alınarak Türkiye ekonomisi ile Almanya, İtalya, Rusya ve Çin ekonomileri arasındaki enflasyon etkileşimi incelenmiştir. Çalışmada karşılaştırma amacıyla bir zaman alanı nedensellik testi olan Toda ve Yamamoto (1995) nedensellik testine de yer verilmiştir.

Toda ve Yamamoto (1995) nedensellik testi %10 veya daha iyi bir anlamlılık düzeyinde Türkiye ile Rusya ve Türkiye ile Çin arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin söz konusu olduğunu, Türkiye ile İtalya arasında İtalya'dan Türkiye'ye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin bulunduğunu, Türkiye ile Almaya arasında ise Türkiye'den Almanya'ya doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin söz konusu olduğunu göstermektedir.

Breitung ve Candelon (2006) frekans alanı nedensellik testine ait bulgular ise %10 veya daha iyi bir anlamlılık düzeyinde Türkiye ve Çin için öncelikle Türkiye'deki enflasyon oranlarındaki bir değişimin Çin'deki enflasyon oranları üzerinde etkili olduğunu, ardından ise Çin'deki enflasyon oranlarındaki bir değişimin özellikle orta ve uzun vadede Türkiye'deki enflasyon oranları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Türkiye ve Rusya içinse daha çok orta ve uzun vadede geçerli olan çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye ile İtalya arasında ise daha çok orta vadede İtalya'dan Türkiye'ye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin söz konusu olduğu görülmektedir. Türkiye ile Almanya arasında ise öncelikle Almanya'daki enflasyon oranlarındaki bir değişimin Türkiye'deki enflasyon oranları üzerinde etkili olduğu, daha sonra ise Türkiye'deki enflasyon oranlarındaki bir değişimin özellikle orta vadede Almanya'daki enflasyon oranları üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Bu bulguların da öncelikle değişkenler arasındaki nedensellik analizlerinde daha ayrıntılı bulgulara ulaşılabilmesi için Toda ve Yamamoto (1995) nedensellik testi gibi zaman alanı nedensellik testleri yerine Breitung ve Candelon (2006) frekans alanı nedensellik testinin kullanılmasının önemini ortaya koyduğu düşünülmektedir. Ayrıca çalışma bulgularının enflasyon hedeflemesine dayalı bir para politikası uygulayan TCMB açısından da önemli bilgiler içerdiği düşünülmektedir.

Nedensellik ilişkileri konusunda ülkeler arasında yaşanan farklılıklar ise ilgili ülkeler arasındaki dış ticaretin hacmi, niteliği, ikame edilebilirliği gibi faktörlerden kaynaklanmış olabilir. Ayrıca ilgili ülke ekonomileri ile yapılan dış ticaretin hangi para birimi ile yapıldığı ve bu işlemlerden doğan kur riskinin hedge edilip edilmediği de nedensellik ilişkilerinin yapısı üzerinde etkili olmuş olabilir.

KAYNAKÇA

- Breitung, J., & Candelon, B. (2006). Testing for Short-And Long-Run Causality: A Frequency-Domain Approach, *Journal of Econometrics*, 132(2), 363-378.
- Joseph, A., Sisodia, G., & Tiwari, A.K. (2014). A Frequency Domain Causality Investigation Between Futures And Spot Prices of Indian Commodity Markets, *Economic Modelling*, 40, 250-258.
- Lemmens, A., Croux, C., & Dekimpe, M.G. (2008). Measuring and Testing Granger-Causality over the Spectrum: An Application To European Production Expectation Surveys, *International Journal of Forecasting*, 24(3), 414-431.
- OECD (2021), Inflation (CPI) (indicator). doi: 10.1787/eee82e6e-en (Erişim Tarihi Mayıs 2021)
- Phillips, P. C.B., & Perron, P. (1988). Testing For A Unit Root in Time Series Regression. *Biometrika*, 75(2), 335-346.
- Toda, H.Y., & Yamamoto, T. (1995). Statistical Inference in Vector Autoregressions with Possibly Integrated Processes, *Journal of Econometrics*, 66, 225-250.

**TÜRK CUMHURİYETLERİNİN DEMİRYOL TAŞIMACILIĞI VERİLERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI**
COMPARİSON OF RAILWAY TRANSPORTATION DATA OF TURKIC REPUBLICS

Dr. Öğretim Üyesi Fuad SELAMZADE

Muş Alparslan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü

ORCID: 0000-0002-2436-8948

ÖZET

Bilgi teknolojisinin de devreye girmesi ile küreselleşen dünyada ülkelerin ekonomik gücünü dış ticaret daha fazla etkilemektedir. Bu nedendir ki, lojistik sektörünün önemi hizmet sektörleri içerisinde daha da artmaktadır. Yük ve yolcu taşımacılığında maliyetlerin düşürülmesi ve hizmetlerin daha kaliteli ve güvenli şekilde sunulması için demiryolu ulaşımı müstesna önem taşımaktadır. Türk Cumhuriyetlerinin tarihi İpek Yolu üzerinde bulunması, jeopolitik konumu ve demiryolu taşımacılığı sisteminin gelişmişlik düzeyi gündoğandan- günbatana kadar uzanan Avrasya kıtasında ticari taşımacılığın gelişmesinde önemli yer almaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı Türk Cumhuriyetlerinde mevcut olan demiryolu altyapısının ve taşımacılık imkanlarının karşılaştırmalı olarak analiz edilmesidir. Çalışmada Türk Cumhuriyetlerinin 1995-2020 yılı verileri 5 yıllık aralıklarla kullanılmıştır. Türk Cumhuriyetlerinin demir yollarının ana hattın toplam uzunluğu, ortalama yıllık çalışan sayısı, toplam çekişli araç sayısı, toplam yolcu vagonu sayısı, toplam yük vagonu sayısı, kilometre başına toplam yolcu sayısı ve taşınan kilometre başına toplam yük göstergeleri karşılaştırılmıştır. Bazı göstergelerde ülkelerin istatistik verilerine ulaşamadığından verileri bulunan yıllar çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışma sonucunda Türk Cumhuriyetleri içerisinde Kazakistan'ın demiryolu taşımacılığında en yüksek, Kırgızistan'ın ise en az göstergelere sahip olduğu görülmüştür. Mevcut çalışmanın Türk Cumhuriyetleri arasında dış ticaretin özellikle demiryolu taşımacılığında geliştirilmesinde ve stratejik ortaklıkların pekiştirilmesinde yönünde politika geliştirecilerle yol gösterici olması umulmaktadır.

Anahtar Kelime: Türk Cumhuriyetleri, Demiryolu, Ulaşım

ABSTRACT

In the globalizing world with the introduction of information technology, foreign trade affects the economic power of countries more. Therefore, the importance of the logistics sector has a more important place among the service sectors. Railway transportation has an exceptional place in terms of reducing freight and passenger transportation costs and providing services with higher quality and safety. The location of the Turkic Republics on the historical Silk Road, its geopolitical position, and the development level of the rail transport system play an important role in the development of commercial transportation in the Eurasian continent, which extends from sunrise to sunset. In this context, the study aimed to comparatively analyze the railway infrastructure and transportation opportunities in the Turkic Republics. In the study, the data of the Turkic Republics from 1995 to 2020 were used at five-year intervals. The total length of the mainline of the railways of the Turkic Republics, the average annual number of employees, the total number of traction vehicles, the total number of passenger cars, the total number of freight cars, the total number of passengers per kilometer, and total freight transported per kilometer were compared. Because the statistical data of countries could not be reached in some indicators, only the years with available data were included in the study. As a result of the study, we see that Kazakhstan has the highest indicators in railway transportation, and Kyrgyzstan has the lowest indicators among the Turkic Republics. It is hoped that the present study will guide policy developers to develop foreign trade, especially in railway transportation, and to consolidate strategic partnerships between the Turkic Republics.

Key Words: Turkic Republics, Railway, Transport

GİRİŞ

Verimli bir ulaşım sistemi, ekonomik büyümeye ulaşmak için kritik öneme sahiptir; insanların, malların ve kaynakların hareketine izin verir, hizmetlere ve tesislere erişim sağlar ve yaşam kalitesini artırır. Hükümetler, sürdürülebilir kalkınmayı göz önünde bulundurarak ulaşım altyapısına yatırım yapmakta ve her geçen gün bu yatırım miktarları arttırılmaktadır. Son on yıllarda, ulaşımın enerji tüketimi ve hava kirliliğindeki önemli payı, doğal ekosistem ve iklim değişikliği üzerindeki etkilerine ilişkin endişeleri arttırmıştır. Demiryolları, en düşük trafik sıklığı seviyelerini ve yüksek güvenlik performansını sergilerken en çevre dostu ulaşım araçları olduğundan, giderek daha popüler hale geliyor ve bunların iyileştirilmesi ve daha geniş çapta benimsenmesi ile ilgili planlar birçok hükümet gündeminde yer almaktadır. Demiryolu taşımacılığı buharlı makinaların icat edildiği günden günümüzedek önemini katlayarak arttırmıştır. Ülkelerin dış ilişkilerinin gelişmesinde demiryollarının ayrıca yeri bulunmaktadır. Karayol, Havayolu, Denizyolu, Boru taşımacılığı gibi çeşitli taşıma türlerinin içerisinde maliyetlerin düşüklüğü, çeşitli malların taşınma becerisinin ve tarifelerin uygulanmasının güvenilirliğinin yüksek olması özelliklerine göre seçilmektedir (Tengilimoğlu ve Yiğit, 2017: 11).

Çalışmanın amacı Türk Cumhuriyetlerinde mevcut olan demiryolu altyapısının ve taşımacılık imkanlarının karşılaştırılmalı olarak analiz edilmesidir. Çalışmada Türk Cumhuriyetleri'nin 1995-2020 yılı verileri 5 yıllık aralıklarla kullanılmıştır. Türk Cumhuriyetleri'nin demir yollarının ana hattın toplam uzunluğu, ortalama yıllık çalışan sayısı, çalışanların ortalama maaşı, toplam yıllık işletme maliyetleri, toplam çekişli araç sayısı, toplam yolcu vagonu sayısı, toplam yük vagonu sayısı, demiryol taşımacılığında elde edilen yıllık toplam gelir, toplam taşınan yolcu sayısı, Kilometre başına toplam yolcu sayısı, taşınan toplam yük, ve taşınan kilometre başına toplam yük göstergeleri karşılaştırılmıştır. Çalışmada kullanılan veriler ülkelerin Devlet Demiryolları Şirketlerinden, devlet istatistik kurumlarının, Bağımsız Devletler Topluluğu İstatistik Kurumu'nun (ISC CIS, 2021) ve Uluslararası Demiryolları Birliği'nin (UIC, 2021) internet sitelerinden elde edilmiştir.

GENEL BİLGİLER

Taşımacılık sektöründe yük taşımacılığı, mülkiyeti ve organizasyonel-hukuki şekli ne olursa olsun, ana faaliyeti taşımacılık olan tüzel kişiler-işletmeler ve karayolu taşımacılığı alanında tüzel kişilik oluşturmadan, faaliyet gösteren özel kişiler tarafından ticari amaçlarla taşınan yük hacmidir. Ülkelerin demiryolunun uzunluğu, tek tek demiryolu hatlarının uzunluklarının toplamı olarak hesaplanır ve tek tek demiryolu hatlarının uzunluğu, ana demiryolu hattı ile istasyonlar arasındaki mesafeye göre belirlenir. Kamuya açık olmayan bir karayolu hattının uzunluğu, demiryolunun sonuna "erişim yolu sınırı" levhasının yapıştırıldığı yerden kullanılan mesafeye göre hesaplanır. Kamu demiryolu ağına erişimi olmayan yolların işletme uzunluğu, işletmenin son noktaları arasındaki yolun yönüne göre belirlenir. Demiryolu ile yük taşımacılığı, yönü ne olursa olsun, demiryolu taşımacılığı da dahil olmak üzere, her türlü çalışan filonun vagonları tarafından ülke toprakları üzerinden gönderilen, teslim edilen ve taşınan transit yük hacmidir. Taşımacılık sektöründe demiryolu taşımacılığının ana faaliyeti demiryolu taşımacılığı yapan işletmelerin faaliyetidir. Taşımacılık dışı sektördeki yük taşımacılığı, ekonominin diğer sektörlerindeki (sanayi, inşaat vb.) işletmelerin kendi iç ihtiyaçlarını karşılamak için işletmenin dengesinde olan veya kamuya açık olmayan demiryolları ile taşıdıkları yük hacmini gösterir. Demiryolu taşımacılığında kilometre başına yük - ton olarak taşınan kargo miktarının her bir yoldaki en kısa yük trafiği mesafesi ile çarpılmasıyla hesaplanır. Ülke genelinde yük hacmi, topraklarından geçen her demiryolu hattı için ayrı ayrı hesaplanır. Demiryolu ile yolcu taşımacılığı - tüm istasyonlardan ve

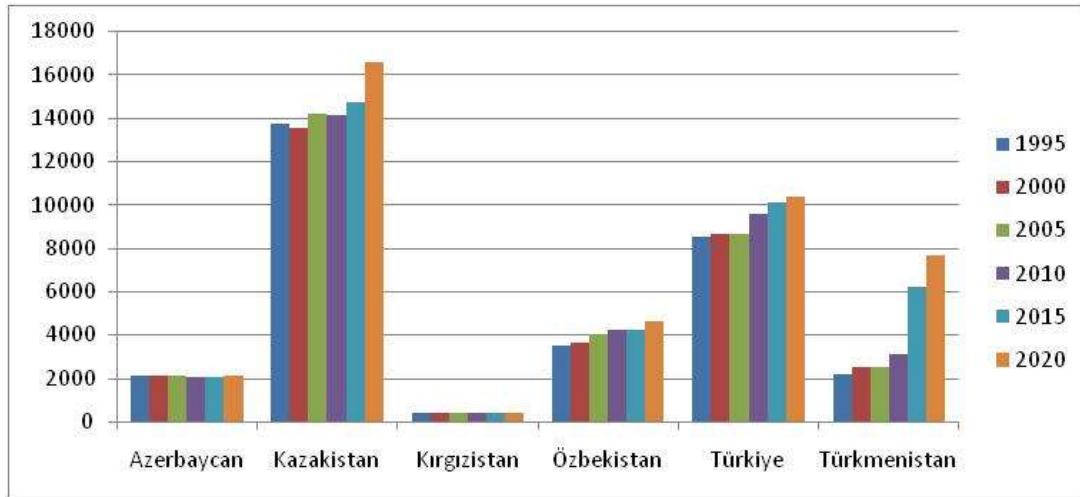
banliyö hatlarında uzun mesafelerde taşınan toplam yolcu sayısını içerir. Bu rakam, ülkenin kendi istasyonlarından, yabancı ülkelerden gönderilen tüm yolcuların yanı sıra uluslararası güzergahlarda transit olarak bu ülkeye gelen yolcuları da içermektedir. Demiryolu taşımacılığında kilometre başına yolcu - raporlama döneminde taşınan yolcu sayısı, ulaşımının tarife mesafesi ile çarpılmasıyla hesaplanır. Ülkedeki demiryolu taşımacılığının yolcu cirosu, bu ülkenin topraklarından geçen demiryollarının kilometre başına yolcu sayısının toplamı hesaplanır.

ÜLKELERİN DEMİR YOL İSTATİSTİKLERİ

Çalışmada kullanılan veriler ülkelerin Devlet Demiryolları Şirketlerinden, devlet istatistik kurumlarının, Bağımsız Devletler Topluluğu İstatistik Kurumu'nun ve Uluslararası Demiryolları Birliği'nin internet sitelerinden elde edilmiştir.

Tablo 1. Demiryolu Hatlarının Toplam Uzunluğu (km)

Ülke Adı	1995	2000	2005	2010	2015	2020
Azerbaycan	2123	2116	2122	2079,1	2067,8	2139
Kazakistan	13736	13545	14204	14184,1	14767,1	16636,7
Kırgızistan	415	417	417	417,2	424	424
Özbekistan	3483	3645	4014	4227,2	4238	4642
Türkiye	8549	8671	8697	9594	10131	10378
Türkmenistan	2153	2521	2529	3115	6230	7680

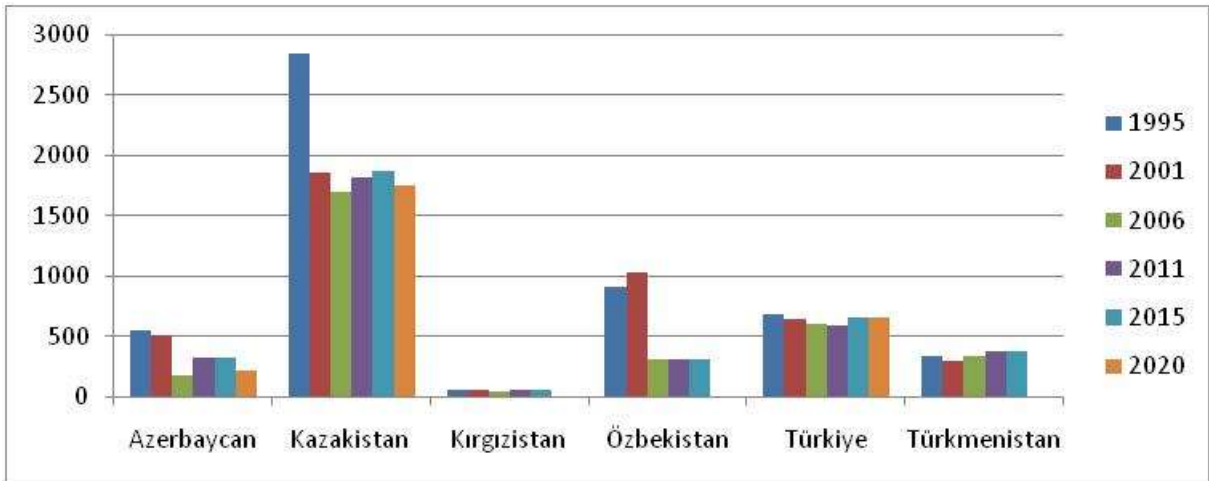
Şekil 1. Demiryolu Hatlarının Toplam Uzunluğu (km)

Tablo 1 ve Şekil 1'de Türk Cumhuriyetlerindeki demiryolu hatlarının toplam uzunluğu sunulmuştur. Tablodan görüldüğü üzere Türk Cumhuriyetleri içerisinde en uzun demir yoluna sahip olan ülke Kazakistan (16636 km), en kısa demir yoluna sahip olan ülke ise Kırgızistan olmuştur (424 km). 1995-2020 yıllarında Azerbaycan ve Kırgızistan'da demiryolu hatlarının uzunluğunda artış çok az olmuştur da, diğer ülkelerde devamlı artış olduğu görülmüştür. Son 5 yılda demiryolu uzunluğunda en çok artış olan ülkeler Türkmenistan (%23,3), Kazakistan (%12,7) ve Özbekistan (%9,5) olmuştur. Türkmenistan'ın demiryolu uzunluğunda 2015 yılında 2010 yılına göre %100'e yakın artış olduğu görülmektedir.

Tablo 2’de Türk Cumhuriyetlerinde bulunan lokomotif sayısı, yolcu vagonu sayısı ve yük vagonu sayısı sunulmuştur. Tablo oluşturulurken tüm ülkelerin verilerinin bulunduğu yıllar seçilmiştir.

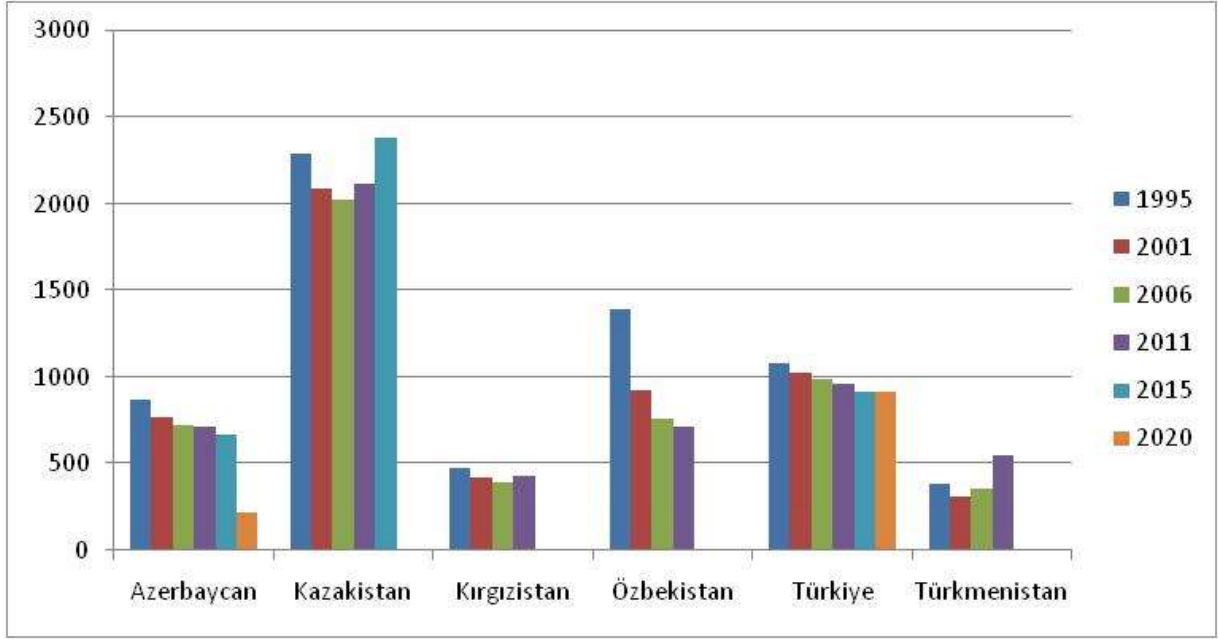
Tablo 2. Ülkelerde Lokomotif Sayısı, Yolcu Vagonu Sayısı ve Yük Vagonu Sayısı

Ülke Adı	Lokomotif Sayısı					
	1995	2001	2006	2011	2015	2020
Azerbaycan	555	512	174	324	326	213
Kazakistan	2848	1860	1697	1816,5	1872	1754
Kırgızistan	55	47	46	51	57	
Özbekistan	907	1035	302	303,2	302	
Türkiye	685	646	602	587	653	659
Türkmenistan	331	298	329	369,5	370	
Ülke Adı	Yolcu Vagonu Sayısı					
	1996	2001	2006	2011	2014	2020
Azerbaycan	875	770	726	719	669	218
Kazakistan	2297	2088	2032	2120	2386	
Kırgızistan	473	421	394	432		
Özbekistan	1396	928	758	717		
Türkiye	1082	1031	993	962	916	913
Türkmenistan	387	315	361	549		
Ülke Adı	Yük Vagonu Sayısı					
	1995	2000	2004	2011	2016	2020
Azerbaycan	28335	22644	25587	17971	13649	5699
Kazakistan	98302	78774	88541	96144	56732	132870
Kırgızistan	2637	2352	2510	1644	1689	
Özbekistan	32525	19660	10406	28016	22948	
Türkiye	18532	16858	16004	18200	19570	21 210
Türkmenistan	12814	13720	14073	12362	14125	

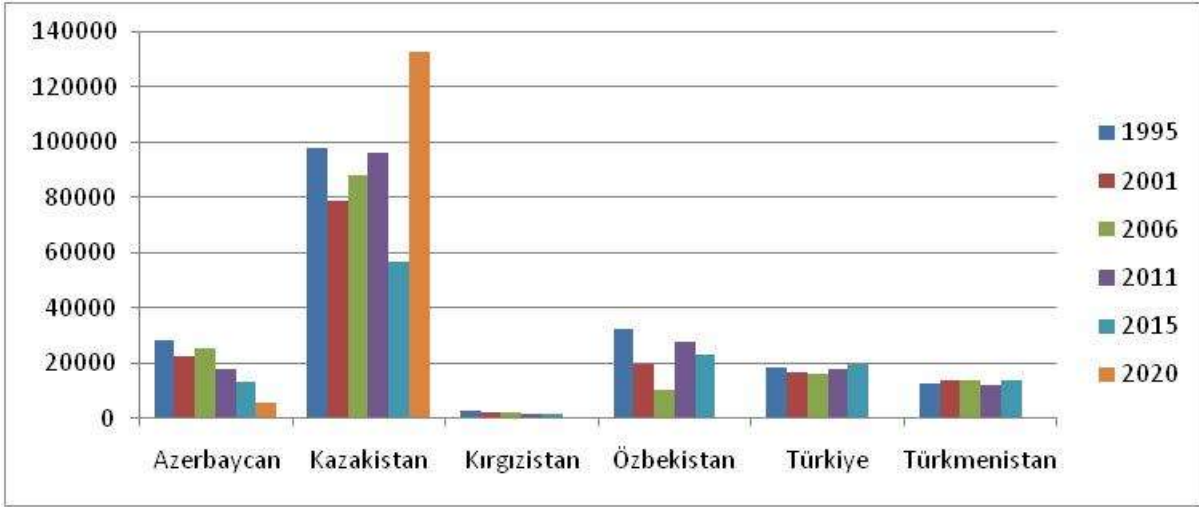

Şekil 2. Ülkelerde Çalışan Lokomotif Sayısı

Tablo 2’den görüldüğü üzere lokomotif ve vagon sayısı en çok olan ülke Kazakistan, en az sayıda lokomotif ve vagonu olan Türk Cumhuriyeti Kırgızistan olmuştur. Lokomotif ve yolcu vagonu sayısına göre ikinci sırada olan ülke Türkiye, yük vagonu sayısına göre ikinci sırada olan ülke ise Özbekistan olmuştur.

Şekil 3. Ülkelerde bulunan Yolcu Vagonu Sayısı

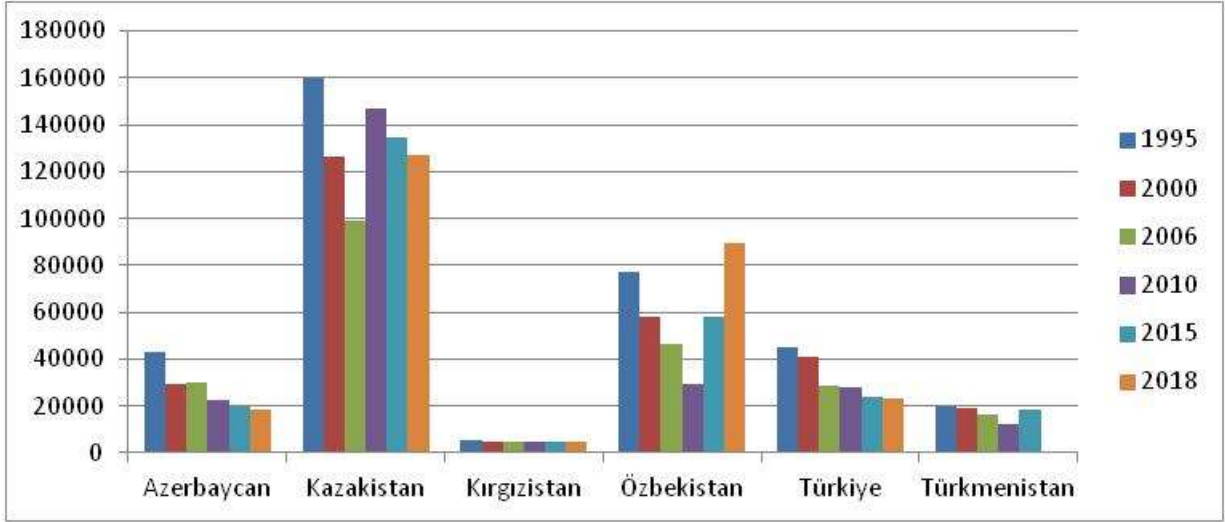
Şekil 4. Ülkelerde bulunan Yük Vagonu Sayısı

Azerbaycan'da bulunan lokomotif ve vagon sayısında yıllara göre azalma, Türkmenistan'da ise artma olduğu gözlemlenmiştir. Birçok ülkenin 2020 yılı verileri elde edilemediğinden ülkelerdeki bugünkü durumun nasıl olduğu tespit edilememiştir.

Tablo 3. Demiryollarında Çalışan Personel Sayısı

Ülke Adı	1995	2000	2006	2010	2016	2019
----------	------	------	------	------	------	------

Azerbaycan	42789	29248	30171	22515	19974	18143
Kazakistan	159993	126525	99042	146997	134737	127244
Kırgızistan	5434	4515	4962	4822	4701	4839
Özbekistan	76924	57892	46318	29670	58320	89181
Türkiye	44754	41285	28975	28321	24127	23566
Türkmenistan	19651	18936	16086	12478	18701	-

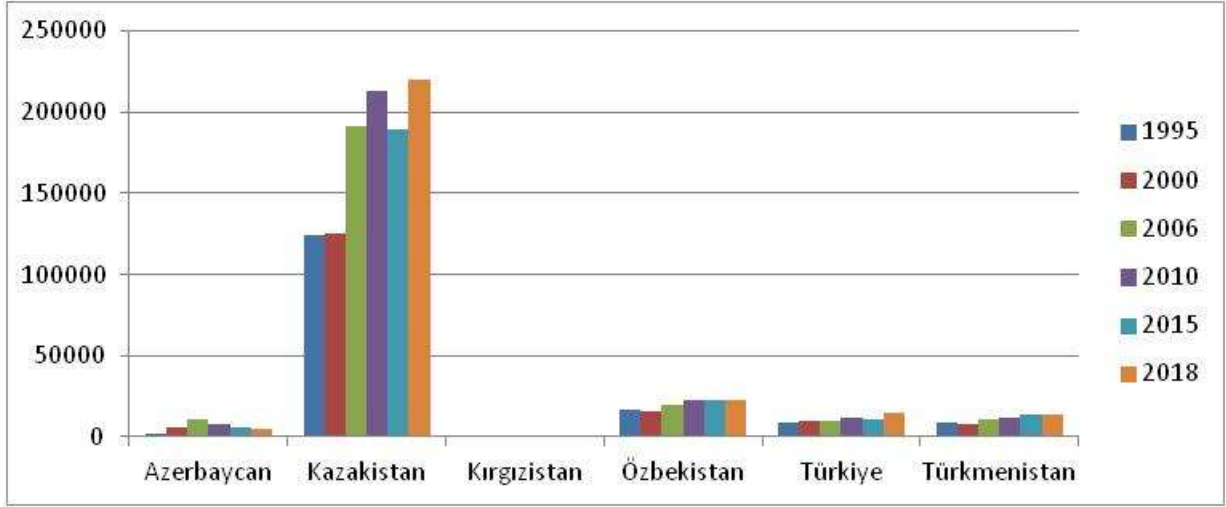

Şekil 5. Demiryollarında Çalışan Personel Sayısı

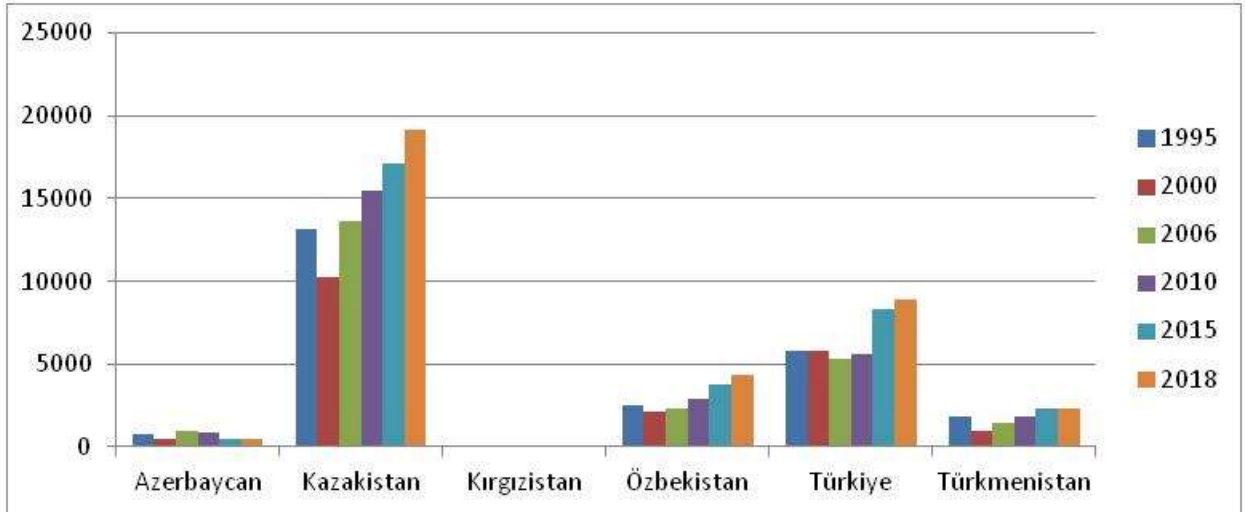
Tablo 3 ve Şekil 5'te Türk Cumhuriyeti demir yollarında çalışan işçi sayısı sunulmuştur. Tablodan görülüyor ki, Azerbaycan, Türkiye ve Türkmenistan demiryollarında çalışanların sayısında yıllara göre azalma olduğu görülmüştür. Kazakistan ve Özbekistan'da ise 2006 yılına kadar azalma, 2006 yılından sonra artma olduğu tespit edilmiştir. Kırgızistanda demiryolu çalışanı sayısı tüm yıllarda diğer ülkelere göre az olması ile birlikte aynı düzeyde kalmıştır.

Tablo 4. Demiryolları ile taşınan yük (milyon ton-km) ve yolcu (milyon yolcu-km) sayısı

Ülke Adı	Taşınan Mallar (milyon ton-km)					
	1995	2000	2006	2010	2015	2018
Azerbaycan	2409	5677	11059	8250	6210	4492
Kazakistan	124502	124983	191189	213174	189759	219927
Kırgızistan	403	337	751,8	737,7	918	949
Özbekistan	16831	15441	19281,4	22281,8	22935	22942
Türkiye	8632	9895	9676	11462	10474	14478
Türkmenistan	8568	7588	10441	11765	13327	13327
Ülke Adı	Taşınan Yolcular (milyon yolcu-km)					
	1995	2000	2006	2010	2015	2018
Azerbaycan	791	493	964	917	495	466
Kazakistan	13159	10215	13613	15447,9	17085	19109,7
Kırgızistan	87	44	60,3	98,7	41	35
Özbekistan	2498	2163	2339,3	2905	3758	4329
Türkiye	5797	5832	5277	5584	8326	8938
Türkmenistan	1876	943	1435	1811	2326	2340

Şekil 6. Demiryolları ile Taşınan Yük (milyon ton-km) Miktarı

Şekil 7. Demiryolları ile Taşınan Yolcu (milyon yolcu-km) Sayısı

Tablo 4'te Ülkelerin demiryolları ile taşınan yük ve yolcu sayısı sunulmuştur. Tablodan görüldüğü üzere tüm yıllarda yük ve yolcu taşımacılığında önde olan cumhuriyet Kazakistan olmuş, her geçen yılda artış olduğu gözlemlenmiştir. Ülkeler içerisinde en az yolcu ve yük taşımacılığı yapılan ülkeler Kırgızistan ve Azerbaycan olmuştur.

KAYNAKÇA

- Azerbaycan Devlet Demiryolu, (2021). <https://ady.az>
- International Union of Railways (UIC), (2021). Statistics, <https://uic-stats.uic.org/select/>
- Interstate Statistical Committee of the CIS (ISC CIS) (2021). <http://www.cisstat.com/eng/>
- Kazakistan Demir Yolu, (2021). <https://www.railways.kz/>
- Kırgız Demir Yolu, (2021). <https://kjd.kz>
- Ministry Of National Economy of The Republic Of Kazakhstan Committee on Statistic (2021). Statistics, <http://www.stat.gov.kz>
- National Statistical Committee of The Kyrgyz Republic (2021). Statistics, <http://www.stat.kg>
- Özbekistan Demir Yolları, (2021). <https://railway.uz/>
- State Committee of The Republic of Uzbekistan on Statistics (2021). Statistics, <http://stat.uz>
- State Statistical Committee of The Azerbaijan Republic (2021). Statistics, <http://www.stat.gov.az>
- State Statistical Committee of Turkmenistan (2021). Statistics, <http://www.stat.gov.tm>
- Tengilimoğlu, D. ve Yiğit, V. (2017). *Sağlık İşletmelerinde Tedarik Zinciri ve Malzeme Yönetimi*, 3. Basım, Ankara: Nobel
- The Turkish Statistical Institute (2021). Statistics, <https://data.tuik.gov.tr/>
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları Taşımacılık A. Ş. (2021). <https://www.tcddtasimacilik.gov.tr/>
- Türkmenistan Demir Yolları, (2021). <https://www.railway.gov.tm>

**YAKINSAMA HİPOTEZİNİN EKONOMETRİK ANALİZİ: TÜRKİYE VE TÜRKİ
CUMHURİYETLER ÜZERİNE BİR İNCELEME**

ECONOMETRIC ANALYSIS OF CONVERGENCE HYPOTHESIS: A STUDY ON TURKEY
AND TURKIC REPUBLICS

Dr. Öğr. Üyesi Ümit YILDIZ

Bayburt Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Bayburt, Türkiye.

ORCID: 0000-0002-2677-2098

ÖZET

Yakınsama hipotezi temel olarak düşük gelir düzeyine sahip ülkelerin daha hızlı büyüyerek zamanla gelir düzeyi yüksek olan ülkelere yakınsayacağını ifade etmektedir. Bu çalışmada söz konusu hipotezin geçerliliği 6 Türk devleti özelinde incelenmektedir. Bu kapsamda Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan'ın 1990-2019 dönemine dair kişi başına düşen gelir verileri ile yakınsama hipotezinin geçerliliğinin araştırılması bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada öncelikle 6 devletin kişi başına gelirleri birlikte analiz edilerek ilgili dönemde yakınsama hipotezinin geçerli olup olmadığı Pesaran (2007) panel birim kök testi ile incelenmiş ve 6 Türk devleti için yakınsama hipotezi reddedilmiştir. Ardından çalışmada diğer 5 devletin kişi başına düşen gelirlerinin, gelir düzeyi en yüksek ülke olan Türkiye'ye yakınsayıp yakınsamadıkları bireysel olarak incelenmiştir. Sonuç olarak Lee-Strazicich (2003) iki yapısal kırılmalı birim kök testi ile yakınsamanın bireysel olarak incelendiği analizlerde Azerbaycan ve Türkmenistan'ın Türkiye'ye yakınsama eğiliminde oldukları görülürken, Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan için yakınsama hipotezi reddedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yakınsama Hipotezi, Türki Cumhuriyetler, Birim Kök Testi.

ABSTRACT

The convergence hypothesis basically states that low-income countries will grow faster and converge to high-income countries over time. In this study, the validity of the hypothesis in question is examined for 6 Turkic countries. In this context, the aim of this study is to investigate the validity of the convergence hypothesis with the per capita income data of Turkey, Azerbaijan, Turkmenistan, Uzbekistan, Kazakhstan and Kyrgyzstan for the period 1990-2019. For this purpose, in the study, first of all, the per capita incomes of 6 countries are analyzed together, and whether the convergence hypothesis is valid in the relevant period is tested with the Pesaran (2007) panel unit root test, and the convergence hypothesis is rejected for these states. Then, in the study, whether the per capita incomes of the other 5 states converge to Turkey, the country with the highest income level, is examined individually. As a result, in the analyzes examining the convergence individually with the Lee-Strazicich (2003) two structural break unit root test, it is seen that Azerbaijan and Turkmenistan tend to converge to Turkey, while the convergence hypothesis is rejected for Uzbekistan, Kazakhstan and Kyrgyzstan.

Keywords: Convergence Hypothesis, Turkic Republics, Unit Root Test.

PANDEMİ DÖNEMİNİN KAMU KESİMİ BÜTÇE DENGESİNE ETKİLERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ARSLAN

Gaziantep Üniversitesi İİBF Maliye , Gaziantep. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2355-7544>

ÖZET

Geçmişten günümüze bakıldığında insanlık deprem, sel, yangın, salgın hastalıklar v.b gibi bir çok doğal afet ile karşı karşıya kalmıştır. Günümüzde ise Covid 19 olarak isimlendirilen ve tüm dünyayı derinden etkileyen bir başka felaket ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Covid 19 süreci bir yandan devletleri salgın ile mücadele konusunda sağlık açısından tedbirleri almaya zorlamakta ve diğer yandan ise salgınla beraber ortaya çıkan ekonomik krizin etkilerini azaltmaya yönelik politik çareler aramaya zorlamaktadır. Koronavirüs vakasına ilk olarak Çin'in Wuhan kentinde 2019 yılı Aralık ayında rastlanılmış daha sonra salgın tüm dünyayı hızlı bir şekilde etkisi altına almayı başarmıştır. Salgının bu derece hızlı ilerlemesi karşısında bulaşma riskini azaltabilmek amacıyla ülkeler bir takım sosyal kısıtlamaları ve karantina uygulamalarını artırmıştır. Bu durum ülkelerin iş performanslarını ve ekonomik faaliyetlerini olumsuz etkilemiş, salgın dolayısıyla birçok fabrika kapanma noktasına gelmiştir. Ayrıca eğitim ve öğretim faaliyetlerine bir süre ara verilmiş, seyahatlerde de bir takım sıkı tedbirler uygulanmıştır. Tüm bu koşullar altında ortaya çıkan tablo dolayısıyla ekonomik canlılığın azalması ve iş yapma potansiyelinin düşürmesi, işyerlerinde eleman ihtiyacını da azaltarak işsiz sayısının artmasına sebep olmuştur.

Hükümetler salgınla mücadele konusunda hazırlıksız yakalansalar da bir takım maliye politikası tedbirlerinin acilen hayata geçirilmesini sağlamak üzere adımlar atılmıştır. Kamu harcaması, vergi politikası, borçlanma ve bütçe politikalarını yeniden gözden geçirmek suretiyle yeni veya revize edilmiş mali ve ekonomik programlar yayınlanmıştır. Türkiye'de bu kapsamda sağlık harcamalarına ağırlık veren, vergi teşvik uygulamaları ile işvereni rahatlatan, vadesi gelen vergi ve diğer devlete olan borçların ertelenmesi gibi uygulamaları kapsayan bir dizi kararname yayınlamıştır. Vergi gelirlerinde yeterli kadar artışın olmaması, kamu giderlerinde ise öngörülemeyen artışlar dolayısıyla kamu kesimi dengesinde açıklar artmaya başlamıştır. Tüm Dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye açısından da kamu kesimi dengesinde gözle görülen bir bozulma yaşanmıştır.

Türkiye' de 2020 yılının ilk çeyreğinde göreceli olarak daha istikrarlı bir seyir izleyen merkezi yönetim bütçe açığı, salgınla mücadelede alınan önlemlerin yaygınlaşması ile birlikte özellikle Nisan ayından itibaren yükselişe geçmiş ve 2020 yılında merkezi yönetim bütçesi yaklaşık olarak 175 milyar TL açık vermiştir. Faiz dışı denge miktarı ise 41 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2021 yaklaşık 245 milyar TL olmuştur. Aynı dönemde faiz dışı denge miktarı yaklaşık 65 milyar TL olarak açıklanmıştır. 2019 yılı itibarıyla bütçe açığının GSYH'ye oranı %2,9 olurken, 2020 yılında bu oran %3,5 seviyesine çıkmıştır. Ayrıca birçok ülkede özellikle gelişmiş ekonomilerde bütçe giderlerini artıran mali destek eylemlerine yönelik harcamalar ve pandemi sebebiyle üretimde meydana gelen düşüşlere bağlı oluşan kaynak yetersizliği, 2020-21 döneminde kamu borç oranlarında zaruri bir yükselişe sebep olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kamu kesimi dengesi, Bütçe Açığı, Borç faiz ödemesi, Pandemi

ABSTRACT

From the past to the present, humanity has faced many natural disasters such as earthquakes, floods, fires, epidemics, etc. Today, it had to struggle with another disaster called Covid 19 that deeply affected the whole world. The Covid 19 process, on the one hand, forces states to take measures in terms of health to combat the epidemic, and on the other hand, it forces them to seek political remedies to reduce the effects of the economic crisis that emerged with the epidemic. The coronavirus case was first encountered in Wuhan, China in December 2019, and then the epidemic managed to quickly take over the whole world. In order to reduce the risk of transmission in the face of such rapid progress of the epidemic, countries have increased some social restrictions and quarantine practices. This situation adversely affected the business performance and economic activities of the countries, and many factories came to the point of closure due to the epidemic. In addition, education and training activities were suspended for a while, and some strict measures were applied during travels. The decrease in the economic vitality and the decrease in the potential to do business due to the picture that emerged under all these conditions, also reduced the need for personnel in the workplaces and led to an increase in the number of unemployed.

Although governments were caught unprepared for the fight against the epidemic, steps have been taken to ensure that some fiscal policy measures are implemented immediately. New or revised financial and economic programs have been published by reviewing public expenditure, tax policy, borrowing and budget policies. In this context, Turkey has published a series of decrees that focus on health expenditures, relieve the employers with tax incentive practices, and postpone the due taxes and other debts to the state. Due to the lack of sufficient increase in tax revenues and unforeseen increases in public expenditures, deficits in the public sector balance began to increase. As in all countries of the world, a visible deterioration has been experienced in the balance of the public sector for Turkey.

The central government budget deficit, which followed a relatively stable course in the first quarter of 2020 in Turkey, started to rise especially as of April with the spread of the measures taken in the fight against the epidemic, and the central government budget had a deficit of approximately 175 billion TL in 2020. The primary balance amount was realized as 41 billion TL. In 2021, it was approximately 245 billion TL. In the same period, the primary balance amount was announced as approximately 65 billion TL. While the ratio of budget deficit to GDP was 2.9% as of 2019, this ratio increased to 3.5% in 2020. In addition, the expenditures for financial support actions that increase budget expenditures in many countries, especially in developed economies, and the lack of resources due to the decreases in production due to the pandemic caused an essential increase in public debt ratios in the 2020-21 period.

Keywords: Public sector balance, Budget Deficit, Debt interest payment, Pandemic

LİDERLİK TÜRLERİ VE KARİZMATİK LİDER

Dr. Öğr. Üyesi Hülya BİNGÖL

İnönü Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, ORCID:0000-0002-6686-2821

(Sorumlu Yazar)

Nalan BİLGİÇ

*Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı,
ORCID:0000-0001-8259-4292*

ÖZET

Liderlik kavramı insanlığın varoluşuyla başlamıştır. İnsanların toplumsal bir varlık olması sebebiyle bir gruba ait olma, yönetme ve yönetilme ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Lider ve onu izleyenler birçok bilimsel araştırmaya konu olmuştur. Liderlikle ilgili değişik yaklaşımlar ve tarzlar bulunmaktadır. Bu liderlik yaklaşımları ve tarzları işletmelerin ve çalışanlarının başarısı açısından oldukça önemlidir. Günümüzde yapılan son araştırmalar temelde insandan başlayan ve onun yer aldığı tüm örgütleri etkileyen bir değişim ve dönüşüm yaşandığını göstermektedir. Her alanda faaliyet gösteren işletmeleri etkileyen bu değişim rüzgârından liderlik yaklaşımları da nasibine düşen payı almıştır. Her dönemde araştırmacılar liderlik kavramını içinde yaşamış olduğu toplumun o dönemki durumuna göre tanımlar yapmışlardır. Bu çalışma, konuyla ilgili sonraki zamanlarda yapılabilecek araştırmalar için bir kaynak ve başlangıç noktası olabilmeyi amaçlanarak, *literatür araştırma yöntemi uygulanmış olup*, Otokratik Lider, Tam Serbestlik Tanıyan Lider, Katılımcı & Demokratik Lider, Dönüşümcü & Etkileşimci Liderlik ve Karizmatik Lider tarzların neler olduğu özellikle karizmatik liderin doğuş süreci, karizmatik liderin diğer liderlere oranlara daha fazla öneme sahip olduğu vurgusu yapılmış. Özellikle Conger ve Kanungo'nun Karizmaya Atıf teorisi, karizmatik liderlikle ilgili yapılan araştırmalar arsında çok önemli bir yere sahip sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Liderlik, Liderlik Türleri, Karizmatik Lider

ABSTRACT

The term of leadership is as old as the history of human being. The coexistence and organization of people brought about the necessity of their management. There are different approaches and styles to leadership. These leadership approaches and styles are very important for the success of businesses and their employees. Recent research conducted today show that there is a change and transformation that starts with the human beings and affects all the organizations in which they are involved. Leadership approaches have also taken their share from this wind of change, which affects businesses operating in every field. In this study, Leadership and leadership types are emphasized and the Charismatic Leader is emphasized. . In each period, researchers defined the concept of leadership according to the situation of the society in which they lived. . In this study, aiming to be a source and starting point for future research on the subject, a literature research method has been applied, and what the styles of Autocratic Leader, Freedom Allowed Leader, Participatory & Democratic Leader, Transformational & Transactional Leadership and Charismatic Leader are, especially the birth process of a charismatic leader, the fact that the charismatic leader has more importance than other leaders were emphasized. It has been concluded that Conger and Kanungo's theory of Attribution to Charisma has a very important place among researches on charismatic leadership.

Keywords: Leadership, Types of Leadership, Charismatic Leader

GİRİŞ

Liderlik kavramı insanlığın yeryüzündeki oluş süreciyle paralellik göstermektedir. 1920'den itibaren bilimsel bir çerçevede ele alınmaya başlanmıştır. Geniş çerçevelerde incelenen Liderlik kavramının pek çok tanımına rastlamaktayız. Literatüre bakacak olursak sadece 20. Yüzyılda bile 5000nin üzerinde çalışma yapıldığı görülmektedir. Ayrıca buna ek olarak 350'den fazla liderlik ile ilgili tanım yapıldığı istisnalarla ortaya konulmuştur. Ve lider tanımı ortaya konmuştur (Erçetin, 2000:3).

Yukarıda da bahsedildiği gibi Lider teriminin türemesi ilk olarak 1300'lü yıllarda karşımıza çıkıp, liderlik kavramı ise 19. Yüzyılın başlarında farklı bir şekilde karşımıza çıkmıştır. Bu kavram İngiliz Hükümetinin siyasi ve politik tavrını içeren ve konusu İngilizler olan bazı yazılarda karşımıza çıkmıştır. Liderlik, çok kapsamlı bir konu olmakla birlikte insanlık tarihinin başından beri üzerinde çalışılmakta yine insanlığın yok oluşuna kadar varlığını sürdürecektir. Ve her geçen gün üzerine yapılan araştırmalar artacaktır. (Akbaba ve Erenler,2008:22).

20. yüzyılın son dönemlerinde yönetici ve çalışan bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda liderlik alanın da farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Farklı ve yeni liderlik yaklaşımları içerisinde en sık ve en çok konuşulan kavramlar arasında karizmatik liderlik yer almaktadır (Khatrı, Ng, & Lee, 2001, s. 373).

Kavramsal Olarak Liderlik

Liderlik Nedir?

Terim olarak Liderlik sözcüğü literatürlere 14. Yüzyılda giren bir kavram olup, 1950'lerden itibaren üzerinde yoğunlaşmaya başlanmış ve buna dair birçok tanımlama ve açıklama yapılmıştır (Gürsel & Negiş, 2003). Bu tanımlamalardan bazıları şunlardır;

Lider, fertleri ortak paydalarda buluşturan, herkesin yararına olacak amaçlar ortaya koyan ve bu amaçların etrafında fertleri birleştirerek bu ortak hedeflere yönelten, amaçları fertlerin kişiliğinde içselleştiren ve uğurda dağınık olan gücü bir merkezde toplayarak enerjisiyle takipçileri etrafında toplayan kişidir. (Www.msxllabs.org, 2012).

Liderlik yapmak, diğerlerinin eylem ve fikirlerine hükmetme ve yönetebilme kabiliyetidir (Güney, 1999).

Liderlik demek, kitleleri etkileyebilme ve ya insanların kendini takip etmelerini sağlayabilme sanatıdır. Ortak ülküler uğruna bir araya gelmiş bireyleri, bu ülkülerin gerçekleşmesi uğruna motive etme ve yönlendirme becerisidir (Gürsel & Negiş, 2003).

Liderlik, sağlanan düşünce birliği yoluyla fertleri ortak amaç uğruna eyleme geçirebilmek ve bu hareketliliği devam ettirebilmektir (Zel, 2001).

Liderlik, bireyleri ardından sürükleyebilme ve yapılması gerekenleri fertlere kendi gönül rızalarıyla yaptırabilme becerisidir. Aynı zamanda lider bireyleri yeteneklerine göre kategorize etmek, iş birliğini özendirme, güdüleme ve takipçilerine hem örnek hem de ilham kaynağı olabilmektir (Gürsel & Negiş, 2003).

Liderlik, spesifik koşullarda kişisel veya kitlesel amaçlara ulaşabilme adına diğerlerinin tutum ve davranışlarını etkileyebilme ve yönlendirme pratiğidir (Koçel, 1998).

Liderin toparlayıcı, birleştirici ve birlik ruhu meydana getirici özellikleri örgütsel yaşamın devamlılığı açısından olmazsa olmaz bir unsur olarak kabul edilmektedir. Başarılı bir lider tüm bu özelliklerin yanı sıra gerçekçi olmak zorundadır zira gerçekçilikten uzak planlar ve samimiysiz davranışlar hem bireylerin moralini bozar hem de örgüte olan güven duygusunu sarsar (Budak & Budak, 2004).

Lider, karizması ve sosyal ilişkileri üzerinden örgütün ortak amaçları doğrultusunda diğer bireylerin davranışlarını etkileyen, yönlendiren ve hatta gerektiğinde değiştirebilen kişidir (Yakut, 2006).

Liderlik kitleleri eyleme geçirebilme ve belirli görevler vererek diğer insanları çalıştırabilme yeteneğidir (www.danielgoleman.info, 2012).

Klasik perspektiften bakılacak olursa liderliğin özünde güç kavramı bulunmaktadır. Buna göre, kitleler bu güçten etkilenecek yönlendirilmektedir ve yönetilmektedir fakat bu durumun gelecekte daha farklı olacağı varsayılmaktadır. Gelecekte liderliğin odağında güçten ziyade yaratıcı düşünme özelliğinin daha etkin olacağı düşünülmektedir (McCrimmon, 2012).

Liderlik Tarzları

Post-modern dönemde sanayinin tarımın ve teknolojinin Nirvana'sını yaşadığı günümüzde kurum ve kuruluşlar ortak amaçlarından ötürü hedef kitle üzerinde farklı bir etki oluşturmak için farklı liderlik tarzlarına yönelmişlerdir. Farklı liderlik tarzlarının varlığının temel sebepleri arasında değişen gelişen koşullarla birlikte değişen ve gelişen insan fikirleri de baş rol olmuştur. Post-modern dönem insanı daha akılcı daha donanımlı ve yenilikçi fikirleriyle kendisini sınırlayan çerçeveler çizen tüm otoritelere meydan okumaktadır. (Çağlar, 2004). Sosyal çevre, farklılaşan dünya görüşleri veya artan arz talep durumları farklı liderlik türleri üretmeye itmiştir insanları (Tengilimoğlu, 2005:5).

Kurum ve kuruluşlar yönetsel başarıyı yakalamak için Örgütsel yönetimine uygun liderlik tarzını yakalamak zorundadır. Doğru seçilen liderlik tarzı örgüt içerisindeki pürüzlerin elimine edilmesinde ikili ilişkilerin iyileştirilmesinde takım ve grup dinamiğinin enjekte edilmesinde güçlü bir kilit noktadır. Liderlik tarzını örgüt içerisindeki krize müdahale takipçilerin durum ve duruşlarına göre izlenen politika olarak tanımlanabilir. (Hicks ve Gullert,1981:234). Değişen dünyaya ayak uydurmak ve beklentilerini karşılamak için geliştirilmiş olan liderlik tarzlarına aşağıda değinilmiştir.

Otokratik Lider: Merkeziyetçi bir liderlik yaklaşımı olan otokratik tarzda lider tüm kontrolü elinde tutar otorite kendisidir. Tüm kararlarını kendisi alıp uygulatır. Otokratik liderlik örtülü bir diktatörlük gibidir. Takipçilerin lidere fikir, düşünce belirtme durumu söz konusu delgidir. Örgüt ile ilgili tüm yetki ve yönetim politikalarının tamamı lidere aittir. Takipçiler sadece uygulayıcı pozisyonundadır. Otokratik liderler ağızlarından çıkan her söz veya uygulamaya tam biat isterler, yetki ve sözünün üzerinde bir söze kabul kapıları kapalıdır. (Şafaklı, 2005:134).

Otokratik liderlik tarzını takınan bir lider, pozitif enerjisiyle güçlü psikolojik duruşuyla iş etiğini davranış edinip yayararak oluşturmuş olduğu güçlü imajla kendi farkındalığını yaratır. Kendisini kabullendirir. İş ahlakını ve ikili ilişkilerdeki ahlak sınırlarını eliyle belirginleştirir. Takipçiler arasındaki

ilişki şeffaflığını kendisini de dahil ederek ilişkilerin tümüne entegre ederek yol alır. Dürüstlük ve akılcılık temalı ilişkileriyle takipçilerini örgüt başarısı için yönlendirir. (Walumbwa vd. 2010).

Otokratik tarzı benimseyen liderler yetkileri bünyesinde toplar ister yönetim ister denetim, isterse de üretim sürecinde tek söz onun otoritesinden çıkar. Ve bununla birlikte tüm takipçilerin kendisine güven duymasını bekler. Emredici ve bencil gibi görünen bu liderlik tarzı oldukça risklidir. Liderin başarı ve kalıcılığını sürdürmesi için analitik ve duygusal zekasının yüksek olması lazım psikolojik zekasıyla takipçilerini yanında tutmalı duygu durum kontrolünü kontrollü yapmalıdır. Saygınlığını ve varlığını kabul ettirmesi tamamen tavır ve tepkilerine bağlıdır. (Şafaklı, 2005:134).

Otokratik lider tüm karar ve yetkileri bünyesinde kemikleştirmiştir. Yetki kontrolü tamamen kendisinde bulunan otokratik lider baskılayarak işlerini ve takipçilerini kontrol altında tutmayı amaç edinir. Ast üst ilişkisi konusunda katıdır, astlarının fikirlerini dinlemez ve önemsemez. Merkezi kendisi olarak kabul eden bu lider takipçilerini ödül ve motive edici davranışlarla gruba bağlılığı artırır. Otokratik lider hızlı karar alır, çünkü duygu yoğunluğu ve bağlılığı azdır. Ortamdaki sert tavır mesleki doyumsuzluğu ait olma duygusunda noksanlığı, fikir ayrılıklarına ve morali düşük bir topluluk yaratmaya sebep olur.

Otokratik liderlik tarzını benimseyen örgütlerde bazı dezavantajlardan söz etmek de mümkündür. Otokratik liderler lideri olduğu gruptaki ikili ilişkilere de müdahalede bulunur ve kendi kontrolü dışındaki hiçbir ilişki veya iletişime müsaade etmez. Zayıflayan iletişimden ötürü liderin ortamdan uzaklaşması üretimi etkiler. Lider merkezli ilişkiler denetim olarak gördüğü liderin işin başından ayrıldığı an örgüt içi çöküntülerin başlamasına zemin hazırlanmış olur. (Akat ve Budak, 2002: 25).

Tam Serbestlik Taniyan Lider:

Benimsenmiş olan bu tarzı otokratik lidere kıyasla merkezinde daha farklı bir temayı barındırmakta, takipçiler lider tarafından güdülenmiştir. Takipçiler krize müdahale, problem çözme konusunda kendileri aksiyon alma konusunda geliştirilmiştir. Herhangi bir olumsuzluk esnasında ya da üretim sürecinde güçlü iletişim ağları kurulabilir, takipçiler istediği bireylerle takımlar kurabilir, duruma uygun çözüm yolları arayıp fikir birliği sağlayabilirler. (Bakan ve Büyükbeşe, 2010, s.75).

Tam serbesti taniyan liderin kendisine yapmış olduğu görev tanımında takipçilerine tüm kaynakları sağlamak ve koşulları daha ergonomik hale getirme yer almaktadır. Tam serbesti taniyan liderlik tarzında lider merkezde takipçilerini tutar. Fikrini dile getirir fakat bağlayıcı nitelikten ziyade yol göstermek maksadıyla dile getirir. Yetkisini otorite için kullanmaz. Yetki kullanımlarını takipçilerine bırakır ve onları uzaktan izler. (Arun, 2008:11).

Tam serbestlik taniyan liderlik tarzının takipçilerine sağladığı yararlardan bahsedecek olursak; lider takipçileri kendi aralarında grup kurabilir grup veya örgüt lehine karar alıp uygulayabilir. Kendi alanlarında hizmet içi eğitimler alıp örgüt içi sosyalleşme faaliyetleri için organizasyon veya oryantasyon programları başlatır. Sağladığı yararların yansira bu liderlik tarzının beraberinde getirmiş olduğu dezavantajlardan da bahsetmek mümkündür; liderden gruptan elimine edilebilir, kullanılmayan otoriteye takipçiler gelmek isteyebilir. Liderin esnek tavrı grupta kopukluğa ve her takipçinin lider olma düşüncesine sebebiyet verir. Anarşinin ortaya çıkmasına ve işten kaçış azalan üretim, unutulmuş örgüt amaçları gibi ekstra kriz durumları da baş göstermeye başlar. Tüm bu olumsuzluklar grubu parçalar, fikir birliğini ortadan kaldırır. Ve sonuç olarak örgüt amaçları için sağlanan tüm kaynakları bireyler

kendi çıkarları için sarf etmeye başlar. Ve toplumsal grup başarısı fikri yerini tek kişilik bireysel başarı düşünceli bencil kimliklerin doğuşuna zemin hazırlar. (Arun, 2008:11).

Katılımcı & Demokratik Lider: Bu liderlik tarzını benimseyen liderler ismini aldığı gibi demokratik bir yaklaşım içerisindedir. Astlarını teşvik ederek ve güçlü güdüleme yöntemleri kullanarak onların etkinliklere veya faaliyetlere katılımlarını aktifleştirir. Demokratik tarzı benimseyen liderler takipçilerini etkilemek ve dikkatlerini canlı tutmak için beğeni ve uzmanlığa dayanan gücünü öne çıkarır. (Daft, 1991: 375).

Demokratik-katılımcı tarzını benimsemiş bir lider sahip olduğu tüm kaynak ve yetkilerini takipçileriyle örgüt içi faaliyetler esnasında paylaşır. Demokratik & katılımcı Lider, astlarını işiyle alakalı kritik süreçlerle ilgili bilgilendirmekte ve işin devam süreci ile ilgili bilgi ve deneyimlerini paylaşmaları konusunda teşvik edici olmaktadır. İşin işleyişiyle ilgili plan ve organizasyonlarını yaparken tüm çalışanların fikirlerine başvurmalıdır. Bu tarz liderler, astlarını etkilemek için kontrol etme taktikleri yerine uzmanlık ve ilgi gücünü kullanmayı tercih etmektedirler. Demokratik & katılımcı liderlik tarzında takipçilerin faaliyetlerini lidersiz bir şekilde gerçekleştirmesi en güçlü yanlarından birisidir. Fakat takipçiler karar esnasında lider görüşüyle rota çizerler. (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2008, s. 211)

Dönüşümcü & Etkileşimci Lider: Dönüşümcü liderlik tarzını, örgütün içsel ve fiziksel yapısını değiştirmeye meyilli yenilikçi tavra bürünen vizyoner kimliğe sahip kişi olarak tanımlayabiliriz. (Şimşek ve Fidan, 2005, s.65).

Etkileşimci lider örgüt içindeki durağan durumun kalitesini sarsmamayı amaç edinir. Tüm faaliyetlerin ilk günkü kalitesiyse çıkmasını sağlar. Hedefi kalite standartlarını düşürmemektir. Dönüşümcü lider bakış açısını tamamen geleceğe yöneltmiştir. Dönüşümcü lider yenilikleri gelişimleri ve reforma meyilli bir tavra sahiptir. Liderler takipçilerinin bu anlamdaki görüş ve eylemlerine odaklanır, bu konuda fikir birliği eder (Eren, 1998, s.57).

Dönüşümcü liderler genellikle içinde buldukları grubun menfaati doğrultusunda takipçilerini güçlü yöntemler kullanarak motive eder, mesleki doyumu ön planda tutar ve onların istek ve ihtiyaçlarına dönüt sağlar. (Yammarino vd., 2005: 897).

Karizmatik Lider: Karizmatik liderlik tarzını tanımlayacak olursak, bu liderlik tarzı anlık oluşan kriz durumlarında doğar. Krize müdahale için gelir. Sıra dışı bir duruşu ve güçlü çözüm yollarını keşfeden alışılmışın dışında özel ve dik bir duruşa sahiptir. Karizmatik liderler, takipçilerini kendisine hayran bırakır ve süreçlerin tamamında motive edici bir tavır takınır. (Çelik ve Sünbül, 2008:52).

Karizmatik liderlik insanlığın vuruşunda güçlü bir yere sahiptir. İnsanı ve yaşam biçimini konu edinen siyaset, sanat, tarih, spor, bilim sosyoloji, psikoloji gibi birçok bilimsel çalışmaya da karizmatik liderlik tarzı konu olmuştur. Bunun yanı sıra tüm işletmeler de benimsenen karizmatik lider tarzı grup dinamiği, örgütsel yönetim ve güçlü organizasyonlar için kurtarıcı bir halka niteliği taşır. (Oktay ve Gül, 2003).

Karizmatik Liderin Doğuşu

Yukarıda da bahsedildiği gibi karizmatik liderler genelde kriz esnasında doğarlar, yapılan bazı araştırmalarda karizmatik liderin doğuşunu destekleyen durumları aşağıdaki gibi sıralamıştır. Kısaca bahsedecek olursak;

- ❖ Örgüt veya kuruluş içerisinde yaşanan anlaşmazlık, kaos veya kriz durumunda müdahaleci rolünde doğar karizmatik lider.
- ❖ Karizmatik liderler takipçilerinin yaptığı iş ile ilgili fikirlerini tanımlayıp işleriyle ilişkilendirmek için tanımlayıcı rolüyle gelir. İş ve fikir birliğini sağlayarak bütüncül bir ortam yaratır.
- ❖ Örgüt içerisindeki olumsuzluklardan ötürü yaşanan tatminsizlik ve azalan motivasyona müdahale için gelir.
- ❖ Örgüt içerisindeki iletişim yetersizliği ve olmayan krizlerin varlığını öne süren kuruntulu gruplara müdahale esnasında gelir.
- ❖ Geleneksel yöntemlerle işlerin yürütülmesinin teknolojik gelişmelerle önemini yitirmiş olması.
- ❖ Lider takipçilerinin kendi vizyonlarını lidere benzetme arzuları ve kimliklerini liderle bağdaştırma arzuları,
- ❖ Örgüt içerisindeki grup dinamiği varlığını yaratma ve aralarındaki bağlılığı ölümsüzleştirme güdüsü,
- ❖ Örgüt içerisindeki takipçilerin ruhsal yorgunluk ve mesleki deformasyon sonrası yaşamış oldukları yetersizlik, mutsuzluk, pişmanlık ve çeşitli ruhsal hallerin baş göstermesi, (Gül, 2003, s.28-29).

Weber'in Otorite Yaklaşımı ve Karizma:

Weber, üç gruba ayırarak otoriter güçleri kendi görüşüyle sınıflandırmıştır. Bunları karizmatik yaklaşım, geleneksel yaklaşım ve son olarak rasyonel-yasal otorite şeklinde isimlendirmiştir. (Weber, 1968; Akt; Conger ve Kanungo, 1994).

Weber karizma kavramını toplumsal gruplar içerisinde diğer insanlardan sahip olduğu fiziksel veya ruhsal özellikleriyle ayrılan bireyler olarak tanımlamıştır. (Kaya, 1998: 35).

Weber'e göre karizma kavramı;

“Etkileyici özelliklere sahip bir kişilik,

-Lider ve takipçiler arasındaki koşulsuz sadakat,

-Takipçilerin “baba” kavramını içselleştirmesi,

-Liderin kavramının üstün ve sıra dışı özelliklerinin olduğuna, faziletli ve Kalenderli bir kişi olduğuna inanılan bir bakış açısı,

-Liderin hedef kitle üzerinde bırakmış olduğu özel ve güçlü imaj,

- Finansal çıkarların ötesinde sadece sevgi ve duygu temalı bir bağ” anlamlarına gelmektedir (Gül,2003, s.20: akt. Aykanat,2010, s.48).

Hause'nin Karizmatik Liderliği:

Houseye göre karizmatik lideri tanımlayacak olursak; “kendi kişiliklerinin gücüyle izleyicileri üzerinde derin ve olağanüstü etki yaratma yetisine sahip bireyler” diyebiliriz (House,1977, s.189: akt. Antonakis,2012, s.262)

Hause Karizmatik liderlik Kuramında liderlik durumunun sadece takipçilerle ilgili duruma bağlamayıp, bireyin duygu durum, fiziksel ve karakteristik özellikleriyle de ilgili olduğunu vurgulamıştır. House karizmatik liderler için karakterleriyle takipçilerini büyülediğini ve etkilediğini dile getirmiş. Karizmatik liderlerin kendine olan güvenleri göz kamaştırır, duygu, düşünce ve inançları doğrultusunda takipçilerini ikna ederler. Duygu ve düşüncelerini takipçilerine enjekte etme konusunda başarılıdırlar. (Can vd, 2006).

House, karizmatik liderlerin davranışsal ve etkileme yönelimleri ile ilgili olarak da 4 temel özellikten söz etmektedir. Bunlar (Kılınç, 1997: 387-388)

- 1) İdeolojik hedefler belirleme ve açıklama:** Karizmatik liderler bazı özellikleriyle, diğer liderlerden ayrılır. Karizmatik liderlerin diğer liderlerden ayrıldığı noktalar; duygu, düşünce ve ideallerinin takipçileri tarafından daha hızlı ve kalıcı olarak benimsenmesidir. Karizmatik liderler takipçileri tarafından etkili bir şekilde kabul görmek için iki tür davranışı takınırlar ve bunları yoğun olarak uygularlar. Bunlardan ilki kurum içi başarı sağlayıcı planlamaları yapıp hızlıca gruba entegre etmektir, ikincisi ise örgütün güçlü imaj yaratmak için edindiği amaçları ve ya misyonu açık bir biçimde takipçilerine açıklamaktır.
- 2) İzleyicilerle Yüksek Beklentilerle İletişimde Bulunma:** Tavrı ve duruşuyla takipçilerini kendine hayran bırakan karizmatik liderin davranışsal eğilimlerinden bir diğeri de takipçilerine çitayı yüksekte tutuşunu sempatik ve güven verici tavrıyla aktarabilmesidir. Karizmatik liderlerin kendi arzusuna bağlı olarak amaç edindiği hedefleri açıkça takipçileriyle paylaşıp, bu amaçlara hep beraber ulaşacakları konusunda gereken güveni hissettirip onları harekete geçirmektedir.
- 3) İzleyicilere Model Olma: Karizmatik** liderler hiç şüphesiz tüm tavrı ve davranışlarıyla takipçilerini etkilemenin ötesinde rol model olmaktadır. Karizmatik liderin takipçiler üzerinde bu etki taklit edilmesi değil belki de hayatı boyunca edinmiş olacağı bir davranış değişikliğidir. Bu değişim hem lider hem de takipçiler için büyük anlamlar barındırır.
- 4) Güdülerini Canlandırma:** Karizmatik liderler örgüt veya kurum içi edindiği amaçları gerçekleştirmek için takipçilerin dikkatini canlı tutar, harekete geçme ve hedefe ulaşma sürecini kısa tutmayı hedefler. Karizmatik liderler takipçilerini harekete geçirmek için eylem planı yapar ve üç aşamada bunu sonlandırır. İlk aşamada başarı güdüsünü tanımlar takipçiye, inisiyatiflerden ve duruma göre risk almayı vurgular. Hedefe ulaşmak için işte devamlılığın esasını anlatır, kamçılayıcı faktörleri gündemde tutar. İkinci aşama da takipçilere güç güdüsünü enjekte eder, rekabet zarar vermeden ön plana çıkma teklisi başarma arzusu yaratmaktır. Liderin izlediği son aşama ise grup içi bağlılığı artırıcı bir aşamadır. Takipçilerin arasındaki güven ve bağlılığı artırıcı nitelikte bir eylemdir.

Bayer'e Göre Karizma:

Bayer'e göre karizma, farklı bir terim değildir, Weber'in karizma yaklaşımına ek olarak bu kavramı sosyolojik olarak yeniden incelemiştir. Bayer karizmatik kavramının sosyal bir yapı olduğunu öne sürmüştür. Karizma diye adlandırılan özelliklerin herkeste bulunmayan sıra dışı büyüleyici nitelikler barındırdığını vurgulamıştır. (Çelik, 2015: 107).

Bayer, karizma kavramı ile ilgili araştırmalarını Trice ile sürdürmüştür. Bayer ve Trice, araştırmaları sonunda karizmanın ilahi bir donatı olduğunu savunmuştur, fakat tüm bunlara rağmen karizmatik liderlik için sadece bu ilahi hediyein tek başına yeterli olmadığını da savunmuşlardır. Karizmatik lider ile ilgili saydığımız tüm özelliklerin sosyal süreçte aşamalı olarak sağlıklı bir etkileşim sonucu tam olarak son halini aldığını vurgulamışlardır. Bayer ve Trice göre, karizmatik liderler grup içerisindeki krizlere çözüm olarak ürettiği radikal çözüm yolları ile doğuşunu gerçekleştirdiler. Karizmatik bir lider Radikal vizyona sahip değilse bile örgüt içi takipçilerini etkisi altına alabilir fakat bu durumda çok kalıcı olmamakla birlikte devrim niteliğindeki yeniliklere ulaşması güçtür. Grup içerisindeki ölümsüz varlığı zorlaştırır. (Bayer ve Browning, 1999: 486-487)

Shamir'in Benlik Algısı Kuramı ve Karizma:

Shamir'in Benlik algısı House'un karizmatik lideri ile geliştirilmiştir. Şimdiye kadar karizmatik liderlik ile ilgili tüm teoriler liderin takipçiler üzerinde yaratacağı etkiyi araştırmışlardır. Takipçiler örgütün başarı odaklı eylemlerini felsefe haline getirip kendi çıkarlarını örgüt çıkarları uğruna elimine etmişlerdir. Shamir karizmatik liderlerin örgüt içerisinde takipçilere gerekli ve tatmin edici açıklamalar yapılmadığını düşünerek bu konu üzerinde durmuştur. Shamir karizmatik liderlerin takipçilerini nasıl sevk ve idare ettiği konusuna olan önemini vurgulamış ve bu konular üzerinde durmuştur. (Gül, 2003, s.36-38).

Shamir'in Kuramında ele alınan motivasyon süreçlerinde bazı düşünceler yer almaktadır. Shamir'in kuramında varsayılan önemli durumlardan bahsedecek olursak; (Kılınç, 1997: 393): İnsanlar davranışlarını genellikle kendine yarar sağlayacak ve amaçlarına ulaşacak şekilde yöneltir. Fakat bunun yanı sıra bireyler duygu, düşünce dünyası ve sahip oldukları tüm değerleri, yargıları koruyup kendi öz saygısını koruma konusunda motive edilmişlerdir.

Bireylerin benliğini oluşturan temel taşlar, kültürel değerlerden ve sosyal kimliğimden oluşur. Bireylerin benliğini oluşturan sosyal kimliği hiyerarşik bir dizayna sahiptir. Bu hiyerarşik dizayn içerisinde bireylerin bir yanı baskındır ve ön plana çıkar. Öne çıkan bu güç bireylere bazı fırsatlar sunar ve aralanan kapılara koşma imkânı doğurur.

Karizmatik liderler, örgütsel amaçlarını kişisel ilgi ve kişisel ihtiyaçlarının üzerinde tutarlar. Bu liderler belirledikleri hedefleri ve beklentilerini geleneksel olmayan daha yenilikçi bir tavırla ikna kabiliyetini kullanarak ifade ederler. Ayrıca bu süreçte amaçlarına ulaşmayı kendine hedef edinene bu tarz liderler kendilerini feda etmekten de asla çekinmezler. (Kılınç, 1996: 88-89).

Burns'un ve Bass'ın Dönüşümcü Liderlik Yaklaşımı ve Karizma:

“Dönüşümcü lider” terimi karşımıza ilk olarak Burns ile çıkmaktadır. Burns, ile ilgili daha önce Weberin “karizmatik lider” yaklaşımı üzerinde durduğunu hatırlamaktayız. Burns dönüşümcü liderin tanımını yapan ilk isimdir. (Burns, 1978;4). Dönüşümcü liderler, takipçilerinin arz ve taleplerini fark eden, bu taleplere cevap olan ve motivasyonunu arttırarak onları hedeflenenin üzerinde bir kapasiteye ulaştırmayı sağlayan kişidir.

Bass karizma karizma terimini tanımlarken; bunu sadece lideri değil takipçilerinin ona karşı tutumunu da ele almıştır. liderin karizmatik tavrı neticesinde takipçileri lideriyle özdeşleşeceğini ve aralarında güçlü bir bağ oluşacağını vurgulamıştır. (McBryde,2006).

Liderler; Bass, Bennis ve Namus isimli bilimcilerin dönüşümcü liderliğini izledikleri yolda kendilerine kılavuz edinmişlerdir. Bu üç yönetim bilimci örgüt içi amaçlarını gerçekleştirmeyi hedefleyen takipçilerini güdüleme ve motive atma anlamında güçlü politikalar izleyen dönüşümcü lider tarzını ele alıp açıklamaya çalışmışlardır. Bu bilimcilerin yeni araştırmalarında durumsal değişikliklerden dolayı bazı örgütsel alanlarda karizmatik ve dönüşümcü lider terimsel olarak eşanlamlı hale gelmiş ve birbiri yerine kullanılmıştır (Bass, 1985; Bennis ve Namus, 1985; Akt: Conger ve Kanungo, 1994).

Bass dönüşümcü lideri, takipçilerinin tam güven durumunun oluşmasına vurguda bulunmuştur. Ve onun için dönüşümcü lider örgütte amaçların çerçevesini çizen kilit nokta olarak tanımlamıştır. (Bass, 1990: 20).

Dönüşümcü liderle, güçlü bir analitik zekaya sahiptirler. Örgüt için güçlü bir gelecek tasarlarlar, bunu takipçileriyle paylaşır. Ulaşmak istedikleri bu amaca tüm takiplerini inandırıp harekete geçmeleri için onları güdüler. (Hickman, KLSP, 1997).

Conger ve Kanungo'nun Karizmatik Liderlik Teorisi:

Karizmaya Atıf teorisi; karizmatik liderlikle ilgili yapılan araştırmalar arsında çok önemli bir yere sahiptir. Bu teori Conger ve Kanungonun teorisidir. Bu iki bilimci 1987 ve 1988 yılları arasında karizmatik liderlik teorisini öne çıkarmışlardır (Conger and Hunt, 1999, p.122).

Conger ve Kanungo liderliğin takipçiler tarafından bireylere atfedildiğini vuruda bulunmuşlardır. Bu durumun üç aşamada gerçekleştiğini söyleyen Conger ve Kanungo, ilk basamakta karizmatik liderin takipçilerinin ihtiyaçlarını isimlendirmesini, mevcut kaynakların tespitini ve kullanımının ayarlaması, takipçilerin dikkatini canlı tutmak amacıyla ilgi çekici bir giriş yapması yer alır. Bir sonraki aşamada ise liderler takipçilerin, amaçlanan hedefler doğrultusunda harekete geçmeleri için onları belirlenmiş vizyona doğru yönlendirir. Son olarak üçüncü basamakta ise liderler belirlenen vizyona gitmenin mümkün oluşuyla ilgili başarı paylaşımlarında bulunarak takipçilerini buna inandırır. (Antonakis, 2012, s.269).

Conger ve Kanungo karizmatik liderlik ile ilgili özellikleri şu şekilde dile getirmiştir: (Oktay ve Gül, 2003: 405-407):

Vizyon Belirleme: lider kişiliğin doğuşu aldığı kararlarla belirlenir. Eğer kişi yeterli sayıda kararlar alabiliyor, vizyon belirlemede güçlü yönünü ortaya koyabiliyorsa bu kişi liderdir. Karizma kelimesinin

parçası olduğu sanılan vizyon kelimesi bu sebepten ötürü detaylı olarak açıklanmıştır. Conger, bu durum için; liderin basit vizyonunu, örgütsel amacın ve takımın durumunu etkileyecek kadar kritik olduğunu vurgulayarak belirlenecek vizyonun aslında liderin doğuş ve yok oluş noktası olduğunu anlatmıştır

Takipçilerin isteklerine cevap olma: toplumsal bir varlık olan insan için iletişim durumu her durumda çok önemli bir yere sahiptir. Bu durum örgüt içerisindeki bir liderin takipçilerine ulaşabilmesi içinde aynı önemi arz etmektedir. Liderler takipçilerini iyi gözlemlemeli onların isteklerini keşfedebilmelidir. Bu durum lider takipçi ilişkisi açısından çok önemlidir. Ayrıca burum karizmatik liderler bu durum daha da ince elemelidir. Takipçilerinin lideri tanınması ve bağlılığını koruması için liderin takipçilerin ihtiyaçlarını önemsemesi ve hızlıca aksiyon alması çok önemlidir.

Çevresel Duyarlılık Gösterme: karizmatik bir lider çevresini iyi gözlemlemedir. Çıkacak olan değişikliklere bağlı olacak doğacak kaos ortamlarını önceden görüp duyarlı olmalıdır. Krize ani müdahalelerde bulunmalıdır.

Geleneksel Olmayan Davranışlarda Bulunma: Karizmatik bir liderin oluşumunda etkili olan faktörlerden biri de alışılmışın dışında geleneksel olmayan şekilde gösterdiği reaksiyonlardır. Bu davranışlar toplumun kabul görmediği veya kültürel normlara aykırı eylemler değildir. Bu davranışlar daha önce yaygın olarak yapılmamış takipçilerin göz aşinalığının olmadığı teamül diye adlandıracağımız davranışlardır. Bu davranışlar karizmatik lidere takipçileri tarafından olan hayranlığı ve bağlılığı da arttırmaktadır.

e. Hesaplı Düzeyde Risk Üstlenebilme: Karizmatik liderler lideri örgüt içerisinde takipçilerine fayda sağlayacak düzeyde risk alabilirler. Bu da karizmatik liderlerin özellikleri arasındadır. Karizmatik liderler bu özelliğiyle, aldığı risk ile kendini feda eder örgüt ve takipçi menfaatini kendi menfaati önünde tutar.

f. Stabilyeti Yok Etme: Karizmatik liderler zaten başlı başına bir değişim bir devrim niteliği barındırmaktadır içerisinde. Karizmatik liderler içinde buldukları stabil durumu korumaktan ziyade yenilikçi girişimlerde bulunurlar. Örgüt içerisinde daima yenilikçi bir atmosfer imarı yaparlar. Karizmatik liderler mevcut ahvali sürdürmeme eğilimlidirler. Geldikleri ortamlara mevcut durumu koruyarak icraatlar de bulunmak yerini köklü değişimlerle yeni temeller atmaya eğilimlidirler.

Conger ve Kanungo karizmatik liderlerin, gerekli zamanlarda sahip olduğu olağanüstü yeteneklerini öne çıkararak kendinin bu yönlerini takipçilerine de kabullendirebilirler . Bu tür davranışlar takipçilerin liderlerini sadece resmi otorite veya statüden ziyade olağanüstü durumlarına olan hayranlığından takip ederler. (Conger ve Kanungo: 1994: 442).

Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın sonucunda; Literatürde liderlik kavramının insanlığın varoşluna kadar dayandığını gördük. Her dönemde yeniden adlandırılan ve her durumda farklı bir biçimde ortaya çıkan liderlik kavramına farklı boyutlar kazandırılmıştır. Her dönemde her düşünür liderlik kavramını içinde doğduğu duruma göre tanımlamıştır. Yine çalışmamızda vardığımız bir diğer sonuç ise karizmatik liderin doğuş süreci, karizmatik liderin diğer liderlere oranlara daha fazla olduğu sonucudur.

Bu çalışma, konuyla ilgili sonraki zamanlarda yapılabilecek araştırmalar için bir kaynak ve başlangıç noktası olabilmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, bazı hususları öneri olarak öne çıkarmayı istemektedir. Bu önerileri şöyle sıralayabiliriz;

- Bu araştırma nicel ve nitel araştırma yöntemleriyle de yapılarak, literatüre güçlü bir kaynak katmış olunur.
- Bu çalışmadan sonra konuyla ilgili yapılacak diğer çalışmaların daha spesifik konum-ülke, kulüp ve siyasetçi-kişileri baz alarak araştırma yapmasının daha yararlı olabileceği düşünülmektedir.
- Böylesi çalışmalarda sayısal değerlerin sağlayacağı verilerin kısıtlı olduğu düşüncesinden hareketle, yaşanmış olaylar ve bunların doğurduğu sonuçlar üzerinde odaklanılması daha somut sonuçlar alınmasını sağlayacaktır.
- Bu araştırmaya paralel olarak Ülkemiz ve Avrupa'daki bazı karizmatik lider örneklerini ele alabilir.
- Ayrıca konu ile ilgili yapılacak araştırmaların bilimsel değer ve güvenilirliği açısından sayısal veriler ile kişi gözlem formanlar da baz alınabilir.

KAYNAKLAR

1. (2012, 02 8). www.msxlabs.org: <http://www.msxlabs.org/forum/soru-cevap/211928-liderlik-ozellikleri-nelerdir.html> adresinden alınmıştır
2. (2021, 06 08). www.danielgoleman.info: <http://danielgoleman.info/2012/what-is-leadership-3/> adresinden alınmıştır
3. Can, H., Aşan, Ö. ve Aydın, E. M. (2006). Örgütsel davranış. İstanbul: Arıkan Basım yayını.
4. Akat, İ. ve Budak, G. (2002). İşletme Yönetimi. İzmir: Barış Yayınları.
5. AKBABA, A. ve ERENLER, E. (2008). “Otel İşletmelerinde Yöneticilerin Liderlik Yönelimleri ve İşletme Performansı İlişkisi”, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 19 (1): 21-36.
6. Antonakis, J. (2012). Transformational and charismatic leadership. D.V. Day (Ed.). The nature of leadership. (pp. 256-288). USA: Sage Publications.
7. Arun, K., (2008). Liderlik Tarzları ile Paylaşımçı Bilgi Kültürü İlişkisi, Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, SBE, Erzurum.
8. Arun, K., (2008). Liderlik Tarzları ile Paylaşımçı Bilgi Kültürü İlişkisi, Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, SBE, Erzurum.
9. Bakan, İ., Büyükebeş, T., Erşahan, B., & Kefe, İ. (2013). Kadın Çalışanların Yöneticilere İlişkin Algıları: Bir Alan Çalışması. Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3, 71-84.
10. Beyer, J.M., Browning, L.D.: “Transforming an Industry in Crisis: Charisma, Routinization and Supportive Cultural Leadership”, The Leadership Quarterly, C.X, No:3, 1999, pp.483-520.
11. Budak, G., & Budak, G. (2004). İşletme Yönetimi (5. Bası b.). İzmir: Barış Yayınları.
12. CONGER, J. A. ve KANUNGO, R. N. (1994). “Charismatic Leadership In Organizations: Perceived Behavioral Attributes and Their Measurement”, Journal of Organizational Behavior, Vol. 15, 439-452
13. ÇAĞLAR, İ. (2004). “İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Mühendislik Fakültesi Öğrencilerinin Liderlik Tarzına İlişkin Eğilimlerin Karşılaştırmalı Analizi ve Çorum Örneği”, Gazi Üniversitesi, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:2: 91-108.
14. Çelik, C. ve Sünbül, Ö., (2008). ‘Liderlik Algılamalarında Eğitim ve Cinsiyet Faktörü: Mersin İlinde Bir Alan Araştırması’, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:3Ss.49-66
15. Çelik, C. ve Sünbül, Ö., (2008). ‘Liderlik Algılamalarında Eğitim ve Cinsiyet Faktörü: Mersin İlinde Bir Alan Araştırması’, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:3Ss.49-66
16. Çelik, V.Onur: “Spor Alanında Karizmatik Liderlerin Grup Bütünlüğü Üzerindeki Etkiler”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, No:14, 2015, ss.104-122.
17. Daft, Richard.L., Management, The Dryden Press, Second Edition, 1991.
18. Erçetin, Ş., (2000), Lider Sarmalında Vizyon, 2.Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
19. Eren, E., (1998). Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi, 5.Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul.
20. Gül, H. & Çöl, G. (2003). Atif teorisinde belirtilen karizmatik lider özelliklerinin üçlü örgütsel bağlılık modeliyle ilişkileri üzerine bir araştırma. İktisadi ve idari bilimler dergisi, 17(3-4), 163-184
21. Gül, H. (2003). Karizmatik liderlik ve örgütsel bağlılık ilişkisi üzerine bir araştırma. Doktora Tezi. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gebze
22. Gül,H. (2003). Karizmatik liderlik ve örgütsel bağlılık ilişkisi üzerine bir araştırma. Doktora Tezi. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gebze; Akataran Aykanat, Z. (2010). Karizmatik liderlik ve örgüt kültürü ilişkisi üzerine bir uygulama. Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Karaman.
23. Güney, S. (1999). Davranış Bilimleri Açısından Atatürk’ün Liderliği. Ankara: Ocak Yayınları.
24. Gürsel, M., & Negiş, A. (2003). Liderlik ve Roller. M. Gürsel, H. İzgar , V. Altınok, Ş. Kesici, H. Bozgeyikli , A. Sürücü, & A. Negiş içinde, Endüstri ve Örgüt Psikolojisi (s. 58-59). Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
25. Hicks, H.G., ve Gullet, C.R., (1981). Organizasyonlar: Teori ve Davranış, (Çev.B.Baykal), İ. T. A., İşletme Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
26. James MacGregor BURNS, Leadership. NY: Harper&Row Publishers, 1978, s. 4.
27. Kaya, A.V. (1998). Toplumsal Değişme Açısından Karizmanın Şiddeti Atatürk, Hitler, Humeyni. Ankara: Sis Yayınları. S.35
28. Khatri, Naresh., Ng, H. Alvin, & Lee, Tracy Hway. (2001). The Distinction Between Charisma and Vision: An Empirical Study. Asia Pacific Journal of Management, 3(18), 373-393.

29. KILINÇ, Tanıl (1997) Liderlikte Durumsallığın Ötesi (II) Karizmatik Liderlik Yaklaşımı, 21.Y. Y’da Liderlik Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Cilt 2, İstanbul:
30. KILINÇ, Tanıl (1997) Liderlikte Durumsallığın Ötesi (II) Karizmatik Liderlik Yaklaşımı, 21.Y. Y’da Liderlik Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Cilt 2, İstanbul
31. Kılınç, Tanıl: “Liderlikte Durumsallığın Ötesi (II) Karizmatik Liderlik Yaklaşımı”, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, C.XXV, No:2, 1996, ss.67-108.
32. McCrimmon, M. (2021, 06 08). 08 06, 2021 tarihinde www.leadersdirect.com: <http://www.leadersdirect.com/leadership-defined> adresinden alındı
33. OKTAY, E. ve GÜL, H. (2003). “Çalışanların Duygusal Bağlılıklarının Sağlanmasında Conger ve Kanungo’nun Karizmatik Lider Özelliklerinin Etkileri Üzerine Karaman ve Aksaray Emniyet Müdürlüklerinde Yapılan Bir Araştırma”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 10, 403-428.
34. Sabuncuoğlu, Z., & Tüz, M. V. (2008). Örgütsel Psikoloji. (4.Baskı) Bursa: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
35. Şafaklı, O. V. (2005), Kktc’deki Kamu Bankalarında Liderlik Stilleri Üzerine Bir Araştırma, Doğu Üniversitesi Dergisi, 6(1): 132-143.
36. ŞAFAKLI, O. V. (2005). “KKTC’deki Kamu Bankalarında Liderlik Stilleri Üzerine Bir Çalışma”, Doğu Üniversitesi Dergisi, 6 (1): 132-143.
37. Şimşek, N., & Fidan, M. (2005). Kurum Kültürü ve Liderlik. Tablet Kitabevi: Konya.
38. TENGİLİMOĞLU, D. (2005). “Kamu ve Özel Sektör Örgütlerinde Liderlik Davranışı Özelliklerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Alan Çalışması”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,4 (14): 1-16.
39. Walumbwa, F. O. — Wang, P. — Wang, H. — Schaubroeck, J. — A. V (2010). Psychological processes linking authentic leadership to follower behaviors, The Leadership Quarterly, 21 (5) (January), 901-914, ISSN 1048-9843, DOI: 10.1016/j.leaqua.2010.07.015.
40. WEBER, M. (1968). Economy and Society three volumes, Roth, G. ve Wittch, C. (Eds.) Bedminster, New York; Aktaran, Conger, J. A. ve Kanungo, R. N. (1994). Charismatic leadership in organizations: perceived behavioral attributrs and their measurement, Journal of Organizational Behavior, Vol. 15, 439-452.
41. Yakut, Ö. (2006). EĞİTİM YÖNETİCİLERİNİN LİDERLİK DAVRANIŞLARI VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ (Küçükçekmece İlçesi Örneği). Yüksek lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
42. YAMMARINO, Francis J., DIONNE, Shelley D., CHUN Jae U. ve Fred DANSEREAU (2005), “Leadership and Levels of Analysis: A State-of-The-Science Review”, The Leadership Quarterly, 16(6), 879-919.
43. Zel, U. (2001). Kişilik ve Liderlik. Ankara: Seçkin Yayıncılık

ÇALIŞAN ÖĞRENCİLERİN GÖZÜNDEN PANDEMİ SÜRECİ¹¹

THE PANDEMIC PROCESS FROM THE EYES OF WORKING STUDENTS

İbrahim İSKİN

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Muğla, Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6011-4630>

Ceren TEKİN

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Muğla, Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5696-8286>

Dr. Hilmi ETCİ

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Muğla, Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2858-7950>

ÖZET

2020 yılında Çin'in Wuhan eyaletinde ilk olarak görülen korona virüsün (Covid-19) etkileri ülkemizde Mart-2020 itibariyle görülmeye başlamıştır. Covid-19'un sağlık sektörünün yanında işgücü piyasasında da yansımaları görülmüştür. Bu süreç ile emek talebinde oldukça şiddetli bir değişim yaşanmıştır. İnsanların dışarıdaki sosyal hayatının kısıtlanması ve özellikle Türkiye gibi hizmet sektörünün yoğun olduğu ülkelerde var olan işsizlik, düşük ücret ve güvencesiz çalışma oranlarının artışları görülmüştür. Süreç içerisinde uzaktan eğitime geçiş ile birlikte okuyan ve çalışan gençler memleketlerine dönmek veya üniversite okudukları şehirde kalmak arasında tercih yapmak zorunda kalmışlardır. Birçok işyerinin çalışan sayısını azaltması veya kapanmasıyla çalışmak zorunda olan gençler memleketlerinde ve üniversitelerinin bulunduğu illerde iş aramak veya güvencesiz ve düşük ücretlerle çalışmak zorunda bırakılmıştır. Çalışmada Covid-19 sürecinin çalışan öğrenciler gözünden ele alınmaya çalışılmıştır. Kayıtlı ve kayıtdışı çalışan öğrenciler ile görüşmeler, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan derinlemesine görüşmeler ve yarı yapılandırılmış soru tekniği ile yapılmıştır. Kişilere birinci elden kendini ifade etme şansı sunularak; kişilerin bakış açıları, yaşadığı zorluklar ve sorunlar, kişilerin günlük aktiviteleri veriler halinde toplanıp sınıflandırılmıştır. Görüşmeler ses kaydı ile desteklenmiş ve böylelikle görüşme ortamındaki her şey en ince ayrıntıya kadar kayıt altına alınmıştır. Özellikle öğrencilerin yaptığı bir araştırma olması katılımcıların cevaplarının şeffaflığını olumlu etkileyeceği düşünülmüştür. İstihdamda gençler, kadınlar veya çeşitli gruplar üzerine yapılan çalışmalar olmasına rağmen çalışan öğrencilerin sorunlarına özellikle Covid-19 sürecinde durulmaması bu çalışmanın özgünlüğü açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: İstihdam, covid-19, pandemi, öğrenci.

¹¹ Çalışma, TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrenci Araştırmaları kapsamında desteklenmiştir

ABSTRACT

The effects of the coronavirus (Covid-19), which was first seen in Wuhan, China in 2020, started to be seen in our country as of March-2020. The reflections of Covid-19 in the labor market as well as the health sector have also been observed. In this process, there has been a very drastic change in the demand for labor. With the restriction of people's social life outside, there has been an increase in unemployment, low wages and insecure working rates, especially in countries such as Turkey where the service sector is dense. In the process, with the transition to distance education, young people studying and working had to choose between returning to their hometowns or staying in the city where they studied at university. With the reduction of the number of employees or the closure of many workplaces, young people who have to work have been forced to look for a job in their hometowns and provinces where their universities are located, or to work without security and low wages. In the study, the Covid-19 process was tried to be discussed from the perspective of working students. Interviews with registered and unregistered students were conducted with in-depth interviews, which is one of the qualitative research methods, and semi-structured question technique. By offering people the chance to express themselves at first hand; perspectives of people, difficulties and problems experienced, daily activities of people were collected and classified as data. The interviews were supported by audio recording, so everything in the interview environment was recorded down to nicety. It was thought that the fact that it was a research conducted by students would positively affect the transparency of the answers of the participants. Although there are studies on youth, women or various groups in employment, it is important for the originality of this study that the problems of working students are not addressed, especially during the Covid-19 process.

Keywords: Employment, covid-19, pandemic, student.

GİRİŞ

Bireyin çalıştırılması veya talep ettiği bir işe kabul edilmesi olarak tanımlanan istihdam kısaca insan gücünün üretimde veya hizmette kullanılması anlamına gelmektedir. Ayrıca birey için kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir araç görevi üstlenmektedir (İşığışok, 2011: 19). Çünkü istihdam edilme ile kişi belirli bir ücret elde edebilme ve hayatını sürdürebilme olanağına sahip olabilmektedir. Ayrıca toplumu oluşturan bireylerin sosyal konumlarındaki yeri ve gücü ile ekonomik bağımsızlığı sağlanabilmektedir. İstihdam edilemeyen birey, sosyal konumunun ve kişiliğinin gelişiminden yoksun kalacağından bireyin kendisine olan inancı, güveni ve saygısı azalmaktadır (Yüksel, 2005: 261).

Hayatın en kritik dönemlerinden birisi olan gençlik çağında birey çocukluktan uzaklaşarak yetişkinliğin sorumluluğunu almanın tedirginliğini yaşadığı bir sürece girmektedir. Yetişkin rolünü üstlenmesiyle yaptıkları seçimler doğrultusunda ileriki hayatına ilişkin beklenti ve isteklerini gerçekleştirmek için ilgi ve yeteneklerini karşılayan bir meslek seçecektir. Bu dönemde gençlerin zihinlerini meşgul eden konu hayatını hangi meslekle sürdüreceğine ilişkindir (Sarıkaya ve Khorshid, 2009: 394). Bu düşünce yanında özellikle yüksek işsizlik oranlarının olduğu ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde gençlerin hangi mesleği seçeceğinin yanında seçecekleri mesleklere ilişkin işgücü piyasasında herhangi bir iş bulabilecekleri hususu da önem arz etmektedir (Etcı vd., 2019: 259). Gençlerin genellikle çalışma hayatına ve iş arama tecrübesine yönelik bilgi eksiklikleri bulunmakta ve bu yüzden işten çıkarılmada gençler, ilk çıkarılan grup olmakta ve işsizlik oranları da diğer işçilere göre daha yüksek seyretmektedir (BWI, 2013: 5).

Üniversite öğrencilerinde gelecek kaygısı ile ilgili olarak işgücü piyasasına girdikten sonra iş bulamama bir başka ifadeyle işsizlik kaygısının varlığından söz edilmektedir. 15-24 yaş aralığındaki gençler arasında yaygın olmasının altında yatan temel neden olarak bu gruptaki gençlerde işsizlik oranlarının ileriki yaştaki bireylere göre daha yüksek olması gösterilmektedir. Hatta işgücü piyasasına girmeden eğitim sürecinde gençlerde kaygının varlığından söz edilmektedir. Meslek sahibi olmak amacıyla üniversiteye başlayan bireylerin mezun olduktan sonra iş bulamama veya eğitim aldığı alanla ilgili bir iş bulamama (eğitim ve yetenekleriyle uyumlu olmayan düşük ücretli, kötü çalışma koşulları gibi) endişesi üniversite öğrencilerinde kaygı düzeylerinin yüksek olmasına neden olmaktadır. Bu işsizlik kaygısı çeşitli zihinsel ve fiziksel hastalıklara neden olurken suç işleme veya intihar gibi sosyal içerikli ve psikolojik sorunlara da yol açmaktadır (Çakmak ve Hevedanlı, 2004: 3; Akgün vd., 2007: 285; Dursun ve Aytaç, 2009: 72, 74; Durak ve Kaya, 2014: 64; Tayfun ve Korkmaz, 2016: 535). Gençler iş bulamamanın beraberinde getirdiği psikolojik ve sosyal sorunlar yaşamakta ve özgüvenlerini zaman içinde yitirmektedir ve bu sorunlar gençler arasında suç eğiliminin artmasına sebep olabilmektedir. İşsizlik yoksulluğu yoksulluk ise işsiz kalma ihtimalini beraberinde getirir. Neoliberal politikalar ile ekonomiyi serbest yani piyasaya bırakan devlet küreselleşme ile birlikte iş gücü piyasasından iyice çekilmiştir. Bu sorunlar NEET denilen yani ne okuyan ne çalışan olarak adlandırabileceğimiz bu insanların sayısını oldukça arttırmıştır. Ekonomik kriz dönemlerinde emek talebinde yaşanan aşırı düşüş okuyan gençleri zora sokmakta ve işten çıkarılmamak için aşırı çalışmasına ve okulunun uzamasına dahi neden olabilmektedir.

Çalışan-Öğrenci olarak nitelendirilen gençler okuyorken; ev kirası, okul masrafları, yeme içme giderleri, bulunduğu şehirdeki aktiviteler gibi sayabileceğimiz bir sürü sebepten dolayı çalışmaları gerekmektedir. Yapılan incelemelerde üniversite okuyan gençlerin çoğunun ailesinde sadece 1 kişi çalışmaktadır. Ayrıca aynı ailede okuyan başka öğrencinin olduğu durumlarda mevcut olduğu düşünüldüğünde ailenin geliri hem öğrenciye hem ailesine yetmemektedir. Öğrenciler üniversitelerinin bulunduğu illerde yarı zamanlı çalışma adı altında tam gün çalışma yaptırılarak güvencesiz, düşük ücretlerle çalışmak zorunda bırakılmaktadır. Çalışan öğrenciler ile ilgili yapılan çalışmaların birçoğu öğrenci istihdamını ve onların çalışma şartlarını kapsamaktadır (Sabbağ ve Akkoç, 2011; Kahraman ve Kahraman, 2016; Kaner Koç, 2017). Bu çalışmada diğer çalışmalardan farklı olarak öğrenci istihdamı ve onların çalışma koşulları tüm dünyanın merkezine oturmuş ve tüm sosyal hayatı derinlemesine etkileyen Pandemi süreci ile ele alınıp değerlendirilecektir. Pandemi süreciyle birlikte sekteye uğrayan, hatta çoğu zaman yapılan kısıtlamalarla durma noktasına gelen insan hayatının işçi-işveren, çalışma, ücret, işsizlik gibi anahtar kelimeleri üzerinde durularak çalışan öğrenciler üzerinden ele alınacaktır. Bütün dünyada ve ülkemizde pandemi ile işgücü piyasasında birçok eksiklikler ortaya çıkmış, hazırlıksız yakalanmanın vermiş olduğu şaşkınlıkla çalışma hayatının bu süreçten nasıl etkilendiğinin üzerinde durularak; çoğu zaman iş hayatının figüranları olan öğrencilerin “Pandemi sürecinde iş hayatının neresinde oldukları” sorgulanarak onların karşılaştığı sorunlara, hangi şartlarda çalıştıklarının üzerinde durulacaktır.

YÖNTEM

Kayıtlı ve kayıtdışı çalışan öğrenciler ile görüşmeler, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan derinlemesine görüşmeler yarı yapılandırılmış soru tekniği ile yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış soru tekniği sayesinde görüşmeciler standart ve önceden belirlenmiş soruları rahatlıkla cevaplandırabilmektedir. Ayrıca bu teknik ile görüşmeden zengin ve esnek bir biçimde veri çıkarılabilmenin yanında başka şekilde elde etme imkânı bulunmayan verilere de ulaşım söz konusu olmaktadır. Kişilere birinci elden kendini ifade etme şansı sunulurken, kişilerin bakış açıları, yaşadığı zorluklar ve sorunlar, kişilerin günlük aktiviteleri veriler halinde toplanıp sınıflandırılmıştır. Görüşmeler ses kaydı ile desteklenmiştir. Ses kaydı ile birlikte görüşme ortamındaki en ince ayrıntıya kadar her şey kayıt alınmış olup daha sonra dikkatlice tekrar tekrar dinleme imkânı sunması sebebiyle bu yol tercih edilmiştir. Görüşmeye başlamadan hemen önce kişilere kendileri hakkında bilgi toplama ve ses kaydı alma ile ilgili bilgilendirme yapılmış ve kişinin izni dahilinde bilgiler toplanmıştır. Pandemi sürecinde bulunulmasında dolayı görüşmelerin risk teşkil edeceği düşünüldüğünden görüşmeler online olarak gerçekleştirilerek ses kaydı alınmıştır. Araştırmada çalışan öğrencilere belirli kategorilerde 19 adet soru yöneltilmiş olup; bu soruların amacı öğrencileri tanımak, çalışma yaşamındaki zorlukları anlamak, öğrencilerin beklentileri ve gerçekleşen koşullarını gözlemlemek, güvenceli veya güvencesiz olarak çalışma koşullarını anlamaktır.

ARAŞTIRMA BULGULARI

20-25 yaşları arasındaki bekâr çalışan öğrencilerden oluşan görüşmecilerin çoğunluğu (%70) Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi’nde diğerleri ise İstanbul Teknik Üniversitesi, Üsküdar Üniversitesi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi’nde farklı bölümlerde eğitim görmektedirler. Görüşülenlerin yaklaşık %80’i son sınıf öğrencisi olup büyük bir çoğunluğunun (%85) hizmet sektöründe istihdam edildiği görülmektedir.

Pandemi sürecinin sonucu olarak %75'lik kısım tam zamanlı olarak çalışmaktadır. Öğrencilerin %95'i (1-7 aydır çalışmakta) pandemi süreci ile birlikte uzaktan eğitim sonrasında çalışmaya başladıklarını belirtmektedirler.

Soru: Öğrencilikteki sosyal hayattan çıkıp mesafeli çalışma hayatına girmek sizde ne gibi zorluklara neden oldu?

Kadın, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Hizmet Sektörü, Kayıtdışı Çalışan: “Yaşıyormuş gibi hissetmiyorum.”

Kurumsal şirketlerde çalışan öğrenci sayısı yalnızca 6'dır. Geri kalan 14 öğrenci ise kurumsal olmayan yerlerde çalışmaktadırlar. Kurumsal olmayan şirketlerin çalıştırdığı kişi sayısı düşük olduğundan uygulanan iş politikaları ve kuralları oldukça kuraldışı ve esnek bir yapıdadır. Buna çoğunlukla iş yerleri sigortasız bir şekilde, uzun saat mesailer ve kötü çalışma koşulları altında bireyleri çalıştırmaktadırlar. Ayrıca çalışanlar öğrenci olunca daha kötü bir tablo ile karşılaşmaktadır. Pandemi sürecinin yarattığı bu zorlu koşullar hem sağlık hem de ekonomi sektörünü kötü etkileyince zaten kötü şartlarda çalışan öğrenciler daha da zor durumda bırakılmaktadırlar. Okuduğu okulun çevresinde düzenli bir işe sahip olan öğrenciler pandemi ile birlikte uzaktan eğitim olmasıyla kendi memleketlerine dönmüşlerdir. Ancak gerek ailesinin işten çıkarılması gerekse ailesine ve kendisine destek, harçlık amacıyla bir iş arama güdüsü edinmiş ve bulunduğu ilk işe girmiştir. Soruların dağılımlarına ve cevaplara bakıldığında öğrencilerin istediği eğitimini aldığı bölüm ile alakalı iş yapmak bir yana eşitsizliği ve iş hayatında kuralsızlığı arttırmaktadır.

Soru: “Çalışan bir öğrenci olarak pandemi sürecinde yaşadığınız zorlukları da düşündüğünüzde elinizde bir sihirli değnek olsaydı neyi değiştirmek isterdiniz veya neyi iyileştirmek isterdiniz?”

Kadın, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Hizmet Sektörü, Kayıtdışı Çalışan: “Sanırım elimde sihirli bir değnek olsaydı önce bu hastalığı yok etmeyi isterdim sonrasında çalışma koşullarına bağlı olarak eğitim sistemini düzeltmek isterdim eğitim sistemi düzeldiğinde çalışma koşullarının da düzeleceğine inanıyorum.”

Araştırmada 20 öğrenciden 13'ü “Şu anda çalıştığınız işi istediğiniz için mi yoksa pandemi sürecinin getirdiği zorlukları aşmak için mi yapıyorsunuz? Eğer pandemi olmasaydı yine bu işi tercih eder miydiniz?” sorusuna, “Hayır pandemi zorunluluğu yüzünden yapıyorum” cevabını vermiştir. Buradan anlaşılıyor ki gençlerin %65'i hem okuduğu bölüm ile alakalı iş bulamıyor hem de pandemi süreci yüzünden zorla farklı işlerde çalışma durumunda kalmaktadır.

İstihdam süreci ile ilgili bulgulara bakıldığında Pandemi döneminde işgücü piyasasında yer alan çalışan öğrenciler diğer çalışanlara göre dezavantajlı konumdadır. Bunun sebebi olarak da hem tecrübe hem de eğitimini aldığı işler dışında çalıştığı ve zaten geçici olarak hâlihazırdaki işyerinde çalıştığının bilinmesinden veya tahmin edilmesinden dolayı işverenin çalışan öğrencinin istihdamının devamlılığı için çaba göstermediği belirtilmektedir. Bunun sonucu olarak da çalışan öğrencilerin çalışma koşulları olabildiğince diğer çalışanlara göre zorlu geçmektedir. İşe uyum sürecinde ise pandemi döneminde işe girdikleri için %90'ının bir işe uyum süreci (oryantasyon) bulunmamakta ya vasıfsız olarak ya da işi yaparak öğrenme gerçekleşmekte ve bunun sonucu olarak mesleki becerilerini ve kendilerini geliştiremedikleri dile getirilmektedir. İşe devamsızlıkla ilgili araştırma sonucunda çalışan öğrenciler

sokağa çıkma kısıtlamaları hariç (haftada 2 gün) her gün çalışmaktadırlar. Ancak günde 8 saat değil 10-12 saat olarak çalışmaktadırlar ki haftalık çalışma sürelerini doldurabilsinler ve ayrıca pandemi sürecinin tehdidine rağmen işe devamsızlık yapmadan ihtiyaçlarını karşılayabilmek zorunda bırakılmaktadırlar. Çalışan öğrencilerin aldığı ücret ile diğer daimi olarak çalışanların aldıkları ücretler arasında farklılık (%70) bulunmaktadır.

Soru: Çalıştığınız işe göre talep ettiğiniz ve karşılığında aldığımız ücret nedir? Bu süreçte ücretinizde herhangi bir gecikme veya azalma söz konusu mudur?

Kadın, Sınıf Öğretmenliği Bölümü, Hizmet Sektörü, Kayıtdışı Çalışan: “Ücret aslında az yani söylenen de öyle, öğrenci olduğum için çok az bir meblağ ile çalışıyorum. Evet, azalma oldu. Müdürün parası yokmuş o yüzden herhalde maddi kaynakların azlığından.”

Kadın, Adalet Bölümü, Hizmet Sektörü, Kayıtdışı Çalışan: “Çok çalışıyoruz çok yoruluyoruz aldığımız para karşılığı değil. Biraz prim usulü yattığı için fiyatta değişikliği oldu ancak gecikme olmadı.”

Kadın, Bilgisayar Mühendisliği Bölümü, Hizmet Sektörü, Kayıtlı Çalışan: “Asgari ücretin yarısı part-time çalıştığım için. Herhangi bir gecikme ve azalma olmadı ama pandemiden dolayı çalışmadığımız, çalıştırılmadığımız için bir azalma oldu.”

Kadın, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Hizmet Sektörü, Kayıtdışı Çalışan: “Bence 14 saat çalışmaya 3000-3500TL gerekiyor+sigorta yok. Sadece kapalı olduğumuz 2 aylık 3 aylık bir süreç oldu ramazan ayı dönemimde kapalı kaldık. O zaman diğer çalışan arkadaşlarım devletten destek aldı ben resmiyette görünmediğim için destek alamadım sadece açıldığı zaman toplu olarak maaşımı aldım”

Kadın, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Hizmet Sektörü, Kayıtlı Çalışan: “Aslında ücretin daha fazla olması gerekiyor çünkü çok fazla yoruluyoruz ama aldığımız ücret verdiğimiz emeğin karşılığını vermiyor. Bir gecikme olmadı.”

Kariyer ve terfi olanaklarına göre değerlendirmede öğrencilerin %75'i bu işi istemeyerek ve zorunda kaldıkları için tercih etmektedirler. Öğrencilerin çalıştıkları iş için bir kariyer veya terfi beklentisi ve olanağı olmadığı sadece günü kurtarmak için çalıştıkları görülmektedir. İşten çıkarılma da öğrencilerin %45'i kayıtsız olarak çalıştığı için aslında işten çıkarılma gibi bir durum ile karşılaştıklarında herhangi bir güvenceleri bulunmamakta ve kendilerini pandemi sürecinde ve diğer dönemlerde dahi çalışırken güvenceli olarak hissetmemektedirler. Ayrıca dikkat çeken sonuçlar arasında görülmektedir ki çalışan öğrencilerin %45'i kayıtdışı olarak herhangi bir sosyal güvencesi bulunmamaktadır.

SONUÇ

20-25 yaşları arasındaki katılımcıların çoğunluğu son sınıf öğrencisi olup; hizmet sektöründe tam zamanlı istihdam edildiği görülmektedir. Katılımcıların tamamına yakını Covid-19 süreci ile birlikte uzaktan eğitim sonrasında çalışmaya başladıklarını belirtmektedirler. Özetle araştırma bulgularına bakıldığında aşağıda belirtilen sonuçlara ulaşılmaktadır:

- Kurumsal olmayan işyerlerinde çalışan öğrenci sayısı fazladır.

- Aile bireylerinden birisinin işten çıkarılması nedeniyle aileye destek amacıyla iş arama güdüsü edinilmiş ve bulunan ilk işe girilmiştir.
- Çalışılan iş zorunluluktan tercih edilmektedir.
- Gençlerin çoğunluğu okuduğu bölüm ile alakalı iş bulamamaktadır.
- Kariyer veya terfi beklentileri yoktur.
- İşe uyum süreci bulunmamaktadır. Mesleki becerileri ve kendilerini geliştiremedikleri dile getirilmektedir.
- Fazla çalışma süreleri yoğunluktadır.
- Tam zamanlı diğer çalışanlarla ücret farklılıkları bulunmaktadır.
- Kayıtdışılık ile sosyal güvence ve iş güvencesi bulunmamaktadır.

Bu çalışmanın sonuçları ile devlete ve işverenlere rol yükleyerek geleceğimizin mimarı olan hem okuyan hem de çalışan gençlerin bu zorlu pandemi sürecinde yalnız bırakmayarak sorunlarının çözümünde gerekli politikaların uygulanmasının sağlanması amaçlanmaktadır. İşgücü süreci her ülkede olduğu gibi ülkemizde de esnekleşen ve kuralsızlaşan bir yapıya dönüşmektedir. Özellikle pandemi süreci ile birlikte çalışma hayatında çalışan genç nüfus bu çalışma şartları ile karşılaştıkça çalışma hayatından giderek soğumakta ve geleceğe olan düşünceleri, hayalleri yıkılmaktadır. Burada hem devlete, sendikaya ve işverenle tarafından yapılması gereken bir takım esnetilemeyecek kurallar koyulması gerekmektedir. Ülkemizde yaklaşık 2 milyona yakın işyeri bulunmakta ancak buraları denetimin sağlayacak 1021 iş müfettişi görevlidir. Denetimlerin yeterliliğinin sağlanmasıyla güvencesiz ve kötü şartlar altında çalışma durumlarının önüne geçilebileceği düşünülmektedir. Pandemi sürecinin getirdiği ekonomik ve sağlık açısından olumsuz koşulları da düşünecek olursak işyerlerinin denetimi daha çok önem arz etmektedir. Mevcut koşullarda çalışan öğrenciler ve hatta gençler için zor olan çalışma hayatın ilişkin alınacak önlemlerle çalışma hayatı hayal kırıklığı olmaktan çıkarılabilecektir.

KAYNAKÇA

- Akgün, A., Gönen, S. ve Aydın, M. (2007). İlköğretim Fen ve Matematik Öğretmenliği Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(20), 283-299.
- Building and Wood Worker's-BWI. (2013). Youth, the Labour Market and Trade Unions (Summary Report). Bangkok.
- Çakmak, Ö. ve Hevedanlı, M. (2004). Biyoloji Öğretmen Adaylarının Kaygılarını Etkileyen Etmenler, XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İnönü Üniversitesi, Eğitim fakültesi, 6-9 Temmuz, Malatya.
- Durak, Ş. ve Kaya, V. (2014). Türkiye'de İşsizlik ve İşsizliği Azaltmaya Yönelik Politikalar: Tarihsel Bir Bakış, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 28(2), 55-73.
- Dursun, S. ve Aytaç, S. (2009). Üniversite Öğrencileri Arasında İşsizlik Kaygısı, Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, XXVIII (1), 71-84.
- Etcı, H., Avcı, M. ve Çağan, S. (2019). Genç İşsizlerin İstihdamında Muğla İşkur'un Aktif İşgücü Piyasası Politikalarının Önemi, IV. Uluslararası Girişimcilik, İstihdam ve Kariyer Kongresi, 17-20 Ekim, Bodrum/Muğla.
- İşığışok, Ö. (2011). İstihdam ve İşsizlik. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Kahraman, F. ve Kahraman, A. B. (2016). Mevsimlik İstihdamın Eğitimli Gençleri: İnşaatlarda Çalışan Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (38), 183-201.
- Kaner Koç, N. (2017). Çağrı Üzerine İş İlişkinin Güvencesizliğinde Çalışan Üniversite Öğrencileri, Mülkiyeliler Dergisi, 41(3), 83-110.
- Sabbağ, Ç. ve Aksoy, E. (2011). Üniversite Öğrencileri ve Çalışanların Boş Zaman Etkinlikleri: Adıyaman Örneği, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(4), 10-23.
- Sarıkaya, T. ve Khorshid, L. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi: Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 393-423.
- Tayfun, A. N. ve Korkmaz, A. (2016). Üniversite Öğrencilerinde İşsizlik Kaygısı: Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (17), 534-558.
- Yüksel, İ. (2005). İşsizlik Olgusunun Psikolojik Boyutu: Görgül Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 60 (3), 255-274.

PANDEMİ DÖNEMİNDE FARKLI SEKTÖRLERİN FİNANSAL PERFORMANSLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF THE FINANCIAL PERFORMANCE OF DIFFERENT SECTORS DURING THE PANDEMIC PERIOD

Öğr. Gör. Dr. Kayhan AHMETOĞULLARI

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO, Finans-Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, orcid: 0000-0002-2658-189X

ÖZET

Bu çalışmada, son 15 yıllık verilerden hareketle farklı sektörlerde yer alan belirli markaların finansal durumlarının değerlendirilmesi hedeflenmektedir. İlk olarak dünya çapında önemli yeri olan teknoloji şirketlerinden akıllı telefon markalarının bu dönemdeki net kardaki değişimleri irdelenmiştir. İkinci olarak sosyal medya devlerinden biri olan Facebook'un aynı dönemler içerisinde net kar dağılımı değerlendirilmektedir. Üçüncü olarak dünyanın en önemli e-ticaret sitelerinden biri olan Amazon'un yıllar itibariyle net kar değişimi irdelenmektedir. Ardından içecek sektörünün devlerinden Starbucks'ın yıllar itibariyle net kar dağılımı irdelenmektedir. En nihayetinde yemek sektöründen McDonald markasının yıllar itibariyle net kar dağılımı ele alınmaktadır. Dijitalleşmenin ve sosyal medyanın önemi her geçen gün artmaktayken pandemi ile bu önem daha da belirginleşmiştir. Çalışmada Statista'dan alınan uzun dönem raporları doğrultusunda ilgili markaların yıllara göre kar düzeyleri ve değişimleri gözlenmektedir. Çalışma sonucu olarak, 2008 küresel krizinin bütün sektörde önemli ölçüde bir gelir düşüşüne neden olduğu saptanmıştır. Ayrıca pandemi dönemin etkisinin yasaklarla beraber yiyecek içecek ve akıllı telefon gelirlerinde önemli bir kırılmaya yol açarken, sosyal medya hesaplarının ve e-ticaret sektörünün gelirlerinin daha fazla artmasına neden olmuştur. Bu da sosyalleşme gereksinimlerinin sınırlandırılmasından ötürü Facebook ve evden erişim imkanı olan dijital platformların bu dönemde krizden etkilenmediği ve dahi bu dönemin bir fırsat doğurduğu anlamına gelmektedir. Ancak içecek ve akıllı telefon gibi birçok sektör ise pandemi döneminden olumsuz etkilenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Net kar, Finansal performans, Pandemi dönemi.

ABSTRACT

In this study, it is aimed to evaluate the financial status of certain brands in different sectors, based on the data of the last 15 years. First of all, the changes in the net profit of smart phone brands, which are among the technology companies that have an important place in the world, were examined. Secondly, the net profit distribution of Facebook, one of the social media giants, is evaluated in the same periods. Thirdly, the net profit change of Amazon, one of the most important e-commerce sites in the world, is examined over the years. Then, the net profit distribution of Starbucks, one of the giants of the beverage industry, is examined. Finally, the net profit distribution of the McDonald's brand from the food industry over the years is discussed. While the importance of digitalization and social media is increasing day by day, this importance has become more evident with the pandemic. In the study, in line with the long-term reports received from Statista, the profit levels and changes of the relevant brands over the years are observed. As a result of the study, it was determined that the 2008 global crisis caused a significant decrease in income in the entire sector. In addition, the effect of the pandemic period, along with the bans, caused a significant break in food and beverage and smart phone revenues, while causing a further increase in the revenues of social media accounts and e-commerce sector. This means that Facebook and digital platforms that can be accessed from home due to the limitation of socialization needs were not affected by the crisis in this period and even this period created an opportunity. However, many sectors such as beverages and smartphones are adversely affected by the pandemic period.

Key words: Net profit, Financial performance, Pandemic period.

**TAŞIMACILIK SEKTÖRÜ İLE DIŞ TİCARET VE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ
NEDENSEL İLİŞKİLER: BRICS-T ÜLKELERİ**

CAUSAL NEXUS BETWEEN THE TRANSPORT SECTOR, TRADE AND ECONOMIC
GROWTH: BRICS-T COUNTRIES

Dr. Öğr. Üyesi Mürşit RECEPOĞLU

Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Muhasebe ve Vergi Bölümü, ORCID: 0000-0002-6861-2607

***Doç. Dr. Pınar HAYALOĞLU**

Gümüşhane Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, ORCID: 0000-0001-7181-8801

ÖZET

Bu çalışmada havayolu taşımacılığı ile dış ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki nedensel ilişkiler araştırılmıştır. Analiz BRICS-T (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika, Türkiye) ülke örnekleminin 1993-2019 yılı verilerini kapsamaktadır. Değişkenler arasındaki ilişkiler panel eşbütünleşme ve nedensellik testleri kullanılarak analiz edilmiştir. Bu doğrultuda değişkenler arasındaki uzun dönem ilişki, yatay kesit bağımlılığını dikkate alan, Westerlund ve Edgerton (2007) tarafından önerilen panel eşbütünleşme testi ile incelenmiştir. Uzun dönem eşbütünleşme katsayılarının tahmininde AMG tahmin yöntemi kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkiler ise Dumitrescu ve Hurlin (2012) panel nedensellik testi ile belirlenmiştir. Elde edilen bulgular hava yolu taşımacılığında ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan hava yolu taşımacılığı ile dış ticaret arasında çift yönlü ve geri beslemeli bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Taşımacılık, Ticaret, Ekonomik Büyüme

ABSTRACT

This paper investigates the causal relationships between air transport, foreign trade and economic growth. The analysis is based on a sample of BRICS-T countries (Brazil, Russia, India, China, South Africa, Turkey) over the period 1993-2019. Relationships between variables were analyzed by using panel cointegration and causality tests. In this direction, the long-term relationship between the variables was examined panel cointegration test suggested by Westerlund and Edgerton (2007) considering cross-sectional dependence. The AMG (Augmented Mean Group) estimator method was used to estimate the long-term cointegration coefficients. The causal relationships between the variables were determined by the Dumitrescu and Hurlin (2012) panel causality test. The findings show that there is a one-way causality relationship from air transport to economic growth. On the other hand, we find a bidirectional (feedback) causality relationship between air transport and foreign trade.

Keywords: Transport, Trade, Economic Growth

1. GİRİŞ

Ticaretin gelişmesiyle giderek önem kazanan lojistik faaliyetleri ekonomik büyümenin itici güçlerinden biri haline gelmiştir. Lojistik, ürünün hammadde aşamasından pazara ulaşmasına kadar olan süreçte taşınması, sigortalanması, depolanması ve pazarlanması gibi faaliyetleri kapsamaktadır. Temel lojistik faaliyetleri içinde önemli bir yere sahip olan taşımacılık faaliyetleri, özellikle dış ticarete firmalara hem zaman hem de maliyet avantajı sağlamaktadır. Ülkeler dış ticarete gerek maliyet avantajı gerekse rekabet avantajı elde edebilmek için bu sektöre yatırımlarını zamanla arttırmışlardır. Lojistik sektörü birçok alanda verimliliği arttıran bir unsur haline geldiğinden büyüme ve kalkınma sürecinde önemli bir bileşen haline gelmiştir. Boopen (2006), Egert vd. (2009), Yuan ve Kuang (2010) Cheng vd. (2010), Marazzo vd. (2010) ve Anfofum vd. (2015) çalışmalarında lojistik sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki pozitif etkilerine vurgu yapmışlardır.

Küreselleşme süreciyle artan dış ticaret hacmi, özellikle taşımacılık maliyetlerini yükseltmiş ve lojistik faaliyetlerini firmaların karlılık ve rekabet edebilme gücü açısından daha da önemli hale getirmiştir. Günümüzde bu sektöre yönelik yatırımların yapılması ülkeler için kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu doğrultuda Yeo vd. (2020) çalışmalarında altyapı ve lojistik performans iyileştirmelerinin, artan uluslararası ticaret hacmi sayesinde orta gelirli ülkelerde sürdürülebilir büyümeyi artırabileceğini ortaya koymuşlardır. Wilson vd. (2003) liman verimliliğindeki iyileştirmelerin ticaret akışları üzerinde olumlu etkisi olduğunu tespit etmiştir. Martínez-Zarzoso vd. (2008) çalışmalarında daha yüksek nakliye maliyetlerinin, özellikle yüksek katma değerli sektörlerde ticareti önemli ölçüde caydırdığını göstermektedir. Uğurlu ve Keser (2020) taşımacılık sektöründeki gelişimin dış ticareti pozitif etkilediğini ortaya koymuştur. Özgün Acar (2021) ise lojistik performansının ihracatı olumlu yönde etkilediğini tespit etmiştir.

Küreselleşmenin etkisiyle lojistik sektörünün artan önemi; ülkelerde ulaştırma altyapısı, dış ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmaların sayısında artışa yol açmıştır. Ampirik çalışmalarda ülkelerin lojistik performansının genellikle temel lojistik faaliyetlerinden olarak kabul edilen, taşımacılık hizmetleri ve sektöre yönelik alt yapı yatırımları ile ölçüldüğü dikkati çekmektedir. Bu kapsamda Munim ve Schramm (2018) çalışmasında liman altyapısının iyileştirilmesinin ülkelerdeki lojistik performansını artırarak daha yüksek deniz ticareti ve daha yüksek ekonomik büyümeye yol açtığını belirtmiştir. Katrakylidis ve Madas (2019)'ın ülkelerin lojistik performansı, uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri incelediği çalışmalarından elde edilen bulgular, hem uluslararası ticaret hem de lojistik performansının ekonomik büyümenin itici güçleri olduğu yönündeki görüşü desteklemektedir.

Bu çalışmada Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye'den oluşan BRICS-T ülke örneğinde taşımacılık sektörünün önemli bir bileşeni olan havayolu taşımacılığı ile dış ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Söz konusu ilişkilerin incelenmesinde 1993-2019

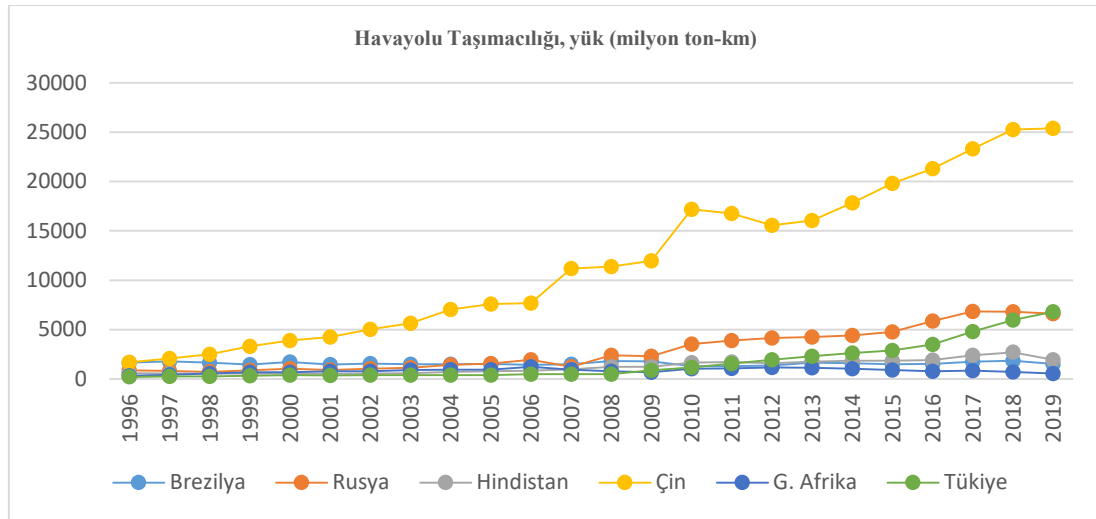
yıllarını kapsayan dönem için panel eşbütünleşme ve nedensellik testlerinden yararlanılmıştır. Çalışmada elde edilen bulguların, gelişmekte olan ülke konumundaki örneklem ülkelerde büyüme ve kalkınma sürecinde uygulanabilecek politikalara ışık tutması açısından katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmada giriş bölümünün ardından örneklem ülkelerde hava yolu taşımacılığı, ticaret ve ekonomik büyüme ilişkisi incelenmiştir. Üçüncü bölümde veri seti ve yöntem tanımlandıktan sonra ampirik bulgular sunulmuştur. Çalışmanın son bölümünde ise elde edilen bulgulara dair genel bir değerlendirme yapılmıştır.

2. BRICS-T ÜLKELERİNDE TAŞIMACILIK, TİCARET VE BÜYÜME İLİŞKİSİ

Çalışmanın bu bölümünde örneklem ülkelere ait havayolu taşımacılığı, dış ticaret ve GSYH büyüme rakamlarının 1996-2020 yılları arasındaki seyri grafiksel olarak sunulmuştur. Bu doğrultuda Grafik 1’de BRICS-T ülkelerinde havayolu taşımacılığı ile taşınan yük miktarları ülke bazlı sunulmuştur. Grafikten takip edileceği üzere, 1996 ile 2019 yılları¹² arasında Çin dünya ekonomisinde artan ticaret hacmine bağlı olarak havayolu taşımacılığında en çok artış yaşanan ülke konumundadır. Çin’de 1996 yılında havayolu ile taşınan yük miktarı 1688,5 milyon ton iken bu rakam 2019 yılında 25394,5 milyon tona ulaşmıştır. Diğer ülkelerde de havayolu ile taşınan yük miktarlarının düşük de olsa artış eğiliminde olduğu söylenebilir.

Grafik 1: BRICS-T Ülkelerinde Havayolu Taşımacılığı

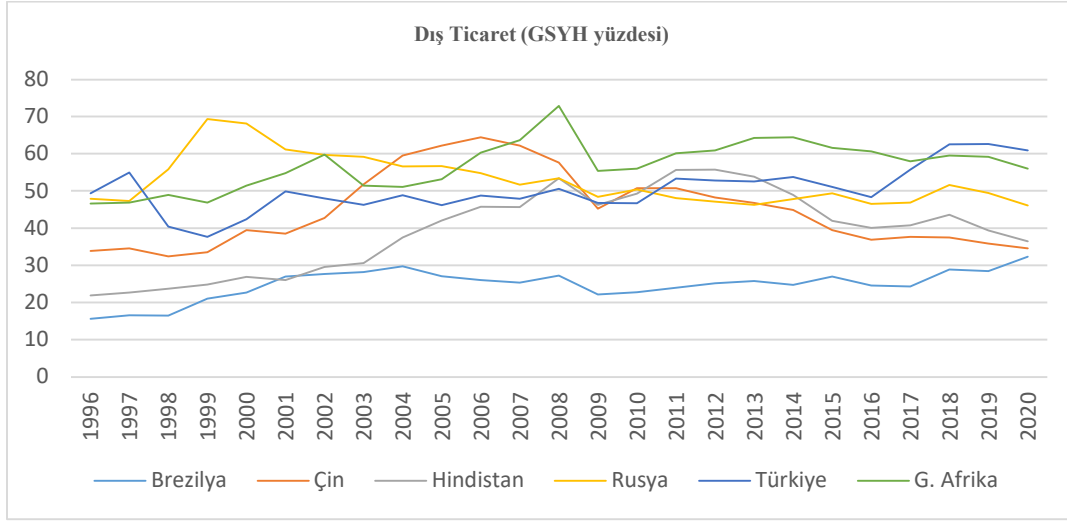
Kaynak: Dünya Bankası, 2021.

Grafik 2, BRICS-T ülkelerinde dış ticaret göstergesi olarak kullanılan ticaret hacminin GSYH içindeki payının 1996-2020 yılları arasındaki seyrini göstermektedir. Grafığe göre, örneklem ülkeler arasında dış ticaretin en düşük seviyede olduğu ülkeler Brezilya ve Hindistan’dır.

¹² Havayolu taşımacılığına ait verilerin 2020 yılı değerleri elde edilememiştir.

December 10-12, 2021, Baku, Azerbaijan

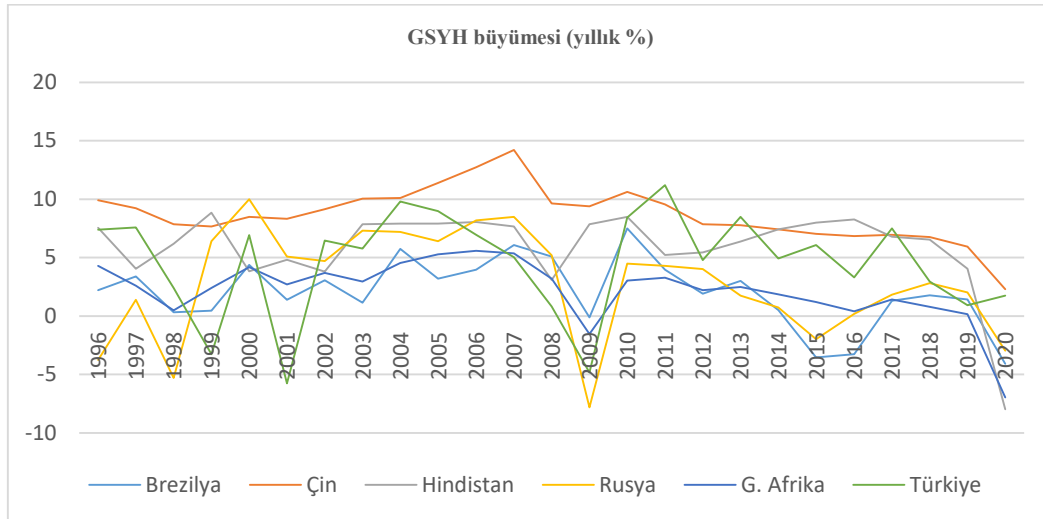
Grafik 2: BRICS-T Ülkelerinde Dış Ticaret

Kaynak: Dünya Bankası, 2021.

Grafik 3'de ise BRICS-T ülkelerinde 1996-2020 yılları arasındaki GSYH büyüme rakamları yer almaktadır. Grafikten takip edilebileceği gibi söz konusu yıllar arasında ülkelerde ekonomik büyüme oranı dalgalı bir seyir izlemektedir. 2001, 2009 ve 2020 yılları büyüme oranlarının tüm ülkelerde en düşük seviyede gerçekleştiği yıllardır. 2008 yılında ABD'de başlayan Küresel Kriz, takip eden 2009 yılında tüm ekonomileri olumsuz etkileyerek büyümede sert düşüslere yol açmıştır. Benzer şekilde 2019'da Çin'de başlayan ve hızla tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 Pandemisi ile büyüme oranları yavaşlamaya başlamış ve hatta 2020 yılında Çin ve Türkiye hariç diğer BRICS-T ülkelerinde negatif büyüme oranları yaşanmıştır.

Grafik 3: BRICS-T Ülkelerinde GSYH Büyümesi

Kaynak: Dünya Bankası, 2021.

3. VERİ, YÖNTEM VE BULGULAR

3.1. Veri Seti ve Model

Bu çalışmada taşımacılık sektörü ile dış ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki BRICS-T ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye) için panel eşbütünleşme ve nedensellik testleri ile analiz edilmiştir. Taşımacılık sektörünü temsilen çalışmada hava yolu taşımacılığı (LNAIRT) kullanılmıştır. Dünya Bankası veri tabanında taşımacılık sektörü açısından en kapsamlı veri seti hava yolu taşımacılığına aittir. Ancak bu veri Rusya için 1993 yılında başlamakta ve tüm ülkeler için 2019 yılında son bulunmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın araştırma dönemi veri kısıtına bağlı olarak 1993-2019 olarak belirlenmiştir. Çalışmada dış ticareti temsilen toplam ticaretin GSYH içerisindeki payı (TRADE) kullanılırken ekonomik büyümeyi temsilen 2015 sabit fiyatlarıyla ABD doları cinsinden GSYH verileri dikkate alınmıştır. Dış ticaret dışındaki değişkenler doğal logaritmaları alınarak modele dahil edilmiştir. Çalışmada kullanılan değişkenlere ilişkin özet bilgiler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Değişkenlere İlişkin Açıklayıcı Bilgiler

DEĞİŞKEN	SEMBO L	TEMSİL EDEN DEĞİŞKEN	KULLANI MI	KAYNAK
Taşımacılık Sektörü	LNAIRT	Havayolu Taşımacılığı (Yük, milyon ton-km)	Logaritmik	Dünya Bankası
Ekonomik Büyüme	LNRGDP	GSYH (2015 Sabit Fiyatları ile, ABD Doları)	Logaritmik	Dünya Bankası
Dış Ticaret	TRADE	Toplam Ticaretin (İhracat+İthalat) GSYH içerisindeki Payı	Oran (%)	Dünya Bankası

Çalışmada havayolu taşımacılığının ekonomik büyüme ve dış ticaret üzerindeki etkilerini analiz etmek için iki farklı temel panel veri modeli oluşturulmuştur:

Model 1:

$$LNRGDP_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 LNAIRT_{it} + u_{it} \quad (1)$$

Model 2:

$$TRADE_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 LNAIRT_{it} + u_{it} \quad (2)$$

Modellerde α_0 sabit terimleri, u_{it} ise hata terimlerini ifade ederken i birimleri t ise araştırma dönemi göstermektedir.

3.2. Ekonometrik Yöntem

Havayolu taşımacılığı, dış ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki eşbütünleşme ve nedensellik ilişkisinin analiz edildiği bu çalışmada, öncelikle değişkenlere ilişkin yatay kesit bağımlılığı testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar çalışmada kullanılacak birim kök testinin türüne ilişkin ön bilgi sunmaktadır.

Literatürde çok sayıda yer alan yatay kesit bağımlılığı testlerinin güvenilirliği özellikle birim (N) ve dönem (T) boyutunun durumuna göre değişebilmektedir. Kesitler arası bağımlılığı test etmek için kullanılan Breusch ve Pagan (1980) LM ile Pesaran (2004) CDLM testleri, $T > N$ durumunda daha güvenilir sonuçlar verirken Pesaran (2004) tarafından geliştirilen CD testi $N > T$ durumunda daha güvenilir sonuçlar vermektedir. Pesaran vd. (2008) tarafından geliştirilen düzeltilmiş LM testi ise $T \rightarrow \infty$ ve $N \rightarrow \infty$ durumunda asimptotik olarak standart normal dağılım göstermektedir. Tüm testlerin sıfır hipotezi “Yatay Kesit Bağımlılığı Yoktur” şeklindedir. Benzer şekilde çalışmada kullanılacak eşbütünleşme ve nedensellik testlerinin türünün belirlenmesi için kullanılan modellerde de yatay kesit bağımlılığı olup olmadığına bakılmasına ihtiyaç vardır. Çalışmada kullanılan modeller yatay kesit bağımlılığı barındırması halinde bu durumu dikkate alan eşbütünleşme ve nedensellik testleri kullanılmalıdır. Diğer taraftan modellerin eğim katsayılarının homojen olup olmaması da kullanılacak eşbütünleşme ve nedensellik testlerinin türünü etkilemektedir. Modellerin homojenite testi ise Pesaran ve Yamagata (2008) tarafından geliştirilen delta ($\tilde{\Delta}$) testi ile sınanmıştır. Bu testin sıfır hipotezi ise “Eğim katsayıları homojendir” şeklindedir.

Çalışmada kullanılan değişkenlerin durağanlıkları ise ikinci nesil birim kök testlerinden CADF birim kök testi ile sınanmıştır. Pesaran (2007) tarafından geliştirilen CADF testi ile birim kök test istatistiklerinin ortalaması alınarak panelin geneli için durağanlık sınaması yapılabilmektedir. Bu test hem $N > T$ hem de $T > N$ durumuna kullanılabilir. Öte yandan değişkenler arası eş bütünleşik ilişkinin belirlenmesi için yatay kesit bağımlılığını dikkate alan Westerlund ve Edgerton (2007) tarafından geliştirilmiş olan panel eşbütünleşme testi kullanılmıştır. Bu testin sıfır hipotezi “eş bütünleşme vardır” şeklinde olup yatay kesit bağımlılığı durumunda bootstrap olasılık değerlerinin dikkate alınması gerekmektedir. Eş bütünleşik ilişkinin varlığı tespit edildikten sonra uzun dönem eş bütünleşme katsayıları ise Eberhardt ve Bond (2009) tarafından geliştirilen AMG (Augmented Mean Group) tahmincisi ile tahmin edilmiştir. Bu test yatay kesit bağımlılığını dikkate alırken hem panelin geneline ilişkin hem de ülkelere özgü uzun dönem katsayıların elde edilmesini sağlamaktadır.

Öte yandan çalışmada değişkenler arası nedensel ilişkileri belirlemek amacıyla Dumitrescu ve Hurlin (2012) tarafından geliştirilen panel nedensellik testi kullanılmıştır. Bu test temelde Granger nedensellik testine dayanmakta ancak Granger nedensellik testinden farklı olarak heterojeniteyi dikkate almaktadır. Bunun yanında yapılan simülasyonlar bu testin yatay kesit bağımlılığına karşı dirençli bir yapısının olduğunu göstermektedir. Dumitrescu ve Hurlin (2012) temel hipotezi test etmek amacıyla her yatay kesit için ayrı Wald istatistikleri ($W_{i,T}$) hesaplamakta ve bu Wald istatistiklerinin ortalaması alınarak

panelin geneline ait Wald istatistiği ($W_{N,T}^{HNC}$) elde edilmektedir. ($Z_{N,T}^{HNC}$) test istatistiğinin $T>N$ durumunda, (Z_N^{HNC}) test istatistiğinin ise $N>T$ durumunda kullanılması önerilmektedir.

3.3. Ampirik Bulgular

Çalışmada kullanılan değişkenlerin durağanlık sınaması öncesinde değişkenlerin yatay kesit bağımlılığı barındırıp barındırmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Tablo 2’de değişkenlere ait Breusch ve Pagan (1980) LM, Pesaran (2004) CDLM, Pesaran (2004) CD ve Pesaran vd. (2008) LM_{adj} test sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 2: Değişkenlere Ait Yatay Kesit Bağımlılığı Testi Sonuçları

Testler	LNAIRT		LNRGDP		TRADE	
	İstatistik	Olasılık	İstatistik	Olasılık	İstatistik	Olasılık
Breusch-Pagan LM	47,780*	0,000	28,640**	0,018	32,129*	0,006
Pesaran CD _{LM}	5,985*	0,000	2,490*	0,006	3,127*	0,001
Pesaran CD	-2,764*	0,003	-1,849**	0,032	-2,741*	0,003
Pesaran vd. LM _{adj}	1,989**	0,023	3,756*	0,000	2,170**	0,015

* ve ** işareti sırasıyla %1 ve %5 anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir.

Çalışmada $T>N$ olduğu için LM testleri dikkate alınmaktadır. Tablo 2’den elde edilen bulgular değişkenlerde yatay kesit bağımlılığı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla çalışmada yatay kesit bağımlılığını dikkate alan ikinci nesil birim kök testlerinden CADF panel birim kök testi kullanılmış ve sonuçlar Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3: Pesaran CADF Panel Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	İstatistik	Olasılık
LNAIRT	-1,886	0,376
Δ LNAIRT	-3,826*	0,000
LNRGDP	-1,836	0,424
Δ LNRGDP	-2,521**	0,027
TRADE	-1,987	0,283
Δ TRADE	-2,757*	0,006

Pesaran CADF Birim Kök Testi sabitli modele göre yapılmıştır. Gecikme Sayısı 1 olarak alınmıştır. Δ işareti değişkenlerin farkının alındığını göstermektedir. * ve ** işareti sırasıyla %1 ve %5 anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir.

CADF birim kök testinden elde edilen bulgular çalışmada kullanılan tüm değişkenlerin seviye değerlerinde birim kök içerdiğini göstermektedir. Değişkenlerin birinci farkı I(1) alındığında ise tamamının durağan hale geldiği tespit edilmiştir.

Değişkenlerin durağanlık derecesinin I(1) olması çalışmada kullanılan değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığının sınanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ancak çalışmada kullanılacak eşbütünleşme testinin belirlenmesi için ise eşbütünleşme testine ait modellerde yatay kesit bağımlılığı bulunup bulunmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Öte yandan uzun dönem eşbütünleşme katsayılarının elde edilmesi ve nedensel ilişkilerin ortaya koyulabilmesi için ise çalışmada kullanılan modellerin eğim katsayısının homojen olup olmadığı sınanmalıdır. Bu doğrultuda Tablo 4'te modellere ait yatay kesit bağımlılığı ve homojenite test sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4: Modellere Ait Yatay Kesit Bağımlılığı ve Homojenite Testi Sonuçları

Testler	Model 1		Model 2	
	İstatistik	Olasılık	İstatistik	Olasılık
Breusch-Pagan LM	55,686	0,000	42,117	0,000
Pesaran CD _{LM}	7,428	0,000	4,951	0,000
Pesaran CD	2,420	0,008	2,415	0,008
Pesaran vd. LM _{adj}	31,919	0,000	9,275	0,000
$\tilde{\Delta}$	18,943	0,000	9,975	0,000
$\tilde{\Delta}_{adj}$	20,047	0,000	10,556	0,000

Tablo 4'ten elde edilen bulgular kullanılan modellerde yatay kesit bağımlılığı bulunduğunu göstermektedir. Modellerin eğim katsayılarının ise heterojen bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bu durum kullanılacak eşbütünleşme testi, uzun dönem eşbütünleşme katsayı tahmini ve nedensellik testinin yatay kesit bağımlılığını dikkate alan bir test olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada yatay kesit bağımlılığını dikkate alan Westerlund ve Edgerton (2007) panel eşbütünleşme testi kullanılmıştır. Panel eşbütünleşme testine ait bulgular ise Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: Westerlund ve Edgerton (2007) Panel Eşbütünleşme Testi

	LM İstatistiği	Asimp. Olasılık	Bootstrap Olasılık
Model 1	7,340	0,000	0,139
Model 2	2,359	0,009	0,324

Bootstrap olasılık değerleri 10.000 tekrarlı dağılımdan elde edilmiştir. Sıfır hipotezi "Eşbütünleşme vardır" şeklindedir.

Tablo 5'te yer alan bootstrap olasılık değerlerinden elde edilen bulgular her iki model için "eşbütünleşme vardır" şeklinde olan temel hipotezin reddedilemediğini bir diğer ifade ile modellerde yer alan değişkenlerin eşbütünleşik bir ilişkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Ayrıca uzun dönem katsayıları elde edilirken modellerin heterojen bir yapıya sahip olmalarından dolayı tüm panelin yanında ülkelere özgü katsayılar da elde edilmiştir. Bu durumu dikkate alarak çalışmada Eberhardt ve Bond (2009) tarafından geliştirilen AMG uzun dönem katsayı tahmini yapılmış ve sonuçlar

Tablo 6'da sunulmuştur. Model 1'den elde edilen bulgular panelin geneli için havayolu taşımacılığının ekonomik büyümeyi pozitif etkilediğini ortaya koymaktadır. Bunun yanında ülkelere özgü sonuçlara göre; Çin, Güney Afrika ve Türkiye'de gerçekleşen havayolu taşımacılığı bu ülkelerdeki ekonomik büyümeyi pozitif etkilerken en yüksek pozitif katsayı değeri Türkiye'ye aittir. Brezilya, Hindistan ve Rusya için ise istatistiki açıdan anlamlı sonuçlar elde edilememiştir.

Model 2'ye ait uzun dönem katsayı sonuçları ise panelin geneli için havayolu taşımacılığının dış ticareti istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif etkilediğini ortaya koymaktadır. Diğer taraftan ülkelere özgü sonuçlar Çin, Hindistan ve Türkiye'de havayolu taşımacılığının dış ticareti pozitif etkilediğini gösterirken en yüksek katsayı Çin'e aittir. Brezilya, Rusya ve Güney Afrika açısından ise istatistiksel olarak anlamlı bulgular yakalanamamıştır.

Tablo 6: AMG Uzun Dönem Tahmin Sonuçları

Ülkeler	Model 1		Model 2	
	Katsayı	İstatistik	Katsayı	İstatistik
Brezilya	-0,027 (0,678)	-0,42	-0,965 (0,939)	-0,08
Çin	0,052*** (0,065)	1,85	61,364* (0,000)	4,93
Hindistan	-0,023 (0,573)	-0,56	35,575* (0,002)	3,12
Rusya	0,081 (0,214)	1,24	2,469 (0,850)	0,19
Güney Afrika	0,042* (0,000)	5,02	-0,574 (0,903)	-0,12
Türkiye	0,102* (0,000)	3,66	27,617* (0,000)	4,45
PANEL	0,038*** (0,081)	1,74	20,914** (0,042)	2,03

*, **, *** ifadeleri sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir. Modelde yer alan sabite ait katsayılara tabloda yer verilmemiştir. Parantez içerisindeki değerler olasılık değerleridir.

Uzun dönem eşbütünleşme katsayılarının elde edilmesinin ardından çalışmada kullanılan modellere ilişkin nedensellik analizleri yapılmıştır. Geleneksel Granger nedensellik testi homojen bir yapıya sahip olduğundan bu çalışmada heterojeniteyi dikkate alan ve yatay kesit bağımlılığına karşı dirençli olan Dumitrescu ve Hurlin (2012) panel nedensellik testi kullanılmış ve sonuçlar Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7: Dumitrescu ve Hurlin (2012) Panel Nedensellik Testi

H_0	Gecikme	W-bar	$Z_{N,T}^{HNC}$	Z_N^{HNC}
$\Delta LNAIRT \neq \Delta LNRGDP$	(6)	14,911	6,301* (0,000)	1,717*** (0,085)
$\Delta LNRGDP \neq \Delta LNAIRT$	(1)	0,700	-0,518 (0,604)	-0,581 (0,560)
$\Delta LNAIRT \neq \Delta TRADE$	(6)	10,115	2,910** (0,003)	0,452 (0,651)
$\Delta TRADE \neq \Delta LNAIRT$	(6)	16,773	7,618* (0,000)	2,208** (0,027)

Optimal Gecikme Uzunlukları Akaike Bilgi Kriterine Göre Belirlenmiştir. *, ** ve *** işaretleri sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir.

Bu çalışmada $T > N$ durumu söz konusu olduğu için $T > N$ durumunda kullanılması önerilen ($Z_{N,T}^{HNC}$) test sonuçları dikkate alınmıştır. Tablo 7’den elde edilen bulgular havayolu taşımacılığında ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan havayolu taşımacılığı ile dış ticaret arasında çift yönlü ve geri beslemeli bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Küresel ekonomide uluslararası ticaretin artan hacmi; ürünün üretiminden pazar aşamasına kadar geçen sürede taşınması, sigortalanması, depolanması ve dağıtımı gibi aşamaları kapsayan lojistik faaliyetlerinin önemini arttırmıştır. Bu işlemlerin hızlı, verimli ve daha az maliyetle gerçekleştirilmesi dış ticarete ülkeler için önemli kazanımlar doğurmaktadır. Bu nedenle lojistik sektörü uluslararası ticarete artan önemi yanında ülkelerde verimlilik ve rekabet gücünü artırarak büyüme-kalkınma süreçlerinde de kilit rol oynamaktadır.

Bu çalışmada lojistik faaliyetlerinin önemli bir unsuru olan havayolu taşımacılığı ile dış ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki nedensel ilişkilerin ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmanın örneklemini geliştirmekte olan ülkeler sınıfında bulunan BRICS-T ülkeleri oluşturmaktadır. Değişkenler arasındaki ilişkiler, 1993-2019 yıllarını kapsayan dönemde, panel eşbütünleşme ve nedensellik testleri

kullanılarak analiz edilmiştir. Değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkinin tespitinde, yatay kesit bağımlılığını dikkate alan, Westerlund ve Edgerton (2007) tarafından önerilen panel eşbütünleşme testi kullanılırken uzun dönem eşbütünleşme katsayılarının tahmininde AMG tahmin yöntemi kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerin belirlenmesinde Dumitrescu ve Hurlin (2012) panel nedensellik testinden yararlanılmıştır.

Yapılan analizler sonucu elde edilen bulgulara göre, BRICS-T ülke grubunda taşımacılık sektöründen ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi söz konusudur. Ayrıca taşımacılık sektörü ile dış ticaret arasında çift yönlü ve geri beslemeli bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre, taşımacılık sektörünün önemli bir bileşeni olan havayolu taşımacılığındaki gelişmeler dış ticaret ve ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir. Dolayısıyla örneklem ülkelerde bu sektöre yönelik yapılacak yatırımların ve sektörün gelişimini teşvik edecek politikaların ülkelerin ticaret ve büyüme performansı açısından önemli olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Anfofum, A. A., Saheed, S. Z. ve Iluno, C. (2015). Air Transportation Development and Economic Growth in Nigeria. *Journal of Economics and Sustainable Development*, 6(2), 1-11.
- Boopen, S. (2006). Transport Infrastructure and Economic Growth: Evidence from Africa Using Dynamic Panel Estimates. *The Empirical Economics Letters*, 5(1): 37-52.
- Breusch, T. ve Pagan, A. (1980). The Lagrange Multiplier Test And its Applications to Model Specification Tests in Econometrics. *Review of Economic Studies*, 47 (1), 239-53.
- Cheng, G.P., Liu, W., Xie, C.W., Zhou, J. (2010), The Contribution of Logistics Industry to Economic Growth Based on Logis Model. *International Conference of Information Science and Management Engineering*.
- Dumitrescu, E. I. ve Hurlin, C. (2012). Testing for Granger non-causality in Heterogeneous Panels. *Economic Modelling*, 29(4), 1450-1460.
- Eberhardt, M. ve Bond, S. (2009). Cross-section Dependence in Nonstationary Panel Models: A Novel Estimator. *MPRA Paper*, No. 17870.
- Egert, B., Kozluk, T. ve Sutherland, D. (2009), Infrastructure and Growth: empirical Evidence. *William Davidson Institute Working Paper Number*, 957.
- Katrakylidis, I ve Madas, Michael (2019). International Trade and Logistics: An Empirical Panel Investigation of the Dynamic Linkages between the Logistics and Trade and their Contribution to Economic Growth. *International Journal of Economics and Business Administration*, 7(4), 3-21.
- Marazzo, M., Scherre, R. ve Fernandes, E. (2010). Air Transport Demand and Economic Growth in Brazil: A time series analysis. *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*, 46(2), 261-269.
- Martínez-Zarzoso, I., Pérez-García, E. M., ve Suárez-Burguet, C. (2008). Do Transport Costs have a Differential Effect on Trade at the Sectoral Level? *Applied Economics*, 40(24), 3145-3157.
- Munim, Z. H. ve Schramm, H.-J. (2018) The Impacts of Port Infrastructure and Logistics Performance on Economic Growth: The Mediating Role of Seaborne Trade. *Journal of Shipping and Trade*. 3, 1 (2018).
- Özgün Acar, D. (2021). *Lojistik Sektörü Performansı ve Dış Ticaret İlişkisi*. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Bölümü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Pesaran, H., Ullah, A. ve Yamagata, T. (2008). A Bias-Adjusted Lm Test of Error Cross Section Independence. *Econometrics Journal*, 11(1), 105–127.
- Pesaran, H. (2007). A Simple Panel Unit Root Test in The Presence of Cross-Section Dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 22(2), 265–312.
- Pesaran, H. ve Yamagata, T. (2008). Testing Slope Homogeneity in Large Panels. *Journal of Econometrics*, 142(1), 50–93.
- Pesaran, M.H. (2004). *General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels*. Cambridge Working Papers in Economics, 435, London: BP.
- Uğurlu, S. ve Keser, E. (2020). Dış Ticaretin Gelişiminde Lojistik Sektörünün Rolü: Ekonometrik Bir Analiz. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 6(37), 2061-2069
- Westerlund, J. Ve Edgerton, D. L. (2007). A Panel Bootstrap Cointegration Test. *Economics Letters*, 97(3). 185–190.
- Wilson, J., Mann, C., Otsuki, T. (2003). Trade Facilitation and Economic Development: New Approach to Quantifying the Impact. *World Bank Policy Research Working Paper 2988*, Washington.
- World Bank (2021). Databank, World Development Indicators.
- Yeo, A. D. Deng, A. ve Nadedjoa, T. Y. (2020). The Effect of Infrastructure and Logistics Performance on Economic Performance: The Mediation Role of International Trade. *Foreign Trade Review*, 55(4), 450-465.
- Yuan, H. ve Kuang, J. (2010). The Relationship between Regional Logistics and Economic Growth Based on Panel Data. *ICLEM 2010*, 618-623.

**PAZAR PLATFORMLARI ÇERÇEVESİNDE PAZARLAMANIN GELECEĞİNE YÖNELİK
BİR İNCELENME**

A REVIEW OF THE FUTURE OF MARKETING: THE FRAMEWORK OF PLATFORM
MARKET

Dr. Öğr.Üyesi Fatih ŞAHİN

Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi, Gönen Meslek Yüksekokulu, <https://orcid.org/0000-0002-4760-4413>

ÖZET

Pazar platformları, sahip oldukları dolaylı ağ etkileri ile birbirine geri besleme etkilerini içselleştiren bir platforma aracılığı ile iki veya daha fazla pazar tarafını birbirine bağlayan bir yapıya sahiptir (Dewenter vd., 2017). Genel olarak bu çevrimiçi platformlar e ticaret pazarları, uygulama mağazaları, sosyal medya ve çevrimiçi reklam platformları olarak ele alınmaktadır. Platformlar arasındaki rekabetlerin günümüzde işletmeler arasındaki pazarlarda olumsuzluklara neden olduğu anlaşılmaktadır. Bu olumsuzluklar genel olarak adil olmayan şart ve koşulları dayatmak, pazara erişimi engellemek veya giriş koşullarını tek taraflı olarak değiştirmek, kendi hizmetlerini haksız bir şekilde ön plana çıkartarak tutundurmasını yapmak, adil olmayan ödeme şartları eklemek ve şeffaflığın eksikliği olarak sıralanmaktadır (Duch-Brown, 2017). Günümüzde işletmeler arasında daha yoğun olarak kullanılan platform pazarları giderek daha fazla tüketici pazarlarına girmekte olduğu gözlemlenmektedir. Cep telefonu uygulamaları pazarında Google ve Apple markaları iki ana rakip olurken bu işletmeler aynı zamanda akıllı ev sistemleri pazarında da önemli bir paya sahiptirler. Çevrimiçi tüketici pazarında faaliyet gösteren bazı platformlar da çeşitli satın almalar yoluyla genişleme yoluna gitmektedirler. Netflix Hollywood film üretici stüdyolarından birisini satın almaya yönelik harekete geçerken bu alanda tekel oluşturma tehlikesi nedeniyle çeşitli tartışmalara sahne olmuştur. Diğer taraftan Amazon'un oyun sektörüne de girmesi (Day, 2020) ile birlikte Netflix'de bu alanda adım (Shaw ve Gurman, 2021) atmaya hazırlanmaktadır. Getir Şok Marketler zincirinin ortağı olmaya hazırlanırken diğer taraftan e-ticaret platformu n11 ile stratejik iş birliği imzalamıştır. Genel olarak verilen örnekler çerçevesinde birçok markanın belirli platformlarda bir araya gelerek iş birliği yapmakta olduklarını gözlemlenmektedir. Bu gelişmelerin yanı sıra özellikle tüketicilerin özellikle pandemi döneminde daha çok ön plana çıkan elektronik ticarete yönelik eğiliminin yanı sıra akıllı ev sistemleri, giyilebilir teknolojiler, yapay zekâ gibi yeniliklere yönelik de hızlı bir geçiş yaşandığı gözlemlenmektedir. Bu gelişmeler birçok işletmenin sağlık büyük veriye ulaşabilmesini mümkün hale getirirken diğer taraftan tüketicilerin davranışlarını tahminde ve dolayısıyla kişiselleştirmede önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla bu açıdan ele alındığında pazar platformları birçok açıdan günümüz dünyasını farklılaştırabilecek yeniliği de yanında getirmektedir. Ürün yelpazesi, fiyatlandırma, dağıtım ve tutundurma gibi geleneksel birçok pazarlama uygulamasında değişime neden olacağı gözlemlenebilmektedir. Dolayısıyla bir pazar platformunun iş birliği yaptığı markalar o platformun tüketiciler tarafından tercihinde önemli bir rol oynayabilecektir. Özet olarak bu araştırmada genel olarak pazar platformlarının arasındaki pazarlama uygulamalarının nereye evirildiği ve pazarlamanın geleceğine yönelik olarak ilgili araştırma yazını incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelime: Pazar Platformları, Platform Rekabeti, Dijital Pazarlama

ABSTRACT

Market platforms have a structure that connects two or more market parties through a platform that internalizes the indirect network effects and feedback effects to each other (Dewenter et al., 2017). Examples of these online platforms are e-commerce marketplaces, app stores, social media, and online advertising platforms. The competition between platforms causes negativities in the markets between businesses today. These negativities are listed as imposing unfair terms and conditions, preventing market access, or changing the entry conditions unilaterally, promoting their services by unfairly highlighting, adding unfair payment terms and lack of transparency (Duch-Brown, 2017). Today, it is observed that platform markets, which are used more intensely among businesses, are increasingly entering consumer markets. While Google and Apple brands are the two major competitors in the mobile phone applications market, these businesses also have a significant share in the smart home systems market. Some platforms operating in the online consumer market are also expanding through various acquisitions. While Netflix took action to buy one of the Hollywood film production studios, it was the scene of various discussions because of the danger of creating a monopoly in this field. With Amazon's entry into the game industry (Day, 2020), Netflix is preparing to take a step in this area (Shaw and Gurman, 2021). While preparing to become a partner of the Getir, Şok Markets chain, it also signed a strategic cooperation with the e-commerce platform n11. Within the framework of the examples given, that many brands come together and cooperate on certain platforms. Besides these developments, that there is a rapid transition towards innovations such as smart home systems, wearable technologies and artificial intelligence, as well as the tendency of consumers towards electronic commerce, which is especially prominent during the pandemic period. While these developments make it possible for many businesses to access health big data, they play an important role in predicting and personalizing the behaviour of consumers. Therefore, when considered from this point of view, market platforms bring innovations that can differentiate today's world in many respects. These developments will cause a change in many traditional marketing practices, such as product range, pricing, distribution and promotion. Therefore, brands with which a market platform cooperates will play an important role in the preference for that platform by consumers. In summary, this research aims to examine the relevant research literature regarding the evolution of marketing practices among market platforms and the future of marketing.

Keywords: Platform Market, Platform Competition, Digital Marketing

GİRİŞ

Geçtiğimiz dönemde dijitalleşme ile bireylerin ürünleri tüketim alışkanlıkları ve şekillerinde önemli bir değişim yaşanmıştır. Bu değişim döneminde dijital pazarlama çerçevesinde birçok işletme platformlar kullanarak faaliyetlerini gerçekleştirmeye yönelik bir eğilim içerisinde olduklarıdır. Bu yaklaşım olumlu karşılarken diğer taraftan da bazı kaygılara da yol açmaktadır. Bu endişe ve beklentilerin birçoğu platformların pazarda farklı bir güç oluşturarak rekabette farklı bir yapının oluşmasına neden olabileceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, Yemeksepeti, TıklaGelsin, Getir, Zomato, Acikinca, Yettim, Yemekumbara, Doyurunbeni ve benzeri çevrimiçi yemek sipariş siteleri birçok bölgede faaliyet gösterirken sahip oldukları güç yapmış oldukları iş birlikleri derecesinden ölçülebilir. Yemek sipariş sitelerinin hizmet verdiği noktalarda iş birliği yapmayan işletmeler diğer işletmelere karşı pazara ulaşabilme gibi bir sorunla karşılaşabilmesi söz konusu olabilecektir. Diğer bir bakış açısı ile yaklaştığımızda ise yemek sipariş sektöründe hizmet veren çevrimiçi hizmet sağlayıcıların marka imajı da iş birliği içerisindeki işletmelere olumlu veya diğer rakip yemek sipariş sitelerinin imajına kıyasla olumsuz bir algıya da neden olabilecektir. Benzer bir örnek akıllı telefon sektöründe gösterilebilir. Akıllı telefon sektöründe yer alan IOS ve Android temelli iki temel yazılım sağlayıcı marka bulunmaktadır. Bu platformlardan IOS kapalı bir pazar ve Android ise nispeten açık bir pazar olarak ifade edebilmek mümkündür. Android platformunu birçok farklı marka ortak olarak kullanabilmekte ve müşterilerine bu hizmeti sunabilmekte iken IOS platformunu yalnızca Apple marka cihazlar erişebilmektedir. Her iki platformun pazarda kendilerine özgü bir imajı bulunmaktadır. Bu ve bunlara benzer örnekler platform pazarların yaygınlaştığı birçok alanda örnek verebilmek mümkündür. Platformlar ve faaliyetlerinin önemli derecede pazar payına sahip olması ile platform ekonomisi başlığında çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Kenney ve Zysman, 2016). Uber, Getir, Yemeksepeti, Android, Hepsiburada ve B2B pazarlarda kullanılan platformlar gibi benzeri uygulamalar yeni iş modellerinin pazardaki rekabeti sınırlandırdığına yönelik kaygılara neden olmaktadır (Bamberger ve Lobel, 2017). Dijital platformların hızlı bir şekilde başarı elde etmesi, artan pazar payları, dijital alanda ve faaliyet gösterdikleri alanda sahip oldukları teknik beceriler platformların pazar güçlerini geliştirerek pazardaki rekabete, tüketici ve çalışan refahına olumsuz etkilere neden olabileceği düşüncesiyle bazı rekabet sınırlandırmaları getirilmesini gündeme getirmiştir. (Duch-Brown, 2017).

Platformların sosyal yaşantımız içerisinde gelecekte rolleri daha fazla artması beklenmektedir. Akıllı ev sistemleri otonom bir ev yönetim hizmeti sunabilecek yeteneğe sahip hale gelmiştir. Bu otomasyonu sağlayabilmek için birbiri ile iletişim halinde birçok ürün ve hizmeti bir sistem çerçevesinde yönetebilmesini gerekli kılmaktadır. Bir ev içerisindeki buzdolabı, çamaşır makinesi, televizyon, aydınlatma sistemleri, akıllı çöp kutuları, akıllı aynalar, ısıtma soğutma sistemleri, akıllı mutfak sistemleri ile bireyin kullandığı otomobil ve giyilebilir teknolojilerin eş zamanlı çalışabilmesine imkân sağlayan ürünler günümüz tüketici pazarlarında müşterilerin talebine sunulmaktadır. Akıllı ev sistemleri bu araştırmada bahsi geçen otonom ev sistemlerinin veya otonom yaşamın ilk basamağını temsil etmektedir. Akıllı ev ekosisteminde yer alan tüm bu ürün ve hizmetin tüketici yararına yönelik yöneltmesini sağlayacak bir temel yazılım ihtiyacı bulunmaktadır. Günümüzde beş farklı şirket tarafından sunulan otonom ev sistemleri tüketiciler tarafından kullanılmaktadır. Bu sistemleri Amazon Alexa, Google, Apple HomeKit, Hubitat Elevation, Aeotec Smart Hub olarak sıralanabilmektedir (Price, 2021). Akıllı ev küresel pazarı ev eğlence, rahatlık ve aydınlatma, güvenlik, kontrol ve bağlantı, akıllı uygulamalar ve enerji yönetimi olarak birkaç başlık altında ele alınmaktadır. Genel olarak küresel bazda akıllı ev sistemleri pazar gelirleri 2020 yılında 78,77 milyon dolar iken 2026 yılı sonunda bu rakamın 207,80 milyon dolara ulaşması beklenmektedir (Statista, 2021). Genel açıdan bakıldığında müşteriler

evindeki stok durumunu sisteme bağlanarak iş yerinden öğrenebilecek, sipariş sistem tarafından ev sahibinin işten eve varış saatine göre satın alınan elektronik mağaza sistemi ile koordineli bir şekilde yürütülecek ve dağıtımı otonom kuryelerle akıllı ev sistemine ulaştırılabilecek ve hatta üretim süreçleri müşterilerin sahip oldukları akıllı ev sistemleri ile eş zamanlı yürütülebilecektir. Dolayısıyla otonom müşteri çevresi (otonom evler, ulaşım vb.), elektronik ticaret siteleri, fabrikalar, hizmet sağlayıcılar ve benzeri örnekler birer platforma dönüşürken bu platformlar kendi içerisinde ve birbirleri arasındaki ilişkilerin oluşturduğu bir ekosistemde bir denge içerisinde bir arada bulabilecektir. Dijitalleşmenin pazardaki neden olduğu değişime benzer bir değişim platformların kendi içlerinde ve birbirleri arasındaki iş birliklerinin güçlenmesi ile farklı bir boyut kazanabilecektir.

Dijital teknolojinin gelişimiyle şekillenen dijital ekonomi toplumun çalışma, sosyalleşme ve değer yaratma gibi kavramlarında da değişliğe neden olmaktadır. Platformların gelişimini tetikleyen en önemli teknolojilerin ise büyük veri, yeni algoritmalar, bulut bilişimi olduğu düşünülmektedir (Kenney ve Zysman, 2016). Akıllı teknolojiler, yapay zekâ uygulamalarının yaygınlaşması ile tüketicilerin kullanmakta oldukları giyilebilir teknolojiler, akıllı telefonlar, akıllı ev uygulamalarının üretmiş oldukları veriler ile de sürekli bir şekilde büyük veriye yenilerinin eklenebilmesi böylelikle platformların gelişimine yönelik bir döngünün oluşabileceği anlaşılmaktadır. Kenney ve Zysman (2016) platform ekonomisinin anlaşılmasına yönelik dört temel noktanın bulunduğunu öne sürmektedir. Bu noktalardan ilki değer nasıl yaratılmaktadır. Platform ekonomisinin internet, bilişim ve veriye dayanan kendine özgü bir dizi ekonomik ilişkileri içermektedir. Her bir platformun oluşturduğu ekosistem aynı zamanda bir değer kaynağıdır ve bu sistem kullanıcıların platforma nasıl katılabileceğini de belirler. İkinci olarak platform ekonomisinin yarattığı değer nasıl dağıtılır. Burada cevap verilmesi gereken soru platform kullanıcıları açısından riskin ve ödüllerin dağılımının ne şekilde olduğunu ifade etmektedir. Üçüncü temel soru ise platformun sahibinin kim olduğu ve kimin kontrol ettiği konusudur. İlgili sorunun yanıtının platformun yapısına göre farklılık gösterebileceği düşünülmektedir. Son olarak ise yapılacak işler ne derece değişiklik gösterdi ve değer nasıl yaratılır. Genel olarak işlerin ne kadarlık bir kısmı radikal yeni yollarla organize edilmektedir gibi soruların cevaplanmasının yapının anlaşılmasında önemli olduğu öne sürülmektedir. Bu çerçevede pazarlama alanında gerçekleştirilecek çalışmalarda bu dört konunun öne çıkması beklenmektedir (MSI, 2021).

Platform Pazarları

Platformlara yönelik ilk çalışma 1985 yılında (Katz ve Shapiro, 1985) gerçekleştirilmiş ve ekonomi, yönetim ve organizasyon, bilgi sistemleri ve pazarlama alanında bu alandaki çalışmaların sayı artış göstermektedir. Henüz gerçekleştirilen araştırmalar kısıtlı olsa da pazarlama alanında gerçekleştirilen çalışmaların sayısı diğer alanlarda gerçekleştirilenlere kıyasla daha da sınırlı olduğu anlaşılmaktadır (Rietveld ve Schilling, 2021). Platform düşük varlık ihtiyacı ve ağ etkisinin yarattığı ölçek ekonomisi sayesinde üstel büyüme fırsatları sunmaktadır. Araştırmalara göre gelişmekte olan dijital ekosistemin 2025 yılına kadar küresel kurumsal getirinin %30'una karşılık gelen 60 trilyon dolardan fazla gelir getirebileceğini fakat mevcut işletmelerin yalnızca %3'ünün platform stratejisini uyguladığını göstermektedir (weforum, 2019).

Platform pazarlarının geleneksel işlere kıyasla farklılık göstermesi sonucu ağ etkisi yaratacak bir iş modeli oluşturmanın hem piyasa dinamikleri ve hem de rekabet stratejileri bakımından farklı bir bakış açısını gerektirdiği de düşünülmektedir (Cusumano vd., 2019). Platformlar bireyleri ve kuruluşları ortak bir amaç etrafında veya ortak bir kaynağı paylaşmak üzere birbirlerine bağlar (Cusumano vd., 2019). Platformlar bir endüstri veya ekosistem düzeyinde faaliyet göstermektedirler. Platformların tarafları bir

araya getirmesinin önemli sonuçlarından birisi de doğrusal olmayan bir şekilde fayda ve değer yaratabilme potansiyelidir. Yenilikçilik faaliyetlerini gerçekleştirebilmek ve etkileşimde bulunabilmeleri için bireyleri ve kuruluşları bir araya getirerek fayda ve değer yaratabilmelerine olanak sağlamaktadır (Cusumano vd., 2019).

Bir platform pazarında iyi bir platforma sahip olmak en iyi ürüne sahip olmaktan daha önemli hale geldiği düşünülmektedir (Gawer ve Cusumano, 2015). Cusumano vd. (2019)'e göre platformlardaki her bir yeni üyenin diğer tüm üyeler ile bağlanabilmesi ve ağ içerisinde yer alan her bir üyenin yenilikçi ürün ve hizmetlere erişebilir olması sayesinde platform içerisindeki bir değer üstel olarak artış gösterebilmektedir. Ağ etkisi sayesinde, farklı kullanıcı ve katılımcıları birbirine bağlaması sayesinde olumlu geri bildirim döngüsü oluşturabilmektedir ki bu ise genel olarak ağ etkisi olarak ifade edilmektedir. İlgili geri bildirimler ile sistem içerisindeki taraflar süreci sürekli olarak yenileyebilmektedirler. Gelişmiş dijital teknolojiler geleneksel yaklaşıma kıyasla daha fazla paydaşın bir arada bulunabilmesine imkân sağlamaktadır.

Platform pazarları, platformda yer almamaları durumunda kolaylıkla birbirleri ile etkileşime giremeyecek ve bağlanamayacak iki veya daha fazla tarafı bir araya getirerek ürün ve hizmetlere erişimini sağlayabilmektedir. Platformlar alıcılar veya satıcılar gibi bir tarafı hedefleyerek başlayabilirler. Platformlar zamanla tüketici, üretici ve satıcıları birbirine bağlar. Platformlar kullanıcıları diğer kullanıcılara bağlaması neticesinde ağ etkileri oluştururlar (Cusumano vd., 2019).

Ağ endüstrilerinin belirgin özelliği tüketilen ürün bileşen sistemleri olmasıdır. Nihai olarak talep edilen ürün beraber tüketildiğinde değer sağlayan bir takım tamamlayıcı ürünlerden meydana gelmektedir (Church ve Gandal, 2004). Çoğu zaman bileşenler kendi içlerinde ve tek başlarına çok az değere sahiptirler. Bileşenler bir sistemin parçası olarak kullanıldığı zaman değer kazanabilmektedirler. Diğer taraftan bileşenlerin birbirlerini tamamlayıcı olarak bir sistem haline gelebilmesi içinse bileşenler arasında uyumu tesis edecek standartların bulunması gerekmektedir. Bu çerçevede oluşturulan standartlar bileşenler arasında uyumluluğun sağlayan özellikleri temsil etmektedir (Church ve Gandal, 2004).

Church ve Gandal (2004)'un platform rekabeti ile ilgili telekomünikasyon alanında gerçekleştirmiş olduğu çalışmada doğrudan ve dolaylı (sanal) ağlar olmak üzere iki farklı tür ağ yapısı ortaya koymaktadır. Doğrudan ağlar, bir ağ içerisinde benzer ürünlerin birbirine bağlandığı bir sistem iken dolaylı ağlarda ise sistem bir donanım veya yazılım biriminden oluşmaktadır. Günümüz platform pazarlarının gelişimine katkı sağlayan temel itici gücün telekomünikasyon temelli dijital teknolojiler olması sebebiyle ilgili açıklamaların genellemesinin uygun olabileceği düşünülmektedir.

Doğrudan ağlarda yatay uyumluluğa ihtiyaç duyulmaktadır. Yatay uyumluluk ise ağa katılan tüketicilerin tercih etmiş oldukları ürünler arasında bir tür ortak standartlar aracılığıyla elde edilebilir (Church ve Gandal, 2004). Bu kapsamda örnek olarak NFC temassız ödeme sistemleri gösterilebilir. Bir müşteri alışverişlerinde cep telefonu aracılığı ile ödemelerini temassız yapabilmesi için bu sisteme uygun bir cihaza sahip olması gerekir. Cihazlar arasındaki standartlardaki uyum sayesinde temassız ödeme sistemine bir kullanıcı olarak erişim sağlayabilir. Ağ dolaylı ise bu durumda sistemler bir birim donanım ve yazılımdan meydana gelmektedir. Bu ağlara donanım ve yazılım arasındaki uyumluluk ön plana çıkmaktadır ve dikey uyumluluk önem kazanmaktadır. Yazılım ve donanım, iki bileşen tüketim faydası sağlamak için etkileşime girer veya birleştirilir, bir donanım veya yazılım tek başına fazla bir değere sahip olamazlar (Church ve Gandal, 2004). Günümüzde akıllı telefonlar yaygın olarak IOS ve

Android olmak üzere iki farklı yazılıma sahiptirler. İlgili yazılım platformları ancak belirli donanımlar ile bir araya geldiklerinde değer kazanabilmektedir. Buna ek olarak belirli bir yazılıma sahip olan donanım ancak ilgili yazılım platformunun oluşturmuş olduğu pazar platformuna erişebilmektedir.

Uyumlu ürünler satın alarak bir ağa katılmanın değeri, uyumlu ürünler satın alarak ağa katılan diğer benimseyenlerin sayısı ile artış gösteriyorsa bu durumda ağ etkisinin bulunduğu söylenebilir (Church ve Gandal, 2004). Bu açıklama kapsamında her iki durumda da ağ faydasının altındaki neden benzerdir. Benimseyenlerin sayısı ne kadar fazlaysa, bir benimseyenin yaratabileceği olası sistem sayısı da o kadar fazla olabileceği öne sürülmektedir. Diğer taraftan hem doğrudan hem de dolaylı ağlar ağ dışlıklarına neden olabilmektedir. Bir benimseme dışlılığı, ilave bir başka benimseyenin sisteme eklendiğinde mevcut benimseyenlerin ağ faydalarının arttığına ortaya çıkar (Church ve Gandal, 2004). İlk benimseyenler benimseme kararı verirken daha sonra benimseme kararı vererek sisteme dahil olacak diğer benimseyenlerin oluşturacağı faydayı düşünmeyeceklerinden bazı durumlarda benimseyenin tam gerçekleşmeyeceği düşünülmektedir (Church ve Gandal, 2004).

Platform Pazarlarında Rekabet

Bazı araştırmacılar (Lerner, 2014) çevrimiçi pazarların baskın platformlara dönüşme eğilimine yönelik herhangi bir izlenim bulunmadığını savunmaktadırlar. Bu düşünce çerçevesinde çevrimiçi pazarların baskın platformlara dönüştüğü yönündeki düşüncenin kullanıcı verilerinin toplanmasından kaynaklandığını öne sürmektedir. Çünkü kullanıcı verilerinin elde edilmesi ile hedef kitleye geleneksel pazarlama yöntemlerinden daha hızlı ulaşabilme onları daha iyi analiz edebilme fırsatı sağlayabilmektedir. Fakat kullanıcı verilerinin çevrimiçi sağlayıcılar tarafından toplanması, platformların rekabet sürecinin ortak ve önemli bir kısmını oluşturmaktadır (Lerner, 2014). Buna ek olarak geçmişte de internet ortamında birçok benzer baskın platform örnekleri ve sağlayıcıları bulunduğunu, yeni pazara giren birçok girişimin de başarılı olarak o dönemde baskın olduğu düşünülen birçok çevrimiçi sağlayıcının yeri rekabet ortamında başarısız olduğuna dikkat çekmektedir. Dolayısıyla (Lerner, 2014)'e göre çevrimiçi pazarlar baskın platformlar olarak görülseler de zaman içerisinde yaşanan gelişmeler neticesinde bu üstünlük yeni bir girişim ile el değiştirecektir. Cusumano vd. (2019)'ya göre platformlar yeni ortaya atılmış bir kavram değildir. Platformlar telefonlar, elektrik dağıtım hizmeti, radyo ve televizyon gibi ağ etkilerine ve tamamlayıcı yeniliklere bağlı hizmetlerde görülmekteydi. Günümüz platformlarının dağıtım maliyetleri eskiye kıyasla daha az ve küresel ölçekte hızlı üstel büyümeyi destekleyici dijital bir yapıya sahiptir. Cusumano vd. (2019), henüz platformlara yönelik eleştirilerin güçlenmemesinin nedeninin birden fazla platforma bağlanmanın kolay oluşu ve tüketiciler için ise değişim maliyetinin bulunmaması neden gösterilmektedir.

Fakat bu görüşlerin aksine platform pazarlarının baskın hale gelmeye başlaması bazı monopol ve anti-tröst uygulamaların önüne geçilebilmesi için hukuksal alanda gerçekleştirilen çalışmalar hız kazanmaktadır (Evans, 2003; Alexandrov vd., 2011; Geradin ve Katsifis, 2021). Bunun yanı sıra Avrupa Birliği gibi bölgesel örgütler de dijital platformların pazar gücü olmasına yönelik kaygılara işaret etmekte ve bu yönde engelleyici politika çalışmaları gerçekleştirmektedir (Geradin, 2018). Haucap ve Heimeshoff (2014)'da çalışmalarında Google, Facebook, Amazon, eBay gibi platformların internet temelli bir rekabet mi yoksa tekelleşmeyi mi güçlendirdiklerini sorgulamaktadırlar. Platformlar arasındaki rekabet, doğrudan ve dolaylı ağ etkileri, değişim maliyetleri, itibar etkileri ve ölçek ekonomileri ile ön plana çıkmaktadır (Haucap ve Heimeshoff, 2014). Haucap ve Heimeshoff (2014)'a göre bu etkilerin gücü pazarlara ve platformlara göre büyük farklılıklar gösterse de etkiler tipik olarak

geleneksel fiziksel pazarlardan daha önemli olduğu düşünülmekte ve çevrimiçi pazarlardaki rekabetin derecesi açısından genelleme yapmak mümkün olmayacağı öne sürülmektedir.

Church ve Gandal (2004)'a göre kurulu ağ tabanının nihai boyutuna bağlı olarak olumlu ağ etkileri bulunması, ağa katılmanın bir değerini meydana getirmektedir. Dolayısıyla tüketicilerin bir ağın büyümesine yönelik beklentileri, tüketicilerin o ağı benimseme kararlarının önemli bir belirleyicisi durumuna gelmektedir. Dolayısıyla kurulu temel ne derece büyük olursa gelecekteki büyümeye katkısı da o derece fazla olacaktır. Kurulu tabanın büyüklüğü ile beklentiler arasındaki bulunan doğru ilişki ağ pazarlarındaki rekabet açısından da bir takım önemli sonuçlara neden olmaktadır (Church ve Gandal, 2004). Bunlar, koordinasyon sorunları, standartlaştırma, çoklu denge ve hapsedme gibi başlıkları kapsadığı öne sürülmektedir. Bu başlıklar genel olarak şu şekilde açıklanmaktadır (Church ve Gandal, 2004). Standartlaştırma başlığı çerçevesinde, bir tüketicinin bir ağa katılabilmesi bir bağlantıya (doğrudan ağ) veya bir donanıma (dolaylı ağa) yatırım yapmasını gerektirmektedir. Eğer bu yatırım batık ise koordinasyon sorunları potansiyeli ortaya çıkabilir. Çünkü bu yatırım tüketiciler tarafından ağın büyüyeceği ve belirli bir düzeyde ağ faydalarının gerçekleşeceği beklentileri ile yapılmaktadır. Ağda beklenen büyüme gerçekleşmezse bu durumda gelecekteki potansiyel kullanıcıların ağa olan ilgileri azalacak ve ağa katılmayacaklar, dolayısıyla da ağa ilk giren kullanıcılar bekledikleri faydaya ulaşamayacaklardır. Ağ etkileri ile ön plana çıkan ürünler standardizasyona karşı hassas oldukları düşünülmektedir. Bir ağ pazarı yaygınlaştığında tüketiciler yalnızca bir ağı benimser veya bu ağlara katılırlarsa bu durumda birden fazla birbirleri ile rekabet eden ağı veya teknolojiyi benimsemeyecekleri öne sürülmektedir. Uyumsuz ağlar arasındaki rekabet, tüm tüketiciler onu benimsediği için tek bir teknolojinin fiili bir standart haline geldiği kazananın hepsini alması ile sonuçlanabilir. Bu özellikle ağ etkilerinin güçlü olduğu durumlarda ortaya çıkabilir. Özellikle bu durum ağ etkilerinin güçlü olduğunda ortaya çıkabilir. Ağ etkilerinin güçlü olması ve kurulu tabanın boyutunda bir başlangıç avantajı sağlanabilirse bu durum şimdiki ve gelecekteki tüketicilerin de bu sistemi benimseyeceklerine yönelik etkili bir ipucu olarak değerlendirilmektedir. Denge çıktıkları tüketicilerin beklentilerine bağlı olduğu düşünülerek çoklu dengelerin de mümkün olabileceği öne sürülmektedir. Ağ etkileri nispeten güçlü olan rekabet eden iki yeni teknolojiyi ele alındığında; bu durumda tüketiciler belirli bir karada hapsolme endişesi ile hareket ederek her iki teknolojiyi de benimseyerek güvenli hareket etmek isteyeceklerdir. Tüketiciler değişim maliyetleri nedeniyle bir ağda mahsur kalabilirler. Buna neden olan iki tür değişim maliyetinden söz edilmektedir. Benimseme batık bir maliyet gerektirdiğinden ve ağlar uyumsuz olduğunda başka bir ağa geçiş yan tüketicilerin yeni ağın bağlantısına veya donanımına yatırım yapmasını gerektirecektir (Church ve Gandal, 2004).

Tiwana (2014)'a göre tüm bu gelişmeler ürün ve hizmet işletme modelinden işletme ekosistemine geçişi ifade etmektedir. Dolayısıyla işletmelerin problemlerin çözümünde ürün veya hizmet odaklı çözümlere değil bu ekosistemin yapısına odaklanmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Wichmann vd. (2021) pazarlama karmasının zaman içerisindeki değişimine değindiği araştırmasında geleneksel pazarlama karması uygulamaları ile günümüzdeki uygulamaları karşılaştırmaktadır. Bu çerçevede, üretim süreçlerinin daha esnek hale gelmesi ile ürün kişiselleştirilmesi kolaylaşmış ve gelişme yaşanmıştır. Yine tedarik açısından incelendiğinde kişiselleştirmenin artışı ile faaliyetlerin çeşitlenmesinde kullanılan araçlar da aynı derecede artış göstermiş olduğuna dikkat çekilmektedir. Çok kanallı pazarlarda yaşanan bu çeşitlilik fiyatlara da çeşitliliğe neden olmuş yalnızca kanallar arasında değil kanallar içerisinde de fiyat farklılıklarının oluştuğu, dinamik fiyatlandırma stratejilerinin yaygınlaştığı vurgulanmaktadır. Tutundurma çerçevesinde bakıldığında da benzer bir çeşitlenmenin gerçekleştiğine dikkat çekilmektedir. Birçok sosyal medya platformu tutundurma kanalı olarak kullanılırken her bir

platformun kendine özgü medya yapısı bulunduğu dolayısıyla tutundurma stratejilerinin de buna göre şekillendiği gözlemlenmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Ürün ve hizmet işletme modelinden işletme ekosistemine geçişin yaşandığı Tiwana (2014), iyi bir platform pazarına sahibi veya bir üyesi olmanın iyi ürüne sahip olmaktan daha önemli olduğu (Gawer ve Cusumano, 2015) bir pazar ortamında yeni araştırmalara ihtiyaç duyulacaktır. Bazı araştırma platformları da (Elsevier, 2021), dijital çağda şekillenmeye başlayan platform ekonomisi ve pazar rekabeti alanındaki araştırmaların önemine dikkat çekmektedirler. Bu başlık altında platformlarda elektronik ağızdan ağıza pazarlama, dinamik fiyatlandırma stratejilerinin tüketici davranışları üzerindeki etkisi, yapay zeka derin öğrenme, büyük veri, ileri analitik ve metin madenciliği gibi yöntemlerin platform ekonomisi içerisinde uygulanan fiyatlandırma stratejileri üzerindeki etkisi, paylaşımcı ekonomi işletme modelleri ile sürdürülebilir değer yaratma, platform ekonomisinde müşteri değeri, platform destekli tedarik zinciri, platform ekonomilerinin yasal çerçevesi ve benzeri konuların günümüzde önem kazandığı anlaşılmaktadır. Pazarlama bilimi enstitüsü (Marketing Science Institute)'ün 2020-2022 yılları temel araştırma konuları arasında platform pazarlaması konusu da yer almaktadır (MSI, 2021). Gelecekte pazarların platform şeklindeki iş birliklerinin oluşturduğu, birbirleri ile uyum çerçevesinde iç içe geçmiş otonom ekosistemlere dönüşüm eğilimi içerisinde olduğu değerlendirilmektedir. Pazarlar fiziksel pazarlardan dijital sanal dünyaya taşınmaya başlaması ile birçok yeni sorunun çözümüne yönelik çalışmalar ortaya koyan pazarlama dünyasının yakın gelecekte platform pazarları ve otonom pazar ekosistemleri konusunda çalışmalarını yoğunlaştıracağı düşünülmektedir (Tiwana, 2014). Bu alanda henüz ilgili literatürün yeni gelişmeye başlaması nedeniyle gerçekleştirilecek çalışmaların birçok çalışmaya yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Alexandrov, A., Deltas, G., ve Spulber, D. F. (2011). Antitrust and competition in two-sided markets. *Journal of Competition Law and Economics*, 7(4), 775-812.
- Bamberger, K. A., ve Lobel, O. (2017). Platform market power. *Berkeley Tech. LJ*, 32, 1051.
- Church, J., ve Gandal, N. (2004). Platform competition in telecommunications. Available at SSRN 629206.
- Cusumano, M. A., Gawer, A., ve Yoffie, D. B. (2019). *The business of platforms: Strategy in the age of digital competition, innovation, and power*. Harper Business New York.
- Day, M. (2020, September 25, 2020). Amazon enters game-streaming market, set to challenge google, microsoft. Retrieved from https://www.business-standard.com/article/international/amazon-enters-game-streaming-market-set-to-challenge-google-microsoft-120092500205_1.html
- Dewenter, R., Heimeshoff, U., ve Löw, F. (2017). Market definition of platform markets. Retrieved from
- Duch-Brown, N. (2017). The competitive landscape of online platforms. Retrieved from
- Elsevier. (2021). Managing the platform economy and market competition in the digitalization era. Retrieved from <https://www.journals.elsevier.com/journal-of-business-research/call-for-papers/managing-the-platform-economy-and-market-competition-in-the-digitalization-era>
- Evans, D. S. (2003). The antitrust economics of multi-sided platform markets. *Yale J. on Reg.*, 20, 325.
- Gawer, A., ve Cusumano, M. A. (2015). Platform leaders. *MIT Sloan Management Review*, 68-75.
- Geradin, D. (2018). What should eu competition policy do to address the concerns raised by the digital platforms' market power?
- Geradin, D., ve Katsifis, D. (2021). Strengthening effective antitrust enforcement in digital platform markets. *European Competition Journal*, 1-50.
- Haucap, J., ve Heimeshoff, U. (2014). Google, facebook, amazon, ebay: Is the internet driving competition or market monopolization? *International Economics and Economic Policy*, 11(1), 49-61.
- Katz, M. L., ve Shapiro, C. (1985). Network externalities, competition, and compatibility. *The American economic review*, 75(3), 424-440.
- Kenney, M., ve Zysman, J. (2016). The rise of the platform economy. *Issues in science and technology*, 32(3), 61.
- Lerner, A. V. (2014). The role of big data in online platform competition. Available at SSRN 2482780.
- MSI. (2021). 2020-2022 research priorities booklet. Retrieved from <https://www.msi.org/articles/2020-22-msi-research-priorities-outline-marketers-top-concerns/>
- Price, D. (2021). 5 smart home systems you can use to automate your life. Retrieved from <https://www.makeuseof.com/smart-home-systems-automate-life/>
- Rietveld, J., ve Schilling, M. A. (2021). Platform competition: A systematic and interdisciplinary review of the literature. *Journal of Management*, 47(6), 1528-1563.
- Shaw, L., ve Gurman, M. (2021, July 14, 2021). Netflix plans to offer video games in push beyond films, tv. Retrieved from <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-07-14/netflix-plans-to-offer-video-games-in-expansion-beyond-films-tv>
- Statista. (2021). Smart home. Retrieved from <https://www.statista.com/outlook/dmo/smart-home/worldwide>
- Tiwana, A. (2014). *Platform ecosystems: Aligning architecture, governance, and strategy*. Elsevier, Wyman Street, Waltham, MA.
- weforum. (2019). *Platforms and ecosystems: Enabling the digital economy*. Retrieved from <https://www.weforum.org/whitepapers/platforms-and-ecosystems-enabling-the-digital-economy>
- Wichmann, J. R., Uppal, A., Sharma, A., ve Dekimpe, M. G. (2021). A global perspective on the marketing mix across time and space. *International Journal of Research in Marketing*.

COVID-19 PANDEMİ DÖNEMİNDE TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI (TCMB) PARA POLİTİKASI KURUL TOPLANTI KARARLARININ BORSAYA ETKİSİ

THE EFFECT OF THE CENTRAL BANK OF TURKEY REPUBLIC (CBRT) MONETARY POLICY COMMITTEE MEETING DECISIONS ON THE STOCK EXCHANGE DURING THE COVID-19 PANDEMIC PERIOD

Dr.Nevin ÖZER

Düzce Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme Bölümü, Orcid No: 0000-0002-1736-4199

ÖZET

Finansal literatür incelendiğinde, faiz oranlarının hem hisse senedi getirileri üzerinde hem de piyasa oynaklığı üzerinde etkisi olduğuna dair kanıtlar sunulmuştur. Shanken (1990), Glosten vd. (1993) ve Whitelaw (1994) gibi çalışmalar faiz oranlarındaki değişimin piyasa oynaklığını arttırdığını öne sürmüştürler. Diğer taraftan Fama ve Schwert (1977), Shanken (1990), Arango vd. (2002), Hsing (2004) ve Alam and Uddin (2009) gibi çalışmalar ise faiz oranları ile hisse senedi getirileri arasında ters yönlü ilişkiye dikkatleri çekmişlerdir.

Enflasyonun hisse senetleri üzerindeki etkisi konusunda farklı görüşler şöyledir: Birinci görüş, hisse senedinin enflasyona karşı iyi bir koruyucu olduğudur (Firth,1979; Caporale ve Jung,1997; Sangbae ve In, 2004; Lutz, 2007). İkinci görüş hisse senedi ile enflasyon arasında negatif bir ilişkinin olduğunu savunur (Lintner,1975; Bodie,1976; Chen vd.,1986; Bottazzil ve Corradi, 1991). Üçüncü görüş ise, hisse senedinin enflasyondan bağımsız olduğu görüşüdür. Hisse senetleri ile enflasyon arasındaki ilişkiyi açıklamak için; enflasyon yanılsama hipotezi (Modigliani ve Cohn,1979), vergi hipotezi (Feldstein, 1980), vekalet teorisi (Fama, 1981-1983) ve riskten kaçınma hipotezi (Brandt ve Wang,2003) gibi çeşitli hipotezler ortaya konmuştur. Enflasyonun hisse senedi getirileri ile pozitif ilişkili olduğunu bulan çalışmaların literatürde yerini almasıyla, bu ilişkinin zaman içinde değişkenlik gösterebileceği fikri tartışılmaya başlamıştır. Kaul (1987,1990) çalışmalarında denge sürecini ortaya koyarak bu etkileşime bir bakış açısı getirmiştir. (Soo, 2010:1257)

Kriz dönemlerinde yaşanan yüksek enflasyon ve yüksek faiz finansal piyasalardaki dengeleri bozmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin merkez bankalarının finansal istikrarı sürdürme çabaları da farklı ve esnek politika arayışlarını beraberinde getirmektedir. Covid-19 pandemisinin oluşturduğu panik ortamı hükümetleri alışılmadık dışı politikalar izlemeye zorlamıştır. Küresel ekonomide yaşanan belirsizlik ve hastalığın ortaya çıkardığı panik yatırımcı kararlarını da etkilemiştir. Bu ortamın etkisini azaltabilmek için hükümetler, merkez bankaları ile birlikte ekonomik paketler ve politikalar açıklamıştır. Bu çalışma da, Covid-19 pandemisi sürecinde TCMB para politikası kurulunun aldığı kararların borsa getiri ve volatilitesi üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: TCMB, Beklenen Enflasyon, Faiz Oranı, BIST.

ABSTRACT

A review of the financial literature provides evidence that interest rates have an impact on both stock returns and market volatility. Shanken (1990), Glosten et al. (1993) and Whitelaw (1994) suggested that changes in interest rates increase market volatility. On the other hand, Fama and Schwert (1977), Shanken (1990), Arango et al. (2002), Hsing (2004) and Alam and Uddin (2009) draw attention to the inverse relationship between interest rates and stock returns.

There are different views on the effect of inflation on stocks: The first view is that stocks are a good hedge against inflation. (Firth, 1979; Caporale and Jung, 1997; Sangbae and In, 2004; Lutz, 2007) The second view argues that there is a negative relationship between stocks and inflation. (Lintner, 1975; Bodie, 1976; Chen et al., 1986; Bottazzil and Corradi, 1991). The third view is that the stock is independent of inflation. To explain the relationship between stocks and inflation; Various hypotheses have been put forward, such as the inflation illusion hypothesis (Modigliani and Cohn, 1979), the tax hypothesis (Feldstein, 1980), the agency theory (Fama, 1981-1983), and the risk aversion hypothesis (Brandt and Wang, 2003). After studies that found that inflation was positively related to stock returns took place in the literature, the idea that this relationship might change over time started to be discussed. Kaul (1987,1990) brought a perspective to this interaction by revealing the balance process in his studies (Soo, 2010:1257).

High inflation and high interest rates experienced during crisis periods destabilize the financial markets. The efforts of central banks of developing countries to maintain financial stability also bring about different and flexible policy searches. The panic environment created by the Covid-19 pandemic has forced governments to follow unconventional policies. The uncertainty in the global economy and the panic caused by the disease also affected investor decisions. In order to reduce the impact of this environment, governments announced economic packages and policies together with central banks. In this study, the effect of the decisions taken by the CBRT monetary policy board on the return and volatility of the stock market during the Covid-19 pandemic was investigated.

Keywords: CBRT, Expected Inflation, Interest Rate, BIST.

**REVITALIZATION of RELIGIOUS CULTURAL TOURISM DESTINATION
DEVELOPMENT**

Fitri MUKARROMAH

*IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business, Department of Islamic Economics
ORCID: 0000-0002-6275-4145*

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

*IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business, Department of Islamic Economics
ORCID: 0000-0002-8394-5776*

ABSTRACT

The dynamics of accelerating tourism growth increase the demand for alternative forms of tourism, strengthening the diversity of products and tourist destinations. One form of community empowerment in the village is the Tourism Village. Village development is the basis of national development. Each village is expected to be able to carry out development independently so that community welfare will be easily realized and increase the people's prosperity index. The policy of revitalizing tourism development has an impact on the development of beautiful and livable rural areas with natural resources and beautiful scenery has become a trending topic on social media. The shift in tourist visits to the village is the reason for the revitalization of special tourism developments called tourist villages which are thick with cultural attractions and living together with local residents. With the development of tourist villages, it can add more diverse tourist attractions that are able to attract tourists, so as to increase community economic activities, so as to create equitable development that can compete with other tourism. Revitalization of tourism development as an alternative development approach that aims to increase economic growth, overcome unemployment, to eradicate poverty, and to improve people's welfare. Tourism development is an effective way to revitalize tourist destinations. Tourism revitalization involves the community as an important component, because the community has great authority and responsibility for tourism management. Tourism can be used as a strategic medium in economic empowerment by providing opportunities for the community to develop and empower tourism.

Keywords: Tourism, Revitalization, Cultural

**IDENTIFICATION OF THE SUPERVISION FUNCTION OF THE FINANCIAL SERVICES
AUTHORITY ON THE INSURANCE SECTOR**

Kur'aini Nur DINIA

*Islamic State Institute of Pekalongan, Islamic Economics and Business Faculty, Syariaa
Accounting, Pekalongan, Indonesia*

Maulida Isnaini Afwa WAHID

*Islamic State Institute of Pekalongan, Islamic Economics and Business Faculty, Syariaa
Accounting, Pekalongan, Indonesia*

ABSTRACT

Insurance is an option to reduce risks that may cause losses to one's property or life by transferring it to an insurance company. So that supervision of the insurance sector is very necessary, because it involves the interests of many people. This study aims to identify the task of supervising and implementing the function of providing the Financial Services Authority to the insurance sector. The research was conducted in an analytical descriptive manner, namely research that seeks to describe the current problems based on data. The approach method used in this research is the normative juridical approach. Data analysis was carried out using qualitative juridical analysis methods. The results show that OJK was established based on Law Number 21 of 2011 and functions to organize and supervise all activities in the financial services sector, and was established as a replacement for the role of Bapepam-LK and the role of Bank Indonesia in order to become integrated and comprehensive. However, the supervisory function carried out by OJK in its implementation is not in line with the definition of supervision as the process of observing the implementation of all organizational activities to ensure that all work being carried out is carried out according to the predetermined plan.

Keywords : *OJK, Insurance Sector, Supervision Function*

TRADE OR BUY

Nofi RISMAWATI

IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business, Department of Islamic Economics

ORCID 0000-0003-1396-7029

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

IAIN Pekalongan, , Faculty of Islamic Economics and Business, Department of Islamic Economics

ORCID: 0000-0002-8394-5776

ABSTRACT

Buying and selling is the process of exchanging an item (property) so that there is a transfer of ownership of the item with a justified replacement. The pillars of buying and selling are the contract, the seller and the buyer, Islam and the existence of the object of the contract. The terms of sale and purchase in terms of the contract are the conditions for the occurrence of the contract, the conditions for the validity of the sale and purchase agreement, the conditions for carrying out the sale and purchase, and the conditions for binding the sale and purchase. Types of buying and selling can be viewed in terms of the object of sale and purchase and in terms of contract actors. Khiyar is an option to continue the sale and purchase or cancel it, because it is caused by a defect in the goods being sold, or there is an agreement at the time of the contract, or for other reasons. In Islam requires that buying and selling activities must be carried out cleanly, honestly without any form of fraud. In Islam, requires an intermediary (samsarah) to facilitate the buying and selling procession.

Keywords : Buying and selling, pillars of buying and selling, terms of sale and purchase,

CONSUMPTION AND PEOPLE'S ECONOMIC INCOME

Nok ISZATI

IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business, Department of Islamic Economics

ORCID: 0000-0003-2599-2993

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

IAIN Pekalongan, , Faculty of Islamic Economics and Business, Department of Islamic Economics

ORCID: 0000-0002-8394-5776

ABSTRACT

Consumption activities are part of household income which is used to finance the purchase of various services and other needs. Public consumption expenditures are expenditures made by households on final goods and services with the aim of meeting needs such as food, clothing and other necessities as well as various types of services. The purpose of this study was to determine the level of income of a society's consumption. In this study the population used is the community. This research is a qualitative research with descriptive data type. That is trying to present objective facts according to the conditions that occurred at the time the research was conducted. Data collection techniques in this study used interviews, documentation, and observation. The results of the analysis show that when a person's income is greater, the level of consumption will also increase, and the level of savings will also increase. And vice versa if a person's income level is getting smaller, then all his income is used for consumption so that the level of savings is low.

Keywords: Consumption, Income, and Society.

**MARITIME CRUISES AS AN INTEGRAL PART OF THE DESTINATION
TOURIST PRODUCT
Management strategy**

Dr.sc. Maja VIZJAK

Faculty of Economics and Tourism Dr. Mijo Mirković

Marin ROMIĆ

University College Algebra, Ilica 242, Zagreb, Croatia

ABSTRACT

Nautical tourism is a growing sector that records excellent tourist results even in this uncertain time of the pandemic covid 19. According to the statistical data, an increasing number of people use the tourist offer of nautical tourism and cruising. Modern tourists need more than just accommodation and food. They are looking for a more sophisticated tourist offer and they find it in destinations that offer a diverse touristic product. Sea voyages or cruises record a constant growth and resource development. With a nautical charter, the focus on the peak season is slightly smaller than is the case with the overall tourist traffic, while at the same time the share of pre-season and post-season is higher. In this way, the negative consequences of the seasonality of tourism are mitigated. Today in the time of the pandemic, this is an ideal type of vacation because it is less massive, with limited capacities and fluctuations.

Key words: Nautical tourism, sea voyages, cruises, pandemic covid 19.

1. INTRODUCTION

Tourism is an ever-growing branch of the economy with all its forms and orientations. It connects and develops various types of other activities and brings great benefits to the dominant population in the region with tourist capacities. Modern tourists want more than only accommodation and food to meet their needs and are increasingly looking for a more sophisticated tourist offer. One of the media that has attracted people since ancient times is the sea. Man began to use water areas for entertainment and various tourist activities only one hundred and fifty years ago. Such interest has triggered various other activities related to the entertainment industry, namely tourist travel and nautical tourism and other activities related to water surfaces and staying on them. Nautical tourism is a specific form of modern tourist movements and one of the most common forms of tourist recreation. This form of tourism is attracting huge attention all over the world and is therefore considered one of the important segments in tourism in general. Nautical tourism is a dynamic tourist phenomenon that is increasingly important for the economy and tourism due to its socio-economic effects. In the last twenty years, nautical tourism has been developing strongly as one of the modern forms of tourist recreation. As science, especially technical science, developed, conditions were created for the development of nautical tourism which is becoming a new social phenomenon that is achieving increasing development rates at the global level (Luković 2007, 4). From the very beginning, nautical tourism was a privilege of rich individuals, but with the increase of purchasing power and the standard of living this type of tourism becomes available to the middle class. Nautical and maritime tourism is considered a subsector of the tourism sector and the so-called blue economy. The blue economy presents great opportunities for economic development. A new concept is proposed that integrates the subsector of the blue economy and the blue growth strategy, under the name of "blue tourism", with the sea as the protagonist and all those tourist activities of leisure and recreation developed in this environment (Vázquez, Garcia and Valencian 2021, 15). Emphasis should be placed on the development of the maritime cruise segment, which is developing strongly throughout the world. Users of nautical tourism are characterized by a desire for continuous travel and visits to various locations. Modern nautical tourism is increasingly taking the form of mass migrations, especially with sea cruises. The phenomenon of tourists leaving on large navigable units (cruisers) to spend an active vacation is developing more and more. Nautical tourism has developed over time into the most developed part of tourism, recording steady growth and development even during the pandemic covid 19 and it is projected to continue growing in the future because vacations are semi-individual or in contact with a small number of people. Modern nautical tourism is increasingly becoming a sociological economic reality.

2. THE CONCEPT AND MEANING OF NAUTICAL TOURISM AND SEA CRUISES

Nautical tourism is a specific type of tourism. The term nautical comes from the Greek word "naus" which means vessel and the skill of navigation which is today referred to as navigation. "Yacht" is a word of Dutch origin which means a smaller vessel used for entertainment purposes. The port of nautical tourism, the marina is a key carrier of development and a basic infrastructural object in the system of nautical tourism in a certain area. It is also a complex system that must be rationally designed in terms of investment, construction and functionality for optimal valorization of space. Nautical tourism also requires the use of various services, such as berth rental, boat rental, skipper services, reception, storage and maintenance of vessels at sea or at berth, supply services for vessels or staff on vessels. Nautical tourism is a part of maritime tourism which, on the one hand represents the totality of permanent, frequent or occasional socio-sociological phenomena and movements of tourists at sea or on riverbanks, lakes, canals in own, rented or foreign tourist vessels that takes place in tourist ports. On the other, it represents maritime-nautical-shipbuilding facilities of supra and infrastructure, all for the purpose of entertainment, rest, sports, passive and active recreation, relaxation, ambience, satisfaction, health, cultural and other motives of tourist and other motives that are not profit driven (Jadrešić 1978, 17).

Cruise tourism is a part of nautical tourism oriented towards large international or intercontinental trips. Cruisers are large navigable units that transport several thousand tourists at once. The trips last ten or more days with a tour of several cities. The most important subject in nautical tourism is the tourist himself who uses all the benefits of nautical tourism. Nautical tourists differ from other tourists in their motivation, which is related to staying on the water or the sea. The most important object of nautical tourism is the vessel and built complexes for the reception or maintenance of the vessel. The nautical tourism market is part of the tourism market. The very process of creating or using a nautical service takes place simultaneously and the product or service itself is offered where there are adequate natural or social resources. The basis of nautical tourism offer is divided into three types: attractive in which natural and social factors are important for further development, communicative is needed when deciding to build a port for nautical tourism and receptive where the needs of tourists and the capacity of vessels are determined (Gračan 2002, 10).

3. MARITIME CRUISES AS PART OF THE DESTINATION TOURIST OFFER

The concept of sea cruises elaborates four important issues closely related to tourism, namely: transport of users, accommodation of users, presentation of important sights and engagement of important tour operators. Prior to the pandemic covid 19 cruise ship sector was one of the fastest growing segments in the global tourism industry (Papathanassis, 2019). With an estimated annual value of more than \$ USD150 billion, the cruise industry had been forecast to reach a record level of 32 million passengers in 2020 (Mazzarol, Soutar and all 2021, 1). Table 1 shows the most important data on maritime cruises in the world.

Table 1. Data on sea cruises

	Budget cruise	Mass cruise	Premium cruise	Special cruise	Luxury cruise
Share %	5	59	30	4	2
Cruise duration	Varies	3-7 days	7-14 days	7+ days	7+ days
Vessel types	Older, smaller	New, big and mega	New, medium and big	Small	Small and medium
Maritime cruise companies	My Travel, Thomson, Royal Olympia	Carnival, Royal Caribbean, NCL, Princess, Costa, Royal Olimpia, Ocean Village, Aida, Island Cruise, Arosa	Celebrity, Holland America, Cunard	A6K, Swan Hellenic, Cliopers, Clipper, Lindblad Explorer, Orient Cruise	Cristal, Silversea, Seaborn, Radisson 7 Seas, Seadream Yacht, Cunard
Average price per day (USD)	80-125	100-150	150-300	200-900	300-2000
Lower price -----Higher price					

Source: (Gibson 2006, 35).

Table 2. contains the comparison of tourist arrivals and cruise passengers with their perspective growth rates.

Table 2. International arrivals and the number of cruise passengers in the world, 1980-2017

Year	Tourist arrivals in mil.	Annual growth rate (%)	Cruise passengers In mil.	Annual growth rate (%)
1980 – 1985	285,9 – 327,2	2,3	1,8 – 2,8	7,7
1986 – 1990	338,9 – 458,2	6,2	3,3 – 4,5	6,4
1991 – 1995	463,9 – 565,5	4	4,92 – 5,67	2,9
1996 – 2000	596,5 – 681,3	2,7	6,5 – 9,72	8,5
2001 – 2005	680,3 – 802,0	3,3	9,92 – 14,47	7,8
2006 – 2010	846,0 – 952,0	3	15,11 – 18,8	5,6
2011 – 2017	983,0 – 1326,0	5,1	20,6 – 26,75	4,5
1980 – 2017	285,9 – 1326,0	4,9	1,8 – 26,75	7,5

Source: (Peručić, 2019).

The special importance of sea voyages in the tourist offer of a particular destination has positive social benefits on the economic effects of the destination. Vessels that bring visitors to a tourist destination contribute to the total income in that destination. In addition, new jobs are being created in which the local population can be employed, either in direct or indirect jobs performed in service activities related to the reception, supply or dispatch of tourists. The activity of sea voyages is significantly different from the usual tourism and its activities. Sea cruises develop special needs for their users because the arrival of tourist passengers with large vessels in a particular tourist destination requires the need for various types of service activities such as guides, souvenir and local specialties sellers, bus drivers, etc. There are social changes in the tourist destination. The arrival of large number of visitors to a particular tourist destination requires the engagement of a larger number of police forces in order to secure visitors and their property. Sea cruises to remote destinations where there are lower levels of hygiene than those tourists are used to often lead to illness caused by local diseases to which tourists are not accustomed to. Because of that, large tourist vessels are equipped with various sanitary measures and special attention is paid to sanitary insulation. It is common for tourist vessels to be inspected by health authorities when entering a tourist destination.

The arrival of a larger number of passengers in the destination significantly affects the culture and language of the local population. Other important issues arise in visa regime issues for countries with which no appropriate arrangements have been made. From a social point of view, there is a problem of too many passengers compared to the local population which, in many cases negatively affects the satisfaction of passengers with the local destination because there is resistance to tourists from the local population. This is especially noticeable in closed local environments where an excessive ratio of local population and incoming travelers disrupts their usual life habits. Many visitors express a desire to buy real estate in tourist destinations which enormously raises real estate prices in which the local population

cannot participate. As a result of such relations, there is a strong emigration of the local population (Page 2007, 418). Related to this, the Doxey index of irritation of the local population towards tourists coming from sea voyages can be used. Local resistance to passengers is realized in several phases (Doxey 1975):

- euphoria,
- apathy,
- discomfort
- antagonism, when there are open conflicts between the local population and passengers.

The resistance of local population towards cruise ships in some segments is acceptable if the uncontrolled arrival in a certain tourist destination is taken into account, because it can happen that in one day about 13,000 passengers disembark from a ship to a relatively small city, which causes crowds. The consequences of such events can be severe from a security point of view, as traffic in the city and the supply chains are disrupted. According to research, a cruise ship spends five to six hours in port while passengers spend most of their time wandering around the destination. This strong pressure from cruise passengers negatively affects stationary guests in the city who intended to come to the city so that they could see and enjoy the destination's sights in peace. Venice, where this issue has been resolved quite effectively, can be mentioned as a good example on how to deal with traffic and congestion problems caused by cruise ships. Passenger behavior is solved by using a tourist code of conduct which determines that all passengers from large passenger vessels should be provided with a map and instructions of all the attractions when leaving tourist vessels in order to divide large groups of visitors into smaller groups and move passengers on the right side of the roads in the direction of traffic flow to avoid congestion and to regulate traffic more easily (available at [http // www.comune. venezia.it](http://www.comune.venezia.it)).

The behavior of visitors is regulated on the biggest attractions, so that lying on the site, consumption of food and drinks, leaving waste, manner of dressing and the like are not allowed. Fines have also been imposed for these offenses. From the social point of view there is a question of impact that the sea cruises have on culture, economy, but also on the environment. This impact is especially important because it significantly affects the inhabitants of a particular tourist area. Unplanned impact can adversely affect the local environment if the local government does not have a development strategy that plans for the arrival of tourist vessels and correlates with other forms of tourism within the destination.

4. ECONOMIC BENEFITS OF MARITIME CRUISES

The operation and development of sea cruises can be characterized through large initial capital investments and the procurement of a suitable vessel, human resources, port facilities and equipment for docking, supply and servicing of tourist vessels. It is also important to mention other positive impacts that this type of tourism has on the destination. Analyzing the impact of tourism and sea cruises on the local economy has a long tradition. Emergence of this activity can be seen around 1933, when an Ogilvy study (one of the first tourism analysts) described the movements of tourists, consumption of domestic tourists abroad and consumption of foreign tourists in a tourist destination. Tourism, and cruise tourism in particular, is often used as a mechanism to develop a country's economy or tourist region. The cruise ship sector is one of the fastest growing segments in global tourism industry with an estimated value of more than \$ 150 billion. (State of the Cruise industry outlook, 2021).

Sea cruises significantly depend on various factors such as:

- the level of seasonality of tourism, which significantly affects the level of tourist investments as well as various jobs related to tourism. Such jobs are usually precarious and underpaid
- the demand for sea cruises and the associated visits of tourists from vessels may depend on and are difficult to influence because of various political, weather or environmental influences,
- price adjustment and revenues are not as pronounced as they are within stationary tourism, and it is

less sensitive to changes in product prices and passenger income.

If we compare the seasonal distribution of total tourist traffic at the national level with the seasonal distribution of nautical charter, it is clear that in nautical charter the focus on the peak season (July and August) is slightly less than in the case of overall traffic. At the same time, the share of pre-season and post-season is higher than is the case with total turnover. In this way, the negative consequences of the seasonality of tourism are mitigated. In addition to various advantages related to sea cruises, various negative connotations appear in practice, such as (Page 2007):

- economic inflation and growth of real estate prices in the observed destination,
- the import of various goods from abroad for the needs of vessels and sea cruises has increased,
- significantly limited return on investment due to the seasonality of sea cruises,
- creation of additional administrative and business costs to the destination authorities,
- reduction of revenues from sea cruises caused by the the local economy,
- potential economic dependence on sea cruise tourism is created and interest in other industries is reduced.

If we analyze the impact of sea travel on the economic system of an individual tourist destination, it can be noticed that the tourist destination has direct, indirect and indicated revenues. Direct revenues are generated by various sellers of services and goods offered directly to vessels participating in maritime cruises, passengers and vessel crews. Revenues from vessels themselves are related to port costs, fees and other charges, water, fuel, maintenance and other services. The passengers themselves take part in the transport on the coast, taxi services, buy souvenirs, jewelry, use excursions, food and drinks. Indirect revenues are related to the consumption of various goods and services of local businesses, such as the activities of tour operators, agencies, suppliers and the like. Examples are travel agencies that rent various devices for the needs of passengers, fuel and the provision of various services to vessels or passengers. Indicated revenues depend on the establishment of certain connections between the realization of direct and indirect revenues. All revenues or effects of maritime cruises to the economy of the tourist destination can be analyzed according to various economic data and their impact on local GDP, employment, wage levels, labor force or according to various statistical factors. Costs arising from vessels, passengers and crew directly affect employment and earnings in the tourism sector that provides this type of goods or services. If we consider the average consumption of passengers and crew of sea voyages in a particular tourist destination, it affects the income of a particular tourist destination and the employment and earnings of employees. In particular, the sales of quantities of other business activities will significantly depend on the structure of sales of services and goods and their competitiveness towards other destinations. The main goal of such action is to reduce the import of various foreign goods and services used for the needs of vessels on sea voyages, especially in those within the domestic tourist destination.

The aim within each tourist destination is to increase the local population, especially in the sector of production of various goods and services. In practice, the opposite happens and more employees are hired in direct businesses. In the world, the USA is an exemption, with about 30% more employees in indirect businesses. Such measurement is performed using a multiplier of employment, which indicates the strength of a particular part of the economy. Thus, a multiplier of 2.3 was achieved in the USA, while in other countries such as the Caribbean it is slightly lower, around 2.0. According to the performed analyses, the income of the entire destination is 18.41% higher than the costs of passengers of that destination (Frechtling and Horwath 1999). That way, if travelers spend \$ 600,000 in a particular destination then the total revenue in the destination capital would be \$ 710,000 which would be a direct effect of \$ 110,500. The increase in income in the destination is transformed into the number of new jobs with an index that is specific to each country. For example, for Europe, the index is 13.5 new jobs per 1,000,000 euros in revenue (European Cruise Council 2005).

Globally, pre-pandemic data confirms that the cruise industry plays an important role in the creation of

jobs and economic opportunity for millions of people around the world. It creates 1,116,000 jobs and is responsible for \$ 154.5 billion of total economic output. Although, between mid-March and September 2020, it is estimated that the suspension of cruise operations has resulted in a loss of more than 500,000 jobs and \$ 77 billions of total economic activity it is still an important generator of jobs and prosperity worldwide (State of the Cruise industry outlook, 2021). According to the above, it can be concluded that the impact of sea cruises on the economic system of a particular tourist destination is of great importance.

5. CONCLUSION

The aim of this scientific research is to consider the effects of nautical tourism today in unstable times caused by the pandemic covid 19. Sea voyages or cruises record the constant growth and development of resources. What is clear is that it is necessary to determine the development guidelines that are strategically determined in this growing branch of tourism and to consider the factors that would improve its further operation. There are determinants in the development strategies of a certain tourist destination, but it is necessary to classify them more structurally for the application and use of sea cruises. The development of the local economy can be further analyzed in addition to sea cruises that create direct and indirect jobs in a particular tourist destination. Every domestic nautical destination should be competitive with other destinations because there are more and more of them in the region. The most important destination products that crucially affect the demand for sea cruises should be the focus on the development of domestic tourism because they give an answer as to why users visit certain tourist destinations.

LITERATURE

Cruise Baltic Market Review 2008 available at [http // www.cruisebaltic.com](http://www.cruisebaltic.com)

Doxey, G.W. (1975.) A casuation theory of visitor –resident irritats, Methodology and research inferences, conference annual, San Diego, California

European Cruise Council (2005) The ECC Annual review Book available at [http // www.europecruisecouncil.com](http://www.europecruisecouncil.com)

Frechtling and Horwath (1999) Estimating the Multiplier Effects of Tourism Expenditures on a Local Economy trough a regional Input-Output Model, Journal of Travel Research.

Gibson, P. (2006) Cruise Operations Management, Elsevier LTD, Burlingfton MA

Gračan, D. (2002) The contribution of nautical tourism to the strategy of Croatian tourism development, Master's thesis, Opatija

Jadrešić, V. (1978) Nautical tourism, Pedagogical Academy, Zadar

Luković, T. (2007) Nautical tourism, definition and classification, Economic Review

Mazzarol J.H., Soutar G., Tapsall S. and A.Elliott W.A. (2021.) Cruising through a pandemic: The impact of COVID-19 on intentions to cruise, Transportation Research Interdisciplinary Perspectives, Volume 9

Page, S. J. (2007.) Tourism management, Second Edition, Elsevier LTD, Oxford p. 387.-399.

State of the Cruise industry outlook, 2021 available at https://cruising.org/-/media/research-updates/research/2021-state-of-the-cruise-industry_optimized.ashx

Vázquez R. M. M., García J. M. and Valencian J. P. (2021.) Journal of Marine Science and Engineering

Peručić. D.:(2019) Analysis of the world cruise industry, Edward Bernays University College

Web resources:

[http // www.commune. venezia.it](http://www.commune.venezia.it)

LEGAL AND ECOLOGICAL SYSTEM OF THE REPUBLIC OF CROATIA

Ph.D. Maja Vizjak

Faculty of Economics and Tourism Dr. Mijo Mirković

ABSTRACT

Sustainable development is a complex matter from both a theoretical and a practical point of view, and it is characterized by a distinct interdisciplinarity. Rethinking sustainable development through environmental action arose as an attempt to find answers to the growing problems that arise within the environment and natural resources on a global scale, which have become an important issue in science, politics and economics. Important questions need to be answered about how to continue the economic growth of developed Western countries with the necessary modernization of underdeveloped economies without compromising climate stability, existing ecosystems and the availability of energy and other natural resources essential for further civilization. The complexity of the sustainability of environmental performance can be summarized in the environmental, sociological and economic dimensions that together determine the sustainability of society. As the pandemic has limited economic activity, consumption and movement, pollutant emissions and resource exploitation have temporarily slowed, and the rate of environmental damage has temporarily fallen in most areas. This is proof of how much damage human activity causes to the environment. The pandemic has only confirmed that the futures of nature and human activities are closely intertwined, so the interdependence of ecological interactions and socioeconomic dimensions requires a new relationship between nature and people. The collapse of any of these dimensions is sufficient to destroy the entire structure and survival of modern society, so sustainable development can and should be linked to national security as a political category. How sustainable development will be further treated in the * new normal * and numerous challenges posed by the situation around the COVID-19 pandemic should be considered as the civilizational sustainability of the national economy in the conditions of global movements and limitations in the world.

Keywords: Ecological system, sustainable development, national economy of the Republic of Croatia, legal regulations, pandemic COVID-19.

1. INTRODUCTION

Economic growth creates large amounts of pollution that threatens nature, while the capacity of the environment to receive all the created pollution is decreasing, and any further economic growth will cause a certain "synergy effect". Various materials and energy that are processed within the operation of the economic system as renewable and non-renewable resources. Forests, water, air and the like are renewable, and the mineral wealth of copper, coal, oil and the like are non-renewable. In the case when a renewable resource is used in a reasonable way, a certain part of such resources can be used in a certain period of time and allow it to be renewed, and no restrictions should be introduced because natural resources manage to renew themselves. Such a strategy cannot be used for non-renewable resources because such resources constitute "final inventory" status. In the use of such resources there is a certain limit of economic growth that can offer certain stocks. The lack of natural resources in itself means an increase in their prices while economies need to behave accordingly and develop new products and production methods that can stimulate further economic growth. Various predictions indicate that the scarcity of individual resources should not significantly affect the level of production, and this prediction arises from new estimates of discovered reserves of natural resources. It is assumed that in the next hundred years there should be no significant constraints within technology, energy and environmental constraints even in the production of complex materials and products, stocks of natural resources should meet expectations. The collapse in distribution chains caused by the COVID-19 pandemic has opened up new problems that will greatly affect the further rethinking of a nation's economic development strategies. The aim of this paper is to review the development of the ecological paradigm and related legal regulations in the Republic of Croatia. Over time, awareness has developed of the need to preserve the natural environment and introduce sustainable development in order to put pollutants under a certain level of control. Contributions to the discussion of this topic are in the level of environmental impact and action towards sustainable development, which is significantly dependent on development trends. Croatia is under various pressures coming from the EU and as a member of the same union has accepted many norms. At the state level, various environmental protection strategies have been adopted, as well as the National Action Plan "Official Gazette", No. 82/94, and 128/99 on the environment from 2002. Such activity has significantly affected the level of environmental protection in Croatia.

2. SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE REPUBLIC OF CROATIA

The state of sustainable development in the Republic of Croatia was discussed back in 1972, when Croatia was part of the SFRY community, and before the famous UN Conference on Human Protection in Stockholm was held. At that time, the "Resolution on the Protection of the Human Environment" was passed in Croatia. After the World Conference in Rio de Janeiro, Croatia adopted the "Declaration on

Environmental Protection" in which Croatia declares itself as a country that accepts sustainable development as its basis for development. Although this document was accepted, its action on the protection of space and the environment and its connection with economic development and social issues was not further implemented in practice. It was not until 2000, when a slow economic development shift was achieved, that the problem of sustainable development began to appear on the social, economic and civil scene (Jelić 2002, 4).

The Sustainable Development Strategy in the Republic of Croatia is being used in accordance with the 2007 Environmental Protection Act. This document should direct economic and social action and environmental protection towards sustainable development in the long run. The Ministry of Environmental Protection, Physical Planning and Construction is responsible for the successful operation and harmonization of the Strategy. The new, more complete and harmonized Strategy was adopted by the Parliament in 2009, and contains the basic principles of organization, operation and behavior of all participants in the processes of sustainable development. The text sets goals and measures to encourage sustainable economic development, sustainable social development and environmental protection and points to difficulties in their use. The action of the Strategy is focused on long-term action in eight areas (Environmental Protection Act, 2007):

- encouraging population growth,
 - protection of the environment and nature,
 - directing social activities towards sustainable development and sustainable consumption,
 - realization of social and territorial cooperation,
 - achieving energy independence and encouraging efficiency in energy use,
 - improving the functioning of the public health system,
 - ecological and development connection of all parts of the country,
 - effective protection of the sea, coast and associated islands.
- The strategy encourages the need for intensive and constant informing of the public about the goals of raising the awareness of the population with their participation in the processes in order to determine the priorities of economic development, social activity and environmental protection at the social level. Table 1 below shows barriers that limit or encourage sustainable development.

Table 1. Encouragement and obstacles to sustainable development

Obstacles to sustainable development	Encouraging sustainable development
Sectoral action of the Government and insufficient cross-sectoral cooperation	In 2009, the Sustainable Development Strategy of the Republic of Croatia was adopted
Lack of mutual cooperation - centralized decision making	The development of action plans for the adoption of the strategy has begun
Weakness of local government and other participants at the local level	Regional and local development plans developed
Shortness of program and financial measures	Targeted programs to encourage local sustainable development
	Use of EU accession funds
	Bilateral sustainable development projects
	Strengthening development capacities
	Civil sector development

Source: Author's research

Various scientific studies have shown that the level of pollution and the state of the environment is much better than in most European countries. It is not difficult to find a reason for this, because in Croatia all industry has been destroyed and all economic activity has been completed, so there is no one left who will pollute the environment. Important tasks related to environmental protection include the remnants of war chemical effects, demining, remediation of radioactive weapons pollution by NATO members in the vicinity of Gospić, collection and recycling of municipal and industrial waste and the realization of prescribed air and water standards in other industrial centers in Croatia. . The entire legal regulation of environmental protection is determined and focused on many different provisions and regulations, and is under the control of several state bodies and authorities. Economic instruments related to the environmental component were adopted gradually, slowly, without effects, mainly in the field of natural resource management, because they were the target of various entrepreneurs for illegal exploitation. In Croatia, the area of forest and water protection is the best legally covered. The level of use of natural

space, territorial distribution of the population, the activities of industry and agriculture, but also the needs of the population for water, energy, transport and other important services strongly affect the state of the natural environment. Croatia is not evenly developed, nor is it geographically uniform of the total area, 7.6% of the area is urbanized, agriculture occupies 55.6%, forests cover 37% of the country. It should be noted that the trend of negative use of land is strongly developed, and it is especially bad that in the last ten years about 10,000 hectares of arable land and permanent crops have been lost in various ways, and more and more agricultural land is being converted into construction land. In parallel with some EU countries, such action in Croatia has not yet taken on worrying forms. The wider coastal area covers an area of about 11,542 km² with a population of 1,144,052. Due to the strong trend of urbanization and inadequate tourist construction, it has poor visual, economic and environmental consequences. Urbanization has so far occupied about 15% of coastal space legally or illegally. The surface of the territorial sea is about 31,000 km², and the coastline itself is about 6,278 km long. All these data enable Croatia a significant maritime, and especially tourism sustainable development. In the Republic of Croatia, only 5.8% of the total area is under ecological protection, which is much less than in other European countries. According to the data from the Register of Protected Areas of the Directorate for Nature Protection of the MGOR, on February 26, 2021, a total of 410 protected areas in various categories were protected in the Republic of Croatia. The largest part of the protected area consists of nature parks 5.61% of the total state territory (Strategic Study on Environmental Impact of the Agriculture Strategy for the period 2020 to 2030).

Energy impact on the environment and the related energy sector in most countries has a particularly negative impact on the natural environment, and the burning of fossil fuels can significantly pollute the natural environment. Although primary energy production is in constant growth, the level that existed until 1990 has not yet been achieved. Total energy consumption in Croatia was the lowest in 1992, before growing at an average rate of 3.1% by 2005, in line with GDP growth. The emission intensity per GDP decreased by 34% in the period from 2004 to 2018, ie by about 2.5% per year. In line with these indicators, both CO₂ and SO₂ emissions have been moving in order to stabilize in recent years at the level of 35% of previous emissions from 1990, which was achieved under the influence of new environmental protection measures and the introduction of environmental management system - EMS, and which complies with European standards ISO 14001. Total greenhouse gas emissions in 2018 were reduced by 25.36% compared to greenhouse gas emissions in 1990 (Draft Strategy to 2030).

The introduction of gasification at the level of the whole of Croatia should significantly reduce CO₂ emissions, and for these reasons Croatia could soon reach the level of emissions determined by the Kyoto Protocol, which was set for Croatia during 2008-2012. years. Reduced energy consumption in

industry would shift to households or the service sector. The industry pollutes about 30% of water that is discharged into the environment without treatment. The change and harmonization of the energy sector in Croatia needs to be urgently harmonized with the measures envisaged by the energy protection policy related to energy, which was done with the adoption of energy laws in 2001 when the energy sector reform began with the introduction of market relations in the energy sector. Energy reform is further developed with the adoption of new legal regulations during 2004, and gasification at the national level continues (Energy Regulation Act 2001 68). The application of various environmental projects related to production significantly reduces the amount of energy, water, waste, raw materials and other materials according to the amount of product, which together reduces production costs and contributes to lower environmental pollution. These environmental protection measures are determined according to the National Environmental Action Plan. Other activities related to the promotion of environmental protection significantly increase the effectiveness of supervision in industry and help the adoption of various economic instruments with the change of current inadequate environmental regulations. Identifying all relevant data related to environmental protection and creating effective mechanisms necessary for the implementation of legal regulations related to environmental protection, adopting appropriate forms of comprehensive approach to environmental protection with direct encouragement of investments related to environmental protection and sustainable development are not yet fully implemented. develop in the near future in the direction of harmonization with EU legal regulations.

During the last century, agriculture in Croatia has changed significantly. For an increasing number of residents it was necessary to provide food 28% of the total area is land under crops. During 2005, about 3,137 hectares of land in Croatia were sown with organic agriculture. In 2013, in organic production 40,660 ha, which is a share of 2.59% in total utilized agricultural area. In 2019, 108,169 ha are organic, which is 7.18% of the total used agricultural land (Ministry of Agriculture - ecological). Forest areas in Croatia occupy about 37% of the total area and are predominantly state-owned about 81%. Forests are especially grateful for their economic value because they regulate and determine the climatic characteristics of the country, mitigate the effects of greenhouse gases, protect water quality, soil and protect against soil erosion while preserving biodiversity. Forests are particularly vulnerable to plant diseases, fires and various air pollutants, which usually come from cross-border areas, through the construction of transport and energy facilities (Črnjar and Črnjar 2009, 449). Croatian fisheries used to be a strong export branch, today participating in GDP with about 1%. The total catch of the Republic of Croatia in 2008 was 48,976 tons, in 2009 55,319 tons, and in 2010 52,360 tons, of which over 80% are small blue fish (sardines and anchovies). Of the total catch of white and blue fish is about 96%, cephalopods about 2 percent, crabs and shellfish about 2% (Ministry of Agriculture - Robolov). They fish on the inland or outer fishing sea of the Republic of Croatia, which includes the territorial sea and

the protected ecological fishing zone - ZERP. Although the ZERP was declared a long time ago, it does not really exist, and EU members can hunt for it without any sanctions or payments.

Tourism and related tourist traffic is growing significantly every year. The very structure of visitors has changed over time, and there are more and more visitors who require a preserved and clean environment. Tourists are less and less staying in one place on their travels and shortening their stay. Tourist activities are not only focused on the sea and swimming, but are moving to the entire space of the tourist destination. Most tourist visitors reach the destination by road. Various new accommodation capacities are being built for the reception of tourists, so that in the period from 1997-2004. About 20% more new accommodation capacities of various types were built in In 2011, Croatia had 852.4 thousand permanent beds in registered commercial accommodation facilities, of which 13% in hotels, 25% in camps, 13% in other collective capacities and 49% in households (Croatian Tourism Development Strategy until 2020). The strong development of nautical tourism has brought with it a large increase, earnings and a large load on the coast and various types of pollution. The biggest problem is the issue of waste disposal from vessels and the use of various coatings on vessels that are particularly harmful to the marine flora and fauna. The marine environment is particularly badly affected by the large increase in vessels with petrol and diesel engines and fuel.

Various negative consequences of the impact of traffic on the environment are manifested through an increase in the amount of harmful emissions into the air as a result of an increase in the number of vehicles and higher fuel consumption, but also all types of accidents caused by traffic. The strong road construction carried out in recent years has significantly reduced or destroyed various plant and animal habitats. Lead emissions have been reduced by the use of unleaded petrol but increased by the use of diesel fuels and CO₂ emissions. Rail transport is stagnating even though it is one of the cleanest and cheapest transports. An increasing amount of transportation of about 40% is done by sea or land pipelines such as oil or gas. Transport in all its forms exerts strong pressure on the environment, nor have the adopted measures of the National Plan significantly improved the traffic situation. Croatia's transport development strategy encourages the operation of combined transport of goods with a stronger use of rail transport with the aim of reducing road traffic. Transport, as one of the sectors that pollutes the most, is not sufficiently accepted at lower levels of government or environmental protection programs. Only a small number of cities have transport studies, and those documents that have been adopted deal with the organization of transport and its harmonization, but without an analysis of their impact on the environment.

In 2005, the Waste Management Strategy was adopted, and the development of the Waste Management Plan and harmonization with EU legislation is still being developed. The adoption of the new Law on Waste Management is being prepared in 2021, as well as many various accompanying laws and provisions that regulate certain issues, uncoordinated issues in that area. In 2004, fees for environmental pollution with various types of waste were introduced, and in 2005 fees for packaging waste were introduced. At the instigation of the EU, various activities are being carried out in Croatia to introduce clean technology in industry, and special attention is being paid to the formation of a waste exchange. Separate waste collection is encouraged, and the fee for the performed waste collection services is still calculated according to the size of the living space, although the Law determines the payment according to the amount of waste. In 2017, in Croatia in this way about 79% of waste or 1037 thousand tons are collected, in an unorganized way about 18%, separately collected about 2%, composted 1% (Croatian Environment and Nature Agency, 2018).

Packaging waste, which is constantly growing, in 2004 was collected about 250 thousand tons. According to the Ordinance on Packaging and Packaging Waste from 2005, the collection and reuse of this type of waste is encouraged. The collection of industrial and hazardous waste has been significantly hampered by the closure of waste incineration plants. The problem of disposing of used vehicles, vehicles, tires, white goods and electronics is particularly demanding. What does the Fund for Environmental Protection and Energy Efficiency, which financially helps 165 landfills in the country, do? Various types of chemical elements are found in various things, objects and food all around us, in various cosmetics and hygiene products, medicines, dyes and the like (Croatian Environment and Nature Agency, 2018). In nature, great damage is created by various organic pollutants - POPs, as they are collectively called all chemical compounds resistant to photolytic, biological and chemical degradation, and are collected in living organisms. Problems related to POPs substances were presented by the Stockholm Convention of 2001, which was accepted by Croatia so that the law on chemicals would be adopted in 2005 and harmonized with EU legislation.

The air situation in Croatia is much better than it was in 1990 due to the fact that a large part of the production, which until then had been the main source of pollution, was shut down. Environmental legislation has been gradually harmonized with that of the EU and international conventions and protocols. A new Law on Air Protection was adopted, which had the effect of reducing SO₂ emissions, which were reduced by 25% during 2004, compared to 1997. At the same time, the level of lead emissions in traffic decreased by 91%, although at that time there was an increase in the number of vehicles that affect the increase in emissions of nitrogen oxides, although the overall state of SO₂ is slightly better than European countries. In rural areas of Croatia, the air is clean, while in settlements it

moves within the permitted limits. During 2004, 60.3 thousand tons of SO₂ were released into the air in Croatia, with power plants participating in this type of pollution with about 43%, and industry with 21%. In the same year, NO_x emissions accounted for about 68.9 thousand tons, and road transport participated with about 40% (Manual for calculation of air emissions for national E-PRTR, 2017). The calculation of emissions in Croatia was performed for the first time in 2004 when airborne emissions for 2001 and 2002 were calculated. This type of air pollution arises from the combustion of solid and liquid fuels. During 2001 and 2002, an average of about 13.1 tons of particles were released into the air per day, with the largest share in these emissions being combustion from non-industrial combustion plants 27.2%, road traffic 19.2%, and combustion in industry 16, 7%. At the same time, transboundary pollution in Croatia was about 80% for SO₂ and NO_x about 70%. SO₂ emissions during 2004 were reduced compared to 1997 to about 25% and are less than projected by the Protocol. In only about 15% of cities the air is polluted more than the allowed category III. The ratio of greenhouse gases is relative to the realized GDP rates. Energy and agriculture participate the most in the creation of harmful emissions, so that in 2004 energy participated in the creation of greenhouse gases with 74.9%, agriculture with 12.1% and industry with 10.8% (Greenhouse gas emissions by country and sector, 2018). According to these and realized emissions, Croatia is facing a serious problem regarding the obligations of the Kyoto Protocol.

Croatia has sufficient quantities of water for its development and operation, while mostly groundwater is used for supply, which is connected to public consumption with about 76%, and in the sewerage system about 43%, mainly in cities and other large settlements. About 25% of the water used is treated at about 83 treatment plants. Of these devices, only 34 have devices that can operate in accordance with the second stage of wastewater treatment. At the same time, only about 20% of industrial wastewater is treated (Ordinance on waste water emission limit values, 2020). The operation of the National Water Protection Plan indicates the poor implementation of the envisaged protection measures. Prevention of surface water pollution by various pollutants, along with the strengthening of control over pollution sources, is carried out only to a lesser extent. The new construction plan for various facilities and devices for wastewater treatment from various drainage systems should be urgently harmonized with the real needs because the existing legal regulations do not work. In the period from 1998-2004. in Croatia, as many as 516 pollution of the sea and marine property was recorded, of which 206 from an unknown perpetrator, 185 pollution from land and 125 pollution from vessels. The highest pollution was observed on the coast around Rijeka, about 56%. Every handling of dangerous goods is regulated by the Ordinance on the handling of dangerous goods, the necessary conditions and the manner of transport in maritime transport, loading and unloading (Report on the State of the Environment in the Republic of Croatia, 2007). By accepting the ZERP, which consists of about 25,207 km², Croatia has achieved a certain level

of judicial authority, which has significantly increased the area of activity under Croatian law. The water quality of the Adriatic Sea is of high class I and satisfactory in all aspects. Slightly higher levels of pollution were recorded only in the Šibenik, Kaštela and Bakar bays on the II. level, and in some cases III. class. The quality of the sea on the beaches and fish farms is satisfactory, although the sea is under strong pressure from maritime transport or transshipment of dangerous or harmful substances. The most important program aimed at monitoring the ecological situation in the Croatian part of the Jordan Sea is the Adriatic Project, which was accepted in 1998 and the project involves Croatian scientific and research institutions that monitor, collect, process and review the data. The project is divided into four groups, the most important of which are (Adriatic Project 1998-2009):

- the impact of economic activities on the coastal sea;
- management of biological assets and protection of biological diversity;
- unusual phenomena that endanger human health, tourism and fisheries;
- development of technologies and economic instruments necessary for monitoring, use and protection of the sea.

The earth's soil is so far the most neglected natural resource in Croatia, which is especially endangered. Destruction of land by acid rain, excessive use of mineral and organic fertilizers, is evident in about 29% of land in Croatia. Soil salinity is recorded in the Neretva valley, Vrana Lake, and in the lower reaches of the Mirna and Raša rivers. In Slavonia, alkalization is in progress on about 410 hectares of land, while salinization and alkalization affect only about 2% of land in Croatia. In Croatia, there is a great diversity of ecological systems, plant and animal habitats that are among the largest in Europe. The very maintenance of biodiversity is becoming increasingly threatened by human activities such as infrastructure construction and various construction projects. Plant and animal species are particularly endangered by the disappearance of their habitats, and better protection could be achieved by increasing protected areas, which could amount to 9% of the land. Biological protection should also be implemented at the sectoral level. If we analyze plant and animal species in Croatia, there is a fairly large diversity of plant and animal species compared to other European countries. This is especially true of vascular flora, such as plants but also freshwater fish and birds. Over the years, endangered species have included various fungi, birds, amphibians, while there are fewer endangered fish and butterflies than in other European countries. The most important reasons for the endangerment of these species are the change or destruction of their centuries-old habitats, overexploitation of natural resources such as hunting, logging, gathering and the like.

Croatia's accession to the EU has proven to be a strong impetus for the development of previously initiated reforms, but also a driver of new transition incentives. Although it is a very expensive and time-consuming process that changes almost all social areas of the new members, it should be noted that all previous members have achieved various benefits with their accession to the EU. The *acquis communautaire* in the field of environmental protection consists of about 300 legal documents. When they met the criteria for EU accession, all new members significantly raised the level of democracy in their countries as well as the rule of law, human rights, minority rights and the like. By adopting EU legislation, Member States have significantly raised their own standards in various parts of their economic systems. According to previous experience and practice, approximation to the policy and standards of European environmental protection and sustainable development will be particularly demanding and complex for all new member states because the new legal regulations are much more complex than those used in the past. The new regulations are much more different in terms of legal and administrative activities, but also in the state of the natural environment. All accession countries should spend some time before accession in close cooperation with EU member states, adopting, developing and implementing long-term national strategies with gradual adaptation to EU rules, especially with regard to water and air protection. Consideration of EU strategies should relate to the objectives and areas that should be subject to EU legislation. A list of all obligations has been compiled and entered into association agreements. EU accession necessarily entails certain costs. Croatia needed financial resources in the amount of 10 to 11 billion euros to implement environmental regulations and sustainable development. These funds should be collected from several sources: budget funds, extra-budgetary funds and various EU funds. With the accession to the EU, Croatia has the financial resources of European funds at its disposal, but for that it needs to prepare appropriate development programs in order to be able to successfully withdraw that money. There is a great benefit but also a high degree of uncertainty due to the fact that the benefits arising from the improvement of environmental quality are long-term, ie that the positive impact of improved environmental condition is visible and measurable at some delayed point in the future. Table 2 shows the five basic types of benefits that result from improving the state of the environment.

Table 2. Raising standards in the field of environment and types of benefits

	Air	Water	Waste	Nature protection
Benefits for health resources	Reducing damage to buildings and crops	Cleaner groundwater and surface water	Reducing the consumption of primary materials	Groundwater and forest fund protection
Benefits for ecosystem health	Reducing greenhouse gas emissions	Improved quality of aquatic ecosystems	Reducing greenhouse gas emissions	Protected areas of nature, protected plant and animal species
Social benefits	Minor damage to cultural heritage sites	Recreation on water resources	Awareness of one's own responsibility and impact on the environment	Access to protected areas of nature
Wider economic benefits	Increased attractiveness of the tourist offer; attracting investment; employment through the provision of environmental goods	Increasing tourist traffic; reducing the cost of preparing a particular investment	Reduced imports of primary raw materials; attracting investment due to the quality of the location	Eco Nature protection - tourism

Source: Croatia's Accession to the European Union, 2007

The process of accession to the Union in the field of environment is important not only for harmonization with environmental standards, but also for the adoption of new procedures. Croatian businessmen are introducing environmental standards in production. Process and product standardization encourages business collaboration as technological risks and liability for environmental damage are reduced. There are also new costs related to the administrative and institutional activities of the state according to

environmental policy and sustainable development, as well as various infrastructure and operational costs of implementing EU environmental legislation related to water management, nature protection, industrial pollution control and various risk assessments, chemicals and GMOs. and especially noise. Croatia will be forced to invest much more in environmental protection than it has done in previous years, all in order to meet various EU environmental standards. Various types of benefits that can be achieved by changing attitudes in ecology, but also by opening opportunities for each individual to access and obtain the latest information related to environmental protection, natural resources and sustainable development, but also creating the right for each individual to be involved in counseling and other environmental activities and the right to legal remedies and compensation for persons whose health and the environment have been endangered. The adoption of EU legislation also encourages the adoption of the basic principles of the environmental acquis in the EU, and in particular the assistance of various organizations concerned with environmental protection. Realistically, the adoption of the environmental process brings significant financial burdens to all new members, but on the other hand, it brings many benefits that are manifested not only through the common market but also by improving the quality of life of its inhabitants while reducing costs for their health, forest protection land and fish stocks. The data obtained from the study accepted by the Commission for its activities, indicates that from 1999-2020. The overall benefit of alignment with the EU environmental and sustainable development acquis for the accession countries was between € 134 billion and € 681 billion, assuming that full alignment could be achieved by 2030. Harmonization of legal regulations is one of the conditions for accession to the EU and in this way it should be accepted and further developed because such action is not necessary for the EU itself but for the members themselves. Thus, the adoption of EU environmental legislation provides a cleaner, safer and more preserved environment, better functioning of the economy and a higher quality of life. By the very act of joining the EU, Croatia has achieved various benefits and costs in the field of environmental protection and sustainable development. The benefits of harmonizing environmental protection and sustainable development relate to (The European Commission-DG Environmental 2005, 5):

- benefits for human health: benefits for public health, reduction of various diseases, access to drinking water;
- benefits for the conservation of natural resources: benefits for the environment in which forests, fisheries, agriculture are used commercially;
- benefits for the ecosystem: reduction of global warming CO₂, improvement of water quality, protection of plant and animal species areas;
- social benefits: benefits for society as a whole and the preservation and access to natural and cultural heritage,

- economic benefits: benefits realized through direct economic exploitation, stimulation of local and regional development with increase of employment and growth of ecological efficiency.

By adopting various international conventions and other documents related to environmental protection and sustainable development, Croatia will strive to regulate its regulatory framework and harmonize it with that of the EU. Such implementation will inevitably present difficulties in reconciling the means of conflict mitigation and restructuring and the adoption of new technologies in the economic system. When implementing new environmental measures, Croatian state institutions are directing their finances towards new efficient investments and the creation of new companies. The use of new policies for protection and promotion of quality should set clear limits and rules of liability for real damage to the natural environment, and especially for new business owners. At the same time, the government should take its share of responsibility to repair previously caused damage through state environmental funds. The analysis of the achievement of the set goals as well as the implementation of measures determined by the National Plan according to sectors and other environmental factors indicates that the existing sectoral policies alone cannot ensure successful environmental protection. Practice shows that everyone formally accepts environmental protection as a desirable action, but the action and implementation of legal and organizational regulations was not used properly, which ultimately leads to the absence of implementing measures. In addition, the excessive division of responsibilities between state bodies significantly reduces their efficiency. It has been known for a long time that at the state level as well as at the local level, there is ignorance of obligations from one's own sector of activity, which arose from the new Environmental Strategy, National Environmental Action Plan and other environmental documents. Economic sectors otherwise offer strong resistance to measures that determine environmental protection and sustainable development. In order to successfully develop environmental protection strategies that would work in the future, various research, testing and verification of possible development scenarios should be carried out. Such scenarios are usually a continuation of previous incidents or other events of trends in the past and according to them one can realistically plan for the future as a continuation of the present or a future that develops as a repaired present.

3. CONCLUSION

In the intention and striving to achieve the strongest possible economic development, man has significantly disturbed his natural environment, and the harmful consequences of such actions are being felt more and more and in more severe forms. By acting in this way, man, in order to improve the quality of his life, actually achieved the opposite effect. Sustainable development is developed within small projects that evaluate their effectiveness as a concept for the future. At the global level, development cannot be divided into ecological and other, ie those who accept such a concept or those who do not

want it. Every pollution spreads progressively and knows no national borders. In practice, economically sustainable development should not be forced to the detriment of other principles of sustainable development, because economically sustainable development depends on the amount of available capital that is invested in this environment. Natural capital has never been realistically valued in relation to financial capital, but if it seeks to develop sustainably, natural capital should also be realistically valued. This is the level of economic profit from business activity that is sufficient to cover all costs incurred by repairing damage to the natural environment and offer some compensation for other negative consequences of business activities on a particular community. In making decisions related to sustainable development, consideration should be given to the extent to which the acceptance of one factor of sustainable development affects those of others. Such action may be accepted if the economic profitability is sufficiently profitable to compensate for any damage caused by the business. The purpose of the research of this paper is to point out that the economic sustainability of development should not be opposed to other principles of sustainability, but it should be accepted and developed in accordance with development factors. Croatia's action towards sustainable development is based on the principles of human health, human rights, involvement of citizens in all social and environmental activities, socially responsible employers, cooperation of economic, social and environmental factors in policy making, education for sustainable development, policy harmonization at all levels of government and local self-government, by using the best available technology in production, acting towards the renewal of natural resources, encouraging sustainable production and consumption, and in preventing the prevention of environmental incidents. Both the coronavirus pandemic and climate change are the result of a global economic model, based on forcing endless growth in a limited living space, on a planet with limited resources. Measures taken by governments to protect against coronavirus were swift and drastic and were implemented largely regardless of the economic consequences. On the other hand, measures to reduce pollution or mitigate climate change are far slower. The economy, capital, job preservation and profit are always at the forefront, and environmental protection is seen as a necessary evil or luxury.

LITERATURE

1. Črnjar, M. and Črnjar, K. (2009) Sustainable Development Management, Economics-Ecology-Environmental Protection, University of Rijeka
2. Greenhouse gas emissions by country and sector (2018) available at <https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/society/20180301STO98928/infografika-emisije-staklenickih-plinova-po-zemlji-i-sector>
3. Croatian Agency for Environment and Nature (2018) Biowaste and food waste, available at [http://www.haop.hr/sites/default/files/uploads/dokumenti/021_otpad/Projekti/SC18-313%20Biootpad%20i%20otpad%20od%20hrane%20-%20rezultat%201%20FINAL%20ZA%20WEB%20\(bez%20podataka%20MP%20i%20PRILOGA\)_rev.pdf](http://www.haop.hr/sites/default/files/uploads/dokumenti/021_otpad/Projekti/SC18-313%20Biootpad%20i%20otpad%20od%20hrane%20-%20rezultat%201%20FINAL%20ZA%20WEB%20(bez%20podataka%20MP%20i%20PRILOGA)_rev.pdf)
4. Report on the state of the environment in the Republic of Croatia (2007) Environmental Agency, available at http://www.haop.hr/sites/default/files/uploads/dokumenti/06_integrirane/dokumenti/niso/Izvjesce%20o%20stanju%20okolisa%20u%20RH_1997_2007.pdf
4. Jelić, V. (2002) Review and evaluation of the progress of the implementation of Agenda 21 in the Republic of Croatia, Mladost, Zagreb
6. Ministry of Agriculture - ecological available at <https://pol.poljoprivreda.gov.hr/ekoloska/199>
7. Ministry of Agriculture - fishing available at <https://ribarstvo.mps.hr/default.aspx?id=13>
8. Draft proposal of low-carbon development strategies of the Republic of Croatia until 2030, available at <https://mingor.gov.hr/UserDocsImages/UPRAVA-ZA-PROCJENU-UTJECAJA-NA-OKOLIS-ODRZIVO-GOSPODARENJE->
9. Ordinance on limit values for wastewater emissions (2020) available at https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_03_26_622.html
10. Manual for calculation of air emissions for national E-PRTR (2017) available at http://www.haop.hr/sites/default/files/uploads/dokumenti/022_reg_oneciscivaca/ROO/Prirucnik_izracun_emisija_zrak_E_PRTR.pdf
11. Projekt Jadran 1998-2009 available at <https://pdfslide.tips/documents/hrvatski-nacionalni-monitoring-program-projekt-jadran--56cdd83bcd3e2.html>
12. Croatia's Accession to the European Union 2007, Expected Economic Effects (study), Institute of Economics Zagreb, available at https://www.eizg.hr/userdocsimages/publikacije/knjige/pristupanje_Europskoj_uniji_ocekivani_ekonomski_ucinci.pdf
13. Strategic Study on Environmental Impact of the Agriculture Strategy for the Period 2020 to 2030 available at https://pol.poljoprivreda.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Strategija_poljoprivrede_2020_2030/Strateska%20studija%20o%20utjecaju%20na%20okolis%20Strate%20za%20razdoblje%202020.%20do%202030._CISTOPIS_01.06.2021.pdf
14. Tourism Development Strategy of the Republic of Croatia until 2020 available at https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2013_05_55_1119.html
15. The European Commission-DG Environmental 2005 available at <http://ec.europa.eu/environment/enlarg/pdf/task2-final-report.pdf>
16. Environmental Protection Act 2007, available at https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2007_10_110_3226.html
17. Law on Regulation of Energy Activities 2001, available at https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2001_07_68_1120.html

TRADE ZAKAT ON MSMES DYA FASHION IN PEKALONGAN INDONESIA

Hidayatul SIBYANI

*IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business, Department of Islamic Economics
ORCID: 0000-0001-5010-3188*

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

*IAIN Pekalongan, , Faculty of Islamic Economics and Business, Department of Islamic Economics
ORCID: 0000-0002-8394-5776*

ABSTRACT

Zakat is the third pillar of Islam. Zakat must be issued to a Muslim who has met certain criteria in order to clean and purify their property. Also as a form of concern among other Muslims who need it more. Zakat is a form of worship that is directly related to Allah swt. vertically and relate to fellow human beings horizontally. All types of assets or goods traded, including assets that are obligatory on zakat, such as food and livestock, or those that are not obligatory for zakat, such as textiles, handicrafts, coconut, sugar cane, furniture, etc. if you have fulfilled the mandatory requirements for trade zakat. This research method uses descriptive-qualitative research in the form of pure or basic research carried out to improve scientific abilities or find new research fields without a specific practical goal. The data source used by the researcher is research using primary data sources and secondary data with data collection techniques using observation methods, case studies, and literature reviews. Based on the explanation above, it can be concluded that MSMEs in Pekalongan City, namely Dya Fashion, can issue trade zakat because these MSMEs have met the criteria mentioned above by calculating using the gold or silver nishab. This MSME has also continued to develop since its inception ten years ago, it is because of the hard work and cooperation between business owners and their employees.

Keywords: Zakat, MSMEs, Dya Fashion.

RESEARCH ON FACTORS AFFECTING AQUACULTURE RISK IN KHANH HOA PROVINCE, VIETNAM

Vo Hoan Hai

Department of Education and Training of Khanh Hoa province

Dang Hoang Xuan Huy

Faculty of Economics - Nha Trang University

ABSTRACT

This study studies the factors affecting the aquaculture risk in Khanh Hoa province, Vietnam, thereby providing policy implications to help reduce aquaculture risk, contributing to the development of the aquaculture industry in the local. Descriptive statistics and logit methods were used in the study. The measurement results show that the assessment score of environmental factors for aquaculture in Khanh Hoa province, Vietnam is generally above average, but the gap is still very large, there is a difference between the influencing factors of research subjects. The estimated results show that there are 5 factors affecting the aquaculture risk in Khanh Hoa province, Vietnam: aquaculture experience of the household head, farming area, productivity, form of intensive aquaculture, technical training in aquaculture; 1 factor that does not affect the risk of aquaculture in Khanh Hoa province, Vietnam: Education level of the household head. The study provides policy implications to reduce risks in aquaculture in Khanh Hoa province, Vietnam.

Keywords: development, aquaculture, Khanh Hoa, Vietnam

1. INTRODUCTION

Owning a coastline of 3260 km, Vietnam is a potential country for the development of fisheries, with many varieties, distributed in all three regions of the North, Central and South. Over the past 10 years, Vietnam's seafood industry, especially aquaculture, has grown tremendously, making important contributions to socio-economic development. By industry, in 2019, aquaculture production reached 4,432.5 thousand tons, accounting for 54% of the whole industry's output, while in 2010 it was only 2.07 million tons (GSO, 2019).

Aquaculture in Khanh Hoa province in recent years has been confirmed as a production profession bringing high socio-economic efficiency, contributing to changing economic structure in rural and coastal areas, solving problems in rural areas. jobs, increase incomes, eliminate hunger and reduce poverty, and attract investment attention from many economic sectors at home and abroad.

Attitude to risk is an individual characteristic that expresses the degree of description/interpretation of risk and indicates the degree to which an individual likes or dislikes the outcome/output caused by the risk. (Pennings et al., 2002). Attitude to risk is also understood as the degree to which the decision maker seeks to avoid risk (that is, risk aversion) or the degree to which the decision maker prefers to face risk (risk preference). (Dillon & Hardaker, 1993). Many studies around the world have provided evidence of the importance of risk for decision-making of farmers in general and farmers in particular. In fisheries economics, identification of attitudes toward risk (Risk attitudes or towards risk) plays an important role in understanding farmer behaviour. Because a farmer's risk-taking attitude is very important in determining a farmer's combined use of fishing inputs, and how this affects aquaculture output.

Aquaculture in Vietnam is considered a risky profession because of many factors of production uncertainty. Khanh Hoa is a province in the South Central region with outstanding growth in aquaculture development. However, because of the risky nature of aquaculture, this study helps to assess and quantify farmers' attitudes towards risks in aquaculture in Khanh Hoa, and to identify which production factors contribute to the risk. increase or decrease risk in seafood production. In addition, the study also analyzes the factors affecting the attitude towards risks of aquaculture in Khanh Hoa.

2. RESEARCH METHODS

2.1. Review of related studies

Sutinen's study (1979) was one of the first studies on the role of risk preferences in fisherman decision-making behavior. In his empirical research on remuneration in fishing operations, Sutinen hypothesized that fishermen exhibit risk-averse behavior. After the publication of Sutinen's paper, there was much empirical evidence supporting the hypothesis that fisherman behavior is risk aversion (Brick et al., 2012; Dupont, 1993; Eggert & Tveteras, 2004; Mistiaen & Strand, 2000; Smith & Wilen, 2005). Bockstael and Opaluch (1983) studied the uncertainty and risk preferences of fishermen in New England state, USA and they were unable to disprove the risk-aversion hypothesis. Dupont (1993) concluded that the majority of fishermen in British Columbia, Canada are risk averse. Mistiaen and Strand (2000) found 95% of fishers to be risk averse when they used an arbitrary parametric logit analysis framework to study the fishing grounds of multispecies catch in the North Atlantic. Eggert and Tveteras (2004) studied the choice of fishing gear of Swedish trawlers and found that 70% of fisherman's fishing trips were risk averse. Brick et al. (2012) evaluated the risk attitudes of fishermen from fishing communities in South Africa and concluded that the majority of fishermen are risk averse. However, South African fishermen have varying degrees of risk aversion depending on region and gender.

Several studies provide results that differ from Sutinen's (1979) hypothesis that the majority of fishermen are risk averse. Eggert and Martinsson (2004) conducted a risk preference study for fishermen in Sweden and found that 48% of fisherfolk are risk neutral and prefer risk preferring, 26% are moderately risk averse and 26% are extremely risk averse. Meanwhile, Strand (2004) applies a discretionary utility model to assess the risk preferences of American fishermen and concludes that fishermen have risk aversion with spatial variation. Strand (2004) found that New York fishermen tended to have the greatest correlated risk aversion, while Florida fishermen exhibited risk neutrality. McConnell and Price (2006) argue that risk neutrality is commonly found among fishermen. Eggert and Lokina (2007) found that 34% of Tanzanian artisanal fishermen are risk-seeking, 34% risk-neutral and

32% risk-averse. Dowling et al. (2015) analyzes the behavior of Australian fishermen and shows that fisherman's attitudes towards risk vary depending on the nature of the risk to them in the short or long term.

Most of the above studies use the framework of expected utility theory (Expected utility theory), also known as expected utility theory, to analyze decision making under uncertain conditions. In the field of agriculture in general, the safety-first behavior model proposed by Roy (1952) and Kataoka (1963) is also applied (Ajetomobi & Binuomote, 2006; Moscardi). & De Janvry, 1977; Olarinde et al., 2010; Yusuf et al., 2015). Both theoretical frameworks are based on choice theory under uncertainty (Levy & Sarnat, 1972).

Mean-Standard deviation analysis can be used to determine the first criterion of safety or to maximize expected utility under risky conditions (Pyle & Turnovsky, 1970). In the area of fisheries economics, for example, Eggert and Tveteras (2004) used this analytical tool to assess the risk attitudes of trawl fishermen in Sweden. Some studies have suggested that using observed behavior is inconsistent with expected utility theory (Humphrey & Verschoor, 2004; Mosley & Verschoor, 2005). Holland (2008) discussed the use of expected utility theory, which has some limitations when applied to fisherman's loss aversion. Some other studies use prospect theory developed by Kahneman and Tversky (1979) to assess attitudes towards risk and analyze decision making under risk conditions (Tanaka et al., 2016; Wik et al., 2004).

A number of works have analyzed the factors affecting risk aversion/aversion. In the field of agricultural production and aquaculture, factors related to the socioeconomic characteristics of the household (such as household size, age and gender of the household head, education level, number of years of experience, number of dependents, share of income from other occupations...) are often used in the analytical model (Ajetomobi & Binuomote, 2006; Moscardi & De Janvry, 1977; Olarinde et al., 2010; Yusuf et al. al., 2015). Tobit regression model is often used in these studies. In the field of fishery economics, the factors affecting the attitude towards risk may include: socio-economic characteristics of the fisherman household (demographic characteristics such as age, sex, religion, household size; education level, fishing experience, source of income, number of dependents...), technological characteristics (ship attributes such as vessel size, length, weight, engine capacity, age of vessel; characteristics of fishing gear), characteristics of fishing activities (fishing time, fishing grounds, number of crew members, captain characteristics...) (Brick et al., 2012; Davis, 2012 ; Eggert & Lokina, 2007; Pradhan & Leung, 2004).

Nguyen and Leung (2009, 2010) used the utility function in prospect theory to estimate fisherman's attitude towards risk. These two studies investigated 4 fishing villages along the Red River and 5 fishing villages in the Mekong Delta in 2005. Fishermen from these fishing villages engaged in fishing activities mainly in the upper river basins. The authors found that fishermen were less risk averse than workers in other occupations.

Thuy et al. (2013) surveyed 158 households engaged in inshore fishing in seine fishing in Khanh Hoa in 2005 and 2008 to study the fisherman's choice of remuneration for labor. The authors relied on the principle of expected utility to discuss fisherman's preferences for risk in choosing forms of labor compensation. The results of the study found that seafarers in this profession are risk averse, so a fixed salary form is preferred over sharing income from fishing results.

2.2. Data and Procedure

2.2.1. Samples and sample information

Data sources include: primary data sources (actual survey data through questionnaires) and secondary data sources (statistics of Khanh Hoa Provincial People's Committee, General Statistics of Vietnam, data in relevant books, websites, etc.).

Like many other studies, this study uses convenience (non-probability) sampling method. In the data analysis method, the larger the sample size, the better because it is based on the theory of large sample distribution (Raykov and Widaman 1995). However, how large the sample size is is currently not clearly defined. Furthermore, the large sample size depends on the estimation method used. Some researchers have also suggested that the sample size should be at least 200 (Hoelter 1983). There are also researchers who argue that the minimum sample size should be 5 samples for an estimated

parameter (Bollen 1989). This study has 49 observed variables, so the number of samples needed is at least 245. Following the revised structure in the preliminary study, the questionnaire was released. The survey period is from August 2019 to June 2021. The author randomly selected 200 individuals from the coastal aquaculture community of Khanh Hoa, Vietnam. There were 210 questionnaires distributed, resulting in 200 respondents. Descriptive statistics show that the surveyed people are distributed in Khanh Hoa, with all subjects of education, age, gender, etc.

Most of the interviewees had knowledge of aquaculture and data collection experience. Selected interviewees received training prior to conducting the questionnaire to familiarize them with the questionnaire. The survey uncovered a number of common problems for aquaculture. It takes a long time to reach the head of household who can provide accurate information in the questionnaire. The data collected may be affected by some perceived biases of the respondents, even though the questionnaire was carefully prepared. Coastal aquaculture people often do not keep standard accounting records (income statements), so people have to recall based on memory, when asked for some details about past activities. Cross-checking of the data during and after the survey did not show any extremely wrong or impossible answers, so the answers of the aquaculture people living along the coast of Khanh Hoa can be trusted.

2.2. Research Methods

In addition to using statistical, descriptive, comparative and contrasting methods, the research also uses two research methods: qualitative and quantitative methods.

Qualitative research method: through in-depth interview technique on 50 samples in Khanh Hoa province... This study aims to provide the factors affecting the financial literacy and the composition of the financial literacy are beyond those given in the proposed research model, then build a scale, and edit the questionnaire.

Quantitative research method: through detailed questionnaires interviewing people living along the coast of Khanh Hoa province. Quantitative analysis methods applied include: Binary Logistic Regression and specialized software SPSS 22.0

2.3. Research model

Risk is defined as a situation in which the output or outcome is uncertain but the decision maker (such as an aquaculturist) knows the probability distribution of the output/outcome due to induced risk (Hardaker et al., 2004). Aquaculture risks can include production risks, market risks and financial risks. Depending on their degree, these types of risks often stem from inefficient use of resources, uncertainty about output prices, lack of knowledge about resources, farming methods and regulations, and changes in weather conditions as well as random factors (Smith & Wilen, 2005).

This study focuses on production risks. Means that income (or profit) uncertainty arises from uncertainty or risk from production/mining operations, assuming input and output prices are known. The topic starts from assessing the level of risk causing the difference between the needs of aquaculture farmers for the use of inputs when no risk occurs and the actual demand for the inputs. that input in terms of risk. Roy (1952) argues that most principle investors are interested in avoiding possible risks, so safety-first rules play an important role in the process. production decision making. According to this principle, an important incentive for aquaculturists in determining production inputs or selecting technologies is to ensure that a large enough output is generated from the catch to cover basic survival needs or satisfy basic needs under conditions of risk.

If d is called the critical income (or profit) threshold for aquaculture farmers or is called the minimum income threshold for survival (income below this threshold is considered catastrophic due to the inability to high results or large production risks occur). Income thresholds vary among aquaculture farmers because of the heterogeneity of production inputs. r is an arbitrary level of income (or profit) and α is the probability of disaster or risk. α is a function that depends on the vector of the variables Z presenting the socio-economic characteristics of the fisherman's household, the ship's attributes, the characteristics of fishing activities..., $\alpha = \alpha(Z)$. To uniformly describe the approach we use income. The behavior of aquarists under Kataoka's (1963) safety-first principle is to maximize the critical income threshold, constrained by the probability that the discretionary income level is below the income

threshold. criticality is less than the probability of the risk occurring. This problem can be written as the following expression:

$$\text{Max } d \text{ with binding conditions } Pr(r \leq d) \leq \alpha \quad (1)$$

Using the Chebychev inequality to maximize the upper bound of the critical income threshold, model (1) can be equivalent to the model of maximizing expected utility (Pyle & Turnovsky, 1970). . Based on the mean-standard deviation analysis approach, this model can be rewritten as follows:

$$\text{Max } V(\mu, \sigma) = b_1\mu + b_2\sigma = \mu - K\sigma, \text{ vóti } K = -b_2/b_1 \quad (2)$$

where μ is the average expected return, σ is the standard deviation of the set of arbitrary returns (r), b_1 and b_2 are the parameters, K is called the marginal rate of substitution between the expected returns and risk, and K is a measure of the degree of risk aversion (Moscardi & De Janvry, 1977). Parameter K depends on α , so it is also a function of socio-economic characteristics of aquaculture households, ponds and other performance characteristics, $K = K(Z)$.

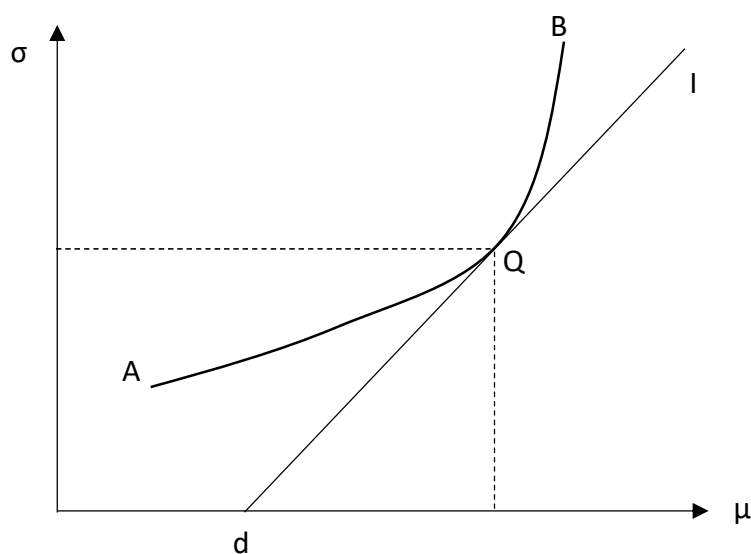

Figure 1: Mean-Standard Deviation Plane and Principle of Safety

The figure above shows the mean-standard deviation plane and the first principle of safety. The AB curve is the effective expected return envelope. The aquaculturist will choose a combination of inputs to generate the efficient expected return described by the coordinate pair (μ, σ) along the AB curve. An increase in expected return will correspond to an increased risk (i.e. an increase in standard deviation). Suppose there exists a value for the probability of the occurrence of risk α so that the fisherman's indifference curve I with base K^{-1} maximizes the critical income threshold at d (first law of safety) and is exposed to AB at Q. The expected utility of the fisherman is maximized at Q. The base coefficient K^{-1} of the indifference curve or the parameter K value in model (2) will be reflects the preference for the level of risk, thus indicating the attitude of the aquaculturist towards the risk. This parameter value is different among aquaculturalists exhibiting different degrees of risk preference.

To study the influence of factors and environment on damage in aquaculture of households, Logit model is used.

$$Z = \beta_0 + \beta_1 X + \beta_1 X + \beta_3 X + \beta_4 X + \delta D1 + \delta D2 + u$$

In there:

Y is the dependent variable ($Y=1$, if the household during the aquaculture period has a crop failure, the fishery gets sick)

X_1 is the aquaculture experience of the household head (years)

X_2 is the education level of the household head (years)

X_3 is the farming area (ha)

X_4 is the yield (ton/ha)

D_1 is a dummy variable reflecting intensive farming ($D_1=1$)

D2 is a dummy variable reflecting households with members participating in technical training (D2 = 1).

3. RESULTS

3.1. Descriptive statistics of the study sample

The sample survey results are as follows:

Table 1. Survey sample characteristics

Classification criteria	Quantity	Proportion in sample (%)
1. By gender		
Male	88	44.4
Female	112	55.6
2. By age group		
Less 30 years old	8	4.4
31-40 years old	52	25.9
41-50 years old	102	51.2
51-60 years old	23	11.3
Over age 60	15	7.2
3. Religion		
Yes	87	43.7
No	78	39.1
Others	35	17.2
4. Education		
High school	37	18.5
Intermediate college	23	11.8
University	103	51.5
Graduate	20	9.9
Others	17	8.3
5. Income/month*		
Under 5 million VND/month	22	11.3
From 5-10 million VND/month	77	38.3
10-15 million VND/month	58	28.9
15 million or more	43	21.5

(Source: Author's compilation)

*1 US dollar equals about 23,000 Vietnamese dong

3.2. Factors Affecting Aquaculture Risks In Khanh Hoa Province, Vietnam

3.2.1. General situation of aquaculture and environment

The form of aquaculture in Khanh Hoa province has changed a lot in recent years. Farms tend to increase, aquaculture cooperatives have not yet, mainly still a form of household organization of aquaculture production. In general, aquaculture is developing strongly in two directions of concentrated commodity production and traditional farming. Farming in the form of concentrated commodity production has tended to increase rapidly in recent times. Advanced techniques and new technologies are increasingly widely applied, achieving high efficiency. The survey results of aquaculture households showed that the semi-intensive form of aquaculture accounted for 77.33%, the form of intensive aquaculture accounted for 22.67%. Forms of intensive farming and semi-intensive farming have increased sharply in recent years. However, aquaculture households increased investment but did not meet the correct technical requirements, leading to environmental pollution. In addition, aquaculture development in the region is spontaneous. As a result, the disease spread, the rate of crop failure was high... many households lost money.

In recent years, thanks to the attractiveness of profit and income associated with favorable natural conditions, aquaculture households have concentrated investment capital on aquaculture development. The average investment capital for semi-intensive farming is 370.07 million VND. Investment capital for intensive farming is about 40% higher than that for semi-intensive farming. Aquaculture has 3-4 times higher income than rice farming. The survey results show that 44.88% of households have income from aquaculture over 200 million VND/year and from 50 to 100 million VND have 17.33%. However, there are still 10% of households with losses. Thus, it can be affirmed that aquaculture also faces many risks. With the model of intensive farming, up to 51% of households have income from aquaculture over 200 million VND, while 43% of households with semi-intensive farming have this income. The percentage of households with losses due to aquaculture of these two groups of households is 5.9 and 12.1%, respectively.

For stable and sustainable development, the infrastructure for aquaculture must be ensured. However, at present, compared to the development requirements, the infrastructure for aquaculture is still not up to the technical requirements. People have not built the pond water supply and drainage system in accordance with regulations, especially there is no filter pond system when supplying and draining water. This is the main cause of disease, water and soil pollution becoming more and more serious. One of the positive points is that aquaculture households have responded to environmental issues in aquaculture. Aquaculture households have known to use pencolxit to disinfect, use antibiotics to reduce disease, or use copper sulfate to treat ponds before raising fish, so aquaculture productivity has increased steadily over the years.

The situation of Aquaculture development implementation in Khanh Hoa, Vietnam: facing great challenges of climate change and environmental pollution, many difficulties and barriers in educating and building the future for the young generation.

3.2.2. The influence of factors on risk in aquaculture

To estimate the factors affecting the loss or risk of aquaculture households, Logit model is used. The dependent variable is that the household suffered aquaculture losses during the farming period ($Y=1$) or in the years of aquaculture at least five (crops) of the household experienced disease or damage in aquaculture.

The results of Table 2 show that the Likelihood Ratio Test Statistic is 42.92 with statistical significance of 1%. With this result, it is possible to comment that the proposed model is reasonable and consistent with the actual data of the region. The correct prediction ability of the model is quite good, the correct prediction rate for households that have never been damaged is 81.7% while in reality it is 70.6%.

Table 2: Estimation results of logit function

<i>Variables</i>	<i>Coefficient</i>	<i>Marginal effect (%)</i>
The coefficient of freedom	-2,0332**	-0,36875
Experience in aquaculture of the household head (X1)	1,0262***	0,18611
Education level of household head (X2)	-0,0299ns	-0,00543
Farming area (X3)	-0,1914**	-0,03472
Productivity (X4)	-0,1316***	-0,02388
Form of intensive farming (D1)	-1,0917**	-0,16736
Training on farming techniques (D2)	0,8774***	0,15630
Likelihood ratio test statistic	42,9206***	

Source: estimated from survey data

Note: *, **, and *** are statistically significant at the 10%, 5%, and 1% levels, respectively; ns is not statistically significant

The estimated results show that: there are 5 factors affecting the aquaculture risk in Khanh Hoa province, Vietnam: aquaculture experience of the household head, farming area, productivity, form of intensive aquaculture, technical training in aquaculture; 1 factor that does not affect the risk of aquaculture in Khanh Hoa province, Vietnam: Education level of the household head.

The farming area (X3) and the intensive farming form of the household (D1) are statistically significant (at the 5% level), and are negatively correlated with the loss. That shows that if the farming area increases, the damage level of the household decreases. It reflects when the size of aquaculture households increases, the households have applied measures to reduce risks, so the level of damage of the households will decrease. With the farming method, if intensive farming households, the loss level is reduced by 16.7% compared to semi-intensive farming households. This is understandable because semi-intensive farming households often combine traditional farming, making use of and smaller areas, so they pay little attention to disease prevention or environmental treatment. The relationship between productivity and risk or loss is also inverse. Usually, households believe that their losses are mainly due to diseases, so the model results also reflect the actual data of the area. The influence coefficient of the education level of the household head is not statistically significant because the farming households are mainly based on their traditions and experience or learn from relatives or those who have raised them before in the village or commune.

One surprising (and non-theoretical) result is that the household's aquaculture experience and the level of training participation of household members are positively correlated with the level of damage or risk. Thus, in the study area, households who participate in training and aquaculture for a long time suffer more damage. Through the survey, we found that the households participating in the training were all those who have had a long time in aquaculture. In addition, according to the households, the training is usually held during off-season, i.e. idle time, but it is during this time that the main laborer is usually not at home. Therefore, each training session, the households send different people to study. This leads

to incorrect training for many households. In addition, training methods and forms are sometimes not effective. According to the quick interview, more than 90% of the surveyed households answered, most of the households learned from each other's experiences in aquaculture. If the household has a long aquaculture time, it is very easy for the household to have a disease or crop failure. It shows that this industry brings high income for households but also has many risks that households may face (up to 10% of households suffer losses due to aquaculture). Another reason may be that when the household has been raising for a long time, the problem of water treatment in the pond is not good, so it is easy to get diseases. Especially in recent years, due to the influence of climate change, the weather changes irregularly as before, so disease outbreaks in aquaculture have increased.

3.2.3. Status of environmental management in aquaculture

The role of environmental factors such as water quality in aquaculture is very important, even decisive, because aquaculture is first and foremost a “water farming” profession. According to the survey and assessment of households on water environment, 48% of households think that aquaculture water is polluted, 18.22% rate it as very polluted, the normal level accounts for 30.67% of households, only 3.11% think that water is quite good. If classified by farming method, 62.75% of semi-intensive households assessed the level of pollution, while only 43.68% of intensive farming households assessed water at this level. However, the percentage of semi-intensive farming households that assessed aquaculture water as very polluted was higher than that of intensive farming households (13.73% versus 19.54%). If classified by farming scale, the level of water pollution is highest in households with a farming scale of less than 1 hectare (Table 3).

Table 3: Opinions of households on aquaculture environment

Household's opinion	Breeding form		Farming scale			General
	Semi-intensive farming	Intensive farming	Less than 1 hectare	From 1 to 3 hectares	Over 3ha	
Very polluted	19.54	13.73	17.14	23.21	11.54	18.22
Pollution	43.68	62.75	54.29	45.54	48.72	48.00
Normal	33.33	21.57	28.57	26.79	37.18	30.67
Pretty good	3.45	1.95	0.00	4.46	2.56	3.11

Source: estimated from survey data

The vast majority of aquaculture models still use large amounts of water. The fertility of the surrounding ecosystem due to overfeeding can lead to algal blooms due to excessive nitrogen and phosphate levels, exceeding the limit 1.2-2.7 times (Department of Agriculture and Rural Development). and rural development Khanh Hoa, 2018), causing sedimentation and lack of oxygen in and around farming areas and poor water quality due to accumulation of wastes. Phytoplankton blooms can breed toxic algae. Some months, the rate of toxic algae in the ponds of households is very high (over 80% of households have toxic algae exceeding the prescribed rate). Aquaculture households also believe that waste from farming ponds has caused environmental degradation and caused fish deaths.

In addition to water pollution, irrational use of water also has negative impacts on the environment and other resource users. Thus, water quality is a common and major concern throughout aquaculture industry. Minimizing water use is essential to advanced and environmentally responsible farming. Reducing water exchange benefits farmers by reducing pumping costs and reducing the likelihood of introducing toxic substances, pathogens, intermediate hosts or competitors into the pond.

Reducing water exchange also benefits the environment by reducing the release of nutrients and organic matter from ponds and reducing the use of scarce freshwater resources. Advanced methods have shown that proper management can reduce the need for water exchange, even with highly intensive

farming models, without affecting the growth of the cultured species. It benefits all parties and should be encouraged at all levels.

4. CONCLUSION

This study studies the factors affecting the aquaculture risk in Khanh Hoa province, Vietnam, thereby providing policy implications to help reduce aquaculture risk, contributing to the development of the aquaculture industry in the local. Descriptive statistics and logit methods were used in the study. The measurement results show that the assessment score of environmental factors for aquaculture in Khanh Hoa province, Vietnam is generally above average, but the gap is still very large, there is a difference between the influencing factors of research subjects. The estimated results show that there are 5 factors affecting the aquaculture risk in Khanh Hoa province, Vietnam: aquaculture experience of the household head, farming area, productivity, form of intensive aquaculture, technical training in aquaculture; 1 factor that does not affect the risk of aquaculture in Khanh Hoa province, Vietnam: Education level of the household head. The study provides policy implications to reduce risks in aquaculture in Khanh Hoa province, Vietnam focus 5 factors: aquaculture experience of the household head, farming area, productivity, form of intensive aquaculture, technical training in aquaculture. Besides, policy implications asks establish long-term strategies in developing aquaculture in Khanh Hoa, Viet nam, adaptation to natural conditions; to strictly implement the appraisal and assessment of demand condition impacts on the activities of aquaculture development

This study only analyzed risk of the aquaculture coastal community of Khanh Hoa province, Vietnam. Although method has some limitations and possible problems, as presented in methodology part, the method is increasingly used because of its advantages. In future research, measurement should be used to compare results of other methods

The different management schemes and development programmed should be based on specific case studies. In order for such studies to be meaningful, it is necessary to collect and analyses data on the economic and social aspects of aquaculture as well as its past and present. The required economic data should include information about incomes and costs, especially, the financial performance of farms such as debt and assets as well as income statements. Information on social aspects should cover relationship with other aquaculture and capture, organization of production (sharing system), marketing channels and customary relationships between farmers and middlemen to determine the competitiveness of the market. Next research will focus on stakeholders are those who participate in, influence or benefit from Aquaculture-related activities including shareholders/owners, communities, customers, partners, employees...

REFERENCES

- Ajetomobi, J., & Binuomote, S. (2006). Risk aversion among poultry egg producers in southwestern Nigeria. *International Journal of Poultry Science*, 5(6), 562-565.
- Bockstael, N. E., & Opaluch, J. J. (1983). Discrete modelling of supply response under uncertainty: The case of the fishery. *Journal of Environmental Economics and Management*, 10(2), 125-137.
- Brick, K., Visser, M., & Burns, J. (2012). Risk aversion: experimental evidence from South African fishing communities. *American Journal of Agricultural Economics*, 94(1), 133-152.
- Davis, M. E. (2012). Perceptions of occupational risk by US commercial fishermen. *Marine Policy*, 36(1), 28-33.
- Dowling, N. A., Wilcox, C., & Mangel, M. (2015). Risk sensitivity and the behaviour of fishing vessels. *Fish and Fisheries*, 16(3), 399-425.
- Dupont, D. P. (1993). Price Uncertainty, Expectations Formation and Fishers' Location Choices. *Marine Resource Economics*, 8(3), 219-247.
- Eggert, H., & Lokina, R. B. (2007). Small-scale Fishermen and Risk Preferences. *Marine Resource Economics*, 22(1), 49-67.
- Eggert, H., & Martinsson, P. (2004). Are commercial fishers risk-lovers? *Land Economics*, 80(4), 550-560.
- Eggert, H., & Tveteras, R. (2004). Stochastic production and heterogeneous risk preferences: commercial fishers' gear choices. *American Journal of Agricultural Economics*, 86(1), 199-212.
- General Statistics Office of Vietnam (2019, 2020), Summary report on fishery development in Vietnam in 2019, 2020, Hanoi, Vietnam
- Holland, D. S. (2008). Are Fishermen Rational? A Fishing Expedition. *Marine Resource Economics*, 23(3), 325-344.
- Humphrey, S. J., & Verschoor, A. (2004). The probability weighting function: experimental evidence from Uganda, India and Ethiopia. *Economics Letters*, 84(3), 419-425.
- Kahneman, D., & Tversky, A. (1979). Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. *Econometrica*, 47(2), 263-291.
- Kataoka, S. (1963). A Stochastic Programming Model. *Econometrica*, 31(1/2), 181-196.
- Levy, H., & Sarnat, M. (1972). Safety first—an expected utility principle. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 7(03), 1829-1834.
- McConnell, K. E., & Price, M. (2006). The lay system in commercial fisheries: Origin and implications. *Journal of Environmental Economics and Management*, 51(3), 295-307.
- Mistiaen, J. A., & Strand, I. E. (2000). Location choice of commercial fishermen with heterogeneous risk preferences. *American Journal of Agricultural Economics*, 82(5), 1184-1190.
- Moscardi, E., & De Janvry, A. (1977). Attitudes toward risk among peasants: an econometric approach. *American Journal of Agricultural Economics*, 59(4), 710-716.
- Mosley, P., & Verschoor, A. (2005). Risk attitudes and the 'vicious circle of poverty'. *The European journal of Development Research*, 17(1), 59-88.
- Nguyen, Q., & Leung, P. (2009). Do Fishermen Have Different Attitudes Toward Risk? An Application of Prospect Theory to the Study of Vietnamese Fishermen. *Journal of Agricultural and Resource Economics*, 34(3), 518-538.
- Nguyen, Q., & Leung, P. (2010). How nurture can shape preferences: an experimental study on risk preferences of Vietnamese fishers. *Environment and Development Economics*, 15(05), 609-631.
- Olarinde, L. O., Manyong, V. M., & Akintola, J. O. (2010). Factors influencing risk aversion among maize farmers in the Northern Guinea Savanna of Nigeria: Implications for sustainable crop development programmes. *Journal of Food, Agriculture & Environment*, 8(1), 128-134.
- Pradhan, N. C., & Leung, P. (2004). Modeling trip choice behavior of the longline fishers in Hawaii. *Fisheries Research*, 68(1), 209-224.
- Pyle, D. H., & Turnovsky, S. J. (1970). Safety-First and Expected Utility Maximization in Mean-Standard Deviation Portfolio Analysis. *The Review of Economics and Statistics*, 52(1), 75-81.
- Roy, A. D. (1952). Safety first and the holding of assets. *Econometrica*, 20(3), 431-449.
- Smith, M. D., & Wilen, J. E. (2005). Heterogeneous and correlated risk preferences in commercial fishermen: The perfect storm dilemma. *Journal of Risk and Uncertainty*, 31(1), 53-71.
- Strand, I. E. (2004). Spatial Variation in Risk Preferences Among Atlantic and Gulf of Mexico Pelagic Longline Fishermen. *Marine Resource Economics*, 19(1), 145-160.
- Sutinen, J. G. (1979). Fishermen's Remuneration Systems and Implications for Fisheries Development. *Scottish Journal of Political Economy*, 26(2), 147-162.

- Tanaka, T., Camerer, C. F., & Nguyen, Q. (2016). Risk and Time Preferences: Linking Experimental and Household Survey Data from Vietnam. In S. Ikeda, K. H. Kato, F. Ohtake, & Y. Tsutsui (Eds.), *Behavioral Economics of Preferences, Choices, and Happiness* (pp. 3-25). Tokyo: Springer Japan.
- Thuy, P. T. T., Flaaten, O., & Kim Anh, N. T. (2013). Remuneration Systems and Economic Performance: Theory and Vietnamese Small-scale Purse Seine Fisheries. *Marine Resource Economics*, 28(1), 19–41.
- Wik, M., Kebede, T., Bergland, O., & Holden, S. T. (2004). On the measurement of risk aversion from experimental data. *Applied Economics*, 36(21), 2443-2451.
- Yusuf, S. A., Ashagidigbi, W. M., & Bwala, D. P. (2015). Poverty And Risk Attitude Of Farmers In North-Central, Nigeria. *Journal of Environmental and Agricultural Sciences*, 3, 1-7.

CROWDFUNDING AND FINANCING OF SMES IN ABEOKUTA, OGUN STATE

Bako, Yusuf Adebola

Department of Business Administration and Management, Federal Polytechnic, Ilaro, Ogun State

Ezekiel, Evelyn Ilamosi

Department of Business Administration and Management, Federal Polytechnic, Ilaro, Ogun State

Olabimtan, Rashidat Olayemi

Department of Business Administration and Management, Federal Polytechnic, Ilaro, Ogun State

ABSTRACT

Crowdfunding as a new method of raising finance for business execution is yet to be fully tapped into by SMEs. It is against this background that this study was carried out to investigate the effect of Crowdfunding as a means of financing for SMEs in Nigeria. The study was carried out in Abeokuta Area of Ogun State. A total of 200 questionnaires were distributed and 197 were fully filled and returned resulting in 98.5% return. The data were analyzed through the use of descriptive statistics such as frequency distribution and percentages; and inferential statistics (correlation analysis and regression) were used to test the hypotheses. The findings revealed that there is a significant correlation between crowd funding and SME's financing. Furthermore, it was revealed that there is effect of crowd funding on SMEs financing decision. It was also revealed that cyber-attack or online fraud affect crowd funding on SMEs financing. Lastly, it was revealed that social trust influences the acceptability of crowd funding on SMEs financing. Based on the findings, it is recommended that there should be wide awareness among SMEs in Nigeria on importance of crowd funding.

Keywords: Crowdfunding, Finance, Internet, Legislation, SMEs.

INTERNAL MARKETING ACTIVITIES IN OUTDOOR TOURISM BUSINESSES

PhD candidate Karim HUSEYN-ZADA

Baku State University, Faculty of Geography, Tourism and Hotel.

ORCID NO: 0000-0002-6863-2237

ABSTRACT

Against the background of the current development of the tourism industry in Azerbaijan, it is even more important to comply with business rules at the professional level. This importance is the main guarantee of the future success of any business. The correct understanding, adoption and implementation of the marketing function and other functions in businesses indicates a high level of adherence to business rules.

While marketing was used as an important function in the strategic management of companies in capitalist countries in the middle of the twentieth century, until recent years, marketing was perceived as an advertising tool by businessmen in our country. Although there are still entrepreneurs who cannot evaluate the contribution of marketing to companies and organizations in various sectors in our country, it is pleasing that in the last few years, marketing has become an important function for businesses in the tourism industry of the country, especially with the expansion of international hotel chains.

It is known that marketing activities in the organization and in the company begin with the drawing of values, goals, mission, vision on paper before the company is founded. While drawing up these ideas, modern organizations try to use successful world experiences to build a successful strategy that can take them into their visions. In this case, each marketing factor, the activities of successful companies are considered and they are adapted for the newly established company.

The internal marketing activity we are going to talk about here first manifests itself in the formation of the company's values and goals, and then its sustainable development takes place. Every entrepreneur who thinks about the future of his company and business must affirm the importance of internal marketing in the story of successful companies and not just do it, but try to apply it fully in his business. It will look at the general theoretical concept of internal marketing, as well as the results of its application in organizations and companies that have already become successful brands. In the end, proposals for the successful implementation of domestic marketing activities for local tourism enterprises will be put forward.

With the direct participation of management, marketing and human resources departments, the number of satisfied employees will increase if small, medium and large companies and organizations take into account the above issues, and as a result, the quality of customer service will increase. Quality service will allow the company to retain customers, as well as gain new customers. As can be seen, when the company, customer and employee are properly interdependent in marketing, this ultimately leads to the sustainable development of the company, which benefits all stakeholders, shareholders, employees, customers, suppliers, intermediaries, as well as local communities.

Keywords: Outdoor Tourism, Tourism Marketing, Internal Marketing Activities

**BUYING DAN SELLING CONTRACTS IN THE SHOPEE MARKETPLACE IN TERMS OF
MURABAHAH, SALAM, AND ISTISNA' CONTRACTS**

Hidayatul SIBYANI

*IAIN Pekalongan, Faculty of Islamic Economics and Business, Department of Islamic Economics
ORCID: 0000-0001-5010-3188*

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

*IAIN Pekalongan, , Faculty of Islamic Economics and Business, Department of Islamic Economics
ORCID: 0000-0002-8394-5776*

ABSTRACT

This online shopping trend is increasingly widespread and loved by the public, especially after a pandemic that requires us to stay at home, to suppress the Covid-19 outbreak in Indonesia. Many sites or platforms provide community needs, from primary, secondary, and tertiary needs so that this makes it easier for the community to meet their needs. Including shopee, where shopee is one of the market places that are loved by the people of Indonesia. This application offers various promotions such as free postage vitur, shopee pay, shopee pay later, and various interesting games to get coins and additional vouchers. Therefore, various online marketplaces flock to provide attractive features for both sellers and buyers. But how is the law of buying and selling online in an Islamic perspective? Is the buying and selling contract system used by the Shopee marketplace in accordance with Islamic sharia principles? Considering the majority of citizens in Indonesia are muslims. This research intends to describe buying and selling contracts in the Shopee marketplace in terms of *Murabahah, Salam, and Istisna'* contracts. This research method uses literature review. Based on the analysis of various literatures, this study concludes that found irregularities in the *Salam* contract that were not in accordance with the existing contract practices at Shopee. But transactions in Shopee are considered valid because they do not violate the contract in Islamic buying and selling, namely with the *Murabahah* and *Istisna'* contracts.

Keywords: Buying and Selling, *Murabahah, Salam, Istisna'*, and Marketplace Shopee.

**SHEIKH MOHAMMAD KHAYABANI CONFRONTS THE RUSSIAN ULTIMATUM AND
THE COLONIAL CONTRACT OF VOSOUGH AL-DAWLAH**

Ali AGHAYARI

Master of History of Islamic Iran / Tabriz- Urmia University

ABSTRACT

The uprising of Sheikh Mohammad Khayabani took place in the very complex circumstances of contemporary history. This uprising is the product of both the unsettled conditions of the Iranian state at home and the interventions of the Russian and British colonialists from abroad, who had divided the country into two spheres of influence.

Sheikh Mohammad Khayabani, during his political struggles from the constitutional period to the time of the uprising, was able to defend national rights and freedom against reaction and tyranny, and resisted the actions and demands of hostile countries, and finally sacrificed his life for freedom in accordance with He gave sincerity.

Sheikh Mohammad Khayabani's fierce confrontation with the Tsarist Russian ultimatum and his confrontation with the 1919 agreement between Vosough al-Dawla and Britain made his name famous, and both of these confrontations had a direct impact on his uprising.

Because of his outspoken speeches in the National Assembly against the ultimatum, the delegates bravely rejected the entire ultimatum, and he was the one who stood up to the 1919 Iran-Britain agreement and sought to create a government to show incompetence. He was strong in the national central government, and for this reason he revolted, and this uprising led to the cancellation of the colonial contract of Vosough al-Dawla.

This article tries to study the quality of Sheikh Mohammad Khiabani's confrontation with the Tsarist Russian ultimatum and the colonial contract of Vosough Al-Dawlah, relying on first-hand library sources.

Keywords: Sheikh Mohammad Khayabani, Ultimatum, 1919 Agreement, Vosough Al-Dawlah, Reaction and Tyranny.

Introduction

Sheikh Mohammad Khiabani was one of the political activists of the constitutional era. He has sacrificed for the independence and freedom of the country. During the Iranian Constitutional Revolution, he fought alongside Sattar Khan and Baqer Khan against the forces of tyranny.

When Russia and Britain occupied the country in World War I and divided Iran into two spheres of influence (from the north by the Russians and from the south by the British) to maintain their political and economic interests in the region, the people He feared for the future of the country.

In such a deplorable situation, the government and the cabinet fell into the hands of the Democrats, and the deputies of the National Assembly approved the entry of a delegation headed by the American Morgan Schuster to improve the administrative and financial situation of the country. With the start of the delegation in Iran and their basic measures to reform the financial and administrative structure of the country, Britain and Russia to exert political pressure to expel Schuster from Iran to the government and the National Assembly to maintain their markets.

To put pressure on Iran, Tsarist Russia issued a three-point ultimatum to the Iranian government, giving Iran 48 hours to agree to the ultimatum.

Following the news of the ultimatum, there was widespread opposition in the National Assembly. Sheikh Mohammad Khayabani was a staunch opponent of the ultimatum, and in order to reject it, he delivered speeches against the ultimatum in three consecutive sessions of the National Assembly, calling its acceptance a disgrace and a great loss for the country's independence.

After Sheikh Mohammad Khayabani's decisive speeches against the ultimatum, other deputies followed him and spoke at the disadvantages of accepting the ultimatum. The result of these speeches and objections was that the ultimatum was rejected by the members of parliament with the utmost courage. Despite Secretary of State Vosough al-Dawla insisting that the cabinet had no choice but to surrender to Russia's will.

However, the rejection of the ultimatum put double pressure on Russia, and as a result of this pressure, the second parliament was dissolved and also caused the Russians to kill freedom-seekers such as Sikh al-Islam in Tabriz; But Sheikh Mohammad decided to take to the streets to confront tyranny.

On the other hand, what made Sheikh Mohammad Khiabani more courageous to start his uprising against tyranny was the colonial agreement between Vosough al-Dawla and Britain. According to the agreement, Britain's commitments were to fully respect Iran's independence and to provide expert

British advisers to Iran's departments and cooperation in the construction of railways and communications networks and to provide loans to Iran.

The deal was believed by libertarians such as Sheikh Mohammad Khayabani to be an imperialist conspiracy aimed at turning Iran into a British-protected country. The Azerbaijani Democrats, led by Sheikh Mohammad Khayabani, accused the Tehran government of selling the country, that is, they considered the 1919 agreement as a sale of the country to Britain, and therefore opposed it, calling for the formation of the National Assembly and the Provincial Assembly. They formed a republic.

The Democratic Party of Azerbaijan won 6 seats in the fourth round of the National Assembly elections, and Vosough al-Dawla was worried about his presence and that of other Azerbaijani Democratic representatives in the parliament, because he realized that they would play an important role if they entered parliament. They will play in the suppression of the 1919 agreement, so he decided to dissolve the elections in Azerbaijan. This move by Vosough al-Dawla made Sheikh Mohammad Khayabani more determined to start an uprising, and he declared that we had revolted against this government, which had signed the 1919 subversive agreement.

The uprising of Sheikh Mohammad Khayabani in Tabriz caused the British to reconsider their behavior and Vosough al-Dawla, who had lost everything to carry out this gamble, was dismissed and replaced by Mushir al-Dawla. Mushir al-Dawla, the first thing he did, annulled the 1919 agreement. Despite all its interest in the treaty, Britain was disappointed with its ratification by the National Assembly.

Grounds for Russia's ultimatum against Iran

World War I plunged the country into chaos. Although Iran pursued a policy of neutrality, it was attacked by hostile countries and occupied by Britain and Tsarist Russia. The grounds for this occupation were linked to the 1907 agreement. The treaty included the division of Iran into two spheres of influence, and as a result, the southern region came under British influence and the northern region came under Russian influence.

The purpose of the 1907 agreement for Russia was nothing more than the two cases in which Russia had just lost to Japan in those days and lost important parts of its colonies in China. In this case, he wanted to make up for this defeat by swallowing half of Iran. (Azari, 1354: 88) Tsarist Russia did not want the thunderous call for freedom, equality and constitutional justice of Iran to be heard by the Russian people so that they would not want freedom. But the deal was also important to Britain, as its politicians sought to consolidate their position first in Afghanistan and Tibet and then in Iran so as not

to jeopardize India. It was that the two neighbors sought to engage in political strife in order to maintain political balance and protect their interests, so in Iran they secured their economic and political interests by drafting and imposing a contract completely contrary to international principles and contrary to human rules. کردن. (Azari, 1989: 84)

The cessation of Russian and British forces and their shameless and illegal operations in Iran made people fear for the future. The disintegration of the country's finances during the Great Constitutional Revolution and the subsequent imposition of the heavy costs of civil war and, most importantly, the cost of equipping the gendarmerie and strengthening the police and securing the arrears of government employees, had left the treasury in dire financial straits. Meanwhile, Iran's northern and southern neighbors, namely Russia and Britain, blocked the way for any loans from governments or companies and capitalists of neutral countries to the constitutional government, and insisted that Iran should only borrow from Russia and Britain. To want.

As a result of these difficult circumstances, and given that the Revolutionary Democrats in the cabinet of Mustafa al-Mamalik had taken over, they took a decisive decision, so the Iranian government, with the permission of the National Assembly, to improve the administrative and financial situation of the country, Morgan Schuster To reform his finances, he hired Lefebvre, an Englishman, to reform the Treasury, Monsieur Perni, Frances, to reform the judiciary, and Yalmarsen, a Swede, to reform the gendarmerie (Madani, 1982: J2: 67). The National Assembly, confident of the goodwill of Schuster and his entourage, authorized him to take any action to reform Iran's finances.

What was the Russian ultimatum?

After the approval of the National Assembly for the presence of Morgan Schuster American in Iran, he started his reform work, but from the very beginning, he faced Russian and British stone-throwing.

The British because a non-British person has taken over the affairs of Iran and the Russians on the pretext that Schuster wants the property of Shoa Al-Saltanah, which has been mortgaged by the Russian loan bank, to be seized by the gendarmes. They opposed Schuster.

At such a time, the Russian government, in coordination with Britain to maintain its markets, the implementation of the 1907 agreement and the removal of the Schuster group, put its first political pressure on the government and the National Assembly to expel Schuster from Iran (Shamim, 1387: 532 and 533).

Schuster, who was appointed by the majority of members of parliament as treasurer general, worked diligently. He inspected Russian-backed Belgian customs officials and set up a special force to collect the country's taxes, even in the northern states; And confiscated the property of a prince who claimed to be a Russian citizen but whose government had declared him a traitor. According to the British sovereign minister, this action filled the tsar's patience. By occupying Rasht and Anzali, the Russians gave an ultimatum to Iran (Abrahamian: 1393: 136).

Because the Iranian government did not submit to this Russian ultimatum, the Russians tried to give a harder and more terrible ultimatum to the Iranian government. It was that on Wednesday, the 7th of Azar 1290, that three-point ultimatum arrived. In this ultimatum, the tsarist government demanded three things:

- 1- Mr. Schuster and Mr. Lekofer should be fired from Iran.
2. The Iranian government then does not want any foreigners for their work without the knowledge of the two governments.
- 3- To commit and pay the expenses of the Russians who had brought troops to Rasht and Anzali.

In the end, Iran had only 48 hours to respond, otherwise the Cossacks would advance towards Qazvin (Azari, 1975: 23).

The impact of this ultimatum was crucial. Because it immediately led to the severance of relations between the deputies and the ministers, and eventually led to the dissolution of the Second National Assembly. (Abrahamian, 1393: 136)

Tsarist Russia never wanted to raise issues related to Iran's finances and therefore did not shy away from any strictness. Kasravi writes in the eighteen-year history of Azerbaijan: "The Russians and the British expected Schuster to be more than happy with the progress of Iran's work and to take care of them and benefit from them, and because the American man was not to his liking, he made him an enemy. "They were looking for an excuse to demand his expulsion from Iran." (Kasravi, 1388: 215) And since Schuster, Leffer, sent a name from the British to the Azerbaijani tax service, this further angered the Russians and made them more determined to announce the end of the argument and ultimatum.

Sheikh Mohammad Khiabani's decisive confrontation with the Russian ultimatum:

As soon as the news of the ultimatum was published in Tehran and Tabriz and other cities of Iran, a movement was launched against the Russians and everyone was ready to fight the Russians. MPs,

especially Azerbaijanis and Democrats, gave influential speeches that eventually prepared everyone to stand up and fight the enemy.

As a result of this ultimatum, the bazaars ceased to exist, ministries and businesses were closed. Thousands gathered in Baharestan Square and surrounding streets. Now it was the turn of the members of the National Assembly of this period to reveal their existential value like the representatives of the first period of the National Assembly with the presence of government officials such as Mr. Vosough Al-Dawlah; The Minister of Foreign Affairs, Abolhassan Pirnia Mushir Al-Dawlah, Hassan Esfandiari, Haj Mohtasham Al-Saltanah, Mohammad Ali Foroughi Zaka Al-Molk convened a meeting. The Minister of Foreign Affairs read the text of the ultimatum and stated that the Cabinet has no choice but to surrender, so what is the opinion of the representatives of the nation? But the National Assembly bravely stood up and did not accept it (Azari, 1354: 24). Sheikh Mohammad Khayabani was one of the staunchest opponents of the Russian ultimatum.

Sheikh Mohammad Khiabani, who represented Azerbaijan in the National Assembly and always defended the national rights and freedoms of Iran against reaction, also closely monitored the political situation, developments in the country and international politics in the discussion of the Russian ultimatum.

Sheikh Mohammad Khayabani spoke out against the surrender and surrendered to the ultimatum. To be able to freely maintain his possessions and all that he has is called independence. If that authority is slightly damaged and slightly damaged, he can say that this person has taken away my freedom. No one in the world and no government has the right to take away this authority and this freedom ... Today, we see that some demands have been made that this demand is contrary to the covenants that have been broken in the world. One of his articles (one of the articles of Russia's ultimatum to Iran) was that if the Iranian government wants to hire, it must be with the consent of the Russian and British governments. If they are not satisfied, do not bring it. Well, now if we accept these demands, it is a breach of the independence of our country. That is, we are not allowed to think and prepare for the progress of our country and our independence. It is that I boldly apologize and openly. Finally, I would like to say that these demands are against Iran's independence. There is no doubt about that. "I hope they take this back and do not offend the Iranian nation." (Azari, 1354: 29 to 31)

The speeches of this Azerbaijani democrat well expose the sinister roles that Iran's neighbors sometimes played directly and sometimes indirectly against the independence and sovereignty of this country. Regarding the Russian ultimatum, Khiabani believed that the public opinion should be taken into account in this important matter, and the parliament also intervened, which, of course, intervened and drew the line of invalidity.

The key words that Sheikh Mohammad Khayabani emphasizes in his speeches are; Freedom, independence and progress of the country. It is because of these keywords that he emphasizes that ministers should work for this country, not according to the intentions of Russia and Britain.

After Mohammad Khayabani's strong speeches, other deputies followed him, spoke at the disadvantage of accepting the ultimatum, and with the exception of one or two others, the other deputies responded to the northern enemy, which Khayabani gave, and all the deputies returned the Russian demands. After this incident, the name of the street became public and special. Since Khiabani realized that the survival of the parliament and the continuation of their work depended on agreeing to the ultimatum, he preferred death to accept such a disgrace.

Result of the opposition of the National Assembly to the Russian ultimatum:

Eventually, the constitutional government dissolved the parliament, which had bravely rejected all these ultimatums, and the constitutional system disintegrated again, threatening the deputies that they would be severely punished if they gathered somewhere and spoke against the government's decision. شد. Meanwhile, martial law was established in the city to prevent demonstrations. These actions were considered a turning point in our country. Because all the seven-year efforts of the freedom seekers were wasted and the wheels of the constitutional movement stopped moving and nothing but freedom and the constitution remained except for a name. From his speeches in the parliament in the green of Tehran Square, he gave a loud rally and his speech, which was long, had a good effect on the people. And returned to Tabriz via Russia.

Unfortunately, the government's lack of attention, and its lack of support for the National Assembly, narrowed the scope of the conflict. So that the Russians in Tabriz, started killing freedom seekers. Foreign Minister Vosough al-Dawla condemned the National Assembly's courageous stand against the ultimatum. He especially rebuked the Democrats and the brave members of parliament, especially the street who had strongly resisted the Russian ultimatum. He called on the viceroy to close the National Assembly. Nasser al-Molk ordered the closure of the parliament, and Yafram Khan, the agent, became dirty.

At the same time, it was very bitter that the Tsarist soldiers and Cossacks hanged the freedom-seekers of Azerbaijan, including Sikh al-Islam, for their freedom and independence in Tabriz. In Tehran, too, freedom was uprooted by Nasser al-Mulk and Vosough al-Dawla. (Azeri, the same: 25)

After the ultimatum, Tsarist Russia thought of re-dividing Azerbaijan. For this purpose, in addition to the previous force, a large number of soldiers were sent to Azerbaijan. In this situation, some of the Mujahideen of Tabriz were exiled and those who survived were hanged. They razed the state association to the ground. In order to justify the partition of Azerbaijan, the Russians elected Samad Khan Shoja al-Dawla as the governor of Azerbaijan. In such a situation, a street came to Tabriz. But at the insistence of friends, he did not stay in Tabriz, but went to Petrovsky. (Raeesnia, 1355: 207) After returning, Khiabani does not see the situation as appropriate and remains silent due to the circumstances. But after the start of the Russian Revolution in 1917 and the overthrow of Samad Khan, he published his first article under the pseudonym "What to do?" Publishes. At the same time, Sheikh Mohammad Khiabani, together with his friends and colleagues, established the newspaper Tajaddad and changed the title of the branch of the Democratic Sect in Azerbaijan to the Democratic Sect of Azerbaijan, and undertook fundamental reforms in Tabriz and Azerbaijan. There was a gendarmerie organization in Azerbaijan (Bakhshaishi, 1999, vol. 4: 1988).

These measures were taken to show the central government and the government that they do not deserve to govern, and that is why the Democratic Party of Azerbaijan, led by Mohammad Khiabani, called for the establishment of a national government in the true sense of the word.

1919 Treaty of Vosough al-Dawla with Britain:

Azerbaijan is living in strange anxiety in the days after the dissolution of the second parliament. The great Russian Revolution of 1917 had taken place, nothing had been done yet, and none of Iran's wounds had healed. But the Russian Revolution shook the Azerbaijani nationalist movement led by Sheikh Mohammad Khiabani. When the Tsarist empire was overthrown and its forces disintegrated in Azerbaijan, it was thought that revolutionary Russia would take a different approach to Iran and that our active Great Britain would be liberated. (Abrahamian, 1393: 140) During the many years of the National Assembly, such as Hajj Samad Khan Shoja al-Dawla, the ruler of Ahmad Shah's coronation advertisement was torn, Sheikh Mohammad Khayabani was offended by this wrongdoing and since then While trading with the experiences he had learned in politics, he formed literary, philosophical and political centers and tried to enlighten the thoughts of the youth.

At the same time, the 1919 agreement was signed between Iran and Britain on August 9, 1945, during the presidency of Vosough al-Dawla, and in August, the agreement that Vosough al-Dawla and his ministers made with the British representatives came out (Kasravi, 2009: 728). The summary of this agreement was: Britain's commitments to absolute respect for Iran's independence and territorial

integrity, and the provision of expert British advisers to the Iranian administration and cooperation with Iran in the construction of railways and communications network and 2 2 million loan to Iran and the like.

The result of the 1919 agreement was that the Iranian tax and army would be under the control of British teachers and commanders, and the army would be united and the gendarmes and Cossacks would become one. Under the 1919 agreement, Armitage Smith entered Iran for finance and General Dixon entered Iran to run the army.

As it was feared, the coming out of this treaty caused severe dissatisfaction among the people and was shaken everywhere. (Kasravi, 1388: 730)

From the point of view of Lord Curzon, the contractor, the agreement would save Iran from inevitable decline and financial turmoil and, worst of all, the Bolshevik conspiracy, with its strategic position, vast oil wealth and lucrative investment opportunities. Also in the opinion of the Prime Minister, Mirza Hassan Vosough Al-Wala and his aristocratic advisor, especially Sepahdar, Prince Farmanfarma and Bakhtiari chiefs, this agreement would finance administrative reforms, eliminate the risk of social revolution and recognize British domination of the Middle East. excuse me. But from the point of view of domestic opposition and most foreign observers, the deal was an example of an imperialist conspiracy to turn Iran into a British-sponsored country. "The deal did not deceive anyone," said an American reporter from Versailles. "When the terms of the agreement became clear to everyone, they realized that an informal guardian had been found for Iran, and in fact the size of the British Empire had expanded." (Abrahamian, 1393: 143)

The Soviet government immediately condemned the deal, comparing the abolition of all concessions the Tsar had taken from Iran to Britain's continued acquisition of monopolies in the Middle East. Nine months later, the Red Army deployed a small force in the port of Anzali to eliminate British troops sending weapons to the Caucasus, as well as to strengthen the forests in the face of Tehran's Anglo-Saxon rule. Prominent mujtahids of Karbala also issued fatwas against the British. Azerbaijani Democrats accused the Tehran government of selling the country, and once again called for the formation of state parliaments and associations and the establishment of a republic. (Abrahamian, ibid .: 143) The presidency of Vosough al-Dawla, born of the 1919 agreement and its survival depended on the same infamous agreement. The context of this agreement had been planned for a long time, and Vosough al-Dawla volunteered to impose it on the Iranian nation at any cost. After a six-year hiatus from the Islamic Consultative Assembly, he made a seemingly deceptive attempt to start the election with a double whammy. He was raised in an authoritarian system and pretended to be a constitutionalist. And the passage of the 1919 agreement from the Fourth Assembly was in accordance with his private

commitment to the embassy. It is obvious that in order for Iran to pass such a contract, it was clear what kind of lawyers should be chosen. Lawyers should be selected who do not have the sweat of Iranianness and patriotism. He, the famous preacher of Sheikhi Khayban neighborhood, together with his friends, founded the newspaper Tajaddad and changed the title of the branch of the Democratic Sect in Azerbaijan to the Democratic Sect of Azerbaijan.

Sheikh Mohammad Khayabani's confrontation with the 1919 Iran-Britain agreement:

When the text of the 1919 agreement was published, Sheikh Mohammad Khayabani traveled to Tehran to learn about the consequences of this agreement. In Tehran, Vosough al-Dawla paid some influential people to accept the contract. Sixty thousand tomans were offered to him to remain silent and not object. This right of silence brought Sheikh Mohammad Khiabani desperately back from Tehran to Tabriz and informed the flow to friends and freedom seekers, and after this incident, he gradually prepared his thoughts to fight against the infamous 1919 contract.

With the publication of the 1919 agreement, Vosough al-Dawla began parliamentary elections, and the Tabriz Democrats reacted harshly to the leadership of Sheikh Mohammad Khayabani.

This harsh reaction is quite evident in the statement of the Iranian Foreign Minister, Nusrat al-Dawla, regarding the Iran-Britain agreement. The statement said: "Azerbaijan's words against this agreement were logical. Azerbaijan said that any agreement in the absence of the National Assembly and consultation with members of parliament is ineffective and certainly useful for the country. Attracting the will of the parliament from certain principles and in concluding this agreement, the principle has been violated, we consider this agreement in the form of a statement and a letter, the answer to which must be given by the National Assembly. Until this agreement is in any form and form that has been prepared, it must first be presented in the Iranian parliament and debated in one article, and if it can be recognized, the articles will be amended in favor of the Iranian nation, and then It must also be approved by the British House of Representatives. "This is the only condition for the contract to be formalized." (Azari, 1354: 226)

After a series of disputes and disputes between the Democratic Party of Azerbaijan over the situation in the country and Azerbaijan during the term of the National Assembly, the tariff for obtaining votes in the fourth term has finally arrived.

On Sunday, September 6, 1298, the full tariff period was completed and the Election Monitoring Association performed its first part of its work after the number of the last tariff sheet was mentioned.

After counting the votes, at least six Democratic candidates were selected from ten lawyers - despite Vosough al-Dawla's serious interventions to prevent members of the party from voting. In this case, a strong faction led by a street was formed in the fourth parliament and stood like a solid mountain against the 1919 agreement and hit the brains of its adherents like a Russian ultimatum (Azari, 1975: 224).

Vosough al-Dawla realized that if Sheikh Mohammad Khayabani and other freedom-loving representatives of Tabriz came to Tehran, they would play an effective role in the National Assembly against the agreement, so he decided to dissolve the Democratic Party of Tabriz and suppress its leaders. Vosough al-Dawla dismissed the officers and employees of the Finance Department of Azerbaijan for failing to disrupt the elections in Tabriz (Raisinia, 1355: 243).

In protest of these events, the Democratic Party of Azerbaijan carefully analyzed these events. Therefore, by referring to the public opinion of the members of the sect, they made the necessary decisions in accordance with the principles of democracy. Accordingly, on Friday, March 13, 1298 AH. The Democrats of Tabriz and the representatives of the constituencies of Tabriz organized a local assembly by gathering in the center of modernity (Azari, 1975: 245). With the unanimous election of Sheikh Mohammad Khayabani as the speaker of this parliament, the protest process of the democratic sect against the 1919 agreement took a different direction.

The beginning of the uprising of Sheikh Mohammad Khayabani

The events that took place in Tabriz at that time were like fire under ashes. One spark was enough to blow up the gunpowder depot. This excuse on Tuesday, April 6, 1299 AH. He was captured and the groundwork was laid for the uprising of Sheikh Mohammad Khayabani. On this day, the police asked to force a person to jail, but a group of freedom to prevent and not prevented. Sardar Entesar intervened but was not effective and the work reached a point where the freedom fighters were persecuted (Azari, *ibid* .: 262). This incident caused a riot in the courtyard of modernity in the evening of the same day, and the followers of Mohammad Khiabani gathered in groups there. He was ordered to come to the modern courtyard at that time with a gun and a pistol. And when a large number of them gathered, the order was given for a group of them to go and bring Mirza Baqir (the one whom the agents wanted to take to prison by force) from the Nobar police station. Those people went and asked for Mirza Baqir, and the police station stood up and there was a little quarrel in the middle. In this predicament, Sardar Entesar, the head of the regime, arrived there and ordered them to accept the request of the insurgents. This conflict ended with the victory of Sheikh Mohammad Khiabani and his companions (Kasravi, 2009: 769). As a result of this incident, Beverling and his companions left Tabriz. Of course, the appointment

of Ain al-Dawla to the states of Azerbaijan and Dr. Amin al-Mulk Marzban as the deputy of Ain al-Dawla and Saeed al-Hakma as the head of the state office were effective in blowing the fire of this uprising (Azari, 1975: 262).

Following this uprising of the freedom fighters in April 1298, the board of directors of the community issued a statement and pasted it on the city walls, saying: Had done, got excited and started protesting and revolting. The freedom fighters of Tabriz declare that their plan is to gain full confidence in respecting the constitution and its honest implementation. The libertarians consider the current extremely sensitive situation and are determined to maintain order and comfort by any means. The program of the libertarians can be summarized in two terms: establishing public welfare and bringing the constitutional regime to fruition "(Kasravi, 2009: 771)

Sheikh Mohammad Khayabani, in a speech on the occasion of the beginning of his uprising, said: ! "Today, I officially declare to the world that we have risen up against this government, which has signed a contract to overthrow Vosough al-Dawla and Britain." (Azari, 1354: 282)

The Tabriz uprising further caused the British to reconsider their behavior and think of another way for their independence-breaking intentions. Vosough al-Dawla, who left everything to implement the 1919 agreement and was not afraid of anyone or anything, and the Iranian people, especially the people of Azerbaijan, were very upset and suffering from him, is no longer useful to the Iranian presidency, Sultan Ahmad Shah in Europe He realized this and knew that despite the arrival of the Bolsheviks on the coast of Iran, there was no choice but to remove Vosough al-Dawla, and therefore after the return of the Shah, he was fired and without hesitation went to Europe via Hamedan, Kermanshah and Baghdad. He left and in other words fled Iran.

Mushir al-Dawla's cabinet; Came to power and the cancellation of the contract was practically announced. The British also did not openly oppose the presidency of Mushir al-Dawla due to public pressure, especially despite the democratic power that had emerged in Azerbaijan. With all their interest in this agreement, they were disappointed with its approval by the Iranian parliament.

The cancellation of the contract, although the contract must be approved by the parliament, in order to be recognized, was one of the ideas of the uprising and liberation of Azerbaijan, and Mushir al-Dawla immediately used it and dealt a terrible blow to the brain of the infamous contract. And the modernist writing came true that "until the contract is approved by the parliament, it is nothing more than a piece of paper and has no credit!" (Shafaq, 1304: 28). The victory of the Russian Revolution and the nature of its relationship with post-Tsarist Iran, on the one hand, and the pressure of the uprising of Sheikh

Mohammad Khayabani and other libertarians, on the other, shattered the foundations of the contract and the British's unchallenged policy, even temporarily in Iran.

End of Sheikh Mohammad Khayabani Movement and Uprising:

Mushir al-Dawla sent Mehdi Qoli Khan Hedayat to Azerbaijan to suppress the movement of Sheikh Mohammad Khayabani. Mukhbar al-Saltanah entered Tabriz on September 6, 1299 AH (half of Dhihjah in 1338 AH). He took the opportunity when many of the armed forces of the uprising had gone to different areas, including Qara Dagh, to repel the miscreants, and at dawn on Sunday, September 12, 1299 AH. Armed Cossacks stormed, looted, and set fire to the homes of freedom fighters and supporters of Mohammad Khayabani on the orders and collusion of Mukhbar al-Saltanah and the Russian colonel, killing some of them. At the same time, he went to the house of his neighbor, Sheikh Hassan Ali Miyanji, and it was there that the next day, at noon on September 13, 1299 AH (29 Dhihjah 1338 AH), the Cossacks found out about his hiding place and stormed the house of Sheikh Hassan Ali Miyanji. . Immediately after finding Sheikh Mohammad Khayabani, they fired several shots at him. He fell to the ground after a slight moan and was martyred (Haj Seyed Javadi, 1378: 347).

Thus, another great martyr of Islam, proud and bloody shroud, joined the ranks of other martyrs of the Mujahideen and freed a man by preferring death to surrender, adding a shining page to the history of the martyrs of virtue and freedom of this land.

Conclusion:

The last decade of Sheikh Mohammad Khayabani's life coincided with two very important and vital events that made these two events famous and special. One of these events, which took place in December 1290, was the Tsarist Russian ultimatum against Iran, and a very important event that led to his uprising was the 1919 colonial agreement between Iran and Britain.

Sheikh Mohammad Khayabani, however, gave his life in the struggle against these two historical and political events and was finally assassinated by the order of Haj Mokhber-ol-Saltaneh, the ruler of Azerbaijan.

He was a staunch opponent of both historical events, and on the same principles he opposed Vosough al-Dawla, a staunch supporter of surrender and consent to the Russian ultimatum and the 1919 agreement.

To protest Vosough al-Dawla's operation and to defend Iran's independence and freedom, he delivered speeches in opposition to the ultimatum. Form a national force and rely on this force to begin fundamental reforms. In his speeches, he called on the people to preserve the freedom and independence of the country.

Although Sheikh Mohammad Khayabani lost his life gambling with Britain at Vosough al-Dawla, not only did he not bow to tyranny and reaction, but he was able to make a very important impact on the course of the country's contemporary history.

Although he was apparently assassinated, he has never died in the sphere of Iranian freedom and the Iranian desire for freedom, but he is immortal because he stood in the belief, profession and political piety until the last moment of his proud life and on the path of transformation and Modernity has always progressed and evolved with full courage and ultimately frost.

REFERENCES

Books:

- 1- Abrahamian, Yarvand (2014), *Iran between two revolutions*, translated by Ahmad Golmohammadi and Mohammad Ebrahim Fattahi, Tehran, Ney Publishing.
- 2- Azari, Ali (1975), *Sheikh Mohammad Khayabani*, Tehran, Safi Ali Shah Press Company.
- 3- Azari, Ali (1989), *The Uprising of Colonel Mohammad Taghi Khan Pesyan in Khorasan*, Tehran, Safi Ali Shah Press Company.
- 4- Avari, Peter (2014), *History of Iran during the Afshar, Zand and Qajar periods* (Cambridge), translated by Morteza Saqebfar, Tehran, Jami Publishing.
- 5- Avari, Peter (2009), *History of Iran in the Pahlavi Period* (Cambridge), translated by Morteza Saqebfar, Tehran, Jami Publishing.
- 6- Bahar, Malek al-Shoara (1978), *A Brief History of Political Parties in Iran*, Volume 1, Tehran, Amir Kabir Publications.
- 7- Haj Seyed Javadi, Ahmad Sadr (1378), *Shiite Encyclopedia*, Tehran, Shahid Mohebbi Publishing.
- 8- Khiabani, Bahram (1337), *Speeches of Sheikh Mohammad Khiabani*, Tehran, Ehsan Publications.
- 9- Rajabi, Mohammad Hossein (2003), *Mojahedin Scholars*, Tehran, Islamic Revolutionary Documentation Center.
- 10- Rezazadeh Shafaq, Sadegh (1304), *biography and actions of Sheikh Mohammad Khiabani by some of his friends and acquaintances*, Berlin, Iranshahr Publishing.
- 11- Raees Nia, Rahim and Nahidi Azar, Abdolhossein (1355), *two fighters of the Constitutional Movement*, Tehran, Agah Publishing.
- 12- Shamim, Ali Asghar (2008), *Iran during the Qajar dynasty*, Tehran, Behzad Publishing.
- 13- Aghighi Bakhshaishi, Abdolrahim (1378), *Honors of Azerbaijan*, Volume 4, Qom, Navid Islam Publishing.
- 14- Katozian, Mohammad Ali Homayoun (2006), *The Conflict of Government and Nation, Theory of History and Politics in Iran*, translated by Alireza Tayeb, Tehran, Ney Publishing.
- 15- Kasravi, Ahmad (2009), *Eighteen-year history of Azerbaijan*, Tabriz, Akhtar Publishing.
- 16- Madani, Jalaluddin (1982), *Contemporary Political History of Iran*, Volume 2, Tehran, Islamic Publications Office.
- 17- Nahidi Azar, Abdolhossein (1379), *Sheikh Mohammad Khayabani Azadistan Movement*, Tabriz, Akhtar Publishing.

articles:

- 1- Poor Moazen, Mansour (Winter 2007), "Sheikh Mohammad Khayabani; the Awakening Spirit and the Roaring Epic of Azerbaijan ", 15 Khordad Quarterly; Quarterly Journal of Contemporary Iranian History, Fourth Year, Third Volume, No. 14.
- 2- Tabriz Nia, Mojtaba (February and March 1997), "The uprising of Sheikh Mohammad Khayabani according to another narration", Book of the Month of History and Geography, No. 4 and 5.
- 3- Motavi, Abdullah (Winter 2009), "An Attitude Towards the Executive Intellectual Characteristics of Mirza Kuchak Khan and Sheikh Mohammad Khayabani", Quarterly Journal of Islamic and Iranian History, Al-Zahra University, Volume 19, Number 4.
- 4- Mohammadpour, Zeinab (Autumn 2013), "Investigation of the causes of the uprising of Sheikh Mohammad Khayabani in Tabriz", Kharazmi History Quarterly, first year, first issue.

**EXISTING WOMEN'S SOCIAL AND CONJUGAL ISSUES IN PESHAWAR (A
STATISTICAL OVERVIEW UNDER ISLAMIC TEACHINGS)**

Assoc. Prof. Dr. Naseem AKHTER

Department of Islamic Studies, Shaheed Benazir Bhutto Women University, Peshawar, Pakistan

ABSTRACT

Both men and women played an equal role in the evolution of human society and the development of social life from the beginning. When men and women unite in marriage, they build human society; a solitary person, on the other hand, is unable to play any role in the development of civilization. A woman is a being who will never harm humanity through her acts or sacrifices. Without a woman (Hawa), heaven was equally desolate for Adam. Without men and women, human life would be incomplete. Human evolution would be slowed if this were not the case. Almighty Allah (SWT), the Creator of the Universe, created man and woman from the same source. The goal of this study was to look at the social and marital challenges that women face in Peshawar, as well as provide a statistical overview in an Islamic context. For this reason, the questionnaire approach was employed to collect data, and each sample comprised ten questions. A total of 200 women were selected from Peshawar, and only a few of them completed the questionnaires. Excel was used to assess the information gathered in the form of opinions, and the results were displayed in various statistical graphs. According to the report, the majority of women in Peshawar have social and marital problems, and the main cause for this is the amnesia of Islamic teachings due to which we have gone closer to catastrophe. There is also a pressing need to follow Islam's teachings to alleviate the deteriorating situation. This study effort can be an enlightening instrument for researchers and readers in its subject due to its research.

Keywords: Women, Social and Conjugal Issues, Islamic Teachings, Peshawar

INVESTIGATION OF GENETIC DIVERGENCE IN LOCAL SUNFLOWER HYBRIDS AND INBRED LINES BY APPLYING MORPHOLOGICAL MARKERS

Uzma AYZ

Department of Plant Breeding and Molecular Genetics, University of Poonch Rawalakot, Pakistan

ABSTRACT

Knowledge of genetic diversity is the basic requisite for any plant breeding program. Seventeen sunflower hybrids and fifteen inbred lines including ten Cytoplasm male sterile lines and five restorer lines were evaluated at the experimental area of National Agriculture Research centre, Islamabad, Pakistan during autumn-2011. The objective of study was to investigate the genetic diversity, categorize the proficient cross combiners and approximate characters association among sunflower hybrids and inbred lines. Data was estimated on i.e. flower initiation days, full flowering days, full developmental days, height of plant, disk diameter, stem thickness, leaves per plant, hundred achenes weight, achenes yield and oil content percentage. The maximum achenes yield was contributed by Hysun-33 2119 kg ha⁻¹. Followed by SMH-0924 and SMH-0925, SMH-1028 and SMH-0926 were suggested as potential significant hybrids for future breeding plans to incorporate maximum achenes yield and oil content percentage. The CMS-11, CMS-25 and CMS-10 were long statured with vigorous stem and all the restorers were early maturing recommended for including in hybridization program to generate high heterotic factions. Cluster diagram based on Euclidean dissimilarity matrix grouped hybrids as well as inbred lines in four groups. The group I and IV consist of four whereas group II and group III have three and five hybrids respectively. All the restores were clustered in III and IV and CMS in I and II groups respectively. According to principle component analysis the first two components contribute 64% and 89% in total variation in hybrids as well as in inbred lines respectively.

Key words:

Sunflower, *Helianthus annuus* L, Genetic diversity, Cluster analysis, Principle component analysis.

ПСИХОЭМОЦИОНАЛЬНЫЕ ПЕРЕЖИВАНИЯ БОЛЬНЫХ COVID-19 ПАЦИЕНТОВ С ХРОНИЧЕСКИМИ ЗАБОЛЕВАНИЯМИ В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ

PSYCHO-EMOTIONAL EXPERIENCES OF PATIENTS WITH COVID19 IN PATIENTS WITH CHRONIC DISEASES DURING PANDEMIC TIME.

Иманова Айнур Фарда кызы

Бакинский Государственный Университет

Риск тяжелого течения болезни и смерти от COVID-19 увеличивается среди людей старше 65-ти лет и с сопутствующими болезнями. Люди испытывают чувство страха за себя и близких, также ожидание угрозы, раздражительность и вспышки гнева отрицательно влияют на психику. Особенно ухудшилось психологическое самочувствие больных, которые находятся в группе риска, это онкологические больные, больные с сахарным диабетом, гипертонией и другими хроническими заболеваниями. Выборку исследования составили 39 больных. В качестве анкет использовались тест - опросник PAID.

Результаты. Средний возраст составил $48,08 \pm 1,34$ года. Большую часть участников составили женщины (60%). У некоторых больных (9%) были сопутствующие болезни, такие как хроническая сердечная недостаточность, артрит, обструктивный бронхит. По результатам опросника средний бал составил $19,4 \pm 15,7$. Минимальный показатель 9 баллов, максимальный составил 25 баллов.

Выводы. Некоторые пациенты неохотно входили в контакт и проявляли безразличие к общению и анкетированию. Наиболее высокий уровень тревожности и женщин до 50-ти лет, у лиц с осложнениями и с продолжительностью болезни меньше 5-ти лет. У мужчин, пациентов постоянной работой и с продолжительностью болезни больше 5-ти лет уровень тревожности низкий.

Ключевые слова: внутренняя картина болезни, эмоции, пандемия, диабет.

ABSTRACT

Diabetes is a chronic disease and over time leads to serious damage to many of the body's systems, especially the nerves and blood vessels. Its prevalence is increasing and expected to be 366 million by the year 2030. Depression is a common mental disorder and it can be long-lasting or recurrent. Anxiety is defined as a feeling of worry, nervousness and stress is a state of mental or emotional strain or tension resulting from adverse or demanding circumstances. In chronic diseases, quality of life is diminished, self-management is impaired, the incidents of complications are increased, and life expectancy is reduced. Chronic illness is defined as an illness that lasts a long time and usually cannot be cured completely, but can often be managed through diet, exercise, lifestyle and medical care. Some chronic illnesses are a death sentence, terminal in nature; more often, however, chronic illness is a life sentence, something that impact and forever changes the life of a person who is diagnosed. Research describes psycho-emotional status and characteristics of the internal picture of the disease in patients after virus infection. The study is about negative effects on psychology because of social distancing in pandemic period. Understanding the correlation between the emotional disorders (anxiety, depression, stress) and social –demographic factors and comprehension the nature of the psychological problems of patients with diabetes can protect them from the negative consequences of illness. Patient`s education, quality communication between physicians, patients, and socio-economic measures can change patient`s beliefs and quality of life.

Key words: internal picture of disease, emotions, pandemic, diabetes, psychology.

EFFECT OF SUPPLEMENTATION OF AIR-DRIED SWEET POTATO LEAVES ON FEED INTAKE, BODY WEIGHT AND CARCASS COMPONENTS OF YEARLING RAMS

Assefa TADESSE

School of Animal and Range Sciences, Hawassa University, Ethiopia <http://orcid.org/0000-0003-4653-0587>

Markus RODEHUTSCORD

Institute of Animal Science, University of Hohenheim, Germany

Aberra MELESSE

School of Animal and Range Sciences, Hawassa University, Ethiopia

ABSTRACT

This study was conducted to assess the efficiency of supplementing sweet potato leaves (SPL) on feed intake, body weight and carcass components of rams by replacing the concentrate mix. Forty yearling rams with initial body weight of 18.5 ± 0.672 kg were first blocked by their live weight similarity and then individuals were randomly allocated into five treatment diets with eight rams each. Concentrate mix (CM) fed at 385 g/head/d was the basal feed for control (T1) and treatment diets replacing the CM of the control diet with SPL at a rate of 10% (T2), 20% (T3), 30% (T4) and 40% (T5) with the corresponding CM to SPL mixture ratio of 385:0, 347:38.5, 308:77, 270:116 and 231:154 g/head/day. All rams received grass hay *ad libitum*. For carcass analysis, four rams were randomly selected from each treatment diets and slaughtered following standard procedures. The analysed ash and crude protein contents of the SPL was 148 and 258 g/kg DM, respectively. The feed intake of rams was not affected by treatment diets. The pre-slaughter weight (kg) differ ($P < 0.05$) among rams being higher in T1 diet (23.4) than those reared in T2 (19.2), T3 (19.7) and T4 (19.5) diets; but was similar with the rams of T5 (20.5). Rams fed with T1 diet had also higher ($P < 0.05$) dressed carcass weight (8.78 kg) than those of T2 (7.67), T3 (7.71) and T5 (7.36) while it was similar with that of T4 (7.75). The weights of the thorax and foreleg were higher ($P < 0.05$) in rams fed with T1 diet than those supplemented with SPL. However, sheep fed with T3, T3 and T4 diets had similar hind leg weight with those of T1 diet. Although insignificant, the average lumbar weight was highest in rams fed with T3 (1.48 kg). The dressing percentage ranged from 35.8 in T5 to 39.7% in T4 and was not affected. In conclusion, replacement of CM with SPL did not affect the feed consumption and some carcass components of rams indicating its potential as alternative protein supplement to poor quality roughages.

Keywords: body weight; carcass components; supplementation; sweet potato leaf; yearling ram

**EFFECT OF REPLACING CONCENTRATE MIX WITH *CAJANUSCAJAN* LEAVES ON
FEED INTAKE, LIVE WEIGHT GAIN AND CARCASS COMPONENTS OF RAMS**

Assefa TADESSE

School of Animal and Range Sciences, Hawassa University, Ethiopia <http://orcid.org/0000-0003-4653-0587>

Markus RODEHUTSCORD

Institute of Animal Science, University of Hohenheim, Germany

Aberra MELESSE

School of Animal and Range Sciences, Hawassa University, Ethiopia

ABSTRACT

This study was conducted to assess the efficiency of replacing concentrate mix with *Cajanuscajan* leaves (CCL) on feed intake and carcass components of yearling rams. Thirty yearling rams with initial body weight of 15.1 ± 0.676 kg were first blocked by their live weight similarity into groups and then individuals from each group were randomly allocated into five treatment diets with six rams each. The concentrate mix (CM) fed at 300 g/head/d was the basal feed for control (T1) and treatment diets replacing the CM in the control diet with CCL at a rate of 5% (T2), 10% (T3), 15% (T4) and 20% (T5) with the corresponding CM to CCL mixture ratio of 300:0, 285:15, 270:30, 255:45 and 240:60 g/head/day. All rams received a basal diet of grass hay and clean water *ad libitum*. At the end of the experiment, four rams from each treatment group were randomly selected and slaughtered. The weights of pre-slaughter, dressed hot carcass, dressing percentages, thorax, lumbar, hind leg, foreleg, neck, liver, heart and abdominal fat were determined. The analysed ash, ether extract and crude protein contents of the CCL was 126, 43 and 240 g/kg DM, respectively. The weight gain and feed intake was not affected by treatment diets. Except abdominal fat, none of the carcass components were affected by CCL supplementation. Rams fed with the F4 diet had numerically higher slaughter and dressed carcass values than the other treatments. The dressing percentage ranged from 37.5 for rams reared in T1 to 40.0 kg for those fed with T3 diets. Rams fed with T4 diet had the highest hind leg, thorax, neck and abdominal fat values. The rams fed with the T3 diet had the highest rib-eye muscle area (24.0 cm²) followed by T1 (22.6 cm²) and T4 (21.9 cm²). In conclusion, replacement of CM with CCL did not affect the feed intake and weight gain traits while it improved the values of most carcass components of rams suggesting its potential as alternative cheap supplement to poor quality forages in the tropics.

Keywords: *Cajanuscajan* leaves; carcass components; feed intake; supplementation; weight gain; yearling ram

**INSTITUTIONAL ROOTS OF WEAK FUNCTION IRANIAN ECONOMIC PERFORMANCE
IN THE POLITICAL ECONOMY OF INTERNATIONAL RELATIONS AFTER THE 1979
REVOLUTION (POST-REVOLUTION)**

Vorya SHABRANDI

*Knowledge of Master of International Relations University of Guilan University:
<https://orcid.org/0000-0002-6013-2115>*

ABSTRACT

The continuation of the unfavorable economic performance of Iran in the field of international relations after the 1979 revolution has become a prominent issue in the public ascent and academic assemblies in Iran, on the other hand, economics science for a very long time to study the economic history of disregard. So, in the same framework, we examine the status of political and economic institutions during the post-Islamic revolution of Iran. The main question of this research is what fundamental factors have restricted Iran's unfavorable economic performance and Iran's economic emergence in international political economy? The opportunity for the research is that the internal institutional structure of the post-revolution has limited by two dominant and influential coalitions of Iran's economic emergence in the international political economy. The method of collecting data and resources in this research is library and Internet and Therefore, according to this conceptual framework, if institutional structures are closed with limited political access order to economic structures and as a result of the unfavorable economic performance of Iran in the international political economy, it is necessary that political forces in the form of coalitions from such a structure. Political supports are analyzed.

Key words: Fundamental Factors of Growth, Limited Access Order, Iranian Political Coalitions, Emerging Powers, International Political Economy.

INTRODUCTION

How does the historical institutional characteristics of society affect economic performance?

The continuation of the unfavorable economic performance of Iran has historical roots, the historical attitude is the most pathway for explaining the issues of growth and development of Iran, but since the graduates of economics in Iran have no cognition of the culture and history of this land, so it is able to provide a model Are not suitable for economic transformation. "Those who graduate from the faculties of humanities, especially the economy, usually do not read about Iran and its historical issues; Which is the main properties of Iran's non-economic structure and what impact on economic performance, and what the characteristics have in the current situation are less and maybe in zero. " To understand the secret of the poor historical performance of the Iranian economy, it should receive its historical features so that it can be twisted for that version. In fact, regardless of Iranian economic institutions and non-economic structures that affect the performance of the economy, a dramatic work cannot be done even at the theoretical level. The problem is how the non-historical institutional characteristics of society affect economic performance; How the political system has affected the economic system and economic performance and how the impact of economic performance from the political, cultural and social system in Iran's history.

The importance of research

In spite of the major views that the researchers have suggested, there has been no serious and contributing work on the analysis of the continuation of the unfavorable performance of Iran from the perspective of new institutionalism. The article seeks to examine the role of the CIA elite institution in the development process in the Islamic Republic from a different perspective. The reason for this difference is the use of institutional approach. The institutional approach emphasized the importance of institutions in literature development. Despite the presence of full articles in the institutional analysis of development by *Daglas Siscel North* and *Ajam Oghlou* and *James Rabison* and *Ajam Oghlou* and *Robinson*, thinkers like Douglas North less Persian articles in the analysis of institutional development approach in post-revolution Republic of Iran It is written. Considering the characteristics of this approach in analyzing the issues of development and attention of the world's developers and development institutions, such as the World Bank, this article intends to consider the role of institutions in the development of a development process in the Islamic Republic (post-revolution Be focused.

Importance of institutional approach

New development studies emphasize the importance of institutional approach as a decisive factor in the explanation of policy development in countries. Successful development experiences of Singapore, South Korea, Taiwan and Malaysian governments show that political elite action in creating inclusive institutions, corruption control, rules and motivations provides an increase in the efficiency of governments and the realization of development.

Theoretical Framework

Social order with limited access

Theoretical foundations

In human history, there were three types of order or three steps in the community. Three types of order, such as solid, liquid and gas stages. That is, clearly different from each other and the transition between different forms of order occurs only under special conditions. For example, limited access order is stabilized by providing valuable privileges to any potential violent group.

The initial social order, there are small hunters and food collectors and do not care in our discussion. The second society is limited access to the limited economic and political rights only to the ring of Faradisms. And finally, the social order of open access, which are free capitalist democracies and the economic and political rights to the majority of citizens, are not in basic order, and the degree of expertise and division of labor in such economies is heavily limited. The civilizations first appeared in 10,000 years ago, or what we called "natural governments," they were able to achieve important achievements and allowed human beings to bring the benefits of the productivity of the first agricultural economic revolution. Natural governments support economic expertise, including identifiable groups that make up the government. The natural government tries to limit access to the positions of power within political, economic and religious systems. What the authors of the "Open Access Order" began to spread around 1700. Open societies are known as political and economic competition, unlike natural governments that only elite have limited economic and political privileges. (North, Wallis and Wing. 6200: p. 1). According to the definition, societies create institutions through social order that support certain forms of organizations. In fact, institutions and organizations are social order. Institutions are play rules and organizations are created through institutions and continue. Organizations can be affiliated with the institution or vice-authorities or independent of the institute and with non-identity. Organizations also have a small lifespan or unlimited lifetime.

About the approach of Northern Social Directions Theory: In this theory, both economic and political systems have balance and their balance should be considered simultaneously or both open or limited access. This is the theory of societies based on the social and structural order that societies. So, in analyzing the framework of the theory of social order of Douglas North, Ajam Oghlu, Robinson, Robert Gilpin, Adrian Luffwich, and in this approach, the main emphasis in our assumption is based on the viewpoint of North, Asem Oghlu, Robinson.

Open access order, unlike the previous order, does not limit access to individuals and forms on the basis of competition, and all people can enter political and economic competitions, according to the conditions that exists, and compete with each other and in this way in the order community. Economic and political markets are in the same way as there are strong oversight, and all people can compete together; Thus, the competition was replaced. The date of open access order returns to the industrial revolution and is about 300 years old. North has developed societies that have open access order. The only way to develop communities is to move limited access to open access. North stated that the duties of governments are controlling violence and creating order. The basis for the theory is based on the form that every government seeks to create order in the community and control violence. Accordingly, in human history, three types of forms are formed:

- First Order: The practical order was before human history, and there was a long time for ten thousand people in small groups and followed food and skill. This was the first order that my help was destroyed.
- Second order: Simultaneously with human written history, and about ten thousand years old, the access order is limited. That man concludes that for controlling violence and preventing conflicts should be formed and formed a group that divides a series of privileges between themselves and in this way, based on the distribution of rents in the order community. To be stable rents, they should limit others to people; This means that there is a specific privilege for a specific person. When specific people come together and do not engage in the whole community. This is a long time long, and many communities are and are controlled by such an order. This order is limited to a certain type of government, such as dictatorship, or republic. Types and types of government can establish order.
- Third order: order in society was formed open access order. Open access order, unlike the previous order, does not limit access to individuals and forms on the basis of competition, and all people can enter political and economic competitions, according to the conditions that exists, and compete with each other and in this way in the order community. Economic and political markets are in the same way as there are strong oversight, and all people can compete together; Thus, the competition was replaced.

The date of open access order returns to the industrial revolution and is about 300 years old. *North* explains that developed societies that have open access order. The only way to develop communities is to move limited access to open access. Limited access order is based on restriction, rents distribution and elite and community coalition, and its basis is based on the distribution of rents, restrictions and monopoly. These are the main features of access order, and these are exactly the same things that create corruption and actually create three sides of corruption. One side of it is lack of accountability and lack of transparency; One side is monopoly; One side of that elite and community coalition.

The social order determines the type of access to organizations and regions that results from the organizational model. (North, Wallis and Wingcast 2009: p. 1). Based on how the social order supports the organization supports two types of social order:

1. Limited access order
 2. Open access order
- 1- Limited access order

Three types of order, such as solid, liquid and gas stages. That is, clearly different from each other and the transition between different forms of order occurs only under special conditions. Limited access order with providing valuable privileges to any potential violence group is stabilized, for example, the elite or the ruling coalition, in order to prevent the coup (violence), has to give many opportunities to the desired colonies to gain personal profits from the way of corruption. The powerful characters who cannot buy should be imprisoned, exile or killed. However, in the limited access system of coups, it may happen, such a military is still a relatively continuous arrangement. When the coup happens, there is no widespread distribution of power, but only a displacement on the top. In the limited access system, the rights of the masses should be limited. If anyone has the same political and economic rights, so rulers do not have something special to give them power to calm potentially power. The potential political rivals can only be purchased when they receive legalities that are proprietary and exclusive, but giving exclusive rights to a group, necessarily limiting the rights of other groups has limited access order for a

social balance. The limited access order allocates power in a way that satisfies and convinced organized and potentially violent groups. This balance has common features:

- (1) Control of violence through scoring to Farads
- (2) Create restrictions on trade access
- (3) Protecting relatively strong property rights for Freight and relatively poor support of property rights for Salieri. As far as the state of the rule of law is characterized by the rule of law, this rule of law is only for over.
- (4) Create restrictions on entering and leaving economic, political, religious, educational and military organizations. Hence, the transition from limited access order to open access order is quite difficult and problematic. Such passes are rare. From World War II, only 8 countries have this kind of transition. Interestingly, such passages often have a relatively short period of historically, fifty years or less. Recent examples include Taiwan, South Korean, Ireland and Spain.

The dominant coalition is not allowed to work on members of society and in fact non-coalition members. When space is closed for political activity, allowing activity in the economic arena is definitely closed. For this reason, the private sector does not form, and naturally the private sector will not be competitive, and the productivity will be meaningless. The government is a square and exclusively all activities. But in the open access order, which South Korea has gradually entered the restricted access order over a few years, space has been opened for political activity and opened the openness in the political space of open space. The balance between the two has contributed to the ruling of appropriate industrial and economic policies.

The theory studied in this paper is based on the continuation of the continuation of Iran's unfavorable economic performance on institutionalism in the development economy. The latest development theories also emphasize the importance of *Ajam Oghlu* institutions and (Douglass C North). Economists, such as Douglas North Robinson, have tried to investigate the development of development in different countries with the addition of institutions in the economic analysis of systems, the conditions and causes of the institutional framework, actually examine the development of development in different countries. In the government and the market, this is an institutional framework that determines how to interact and limit the boundaries of the state and market in the economic system.

Comprehensive Institutions 1 and Interesting Institutions 2 researched two scholars of the CIA economy are named. This (Daron Acemoglu & James A Robinson) "Darling *Ajam Oghlu* and James. Robinson, "researchers emphasize the creation of equal opportunities for everyone as well as institutional capacity to apply for order and prevent corruption in order to provide conditions for development. From the perspective of *Ajam Oghlu* and Robinson, institutions that are focused and plenty are inclusive political institutions, and whenever these conditions are violated, political institutions are formed. Political institutions put in power in the hands of a few political elites, and make economic resources and resources merely for these elites and their loyalists. Political institutions of interest with the lack of distribution of resources and the focus of resources are prevented by any innovation and transformation, with the use of military and military force, bring political power to their gravity and loyal to economic elites. Therefore, the future of the country's development is at the exclusive monopoly of these elites. These institutions may lead to a degree of growth, but are very fragile and unstable without creative destruction and technological changes. When the limits of such systems come and rarely faced resources,

the possibility of survival and continuity of these systems will face serious doubt. (106-128): (Ajam Oghlu and Robinson, 1393).

The dependence of the continuity of Iran's unfavorable economic performance in each country to the efficient and efficient political elite ruling:

However, since development is dependent on the performance and efficient political elite of the ruling political elite, the Islamic Republic did not example from this issue, and the CIA considered the Development Station with regard to intellectual and religious frameworks. Accordingly, after the holy defense, the CIA elites of thirty construction and reforms were developed in advance of developmental CIA to create conditions of development in Iran. With the beginning of 2005, the CIA on the implementation of the new political elite, with a huge depth, has led to the new elite, which by the slogan of fighting corruption and aristocracy, abandoned the predecessor elites. The displacement of the lack of political elite consensus was to form in the formation of development in the country. In this paper, the purpose of development is a comprehensive development in all social, economic, political and cultural dimensions that promotes the position of a nation in the domain of international diabetes. However, since development in any country depends on the efficient performance of the ruling political elite, the Islamic Republic did not exclude this issue, and the CIA considered the development of development in accordance with the intellectual and religious frameworks. Accordingly, after the sacred defense, the CIA elites have tried thirty periods and qualifications with development policies towards developing development conditions in Iran. With the start of 2005 and on the implementation of the new government, the CIA relocation of the CIA elite with a huge depth, it led to the new elite, which left the predecessor of the ruling elites with the slogan of corruption and aristocracy. The displacement of the lack of political elite consensus was to form in the formation of development in the country. In this paper, the purpose of development is a comprehensive development in all social, economic, political and cultural dimensions that promotes a nation.

The root of Iran's lack of economic growth from the constitutional time:

The development of Iran has been recognized since the constitutional and tried to remove them, but has not been successful in this area. In a fundamental and analytical look, we want to know why in the past, the barriers of Iran's development were not removed and now there are problems. Since the human being created, it has been difficult with resources. In fact, two breakdowns occurred in human history, the first break was the emergence of human hunting, and the second break was the advancement of technology and changing resources through science. Man has added resource productivity by entering science. The first break in Iran occurred when Iranians had achieved groundwater and agriculture industry in Iran's plateau. Europeans have not had a problem, while Iranians perhaps billions of dollars to gain a bowl of water. The second break was carried out in Europe and led to resource productivity, but in Iran with oil money, and the technologies also dried all underground resources. In this case, the current government cannot defend efficient property rights. To get out of this crisis, historical routings should be made.

Criticism of schools to the position of government ideology and elite ruling among institutionalists:

Now the debate that disagree between institutionalists and school is that the position of ideology is not clear in your theory, and new institutions say our theory is clear. It should be explained what the investments that governments are for legitimacy and allocate huge resources. All governments do it because they are legitimate because if the government is legitimate by the government, the cost of the country is very low, and you do not need much costs to run and enforce law and legislation and obey. One of the historical problems that Iran has is that the law did not benefit, cost-effective and not as a result of the law. Not that the law was not at all the law, but as it should be implemented, was not. This is also one of the problems that when the law was imposed and since Reza Shah, until the Islamic Revolution, the law faced many problems.

North says all countries always have two domestic and foreign rivals. How do you want to protect yourself in front of your foreign competitor? The first thing you need to do is draw a line away where you live in the name of the homeland, and then protect national interests. When the British came to Iran and did not know how did you want to defend the benefits? You should like it and kept it later looked at its changes, put its weaknesses. Of course, what happened to Iran was very difficult. I think that some of the events may come to some countries and compensate for thousands of years, but they do not know well when it happens. In the case of those things, then they find that reconstruction and not compensated. Returns hard. That's what I do, in no way below the burden of those who want the economy of Iran with monetary indicators and balance and swelling. I do not say that it is futile science, but science is very good and they have to work, but they intend to just create everything with this science and do not know the history of Iran really. I further doubt that these are both interested in rents and guide or they are intellectually managed. People force those people to open paths. Because in a way, it is so easy that we understand or does not correct Iran's exchange rate manipulation. That is, you should first prove that the market is an indistinct, and if you were able to prove that the market is an indistinct, we have to say with the currency rate and must answer. But if the market on each side was under the control of influential powers who were beneficial and manned how can you make the market with the currency? The private bank is so good, but where? Where under control. The assignment to the private sector is very good, but where? Where under control and can control. I can easily sell them, and then turn the dollar and take it in a more solid place; Capital is cowardly. Where can we understand those healthy places? Here is the debate of the day and historical discussion.

The viewpoints of historical development in Iran

In explaining the continuity of the unfavorable economic performance of Iran, landscapes, arguments and theoretical assumptions are largely proposed by the economic point of view. Most of these assumptions and articles are the mainstream of the political economy. The political economy for all forms of focus or plurality of wealth, accumulation, concentration, or distortion of the social strata of the classes, the concentration of the ideas and the demands of the parties and the demands of political parties and groups in the first degree of political determination affected by the power and in the second degree of environmental determination. Is. In fact, the concepts of production, accumulation, power, government, social classes, work and capital are the most important issues of political economy. The loyalists believe in this approach, the evolution and evolution of the Western political economy and try to track it in the historical periods of other countries.

One of the oldest approaches in the political economy in understanding the development of Iran is the approach called classical Marxism. In this view, Feudality's reference is clear on a large part of Iran's history. In other words, they have seen the political economy of Iran except in limited cases under the

domination of feudal production. The basic concepts used in this view are: slavery, feudalism, bourgeoisie, imperialism, master and farmers, class conflicts, and so on

Why are Iranian learning institutions do not form?

Why do not Iran have been shaped or shaped despite the year of development planning and growth, development institutions? For more than 50 years, the development planning and growth of the experience of developing 10 development programs in advance and after the Islamic Revolution and their approval in the Council of Governors and the generally inadequate results that have been achieved from the performance of these programs, are basically what kind of approach can be programs? Developed upcoming development? In other words, the new attitude to the mainstream of the future development plan of the country is to pay attention to the experiences of others and national successes from planning towards the former defects and defects of alerting and warning, and simulating the future approaches to the future paths ahead. The country opens, in some way, in this way, hopes and rational behavior in society are continued to fulfill the Islamic Revolutionary Arbitrators and the constitution of the country.

In the midst of 1400 AH, in these circumstances, and with the evidence of the experiences of development planning in Iran, before and after the Islamic Revolution, it was necessary to go to the main qualitative authority to formulate, approve and implement the program with a new attitude. In this attitude, first, knowing why the Iranian people want to achieve comprehensive development and improving their situation are important. It provides an important ground to prevent the interpretation of the material and spiritual facilities of the country on the other side and sometimes contradictory. In addition, in the process of providing the necessary supplies, while trying to respond to this historical survivor, the roots of the gap between the nation and the government strengthened and strengthened social capital.

After achieving this, in response to the scattered doubts about the lack of development of development planning, they would provide a practical and solid response because the preliminary mobilization of human resources is limited to the country for compilation, approval, implementation of the program Developed and monitored. With the arrangement of obligatory preconditions, if the relatively correct and complete understanding of development and planning are not formed among decision-makers, it can create a loss of recurrence in the lack of desired goals, despite the arrangements. Iran adds. Undoubtedly, this true and comprehensive understanding of the decision system removes theoretically to implement a development program and does not neglect with the contemporary conditions of Iran and the world towards the requirements and requirements of the program needed. On the other hand, the insights obtained from competing approaches with the neoclassical approach, such as an institutional approach to the economy, have admitted that any kind of modification and adoption of a new procedure for development in developing countries requires the necessary institutional initiative.

Meanwhile, the system worthy of affairs as one of the most key institutional adjustments that its modification in the hand is also worthy of focusing on attention. In this regard, the design of the mechanisms needed to have a permanent assessment of the provisions of development programs will grow permanent learning. On the other hand, attention to the relationship between the motion of the motivational system of all people in the people with the strategic goals of the national economy can be

preliminary in order to understand the complexities of economic policy, the Iranian economy has repetitive problems and diseases, and sometimes not fall from the hole to another hole.

Understanding the quadrilateral variables of limited access and the cause of continuity of Iran's unfavorable economic performance

We identify the variables that help understand limited access, and in this way, the context of the continuation of Iran's unfavorable economic performance. If we are looking for the reason for the continuation of Iran's unfavorable economic performance, instead of blaming the external and external factors, we must search for Iran's internal fundamental factors in the substrates. This is not new and everyone knows, but it is neglected.

1- The first variable: Among the economic variables about this time for forty years old, it is dependent on oil and crime revenues. We heard many times, and I have seen that, as we know the Iranian economy has become an oil economy for decades, a situation that imposes its particular requirements to the system. An example of this is the issue of the previous government's behavior from the mid-1380s, which, by using a collection of populist policies that were previously implemented, led the community to consumerism and oil culture, and even put this situation to the framework Behave in the form of late habits. Special and undercover groups, who had political power, found the opportunity to provide countless resources and facilities and benefits, and add to the current cycle.

The oil government, the state-affiliated state of natural resources, is generally the state of the rotation and prone to corruption. Now we want to analyze how corruption is formed in an institutional structure whose government is dependent on natural and raw resources. The first thing happens that the natural resources of oil and rogue or anything else are turned into a dragnet in the hands of the elite and the coalition of the state. Different governments that were dependent on natural oil and raw resources or anything else were to become governments that were distributors. This is exactly what the dominant coalition requires limited access. It was said that limited access to the dominant coalition should be divided between their members to create stability in the community. One of the best tools for creating natural oil and raw resources rents or anything else. The huge earn of the arms and the coalition of the government and divides its government between coalition members and this creates stability. Therefore, the rant is the best tool for strengthening the access order. On the other hand, it is a tool for continuing Iran's unfavorable economic performance.

Governments that rents the natural resources of oil and raw foreigners or anything else. And thought and empty the field of correct decisions. This was a chief legacy that left the past government for its next government. In such a defective structure and platform, it is unlikely to succeed without the serious invitation of the Cardan forces as well as the imported economist of thought and ideas. Belief and positive viewing are that by applying for the experienced and user to join the government's economic team, the country from the cycle of the vice and violence that we have to be withdrawn and in the developing circuit. Of course, this is not all the story. Despite the fact that it cannot deny the impact of a better economic team and more coordination in improving economic performance, the set of external constraints should not be ignored along with internal constraints. The limitations that each economic team will be faced with each level and in the process of reform, to a large extent, the policy and foot policy to exit the status quo.

With its distribution, it can prevent the fight against corruption, and practically the fight against corruption in this structure is very difficult. Government, dependent on natural oil and raw sources or anything else, does not require other resources such as tax governance, no need for abnormal resources. There is no need for accountability and transparency decreases. Easily generate and distribute rents and does not require anyone. The government loses its transparency in this space. Because people are not dependent on people and are dependent on natural resources of oil and rag or anything else, people and masses of society and in their performance are not transparent and continues to drive its driving activities. These elites and government coalition are not modified. There are no incentives to leave limited access order and move toward open access order. When its resources are provided, people do not have content, and it does not need to respond, and therefore does not occur. Governments that revert natural resources, with its distribution, can prevent the fight against corruption, and practically the fight against corruption in this structure is very difficult. A state affiliated with natural resources does not require other resources such as taxes, no need for abnormal resources, there is no need for accountability and transparency decreases.

Governments that such resources are available through supportive costs can control the opposition. In accident, especially in the Gulf countries, and give people a lot of supportive and welfare expenses. Even if people are opposed to that government, they do not react, and this makes the dominant coalition remain strong; Because no places are formed to correct it. These were some of the things that directly and indirectly natural resources by them lead to the strength of the dominant coalition and access order. The development path is to move on to open access, but the government that depends on natural resources does not emotionally, nor compresses from the outside to move to open access and continues to overcome and continue the form of corruption. Foot remains.

The share of Iran's oil resources from the entire resources proportional to the state of the country had fluctuations that oil alignment or government budget were somewhat low, but its average has been about 37 percent of the state budget through oil resources. This is the average period of 40 years. Therefore, in order to distance corruption in the country, we must reduce the dependence of state to natural resources.

2- The second variable: state monopoly. If the monopoly is formed, competition in the community will diminish the private sector the possibility of competition. This is exactly what the dominant coalition is looking for. The main goal of the coalition is to limit the competition and the entry and departure of individuals into political and economic structures. When the government and institution of the public sector, this happens to itself and the dominant coalition is strengthened. On the other hand, the government is enlarged monopoly and the opportunities for renting. The great government creates itself in its own process, and this rant divides in the dominant coalition between its members and can create limited access order.

The main goal of the coalition is to limit the competition and the entry and departure of individuals into political and economic structures. When the government and institution of the public sector, this happens to itself and the dominant coalition is strengthened. On the other hand, the government is enlarged monopoly and the opportunities for renting. The great government creates itself in its own process, and this rant divides in the dominant coalition between its members and can create limited access order.

The elites and the coalition of society decide and choose in the institutional framework. When the elites and the coalition of society are in a structure that there is a large state and the types and types of services from the government are motivated to commit corruption. Therefore, institutional structure to the elite and the coalition community option motivates the power of choice to choose the mental structure. Consider the structural that all types of services in the hands of the elite and the coalition of society are self-sufficient.

3- Distributor: The size and small and small institutions of the state. The institutions of the Iranian government are very large. One of the indicators that exists is the size of the state budget as much as GDP. This indicator has had fluctuations. Its fluctuations are due to oil revenues and government revenues that some years have been reduced. But its average in the last forty-year intervals was 15 to 20 percent. In the last forty years, the government's budget was 15 to 20 percent of GDP. It seems that according to other indices we did not examine the size of the government in Iran, and for this, it has been formed a context of corruption in the country. To fight corruption, instead of dealing with corruption, we must eliminate the field. Collision comes with corrupters, but the government should be small. The government that enlarges creates a lot of rental opportunity. The government that is big will lead people's motives for corruption. Therefore, this government should be reduced to review, and some governmental tasks that are not proportional to develop from the government and make a general overview of the government and try to make the government small and smaller to avoid corruption.

Daglas North Development Economy Movement of Social Order Access is limited access; This means the distance from the main bed of corruption. If we move toward development, structures are formed tailored to the developed country, which causes the context of corruption, and even the likelihood of disclosure of corruption; For example, in a structured structure, there are strong regulatory organizations that greatly increase the disclosure of corruption, and individuals cannot easily commit corruption. In a developed structure, in addition to happening and open access, social norms change. Social norms are in an undeveloped structure proportional to the same structure, and sometimes, corruption becomes normal and it is poured into the norm, and everyone is readily talk about corruption. In a structured structure, there are strong regulatory institutions that greatly increase the disclosure of corruption, and individuals cannot easily commit corruption.

According to the World Bank, our economic growth has been under 1.9 percent in recent years. With short-term meanings, all of them were about 2.5%. With this economic growth, one of the corrosion substrates will continue to stand. So, to resolve corruption, we need to move towards sustainable economic growth.

4- The fourth: very important next inflation. The inflation in the country is very chronic and dates back to more than half a century, and we all touch it with their meat and skin. Inflation in direct and indirectly stable the limited access order and makes society in the development of the back. We do any action for open access to move toward development. Inflation prevents and destructive open access order. Inflation increases. Increasing poverty makes the significant part of society from political and economic competitions. Even if they want to enter the competition, in an economy that has livelihood problems.

Limited people can enter political and economic competitions, which does not make open access order. A society that deals with poverty can move toward open access. These livelihood problems affect our actors and make incentives to commit corruption.

Inflation is completely direct and transparent inequality and interrupts the distribution of income. This is something that does not need to explain. Inequality will make limited access order and the community does not move toward development. Even if government policies move inequality and move toward unequal reduction, but despite inflation, it will not be successful. We must eliminate inflation so that we can move the income distribution to the equal position. Inflation in direct and indirectly stable the limited access order and makes society in the development of the back. We do any action for open access to move toward development. Inflation prevents and destructive open access order.

CONCLUSION

Conclusions about which institutions are important for Iran's development: Iran's lack of development suggests: Since growth in the short and middle agenda does not guarantee the long-term, so early reform in the Iranian economy should be followed through efforts to strengthen institutional predictions. In other words, the main factor in long-term prosperity is the creation of institutions that maintain the dynamics of production and restorable economic system against external impulses. But the important question is what kind of institutions are important and why? The above table introduces a kind of synchrony from the rich in the market and each of the types of institutions with a particular need. Now it's clear that markets are not created by itself, set and justify and not fixed, and spent on market exchanges does not mean the default of property rights and a variety of guarantees of contracts. Because the main problem is that if the political device is powerful enough to establish property rights and guarantee the implementation of contracts, it is also so powerful that the same rules for maintaining their own interests, while deserving institutions have a duty to balance Establish between or tyranny.

Iran, in contrast to many countries, is still wandering to what extent can use the law as a valuable tool. Certainly, the law as one of the tools of exchange will reduce costs, but on the other hand, it is costly because it causes death, threats and limiting freedom. Communities are always wandering in the balance between the benefits of the law and its costs. Perhaps when we advertised that we had to establish a law in our country to reach a level of prosperity and development such as Western people, we lacked law. Over time, countries that knew the rules were one of their progress signs to make the ruling and the role of the law. They found that additional rules can prevent people from working, but Iran is still in this confusion that to support the law as a valuable tool.

To understand the cause of the continuity of Iran's unfavorable economic performance in international relations, among the many theories that are common in academic circles. This treatise is without prejudice, in terms of the subject and theoretical framework of the present treatise, is institutionalization. The framework of multifaceted institutionalization has been selected as the approach of multifaceted institutionalism. Basically, this approach has been used to analyze public policy. And so, there is a lot of use in lack of development and the reason for the difference in the share of countries from the power and wealth in the world.

Natural oil or raw resources or anything else will turn into Ronny in the hands of the government. Different governments that affiliated with oil resources were became governments that were distributors. This is exactly what the dominant coalition requires limited access order. It was said that in limited

access, the dominant coalition should be divided between their members to create stability in society. One of the best tools to create a natural resource rent. Master income that the government comes and divides its government between coalition members and in this way. Therefore, the rant is the best tool for strengthening the access order. On the other hand, it is a tool for fighting corruption. Therefore, limited access order is a self-corruption. Therefore, corruption is formed in a structure that the social order of that social order is limited. The cause of economic corruption is formed and limits the limited access order and form corruption.

The reason for the continuity of the unfavorable Iranian economic performance, which is formed by the elites and the coalition of society, is not the case itself to do its own elite and coalition. The decision of the elite and the coalition of society is on the commitment of corrupt verb based on the structure in which it operates. Therefore, the principle of discussion is an analytical type that we can analyze the elite and community coalition based on it.

The last forty years old in our six-year inflation has been single-digit. Single-digit has been 9%. According to the latest statistics of the IMF, the average inflation in all countries in all countries in the world has been 3.1%. The average inflation in the last 20 years is 17%; In the last 47 years, it was 18.7%. Different governments came to different policies and approaches, but the average of all of them is between 19 and 20%. We were faced with governments that have a continuous budget deficit and provided it from methods, which were largely inflated and made the average liquidity growth in all governments over 20%. Government, which every reason has a continuous budget deficit can fight corruption. This unwanted government creates liquidity and corruption. We cannot have a country that its government constantly has a budget deficit, high liquidity growth, inflation mutations, but there is no corruption. If we have a strong and powerful judiciary, and constantly seeks to capture corrupters, we will not go so much so that corruption substrates are still legged.

When they have open and comprehensive economic institutions and deal with other countries, they will reduce their opportunities in those opportunities. Economically, high tariffs and commercial areas cannot interact with the world. Economic can interact with the restrictions. When restrictions decrease, the opportunities for Rent and the corruption bed also decreases. One of the ways that produce points and rents for the dominant coalition individuals is the discussion of commercial exchanges with the privileges given and the tariffs that are imposed; And with tariffs that are up and down, the rents are produced and distributed among members of the dominant coalition and the economy is closed. The economy that opens these opportunities is eliminated, one of the dominant coalition tools to control members and create order. They have no choice but to compete. Economic can compete with the world that is competitive within it. Economic can have an exported product that its institutional structure is structurally compete. In countries where access order is limited, when the elite and the coalition of the community have low income, it is motivated to personalize the exchange. Even the regulations and things that are there are ignoring their personal discretion. Limited access is based on decent discretion, which makes the dominant coalition rant. The lower group income will change the motivation of the elites and the coalition of the community to change, and personal exchanges form and strengthen the limited access benefit.

It seems that the reason for the continuity of the unfavorable economic performance of Iran should look for the main cause of foreign factors, but also in the factors and fundamental factors, and in the structures and substances of the internal and inner exploitation. The main reason in Iran is the existence and continuation of limited access order for the basis of politics and economics in close links. In the finite

access order, the elites form a coalition power and prevent violence by producing rents and distributing it. The dominant coalition is not allowed to work on members of society and in fact non-coalition members. When space is closed for political activity, allowing activity in the economic arena is definitely closed. For this reason, the private sector and inclusive institutions are not formed, and naturally the inclusive institutions will not be competitive in work, and the productivity will be meaningless. The government is a square and exclusively all activities. But in the open access order, which, for example, South Korea gradually entered over several years of limited access order and opened open access, has been opened for political activity and has opened the openness of open space in the economic space. The balance that has been established between the two (the theory of the dual balance of North) has contributed to the ruling of appropriate industrial and economic policies.

RESOURCES

- **Persian resources**

- Zamani, Alireza (1377). Inefficiency of Iranian political elites between two revolutions, Tehran: Common.
- Batamor, T (1371), Elite and Society, Translation Alireza Tayeb, Tehran: Tehran University Press.
- Balm, David and West, Michael, (2007), wealth and power: Mercantalism and economic nationalism, Translation of Seyyed Amir Niakoyi, Jasmine Strategy, No. 10, Summer 86.
- Bahrami Moghaddam, Sajjad, (1398), elites and political coalition and the emergence of the Development Government of Singapore: Results and achievements, Quarterly Journal of Foreign Relations, Year of Eleventh, Forty Word, Spring 1398, pp. 161-19.
- Bahrami Moghaddam, Sajjad, (1397), exposure to China and modern west, refusal, learning and transformation, international relations research, eighth period, first number, consecutive number of twenty-seventh, spring 97.
- Bahrami Moghaddam, Sajad, (1398), elites and political coalition and the emergence of Singapore Development Government: Results and achievements. Quarterly Journal of Foreign Relations, Eleventh, Forty Word, Spring 1398, p. 190-161.
- Bahrami Moghaddam, Sajad, (1393), the transformation of foreign policy of India: from the third world of economic pragmatism. Strategic Studies, No. 66.
- Bahrami Moghaddam, Sajjad, (1398), the political economy of the coalition and change in the foreign policy of the Islamic Republic of Iran, Quarterly Journal of the Islamic World Research in Islam, the ninth year, the third, autumn 1398, p. 176-157.
- Bushireh, Hossein, (1380), Political Sociology, Tehran: Publishing
- Pigulocya, Ninoecturova, (2010), ancient Iranian history. Translation of Mehrdad Izadpharaha Tehran: Publishing axis.
- Jesusz, Ahmad and Bahrami Moghaddam, Sajad, (1394), America and the emergence of China, Foreign Relations Quarterly, Seventh Year, No. 3, Autumn 94.
- Douglas North, John Wallis and Fari Wing, (2009), Violence and Social Offices: Conceptual framework for the interpretation of human history,
- Furry, John, (1998), Captivation Resistance: Date of Social Developments of Iran from Safavid to Safaviya after the Revolutionary Islamic Revolution of Ahmad Tombin, Tehran: Reaf.
- Furry, John, (1999), the history of social security in Iran; Fragile resistance. Ahmad Timin Translation

- Dawari, Rah, Ezei, Rahim, (1397), compared the role of elites in the process of economic development of Iran and Malaysia, with an emphasis on Adrian Left Wich (Mahaatair Mohammad and Mohammad Khatami), Sepehr Politics, Year 5, No. 71, Autumn 1397.
- Rezaghali, Ali, (1398), Qahadiology, Amir Kabir, Mossadegh: Sociological analysis of some roots
- Rezaghali, Ali. 1372 A. Economic development and worldwide. Development book. Number 6. This: Publishing Development, First Printing.
- Reza Ali. 1372 b. Development and traditional society. The book develops. (5) .thran: the development publishing, printing.
- Reza Ali. 1377 sociologists elite-destruction. Tehran: Reed Publishing, Printing Chharm.tarykhy tyranny ... Reed Publishing Published: 98.
- Rezaghali, A., (1370), the sociology of authoritarianism, Reed Publishing.
- Rezaghali, A., (1374), the sociology of elite plumbing, publishing Desert.
- Rezaghali, (1374), Ali North, Quarterly Journal of Economics
- Rezaghali, A., (1398), if the North Iranian Journal of economy and society:
- Rezaghali, A., (1398), Northwestern Journal of Economy and Society
- Rezaghali, A., (1398), if the North Persian (commentary on history, economics, politics and culture) Publisher: institutional (affiliated with the Institute for the Study of Religion and Economics).
- Rezaghali, A., (1398), the sociology of authoritarianism: a sociological analysis of Zakhak, Tehran: Reed Publishing, 1367.
- Rezaghali, A., (1398), sociology Nkhbhkshy vice president, Technology, Mossadegh: a sociological analysis of some of the historical roots of tyranny and backwardness Rezaghali, A., (1398), in Iran, Tehran: Reed Publishing, 1377 (May 1398 published 44 was reached)
- Rezaghali, A., (1398), if the North Iran, Tehran nonprofit religious studies and economics, institutional, 1398.
- Sariolghalam Mahmoud (1376) .ql and development (Foundations constant development paradigm), Tehran, Scientific and Cultural Publishing Company.

-
- Simbar, Reza Bahrami Moghadam, S. (1393), risks to growth in international politics, global politics, third period, the first issue, the spring 93.
 - Seyfzadeh. Hussain (1388), modernization, development and political transformation, Tehran: Ghomes.
 - Asim Acemoglu, Daron; Robinson, James. (1394), because people are broke. Pour Naimi MH translation and Mirdamadi "was published by the publishing outlet. Fourth Edition, 1394
 - Asim Acemoglu, Daron, Laibson, David and listings, John (1397), General Economics, Translated by Seyyed Alireza Beheshti Shirazi and Mohammad Pour Naimi, Tehran: bullseye.
 - Asim Acemoglu, Daron; Robinson, James (1394), the economic roots of Dictatorship and Democracy, translated by J. benevolence and Ali Srzym, Tehran: desert, Second Edition, 1394
 - Katouzian, MA. 1377 .aqtsad political. Translated by Mohammad reza exquisite and Kambiz loved ones. Tehran: Publishing Center. Sixth edition.
 - Katouzian, MA. 1380 .tzad Iranian government and nation. Tehran: Ney Publications.
 - consistory, doctor Mohammad Ali H., (1384), contrary to the government and people, history and political theory in Iran, translated by Alireza Tayyeb, Reed Publishing.
 - consistory, doctor Mohammad Ali H., (1390), The Political Economy of Iran, of the Constitution until the end of the Pahlavi dynasty, translated by Mohammad Reza Nafisi and Kambiz Azizi, publishing center.
 - consistory, doctor Mohammad Ali H., (1392), nine in historical sociology of Iran's oil and economic development, translated by Alireza Tayyeb, publishing center.
 - consistory, Ali H. (1368) The Political Economy of Iran, translation Mhmdza Kambiz precious and dear, Tehran: Publication Center
 - consistory, Mohammad Humayun (1371) certified and power struggle in Iran, translated by Ahmad religiosity, Tehran: Institute of Cultural Services expressive.
 - consistory, Mohammad Humayun (1372) certified and struggle for power, translation Farzaneh Taheri, Tehran: Publishing Center.
 - Left Wichi, Adrian 1999 Democracy and Development of Translation Ahmad Rational and Afshin Shahbaz, Tehran: New Plan.
 - Left Wich, Adrian 2005. Politics and Development in the Third World Translation Alireza Khosravi and Mehdi
 - Left Wich, Adrian, (2007), Developed Governments: On the Importance of Policy in Development, Translation: Javad Afshar Ancient Publishing Mendees, Negar, First Printing.
 - Left Wich, Adrian (2010). Democracy and Development, Translation of Ahad Aliyrian and Afshin Shahbaz, Tehran: New Plan, (third edition)
 - Left Wich, Adrian (1378), Democracy and Development. Translation of Ahmad Kulian and Afshin Shahbaz, Tehran: New design.
 - Left Wich, Adrian (2005), Politics and Development in the Sue. Translation Alireza Khosravi and Mehdi Mirmohammadi, Tehran: The Cultural Institute of International Research Studies Contemporary.
 - Lambon. That K s. 1363. In Iran's history after Islamic. Translation of Jacob Aland. Tehran: Publishing Sepehr. First Edition.
 - North, Douglas, (2006), US economic growth: 1790 to 1860 Douglas North, 1961
 - North, Douglas, (2006), growth and prosperity in the past: New economic history, Douglas North, 1966
 - Northern, Douglas, (2006), Documentary history of US economic growth 1607 to 1860, Douglas North, Robert Paul Thomas, 1968
 - North, Douglas, (2006), Economics General issues; Roger Miller, Daniel Benjamin and Douglas North, 1971 printing, prints and numbers (according to day issues). (Edit seventeenth [2012] it's translated)
 - North, Douglas, (2006), institutional change and American economic growth; Douglas North and Lance Davis, 1971
 - North, Douglas, (2006), the emergence of the Western world: new economic history; Douglas North and Robert Paul Thomas, 1973
 - North, Douglas, (2006), structure and transformation in economic history, Douglas North, 1981 (translated)
 - North, Douglas, (2006), institutional changes and economic performance, Douglas North, 1990 (translated)
 - North, Douglas, (2006), Empirical studies on institutional changes, Lee Elston, Thrii Agarton and Douglas North, 1996
 - North, Douglas, (2006), understanding the process of economic transformation, Douglas North, 2005
 - North, Douglas, (2006), Violence and Social Offices: A Conceptual Framework for the Interpretation of History Registered History, Douglas North, John Wallis and Freight Wing, 2009 (translated).

ENGLISH

- Arjomand, S. A. (2009). After Khomeini: Iran Under His Successors. Oxford University Press.

- Ace moglu, D., & Robinson, J. A. (2010). The role of institutions in growth and development. *Review of Economics and Institutions*, 1(2), 1 -33.
- Ace moglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2005). Institutions as the fundamental cause of long-run growth. In Ph. Aghionand, & S. Durlauf (Eds.). *Handbook of Economic Growth*. Elsevier. p. 385.
- Ace moglu, D., Robinson, J. A. (2006). *Economic origins of dictatorship and democracy*. New York: Cambridge University Press. p. 21.
- Ace moglu, Daron., Johnson, Simon., & Robinson, James.A. (2001). The Colonial origins of comparative development: an empirical investigation. *American Economic Review*, Vol91, No5,Pp 1369- 1401
- Denney, L., and R. McLaren. (2016) "Thinking and Working Politically to Support Developmental Leadership and Coalitions: The Pacific Leadership Program (Developmental Leadership Program Research Paper, No.41)." Birmingham: Developmental Leadership Program.
- Gilpin, Robert (1987). *The Political Economy of International Relations*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Gilpin, Robert (2001). *Global Political Economy: Understanding the International Economic Order*. Princeton and Oxford: Princeton University Press
- Goldstone, Jack A., (2008), "Pathways to State Failure", *Conflict Management and Peace Science*, Vol.25.
- North, Douglass C. and Robert P. Thomas (1973). *The Rise of the Western World: A New Economic History*, Cambridge University Press, Cambri

**IRANNIAN SECURITY CONSIDERATIONS IN AFGHANISTAN AFTER THE
AMERICAN FORCES AND ITS ALLIES, NATO TROOPS FROM AFGHANISTAN**

Vorya SHABRANDI

*Knowledge of Master of International Relations University of Guilan University:
<https://orcid.org/0000-0002-6013-2115>*

ABSTRACT

With the start of the exit process of American forces and its allies, *NATO* troops from Afghanistan are a very important and milestone in Afghanistan after 20 years. In addition, a large part of the common and long borders of Iran and Afghanistan are now in controlling the Taliban forces. This means that the central government of Kabul does not now be able to manage and control the entire common boundaries with Iran. With the start of the exit process of American forces and its allies, *NATO* troops from Afghanistan are a very important and milestone in Afghanistan after 20 years. Afghanistan is one of the Eastern neighbors of Iran, which has long borders. The crisis in Afghanistan and the presence of foreign forces in it has many security effects on Iran, which is one of the most important insecurity in the region, which can create important security damage to Iran. In addition, a large part of the common and long borders of Iran and Afghanistan are now in controlling the Taliban forces. This means that the central government of Kabul does not now be able to manage and control the entire common boundaries with Iran. The crisis in Afghanistan and the withdrawal of US troops and its allies has a large and geopolitical impact of Iran's Islamic Prediction, which is one of the most important insecurity in the region, which can create important security damage to Iran. This research was carried out using descriptive-analytic method. In this paper, it will be attempted to check on the basis of the Barry Buzan Freight Approach on the security of various actors in Afghanistan, with an emphasis on three main actors, Iran, Afghanistan and its US forces and its allies. The main purpose in this paper is to understand Iran's security considerations on the departure of *NATO* in Afghanistan. Accordingly, the main question, the impact of the withdrawal of US and *NATO* forces in Afghanistan on Iran's national security at three levels of bilateral relations between Iran and Afghanistan, regional relations between Iran and its global interactions. Certainly, Afghan realities indicate that the Islamic Republic of Iran must have a serious readiness and consciousness for any insecurity through the generalization and generalization of Afghanistan to its territory.

Key words: Iran, Afghanistan, Barry Buzan, Geopolitics, Security, *NATO*.

INTRODUCTION:

The withdrawal of US and NATO-dependent forces from Afghanistan increased the contents of military operations by the Taliban with respect to the military vacuum in Afghanistan. According to other Talabani, withdrawal of foreign troops, they dare and more confidence to get the pulse of security and politics in Afghanistan. This is a desire and unwittingly to increase movements in Iranian borders and the possibility of emerging a new wave of Afghan immigrants to Iran.

Afghanistan spends hard days. After years of civil war, the power of the Taliban's radical government in the 1990s, the American invasion of the country and the overthrow of the Taliban government and the government of coming from the voting fund, now seems to be opened two decades. Create When the Americans and their united military forces were not present in Afghanistan, and the Taliban was the absolute power of the country. Now, with the weakening of the central government, which considers its overwhelming America, and this has led to show more than ever before, the Taliban go to the superior strength in this war-torn country. A country that has experienced about 5 decades and has not yet seen peace.

Afghanistan is neighboring Iran. Also, neighbor is one of the most important provinces in Iran, which has a major role in the geographical structure of the country; Khorasan, who was the largest province of Iran from east with Afghanistan for about a decade ago. This has led to socially important significance both socially and politically and securely, the developments in Afghanistan. It is important and has a special place. Hence, anything happens in the eastern neighbor of the country to have a direct impact on Iran. So, during these years, Afghanistan has never been far away from the Sepehr International Iranian relations, and various organs, according to their duties, have special attention, and their developments are carefully obsessed. Economic exchanges, refugees and refugees in Iran, security issues, political relations, a significant minority of Shiites, which generally make up the Hazaras, economic metropolis and dozens of other fine issues of Afghanistan for Iran more than ever Highlights. Therefore, any transformation in this country can have a direct impact on various calculations of Iran.

The advance of the Taliban forces and the fall of one to a city in Afghanistan in the shortest possible time on the verge of the full exit of NATO International Coalition forces to US command from the country. The accident has shaken political stability in Afghanistan and influenced Afghanistan's internal relations, including the relationship between parties and how people interact with the Taliban in different cities of this country. Iranian military forces are focused on the eastern borders of the country and carefully monitor the borders. Iran has warned Afghan parties that Iran will react if Iran's battle reaches Iran's borders. Also, Tehran also warned that if the forces involved in Afghanistan bash their battlefield to Shiite areas, including Mazar-i-Sharif and want to commit a crime of a kind of what they committed in the nineties, and will not be silent and with decisiveness Will reply.

The launch of the US and NATO troops from Afghanistan is in accordance with the Doha agreement. Along with this, many concerns about the ability of the central government of Kabul about security management in this country have been raised, whether the lack of Americans and NATO can the central government can secure and stabilize, not in the whole of Afghanistan, but in the sections that Under control of the state? Otherwise, can the overflow of these insecurities in Afghanistan can overwhelm the security of the Islamic Republic of Iran?

The research hypothesis is that the Islamic Republic of Iran, in order to maintain its own interests and security, establishes communications with the Taliban to keep at least one of their programs about Afghanistan. Meanwhile, a major part of the common and long boundaries of Iran and Afghanistan are now in controlling the Taliban. This means that the central government of Kabul is now not able to manage and control the entire common boundaries with Iran. Hence, Iran should continue its relations with the Taliban to meet their minimum security at the boundaries under the control group. In addition, it is certainly Iranian regional conflicts and transnational enemies, and it is possible for these enemies by inducing Taliban thinking and provoking insecurity from Afghanistan to Iran. Therefore, Iran must prevent the enemies of the Islamic Republic in a preceding action and by communicating with the Taliban forces. In order to maintain its interests and security, the Islamic Republic of Iran to keep communications with the Taliban to keep at least their plans about Afghanistan. Meanwhile, a major part of the common and long boundaries of Iran and Afghanistan are now in controlling the Taliban. This means that the central government of Kabul is now not able to manage and control the entire common boundaries with Iran. Hence, Iran should continue its relations with the Taliban to meet their minimum security at the boundaries under the control group. In addition, it is certainly Iranian regional conflicts and transnational enemies, and it is possible for these enemies by inducing Taliban thinking and provoking insecurity from Afghanistan to Iran. Therefore, Iran must prevent the enemies of the Islamic Republic in a preceding action and by communicating with the Taliban forces.

The reasons for the withdrawal of NATO coalition forces led by America

1- Change the full status or exit

It should be noted that the United States is not supposed to remove all its forces from Afghanistan. Therefore, this US action should be considered more changed than Afghanistan. In fact, the White House wants to deploy a special force called protection from their embassy in Afghanistan. In this regard, American officials recently said that with the withdrawal of most US forces from Afghanistan, about 650 US military forces will remain in Afghanistan to secure their diplomats. Washington officials also said that the Pentagon is allowed at least 300 additional force to Afghanistan, if necessary, for security or emergencies.

While Washington is doing dialogues with Uzbekistan and Kyrgyzstan to build a military base in those countries. Meanwhile, these countries are coherent with Afghanistan and is important from this angle. In this regard, Anthony Balikatan and Lloyd Austin, foreign ministers and defense have been negotiated with their counterparts in Central Asia in recent days.

2- Finish the exorbitant costs

Another reason for withdrawal of the United States from Afghanistan can be spent on huge human and financial costs in the country. As the United States, the United States lost its 2,300 soldiers in this war, and thousands of Americans were injured in this war. According to the US Costs of War, the United States has cost \$ 2 trillion and \$ 260 billion in Afghanistan over the past twenty years. The last report of the US Department of Defense in 2020 also suggests that the ministry has cost \$ 815 billion and \$ 700 million in Afghanistan. Therefore, part of the US target is that no other human casualties will cost

and pay in this war; Because there are different views inside the White House and even among the American people, there are many criticisms of different governments of the United States, which should cost so much in Afghanistan.

3- Changing the White House Strategy

The United States Strategy in connection with Southwest Asia This strategy has been accompanied by 2016. US President Barack Obama received US military withdrawal from Afghanistan from the US Department of Defense in 2016. Meanwhile, some US strategic collections, as well as the Center for Strategic Studies and International Studies (CSIS), in which people like Anthony Cord man, have pointed out that the regional role of the United States for its national security is a highest country. The United States should use selective mechanisms in the regional security. In 2018, Graham Alison presented the theory (trapping) and warned by Americans that China is expanding its power, and if the country's power is not inhibited, the United States will face new security challenges.

Based on such an attitude, Mike Palo and Donald Trump began negotiating with the Taliban. Negotiation with the Taliban was conducted on the basis of the Turkish approach, "Turkey pointed out that the United States could follow some of their regional approaches and policies through institutionalized actors in the regional treaties." Salafi jihadi groups are part of the American project from the outset and the withdrawal of US forces from Afghanistan is also in the same framework. Exit from Afghanistan is a triangular project, including the United States, Turkey and the Taliban, and Washington intends to use Turkey as an actor in the country. As Turkish Prime Minister Recep Tayyip Erdogan emphasized that the security of Kabul airport will be held with 500 forces. As the United States, in the 1980s, with the help of Iraq, Saddam Hussein was trying to play a role in the region to control Iran, now does this role with the help of Turkey and Israel and in similar cases. The closeness of Israel to the Arab countries of the region can also be analyzed precisely in the same framework and the use of regional candidates.

4- Contentment policy and tactical measures

Doha's talks were accompanied by US, Qatar, and pursuit of US security strategies, added: "The main purpose of Trump, *Pumpue* and theorists, like Alison, was to change the regional behavioral equation reflected in the National Security Document of 2021 Biden. Biden referred to the issue that the United States has spaced from the strategy of regional wars and prefers to replace the policy of selective action and tactical measures in South West Asia. The withdrawal of US military forces from Afghanistan to August 2021, and from this time, Turkey will play a pivotal role in Afghan political and security developments.

5- Afghanistan; Washington's new policy symbol

The coexistence with the Taliban is part of the US security policy in the Biden period, which will create less security costs for the United States, the United States can now play a more effective role in competing with China in East Asia. In general, Afghanistan can be a symbol of the new US policy that replaces strategic action in Southwest Asia has replaced tactical and operational policies. In the case of

what Iran will develop in these equations, such a process will naturally involve Iran's regional security issues. Iran has put the policy of supporting a strong government on the agenda, which will be part of the regional balance goals. Instability in Afghanistan reflects its effects and implications in the neighboring domain. Therefore, Iran is inevitably cooperating with the Taliban, and on the other hand, such partnership can create challenges in the region of regional security in Iran. The crisis in Afghanistan, if not leading political stability, creates new regional security challenges, withdrawal from Afghanistan, the background of the emergence of new political and social challenges in the country and its transfer to the periphery, including Iran, India, Pakistan and Russia. It makes possible.

6. The goals of the United States

Washington's goals of removing its forces from Afghanistan from this withdrawal has a cruel goal that Joe Biden also pointed out in its recent speech. In fact, Americans have reached the summation that the acquisition of military victory in Afghanistan is impossible or simpler, in other words, they found that the issue of Afghanistan has no military solution. America has a desirable goal that has not announced it, but this goal is quite clear, this is the aim of addressing it. , Trying to control China's power. America has not announced this goal; Because it is believed that if it makes it public, it may cause concern for US allies or force China to take more action in dealing with Washington.

7- Reduce security obligations

In line with this, the United States is not just following the reduction in its forces in Afghanistan, but also reduced its troops or devices in the Middle East, such as Saudi Arabia. Therefore, it seems that withdrawal from Afghanistan is part of the larger American program to reduce its security obligations in sensitive areas of the world. A few months ago, the United States announced that he removes part of his forces from Germany. Meanwhile, based on the ultrasonic relations and commitment that the United States had about Europe's security; they should not leave their forces from Germany; But since the issue of China is very sensitive to this.

8. China's inhibition strategy

The macro strategy for China's containment in the southern sea of China, supporting Taiwan and at the head of all of whom the four coalition of the US, India, Japan and Australia, which Washington has shaped and hopes through it can control China, including White House policies. To inhibit Beijing; This four coalition is the same as the coalition policy that Biden recently emphasized.

9. Iran's power balance

The United States has left Afghanistan with the aim of strengthening the Taliban and harassment for countries such as Iran. This discussion is also raised on a road belt and say that the United States wants to prevent the plan through the Taliban. But we still have no strong evidence that support this hypothesis. In addition, the Taliban is not a serious threat to Iran that the United States wants to use against the Islamic Republic.

10. A controversial conclusion about Afghanistan

A controversial conclusion: Turkey, Saudi Arabia, Iraq, Afghanistan, and even Israel do not have the same importance for Washington. Everyone will sooner or later will face the fact; Although some still resist the act of accepting this fact. We are faced with a different international system. Reducing America's presence does not merely include Afghanistan. In Iraq, Syria, Libya, Yemen and the Mediterranean, we also see a serious reduction in the presence of America; Because they have no significant impact in their fateful trends. It is even likely to see the reduction of US military forces in its bases in the Gulf. Why did America leave Afghanistan? The answer to this question is very important. In a very simple US expression, the United States is reducing its obligations within the framework of the liberal international order. Other does not want to save this order like the past. Inside the United States, more powerful currents support this. In response to the question of whether the United States has a role in the Taliban's advance and does not worry about conquering the entire Afghanistan to the Taliban, these issues need to know behind the issues that sufficient information is not yet public. Some experts say that perhaps the United States and the Taliban have agreed in Doha, and accordingly, the Taliban is now progressing in Afghanistan. Perhaps the fast forward has a little suspected theorem. However, to answer this question, we should wait for the process of future developments.

11. The problem of America is China, not the Taliban

Regarding the importance of China's option in this US decision, the United States is trying to collect its forces from the corners of the Middle East and send east Asia to control China; Because today the main problem of the United States is China, not the Taliban and al-Qaeda, and in general terrorism. In relation to the Afghan crisis, the best solution for Iran is to advise countries in the region, such as India, Pakistan and Saudi Arabia and achieve a common view of peace and stability in Afghanistan. Of course, there is a lot of difficulty in this regard; But in any case, the solution is to reach a regional convergence for peace in Afghanistan. Otherwise, the regional competition will exacerbate, and if in Afghanistan a civil war in Afghanistan, it can quickly become the war between the countries of the region and may ultimately see the involvement of foreign powers. Therefore, it seems that Iran should try to persuade the Taliban through Pakistan, which will return to the negotiating table, and a serious dialogue is to find a serious political solution for the Afghan problem.

Conclusion

Iran's communications with Afghanistan are deeper than two countries of China and Russia, and not only text on historical ties, which has been on cultural and even linguistic relations. However, although

the two countries consider their Islamic Republic, they differ in ideology and governance, and this gap is likely to spread to Afghanistan with more control over the Taliban. In the 1990s, when the Taliban came to power, Iran, like Russia and countries throughout Western, central and south, was the main support of the northern alliance. In a war that lasted for almost a decade, Saudi Arabia and Pakistan supported the Taliban. The United States before al-Qaeda bombings in 1998 at the Washington embassies in Tanzania and Kenya were almost marginal, and then, in 2001, represented military unification of the North. In the same year, another incident occurred: "With the advance of the Taliban to Mazar-e-Sharif, the Iranian militants surrounded Iran, eventually killing 11 diplomats and Iranian journalists. When the United States was involved, Iran offered. But the president of *George Dabolio*. *Bush* ignored this court of court and called this country, Iraq and North Korea as part of the "axis of evil." After winning Barack Obama's presidency in the United States in 2015, Iran again sought cooperation with the United States in Afghanistan. But the United States again was opposed to Iran during the Donald Trump presidency by leaving the nuclear deal and sanctions.

Today, Iran, in response to Bush's "Axis", has the "axis of resistance", which includes a network of militant groups in Lebanon, Iraq, Syria and Yemen. Another of these groups is also called *Fatemoun*, from the Shiite Muslim community in Afghanistan against the Achievements of the Taliban weapon. Of course, this group does not work with Iran, and *Shahrokh Nazemi*, head of the Iranian Permanent Media Office in the United Nations, said to Newsweek that the country is looking for a diplomatic solution in Afghanistan: "The Islamic Republic of Iran The domestic affairs of other countries does not interfere, and this includes our good neighbor Afghanistan. Nevertheless, Iran has repeatedly expressed its support for dialogue with the aim of creating peace and ending conflicts in Afghanistan.

REFERENCES

FARSI

- Aaghiy, Mohammad Javad, Karimi, Morteza, (1394), the role of regional actors in the state-run process during the Taliban and post-Taliban. *International political research*, 104-57.
- Izadi, Bijan, 2001, *Income on foreign policy of the Islamic Republic of Iran*, third edition, Qom, Islamic propaganda office publications in Qom.
- Aminian, Bahador, (1999), America and the Great Middle East Plan: Goals, Tools and Problems, "Journal of Defense Policy, No. 83
- Bosan, Freight, (1999), *People, Governments and Panic*, Translation of Strategic Studies Research Institute, Tutan, Research Institute of Strategic Studies.
- Majid, Majid, (2010), NATO presence in Afghanistan and the challenges facing, *Quarterly Journal of Strategic Studies*, Summer 2010, Tehran.
- *Regards, Foreign Policy in Afghanistan*, Tehran: Publications Research Institute Strategic Studies.
- Jafari Voldani, Asghar, (2003), *foreign relations of Iran after Islamic*, Tehran: Bunshi Lighting Voice Publishing, Farzad (1390/7/7), Afghanistan's foreign policy in dialogue with Mild al-Din Mehdi, the International Center for Peace Studies Access at the following link: 8/2/95 <http://peace-ipsc.org>.
- Ramadan, Spirit ..., (2005), *Analytical framework for foreign policy of the Islamic Republic of Iran*, Translation Alireza Tib, Fourth Edition, Tehran, Publishing.
- Rosena, James, (2005), *Chaos in the world, the theory of transformer and continuity*, Alireza Tayeb, Tehran, Publications.
- Melzali, Permohammad, (2004), "Stability in Afghanistan and its role on the National Security of the Islamic Republic of Iran" *The book of Asia (3): Special Afghanistan after the Taliban*, Tehran: Tehran's contemporary publishing publications.
- Melzali, Permohammad, (2005), *the opportunities and security threats of the Islamic Republic of Iran in attitudes in the International Security Book L (3)*, Tehran: Tehran's contemporary publishing publications. , "The issue of Afghanistan is a strategy, year," structural weakness of state-nation in Afghanistan "(Hadian, Hamid (2009. 18.
- *Governance of martyrs*, Mehdi Padrund, Mohsen Ezandi, (1396), examining the overlap of Russian and Iranian foreign policy in Afghanistan, according to the developments, the *Monthly Memorial of the Humanities*, No. 7, Abani.
- Sepanta, Razin Dadeforth, (8/5/2008), the general lines of Afghanistan's foreign policy (the text of the full speech minister of Afghanistan, Mr. Spenta), visible in: 24/6/97 [HTTPS://www.kabulpress.t](https://www.kabulpress.t).
- Eformand, spring, (2011), *foreign policy of great powers*, Tehran, contemporary abnormalities.
- Simbar, Reza Associates, (1398), *Iran's regional trends towards the security crisis in Afghanistan-Scientific Journal - Specialized Sepehr Sepehr*. Year 6, No. 21, Autumn 1398, pages p. 19-44.
- Simbar, Reza (2006), *the formation of international cooperation in the face of terrorism: opportunities, challenges and strategies*, Tehran: Political science research, No. 2, Baharo Summer.
- Simber, Reza, Sajjad Bahrami Moghadam and Mehdi Beauty, *Indian foreign policy*, Rasht, Print Office - University of Gilan University, 139.
- Shafiee, (2003), *Strategic Assessment of Iran and Afghanistan Foreign Policy*. New Middle East.
- Marsden, Peter, (2004), *Taliban: The War of Religion and the New System in Afghanistan*, the translation of Ghabehe, Tehran, Electronic Publications, 2000.

ENGLISH

- Anthony Hyman, *Afghanistan in Perspective*, Asian affairs, vol.XXXVII (old series vol.83), part III, (OCT, 1996).pp.285-6.
- Anderson Fange, *Afghanistan after April 92: A Struggle for State and Ethnicity*, **Central Asian Survey**, vol. 14, No.1, 1995, p.18.
- Morelli, Vincent & Paul Belkin (2009); "NATO in Afghanistan: A Test of the Transatlantic Alliance". Congressional Research Service, 7-5700.www.crs.gov. RL.33627.
- Barzegar, K. (2014). *Iran's Foreign Policy in Post-Taliban Afghanistan*. The Washington.Quarterly,37(2):119137<https://doi.org/10.1080/0163660X.2014.926213>.

AMERICAN AND IRAN APPROACH IN REGIONAL SECURITY SUITE UNIONS AND COALITION IN THE MIDDLE EAST AFTER THE ARAB SPRING DEVELOPMENTS

Vorya SHABRANDI

*Knowledge of Master of International Relations University of Guilan University:
<https://orcid.org/0000-0002-6013-2115>*

ABSTRACT

The Middle East, the Arab world, has been transformed and developments since 2010. occurrence of popular movements in the Arab world since late 2010 has significant changes in the Arab world's environmental differences between the United States and the Arab countries of the Gulf region, especially Saudi Arabia. The US strategy began a new stage in US foreign policy in the Middle East after the Arab Spring developments, which included three important parts: *first*: attempts to weaken or if possible, change the regime in opposition to Iran, *second*: pursuing a gradual establishment policy Reforms in traditional strategic countries, the United States succeeded in changing the regime in Iraq, but failed to weaken or change the regime in Iran. *Third*: Saudi stability and Arab countries and their support for major threats in Iran and providing the security of the Persian Gulf region .Accordingly, the present paper seeks to analyze the American and Iran approach in the Middle East Regional Security Collection in the form of unions and coalitions in the midst of Arab Spring developments in the domestic and international surfaces of the region's kingdoms with two challenges. The threat of security and stability of the internal and stability of the strategic allies of the United States and Iranian power, is one of the obvious features of an area of regional security, the presence of an external factor in a regional security complex that Barry Buzan is called "Cover" Takes. This research was carried out using descriptive-analytic method.

Key words: America, Iran, Alliances and Coalitions, Barry Buzan, Middle East, Regional security complex.

INTRODUCTION

The Middle East and the Persian Gulf, due to the geopolitical position and energy reserves in it, as well as civilization and ideology, have always witnessed a conflict between regional and ultra-regional powers and are now in a complex period of political transitions that start the uprising 2011 Arab countries have changed regional power structure. Undoubtedly, the reconstruction of the unity and coalition of some Arab countries in the Persian Gulf led by Saudi Arabia with the United States to counter the threats and challenges of the region, especially in the cases of Syria and Yemen, are considered as a turning point in foreign policy of these countries. Given the evolution of the political environment in the Middle East, tensions in relations between Iran, Arab region and the United States come from the complex and prosperous past. The occurrence of the Islamic Revolution and the challenging US policies and its allies caused Iran as a serious threat that is disruptive to international peace and security to the universe. The concern of Arab countries from the issuance of the Iranian revolution as an instability force heavily opposed to the absolute monarchy and the domestic and political structure of Saudi Arabia and other traditional kingdoms in the region contradicted these countries to react to Iran and forced them to build them up to maintain their security and survival, they will exacerbate their political and security dependencies to the United States. In fact, the formation of the Gulf Cooperation Council led by Saudi Arabia in 1981 was the reaction to the Iranian revolution, which considered the challenges of Iran to dominate the Persian Gulf, the most important threat to its stability. The Iran-Iraq war and the Persian Gulf War, and ultimately, destroyed the US invasion of Iraq in 2003 completely destroyed Iraq as a power pole to predict the Persian Gulf. This departure of Iraq from the axis of power, Saudi Arabia and other Arab countries faced two. First, the departure of Iraq from the power circuit as a balance leverage against Iran and the second on the efficiency of Shiites in Baghdad as a united Iran. The occurrence of Arab Spring also once again challenged the existing order of the region and placed the actors and groups of different groups. Iran's power in Iraq, Lebanon, Syria, Bahrain and Yemen and poor US policy in the Middle East have made the Arab countries concerned about maintaining legitimacy and internal stability, and led to more independent foreign policy relying on their abilities. With the arrival of Trump to the American political scene, a new opportunity for the renewal of the Gulf states with the United States has been provided with the US GCC¹³, especially Saudi Arabia, who was deeply disappointed with Obama's policies about Iran and Syria. Now, with a common sense, they have a lot of passion for new relationships. For the United States, the development of coalition and security cooperation with the Persian Gulf States can be an increasing force to achieve foreign policy goals, including the confrontation with Iran's destructive policies and the defeat of the Islamic state. On the other hand, confronting Iran and the failure of the Islamic state is also the most important priority of the Gulf states. In fact, the participation points of the Arab and US security cooperation and security in the concern of the political influence of Iran in the region, the security cooperation between Iran and Russia in the fight against terrorism, in the Syrian civil war, is considered a milestone in international equations. The strengthening of the defense and security coalition of Iran, Russia, Syria and Iraq will undermine the position of the United States and its allies. Therefore, through the coalition with its Arab partners, they seek to advance the goals of national interests by deepening and expanding bilateral relations in security and military areas, and evaluate certain arrangements for deep relations in achieving their goals. So, this article seeks to answer the question that the crises of the region, especially Syria and Yemen and the role of Iran as a joint threat, will lead to re-establishment of the

¹³ Cooperation Council for the Arab States of the Gulf

coalition of the Arab countries and the United States? The present hypothesis suggests that according to the existing situation of the Arab countries in the leadership of Saudi Arabia and the United States, the threat of important issues such as the increase in nuclear power and Iran's defense capabilities, the strength of the resistance front equations in the West Asian regional security equations, The influence of the teachings of the Islamic Revolution in the region, as well as the spread of Islamic Islamic terrorism, is a common threat that has influenced the possible relationships of Riyadh-Washington and other Arab countries members of the Gulf Cooperation Council and the reconstruction of their coalition. In fact, Saudi Arabia knows the cold relationship with Obama, a strategic partner to deal with Iran's power. The present study is a explanatory-descriptive method associated with theoretical framework of regional safety set of boson. The first part after the issue of the issue of theoretical discussions is related to the reconstruction of the alliance. In the second part, the previous US relations and the Persian Gulf Arabs and possible relations with the United States are examined.

US ALLIANCE WITH ARAB GULF STATES

With the end of the Iran-Iraq war, the fields of providing the Gulf security were formed that the Iraqi invasion of Kuwait in 1990 challenged the domination of Americans. The United States, which until then the main defender of the region, has reduced its interventions in supportive plans from Arab countries, which indicates the disability and weakness of the Gulf states because of limited military power against neighbors such as Iran and Iraq He was obviously dependent on the defense and coalition with the United States. (Amami, 2006: 289-288). Therefore, the United States began a bilateral strategy with its direct presence in the region and strengthened the Gulf Cooperation Council.

ARABIC DEMOCRACY WAVE AND US AND ARAB RELATIONS

Dramatic changes in the Arab world environment displayed severe disagreements between the United States and the Arab countries of the Persian Gulf region, especially Saudi Arabia. The occurrence of Arab unrest at the interior and international surfaces of the region faces two challenges; First, the threat of the security and stability of the internal and second stability of the strategic allies of the Arab compromise, including Egypt and the protests of Bahrain and Yemen and Iranian power, created a growing sense among the Arab countries that the United States is a power of retreat and Being ignoring your own interests and allies. These countries increased domestic repression in response to the developments in the region due to the nature of threats and fear of survival. Therefore, their internal policies were contradicted with Washington and the Obama administration following structural reforms and human rights. However, small steps towards liberation were removed in the Gulf governments, but with the onset of events in Bahrain and Yemen, these reforms were stopped. Bahrain and other monarchs of the region, especially Saudi Arabia, were faced with a wave of protests supported by Iran. (Barzegar: 2012; P2). Meanwhile, by continuing developments in the region of Arab countries, the Persian Gulf marginalized foreign policy, which opposed the interests of the Americans. Among the support of Qatari from the Muslim Brotherhood in the region and the Egyptian military funding for the

selection of Morsi or financial support from opposition groups in Syria, although in a cross-sectional custody was created among the members of the GCC, but ultimately with the escalation of the crisis in Syria and Yemen of the kingdoms Took the cooperation procedure. (Nasur & Ebrahim: 2016; P16). These countries also show the United States, which in front of Iran in nuclear talks and allows Iran to expand its superiority to other Middle Eastern groups, such as Hezbollah, with recognition of nuclear legitimacy. In the intervention in Syria and the overthrow of Assad, they showed criticism They are more powerful. They are always worried that the United States will abandon them to the hostile neighboring countries, or will ultimately be trapped in a regional war. Since the start of the Arab rise in 2011, the US strategy emphasizes the stability and survival of Saudi Arabia and countries. Arabic and their support against major threats in Iran and providing the security of the Persian Gulf region. The United States continued military programs and weapons and sell weapons to the Arab countries over the past year, on the other hand, its political support was subject to the emergence of political structure in the Gulf Cooperation Council governments, which in the opposite of the Arab countries in the Head. (Ebrahim & Nasur, 2016: p113-114) Although the Arab kingdom of the region, with its comprehensive support for Sunni insurgents in Syria, from the outset, intervened with the desire to overthrow the government of Bashar al-Assad. In fact, since 2012, Saudi Arabia, after Turkey and Qatar, became the most promising Syrian insurgents. Although Riyadh was thinking that he could collaborate with the United States, Washington was not able to decide to support the insurgents in a specific path, so Saudi Arabia continues March 2014 from extremist groups such as the *Jabhat al-Nusra* and the residents of *al-Hsham* who Successful time supported. In March 2014, Obama visited Saudi Arabia and announced that the United States must adopt a strong position in support of their interests in the Persian Gulf and is expected to adopt US reforms. Such positions of the United States towards the Arab governments of the Saudi Arabian region and its allies were not their allies, and from the disagreement and customization of the United States with these countries in the policies of the region toward Syria, Iran and the obviously Egyptian government with the emergence of the new government in the United States and the hostile approach. The country hoped Saudi Arabia and other countries in the region to the future policies of the United States, especially the threats of the region, especially Iran, according to Mike Palo. Still, relations are still faced with challenges, and despite the common interests and institutional cooperation in a number of sectors, including anti-terrorist cooperation against ISIL, focusing on *al-Qaeda* and massive trade in the field of *US* relations and the Arabs of the Persian Gulf. Especially challenges may be created in relation to the US concentration on radical terrorism, considering Saudi Arabia, which considers themselves to advocate Muslims and Islamic fighters around the world.

THE RECONSTRUCTION OF THE ARAB AND AMERICAN ALLIANCE IN DEALING WITH SECURITY THREATS TO THE PERSIAN GULF

US cooperation with Arab Gulf countries and at the head of Saudi Arabia may currently have the most fluid and at the same time an uncertain combination of security threats throughout their history. However, the strategic focus of the conventional balance has also changed and is considered to be the most threatened for both sides of Iran. Iran's military force is a direct threat to the territorial integrity of Saudi Arabia and other US allies in the region, as well as for the security of oil and global economic exports. US relations and the Persian Gulf states are somewhat similar to a traditional marriage, which, despite problems, there is no possibility for separation, and replacement partners for Arab governments or Iranian negotiating partners for the United States

are unpleasant challenges. In fact, strong mutual interests between the United States and the Persian Gulf strengthen in dealing with the threats of the political relations region, security, economic, despite complexity.

In this regard, four principles are followed by new strategies than the Persian Gulf:

1. Spread security cooperation, military with the Gulf countries in defensive warfare and air attacks with US support
2. Anti-terrorist cooperation against the Islamic State of the Wall.
3. Extensive trade with Saudi Arabia and other coalition partners.
4. Confronting Iranian threats in the region of Arabs in the region of the region of Iran's challenges for military influence in other countries The political priorities of the Arab region and the United States have internal tensions between the kingdoms of the region and the increase of extremism, the presence of Russia in the long-term threats for US security interests in the United States Has exacerbated the Middle East. Today's priority in the Persian Gulf is due to geopolitical bottleneck with the most important and nearest threats in Iran with military capabilities and Islamic government. While the deep support of the challenge of the Arab Gulf states will also strengthen US security interests to move toward the principles of government.

CONCLUSION

Given the important role of the Persian Gulf region, this security collection has always faced this fundamental challenge how to secure its security with the threats facing global powers. The occurrence of the Islamic Revolution, which contradicted the basis of the region's monarchists, led to the closest relations between the Arab countries of the region with the United States. Since the revolution, Iran and the United States and Saudi have hostile diplomatic relationships. Since then, Saudi Arabia and Iran have been geopolitical and religious rivals that have already become military rivals through proxy forces in the Syrian and Yemeni civil war. Given the American strain with Saudi Arabia, Washington is currently providing information and support for Saudi Arabia in Yemen against the Houthis supported by Iran. All these tricks are actually considered somehow for continuous presence in the Gulf region and oil control. Therefore, the close relationships of the Arab countries with the largest capitalist economy appear to be increasingly affiliated with US technology and their security. Long-time between Iran and Iraq enabled the US to affect both parties involved. Give more pressure on the countries of the region in relation to threats. Washington is doing its challenge to encourage the Persian Gulf leaders whose massive reserves will not be enough weapons to protect the kingdom, and they cannot do this without the help of the United States. Therefore, by fostering Iranian security threats, it is strongly involved in the affairs of leaders and tells them what policies should follow in the world scene. The interests of the United States in the Gulf region until September 11 events were unchanged. After the invasion of Iraq, the region has been in a downhill that so far this crisis continues, and a Shiite and Sunni bipolar opposite structure in the region. The onset of Arab unrest and turned it into a rotational international crisis in the Arab Gulf relations with the United States created with the United States, which in total Saudi leaders adopted more direct policies, and somehow clearly revealed in the two deadly relations. Became. With the arrival of the new government in the United States and the hostile approach to the threats of the region, especially Iran as a threat that requires a military response, or

worth more participation with the Arab Gulf states, Saudi Arabia and other countries in the future cooperation. America hoped. Currently, Riyadh-Washington's activities are two-dimensional and the Arab leadership and the concluding of the largest conflict contrast contract in US foreign policy show that in addition to the difficulty of difficulty of Iran in Syria, Iranian allies in Lebanon and Iraq also affected Will put. The continuation of war in Syria, Yemen, has raised many concerns in the international oil market for the kingdoms of the region and the United States. Key security issues that have been formed by American politics in the region, including war on terrorism, security of oil flow, and isolation of Iran and its support groups at the region, despite the establishment of a strong union, the Arab countries of the region, especially Saudi Arabia, has always sought The expansion of its relationships and relationships and chests for further cooperation for the formation of a powerful coalition against Iran, especially after the nuclear deal, should state that three factors in the expansion of these cooperation will be effective:

1. Iran's prominent role in the area of
2. On the coming of the Shiite government in Iraq and in line with Iran, the power of the Houthis in Yemen and the increasing power of Iran in the control of Takfiri terrorism ISIL in Iraq and Syria.
3. The presence of Russia in the Middle East and the Persian Gulf and the fight against terrorism.

In fact, issues such as coping with Islamic extremism in the form of groups such as ISIL in common areas between the two countries can be effective in strengthening cooperation to resolve regional conflicts. In this way, there are common interests for the need to prevent Iran's influence and fear of the consequences of the nuclear deal, claiming the illegitimate of the rule of Assad in cooperation between Riyadh-Washington. Potentially, the tendency of the Trump government is to publicly challenge Iran or weaken its Arab allies with more coping policies in the region, which still needs US military presence against Iran. Following the promise of promise is guarantees to the United States, so it is very likely that Washington will be heavily in front of Iran in support of their Arab allies, especially Saudi Arabia. In fact, the United States and Saudi Arabia are worried about the power of supporter of Iran in the region, now Biden is as united and guaranteeing the security of their Arab partners seeking these forces and pressure on Iran. In the current situation, it is imperative that the Islamic Republic of Iran diplomacy system will prevent coalition against Iran, along with other countries. Therefore, confronting the new US policy towards Iran is the use of different methods of diplomacy. In this way, US defense and security cooperation and the Gulf Security Countries and the reconstruction of their coalition in the future will play an effective role in important regional and international strategies on future equations and future developments in the region and the world.

REFERENCES

FARSI

- Barry Bozan. (1991), People, governments and panic. Translation of Institute of Strategic Studies. Tehran: Strategic Studies Research Institute, 1999, p. 212.
- Emami, Majid, (2001), internal influence factors in the Persian Gulf, Tehran, the Office of Political and International Studies of the Ministry of Foreign Affairs 191-191.
- Ebrahimi Far, (2006), Construction patterns in the Persian Gulf region, Tehran Office of Political and International Studies of the Ministry of Foreign Affairs. Grand more, M, 9181, America and the Persian Gulf security system after the occupation of Iraq, Journal of Administrative Sciences and Economics of Isfahan University, 91, No. 1
- Major, Majid, (2006), America and the Gulf security system after the occupation of Iraq, the Journal of Department of Administration and Economics of Isfahan University, 1991, No. 1
- . Jafari Voldhani, A, (2009), Saudi Arabia and Dream of Mastery of Yemen, Quarterly Journal of Political and International Approaches,.11-11, 91
- Niakoyi, Amir, Bahmanesh, Hossein, (2012), actors in the Syrian crisis: goals and approaches, Quarterly Journal of Foreign Relations, Winter, No. 1.
- Niakoyi. Seyyed Amir. (1399). Arabic and democracy in the Middle East. The audience's publisher.
- Niakoyi. Seyyed Amir -Ali Asghar Sotoudeh . The Impact of Syrian and Iraq Internal Disputes (2015) (Middle East Security Collection
- Niakoyi. Seyyed Amir. Saeed Permoammadi. (1399) (the transition from government to pseudo-government in Iraq and Syria after Islamic awakening (1399) Quarterly Journal of Peugeo Hashi, Journal of CIA Faculty and CIA Science, Sixth, No. 24, Winter (1399), Sadly 263-221.
- Mottagh, A, Shenin Chi, Venus, (2011), Template and Trend in Iran's foreign policy, Tehran, useful university publications. Qawam, AM, Amani, Atellans 9111, Realistic theory of Alliance in International Relations, Quarterly Journal of Political and International Approaches, No. 11
- . Ghasemi, F. (2014), Principles of International Relations, Tehran, Publications.
- Hemi, M. (2015), change the direction in Saudi Arabia's foreign policy: from the balance strategy to the coalition leadership, the Journal of Foreign Policy, 11, Issue 9, Spring 11, Pages 11-11.

ENGLISH

- . Boghardt, Lory Plotkin &Henderson, Simon 2017, Rebuilding Alliances and Countering Threats in the Golf, THE WASHINGTON INSTITUTE FOR NEAR EAST POLICY. NO. 35. FEBRUARY 2017.
- Bock, Andreas. M, Haneberg, Ingo and Plank, Friedrich 2015, if you compress the spring, it will snap back hard’’: The Ukrainian Crisis and the Balance of The; LP9I0reat theory, International Journal ,Vol. 701 101–109.
- <http://sagepub.co.uk/journalsPermissions.nav>
- Barzegar, Kayhan 2012, The Arab Spring and the Balance of Power in the Middle East, Belter Center for Science an